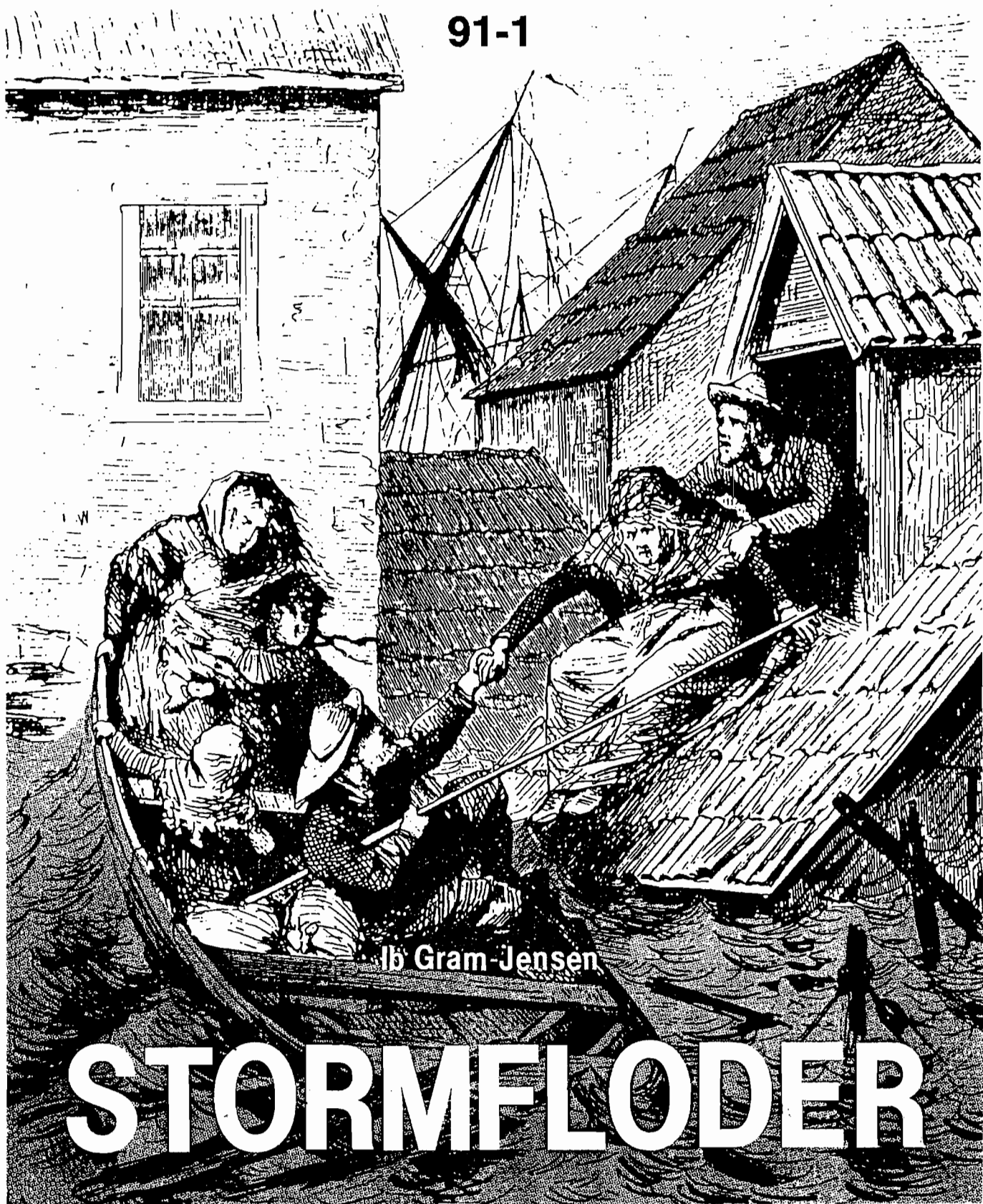

DANISH METEOROLOGICAL INSTITUTE

SCIENTIFIC REPORT

91-1

STORMFLODER

COPENHAGEN 1991

Available for sale and on exchange from
DMI Library
Danish Meteorological Institute
Lyngbyvej 100, DK-2100 Copenhagen Ø
Denmark

ISBN 87 7478 299 1

FORORD.

Grundlaget for nærværende arbejde er de "usystematiske oplysninger om klima og vejr", Klimaafdelingen har indsamlet som led i det klimahistoriske projekt (se "Vejret" 6.årgang nr.1 februar 1984). Alle disse oplysninger bør som andre historiske meddelelser gennemgå en kildekritisk undersøgelse. Dette er imidlertid en stor og tidkrævende opgave, og for at lette denne og samtidigt opnå hurtigere at kunne uddrage oplysninger om vor klimahistorie vil denne gennemgang blive foretaget på naturligt afgrænsede delmængder af materialet.

Til den første bearbejdning er valgt stormfloder, fordi de manifesterer sig så stærkt, at de optræder hyppigt blandt vore oplysninger og har givet anledning til en omfattende litteratur, hvorfra et meget nødvendigt supplement til vort materiale let kunne opnås.

Opgaven, som Ib Gram-Jensen fik stillet, lød på at udarbejde en kommenteret litteraturliste og et stormflodskatalog. Under arbejdet hermed viste det sig, at der forekom så store tal for tabene af såvel menneskeliv som land, at troværdigheden heraf måtte kontrolleres, før undersøgelsen kunne videreføres.

Det blev nødvendigt at inddrage geologisk, geografisk, demografisk og historisk litteratur for at påvise, at disse tabstal var vildt overdrevne. Som følge af dette intermezzo blev den liste, der kunne offentliggøres i Gram-Jensen: "Sea Floods." Climatological Papers no.13 København 1985, imidlertid ufuldstændig, omend mere omfattende end tidligere kataloger, som der iøvrigt delvist byggedes på. En grundig og systematisk undersøgelse af stormflodsberetningernes troværdighed lod sig kun gennemføre for middelalderens vedkommende, dvs. for perioden indtil år 1500 e.Kr..

Selv om arbejdet på grund af tidsmæssige omstændigheder stadig ikke har kunnet føres længere frem end til 1981, der også er slutpunktet for listen i "Sea Floods.", er langt mere materiale fra nyere tid nu blevet gennemgået. Nærværende udgave af listen er derfor betydeligt mere omfattende og rummer langt mere detaljerede oplysninger om mange stormfloder i perioden efter 1500. Omvendt er nogle få af de stormfloder, der var med på listen i "Sea Floods.", udeladt her, da de ikke synes at have ramt det område, undersøgelsen dækker, nemlig det nuværende Danmark, Schleswig-Holstein og Hamburg til og med Elben.

Ud over at tekst og stormflodsliste hermed for første gang offentliggøres på dansk, er oplysningerne på listen opstillet noget anderledes end i den forrige udgave, hvad der skulle gøre dem mere overskuelige. Listen er desuden blevet forsynet med en fyldig indledning, en mere udførlig kildeliste og kort, der viser de omtalte lokaliteter. Også litteraturlisten er udvidet. På engelsk er tilføjet et resumé af teksten og en oversættelse af indledningen til stormflodslisten samt de vigtigste gloser.

Knud Frydendahl.

INDHOLD.

FORORD	3
Summary	6
STORMFLODER I FORTIDEN	7
1. Indledning	7
2. Traditionel og kritisk litteratur om stormfloderne	8
3. Kystliniens forandringer	9
4. Tabstallene i tradition og virkelighed	18
5. Stormflodernes kronologi. Kildematerialets anvendelighed	25
Noter	33
Anvendt litteratur	38
STORMFLODSLISTE	40
Indledning	40
Specielle kilder	42
Stednavneliste med kort	46
Introduction	52
Glossary	55
Stormfloder	58
KOMMENTERET BIBLIOGRAFI	90
BIBLIOGRAFI	98

SUMMARY.

The information in the list of sea floods published in this volume has been collected by the Climatological Department of the Danish Meteorological Institute as part of a project on climatological history. The writer was given the task of collecting as much information as possible on sea floods in the past in Denmark, including those parts of the Duchies that are now German, and confirm or disprove as many as possible of the data in question.

Because of the limited time available for the investigation it has not been possible to set to work on all source material that might be relevant. As far as the period down to about 1500 A.D. is concerned, practically nothing is still extant apart from a number of chronicles, the earliest one dating from the last part of the 15th century. From the last part of the 16th century records from central and local administration are available. The task of going through this large body of documents, minute books, letters, accounts, reports, etc. to find the usually sparse pieces of information on sea floods would, however, be disproportionately time-consuming. Consequently most of the effort was dedicated to sources in which a large number of reliable data are easily accessible. This includes contemporary records such as diaries and 17th- and 18th-century newspapers in Danish or German. From about 1825 reliable and often detailed accounts gradually become available from local newspapers.

Accordingly the list of sea floods is not based on a definitive compilation of data; moreover it was not possible to check up on all the data included, owing to the scantiness of the source material, especially from the period 1500-1825. Nevertheless the list represents a definite improvement of our knowledge of the subject, containing information on a very large number of sea floods, much of which has been disproved or verified. It is thus possible to get a much more precise and well-founded idea of this natural phenomenon as part of the climatological history of Denmark.

Most of the preceding text is concerned with the impact of sea floods on the region that is more affected by them than any other that was ever part of Denmark: the duchies of Schleswig-Holstein. In the course of the investigation it turned out that so great losses of human lives as well as land during the Middle Ages were reported that it was necessary to check up on the reliability of these accounts.

With the aid of geological, geographical, demographical, and historical literature it was possible to establish that the reported losses are wild exaggerations. It seems likely that the marsh-flat on the west coast of Schleswig-Holstein was temporarily abandoned as an area of settlement in the 14th century because of a rising sea level and attending sea floods, occupation being revived with the endikement of the area from the last part of the 15th century. But although tracts of land have occasionally been permanently lost to the sea, there has been no overall eastward recession of the coast line.

As regards the reported losses of human lives, it is extremely unlikely that the area in question had a total population as large as 200,000 - the number said to be killed by the largest medieval sea flood. Moreover the flood in October 1634, one of the worst disasters ever befalling the marshlands, claimed a total of 11,000-15,000 victims. This is the largest reasonably well-substantiated figure recorded. Consequently there is no reason to trust undocumented reports of losses of an altogether different order of magnitude*.

Finally it should be emphasized that there is a basic uncertainty regarding the accounts of medieval sea floods found in the chronicles. 35 reported floods are demonstrably unhistorical, whereas 45 are doubtful and the remaining 34 are open questions. So far the earliest verified Danish sea flood is the one that ravaged the west coast of Schleswig-Holstein in 1532.

*For the details of the argument, see Ib Gram-Jensen: "Sea Floods." Climatological Papers no. 13 Copenhagen 1985 in which basically the same text is presented in English.

STORMFLODER I FORTIDEN.

1. INDLEDNING.

Anledningen til den følgende fremstilling er en undersøgelse vedrørende stormfloder i fortiden i Danmark inklusive de tidligere danske landsdele syd for den nuværende dansk-tyske grænse; arbejdet har været fordelt på to perioder, nemlig december 1983-juni 1984 og januar-august 1987. Formålet med undersøgelsen har været dels at indsamle flest mulige pålidelige oplysninger om stormfloder, dels om muligt at vurdere, hvilke omstændigheder der ud over hyppigheden, retningen og styrken af storme kunne ligge bag eventuelle forandringer m.h.t. stormfloders hyppighed og/eller omfang. For så vidt en nogenlunde troværdig liste over dem lader sig opstille, skulle stormfloderne således kunne belyse stormes hyppighed og muligvis retning i fortiden. Grundlaget herfor er, at stormfloder som naturfænomener betragtet beror på samspillet mellem det regelmæssigt indtrædende mere eller mindre kraftige højvande og storme af en styrke og retning, der presser vandet ind mod kysten med sådan voldsomhed og i en sådan højde, at mennesker, ejendom og landet selv trues. Den enkelte stormflods udvikling afhænger desuden af en række andre faktorer, ligesom man i denne sammenhæng bør skelne mellem ekstremt høje vandstande, fremkaldt af tidevand + vind, og stormfloder i den nævnte snævrere forstand af faktisk indtrædende ulykker (1).

I den første arbejdsperiode lagdes der vægt på stormfloder relativt langt tilbage i historien, det vil reelt sige i Middelalderen eller indtil ca. 1500. I den anden undersøgtes tiden fra 1500 og fremefter. Arbejdet tog for begge tidsrum vedkommende form af en indsamling af flest mulige oplysninger om stormfloder fra alle mulige skriftlige fremstillinger, der mere eller mindre direkte beskæftigede sig med emnet. Dernæst er det forsøgt at bekræfte eller afkræfte så mange af disse data som muligt.

Til stor hjælp ved den indledende indsamling af stormflodsdatoer med tilhørende oplysninger om den enkelte begivenhed var især overlærer Th. A. Thomsen's omfattende samling af vejroplysninger fra trykte kilder, samlingen af meteorologiske oplysninger fra Henrik Larsen's samling (Rigsarkivet), F. V. Mansa: "Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Historie i Danmark." og Christian Kuss: "Jahrbuch denkwürdiger Naturereignisse in den Herzogthümern Schleswig und Holstein vom elften bis zum neunzehnten Jahrhundert" fra 1825-1826. I den sidste er en mængde meddelelser om stormfloder - og vejret i det hele taget - samlet fra ældre kronistiske værker; Mansa har taget en del af sit stof herfra, iøvrigt uden at Kuss eller især Mansa øver synderlig kritik mod deres kilder (ligesom der hos Mansa findes et par regulære fejlskrivninger).

Et andet spørgsmål var, i hvor høj grad andre faktorer end rent meteorologiske kunne påvirke hyppigheden og omfanget af stormflodsdelæggelser og således gøre sikre slutninger fra disse til vejrforholdene vanskelige eller umulige. Mulige årsager til sådanne svingninger m.h.t. virkningen af stormfloderne og egentlige stormflodskatastrofers forekomst er først og fremmest (foruden hyppigheden og eventuelt retningen af storme, som det jo var målet at konstatere) ændringer i havspejlets niveau, landsænkninger eller -hævninger, ændrede befolknings- og beboelsesforhold (idet tættere befolk-

ning og/eller mindre beskyttet bebyggelse i truede områder alt andet lige vil give større skader ved stormfloder), ødelæggelse af naturelementer, der beskytter mod stormfloder (kysternes bevoksning, sandbanker el. lign.), og endelig digebygningens og landvindingens historiske udvikling. I praksis er den følgende diskussion og efterhånden også selve den tilgrundliggende undersøgelse blevet koncentreret om stormfloderne ved den sønderjyske vestkyst (marskegnene mellem Blåvand og Elben), idet såvel stormflodernes betydning som litteraturen om dem er størst for dette områdes vedkommende.

En anden meget væsentlig begrænsning er, at dokumenter og aktstykker af forskellig art kun i ringe omfang har kunnet inddrages i undersøgelsen og således supplere og belyse beretningerne. En grund hertil er simpelt hen den, at sådanne arkivalier vedrørende stormfloder ikke synes at foreligge fra Middelalderen i nævneværdigt omfang eller i hvert fald ikke er samlet og registreret og således rimeligt lette at opspore og udnytte. Man er her i praksis i alt væsentligt henvist til den kronistiske litteratur (2). Fra tiden efter 1500 findes efterhånden forskellige relevante kilder i form af regnskaber og dokumenter. Den begrænsede tid, der har været til rådighed for arbejdet, har imidlertid ikke tilladt en systematisk eftersøgning i disse, da oplysninger om stormfloder findes spredt i et stort og ikke altid lettilgængeligt materiale. Kancelliets Brevbøger er gennemgået, og der er foretaget en nærmest stikprøvevis undersøgelse af en række regnskaber, jordebøger og ekstraskattemandtaller fra især Riberhus og Møgeltønder len, ligesom Trøjborg godsarkiv er udnyttet. Men hovedvægten er lagt på udnyttelsen af kilder, i hvilke et stort antal pålidelige oplysninger er let tilgængelige. Dette vil for tiden fra omkring 1600 til omkring 1825 først og fremmest sige en række optegnelser fra dalevende personer, men også de tidlige dansk- eller tysksprogede aviser. Især i tiden efter 1825 dækkes landet efterhånden af en lang række lokalaviser, der ofte giver et både tilforladeligt og detaljeret billede af stormfloder og deres virkninger på forskellige steder. I mange tilfælde refereres tilsvarende begivenheder fra andre egne, og den derværende presses meddelelser gengives da gerne ordret. Der er således her tale om et særdeles værdifuldt materiale, ved hvis hjælp mange af stormfloderne på listen har kunnet verificeres. Derimod har det ikke været muligt at gennemgå det i dets helhed, og en del (små) stormfloder vil utvivlsomt kunne føjes til de neden for opregnede.

Skønt listen over stormfloder i hvert fald for den nyere tids vedkommende må formodes at være (så godt som) fuldstændig, hvad de betydelige stormfloder angår, kan den således ikke siges at hvile på en udtømmende brug af de foreliggende kilder. Specielt kan det omfang, i hvilket oplysningerne vedrørende tiden 1500-1825 har kunnet verificeres eller afkræftes, ikke kaldes egentligt tilfredsstillende. Hvor meget af usikkerheden, det nogensinde vil være muligt at rydde af vejen, kan ikke siges. De foreløbige erfaringer tyder ikke på, at alle selv betydelige stormfloder nødvendigvis kan spores i de eksisterende arkivalier. Omvendt må det betragtes som givet, at oplysninger om stormfloder af mindre omfang vil kunne fremdrages.

I undersøgelsens løb har en mængde mere eller mindre præcist daterede meddelelser om stormfloder dog kunnet indsamles og i mange tilfælde af- eller bekræftes. Trods de nævnte ufuldkommenheder er billedet af dette naturfænomen derved blevet både klarere og sikrere. I den forbindelse gøres der i det følgende et forsøg på at tage begrundet stilling til de opfattelser af fortidens stormfloder og deres virkninger på hertugdømmernes vestkyst, som kommer til udtryk i litteraturen.

2. TRADITIONEL OG KRITISK LITTERATUR OM STORMFLODERNE.

Som oven for nævnt er det den kronistiske litteratur, der danner udgangspunktet for senere undersøgelser og fremstillinger af de middelalderlige sønderjyske stormfloder. Denne kronistiske litteratur er blevet til i tidsrummet mellem 1400-tallets sidste del ("Chronicon Eiderostadense vulgare.") og ca. 1720 (hvortil Anthon Heimreich's søn videreførte faderens "Nordfresische Chronick."). Der er tale om en i Nordfrisland selv frembragt, overvejende annalistisk historieskrivning, der hvad tiden før 1400-tallets sidste del angår altså må bygge på dels nu ukendte skrevne kilder, dels mundtlig tradition. For den senere tids vedkommende bygger den videre på tidligere, endnu kendte kronistiske vær-

ker, hvoraf det tidligste er "Chronicon Eiderostadense vulgare." (fra sidst i 1400-tallet), på andre, som nu er gået tabt, og fremdeles mundtlige beretninger (3). I første omgang skal denne historieskrivnings karakter og værdi imidlertid ikke behandles nærmere; det er nok til en begyndelse at notere, at den senere litteratur om emnet direkte eller indirekte bygger på den og groft kan deles i to kategorier: den ene, der kan betegnes som "traditionel", giver nogenlunde, omend ikke uden forbehold, det samme billede af stormfloderne og deres virkninger, som den kronistiske litteratur har tegnet. Den anden, her kaldet den "kritiske", har stillet spørgsmålstegn ved dette billede og forsøgt at påvise, at det i meget vidt omfang er overdrevent og misvisende.

Som repræsentant for den første gruppe kan nævnes en artikel: "Manddrukning," af Erik Lund-Jensen & Ulrik Schrøder (4). Heri findes, omend med forbehold, gengivet et omrids af stormflodernes betydning for marskegnene, der svarer til det, den kronistiske litteratur fremmaner. De enkelte punkter skal tages op i rækkefølge neden for, men det skal her nævnes, at uenigheden og tvivlen gælder **kystliniens forandringer i historisk tid; antallet af dødsofre for stormfloderne og stormflodernes antal og datering.** Uden at tage stilling til den kronistiske litteraturs tradition på disse punkter (og dermed til de senere fremstillinger, der mere eller mindre stemmer overens med den) vil det ikke være muligt at vurdere stormfloderne som del af disse områders historie eller danne sig et begrundet indtryk af dette naturfænomens omfang og virkninger på den sønderjyske vestkyst igennem historien.

Over for den traditionelle opfattelse står forfattere som Reimer Hansen og P. Lauridsen, der på forskellig måde har søgt at vurdere de overleverede beretningers pålidelighed og i så henseende er kommet til et negativt resultat (5). Disse kritiske undersøgelser inddrages i den følgende diskussion af hovedpunkterne. Den kronistiske litteraturs værdi kan også mest hensigtsmæssigt afklares i løbet af denne gennemgang.

3. KYSTLINIENS FORANDRINGER.

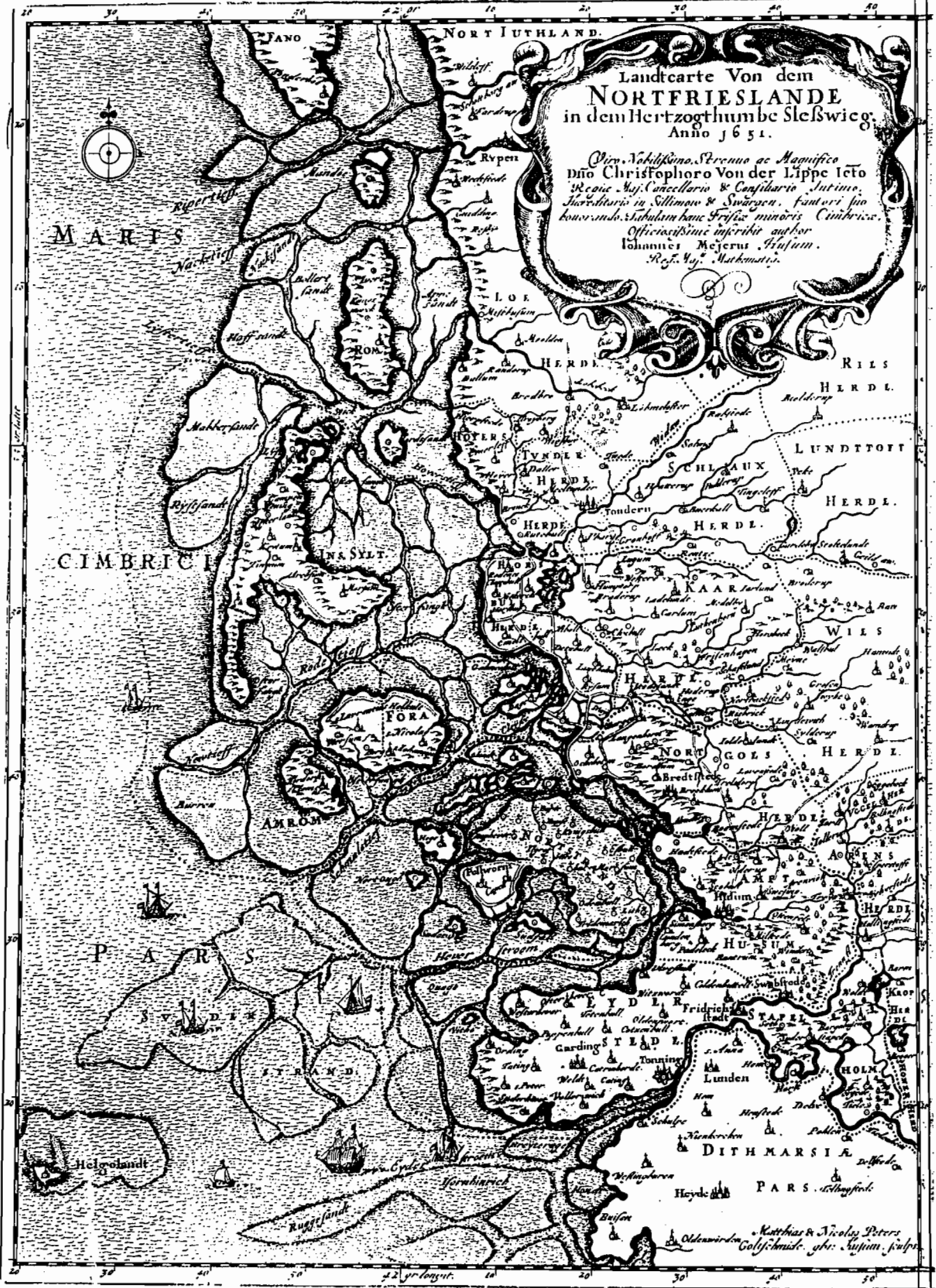
Det første spørgsmål, der skal tages op, er spørgsmålet om **kystliniens forandringer** i Vadehavsområdet. Den stedlige tradition og kronisternes opfattelse er den, som har fundet kartografisk udtryk på **Johannes Mejers** kort: at den slesvigske kystlinie i tidligere tid har ligget væsentligt længere mod vest end i dag, idet stormfloderne, ikke mindst "**Grote Mandrenke**" i 1362, har bortskyllet store landområder (6). Om Mejer's opfattelse og fremstilling skriver Lund-Jensen & Schrøder:

"De ældre Danmarkskort er alle så fortegnede, at de ikke danner brugbart grundlag for en vurdering af landskabsændringerne, først med Johannes Mejers arbejder nås en rimelig kvalitet. Mejer var, tidspunktet taget i betragtning, en udmærket kartograf, og da han var bosiddende i Husum og kendte egnen, hører netop hans Sønderjyllandskort til det bedste, han har lavet. Den udstrækning, han har givet Vesterhavsøerne, svarer antagelig til tiden lige før 1634-katastrofen (Den anden store manddrukning). Sammenstiller man - (.....) - hans vadehavskort med et moderne ditto, springer forskellen straks i øjnene; man ser tydeligt, hvad de senere stormfloder har kostet af land. Navnlig Nordstrand har tabt terræn, den er blevet stærkt formindsket og splittet op i mindre øer.

I det store værk om Slesvig-Holsten, som Mejer sammen med Caspar Danckwerth udsendte 1652, indtager omtalen af det tabte en ikke ringe plads. Mejer har, skriver Danckwerth, "flittigt besejlet hele området og altid haft gamle troværdige mænd med, der har vist ham hele egnen og udpeget stederne for de forsvundne byer og kirker". Navnlig de sidstnævnte har interesseret ham, han har registreret over hundrede og prøvet at fastslå deres plads. Eftertiden har betragtet dette arbejde som temmelig fantasifuldt, mange af de omtalte kirker er ikke nævnt andetsteds, og der findes ikke i nu eksisterende kildemateriale baggrund for placering af ret mange af dem. Her gør man dog vist Mejer uret. Bønderne, som på den tid beboede det så hårdt prøvede land, var jo efterkommere af dem, havet havde fordrevet, og de har utvivlsomt siddet inde med en viden, ingen andre har haft. Mejers folkemindesamling er i virkeligheden yderst værdifuld, når man tager den for, hvad den er, det vil sige undlade at stille urimelige krav til nøjagtighed. At i hvert fald ikke alt er galt, har senere fund og udgrav-

Mejer's kort over Nordfrisland 1204. Landets omruds svarer bemærkelsesværdigt godt til vadernes konturer på det over for gengivne kort! Begge fra "Newe Landesbeschreibung.....". Kgl. Bibliotek. Stærkt formindsket.

Mejer's kort over Nordfrisland 1651. Nordstrand gengivet som øen så ud før oktober 1634. Kgl. Bibliotek. Stærkt formindsket.

ninger omkring Nordstrand kunnet bekræfte: på Husum Museum kan således ses middelalderligt husgeråd fra Rungholt, et af de 28 sogne, Mejer angiver ødelagt på øen." (7).

Her over for står den sønderlemmende kritik, P. Lauridsen i slutningen af forrige århundrede rettede mod Mejer's historiske kort (til forskel fra hans efter tidens forhold udmærkede landkort baserede på almindeligt kartografisk arbejde (8)). Spørgsmålet er ganske vist ikke, hvorvidt landområder i historisk tid er forsvundne i havet eller ej; det turde kunne regnes for en kendsgerning, at det omtalte Rungholt udslettedes ved en stormflod, sandsynligvis 1362 eller tidligere, og at Rungholtbugten på Nordstrands sydside ved den lejlighed dannedes, hvor der før havde været land (9). Yderligere er det velbekræftet af både øjenvidneskildringer og dokumenters vidnesbyrd, at Nordstrand ved stormfloden i oktober 1634 led et vældigt tab af land og deltes i flere øer, hvorved også de fleste af dens indbyggere omkom (10). Andre tilfælde kunne ligeledes nævnes. Uenigheden går på, om Vadehavet, som Mejer mente, så sent som 1240 har været land, med en kystlinie vest for Vadehavets øer (idet disse områder så senere skulle være gået under). Eller om kystliniens bevægelser i historisk tid har været prægede af på den ene side tilslikning og aflejring samt inddigning, der har rykket kystlinien vestpå; og på den anden erosion og lokale landtab ved forskellige stormfloder, hvorved kystlinien ganske vist har forandret sig, men ikke er undergået nogen generel og omfattende forskydning mod øst. Inden det nærmere undersøges, hvad geologiske og arkæologiske vidnesbyrd kan sige herom, skal P. Lauridsen's kritik af Mejer berøres.

Lauridsen underkaster Mejer's historiske kort og Danckwerth's "Neue Landesbeschreibung der Zwey Hertzogthümer Schleswich und Holstein." (Husum 1652) samt Mejer's "Renowierte Landesbeschreibung." (et aldrig trykt manuskript med en gennemrevideret beskrivelse af hertugdømmerne, som Mejer affattede i utilfredshed med Danckwerth's arbejde (11)) en nøjere undersøgelse for at klarlægge Mejer's kilder, deres værdi og hans anvendelse af dem. Han når til følgende resultat:

"Mejer maa have været i Besiddelse af en apokryf Kirkeliste, der, uhistorisk og højst urigtig affattet, næppe kan have været ældre end fra Reformationstiden. Denne Liste, hvis oprindelige Udseende er os ukjendt, har dog næppe indeholdt andet end Herrederne og Sognekirkerne, men idet Mejer fra Juni til Oktober 1643 kaartlagde "Ribe Stift og Varde Syssel", altsaa ogsaa den herhenhørende Kyst, har han indsamlet en Række stedlige Overleveringer om forsvundne Byer saa vel som Navne paa iøjnefaldende Punkter paa Vaderne, og af dette Stof i Forbindelse med Kirkelisten har han saa komponeret den ovenfor meddelte Topografi af de 2 Herreder Aar 1300. Dette Arbejde lægges derefter til Grund for Kaartene, det er det oprindelige, det, han betragter som det historisk givne og sikre, og efter at han har grupperet Byerne sognevis, om de fra Kirkelisten maaske kjendte Kirker - selvfølgelig paa aldeles vilkaarlig Maade, da de vare hans eget Paahit - indrammes de af Land. Men ogsaa dette kommer han til paa samme Godtkjøbsmaade. Da han ikke har noget gammelt Kaart over Landet fra Aar 1300, og det er umuligt at tegne et forsvundet Lands Udstrækning og Form efter nogle Bylister, hjælper han sig igjennem med sit eget Vaddekaart fra 1634, og han arbejder altsaa ogsaa her med et helt uhistorisk Stof." (12).

"Det hele er ordnet Sognevis, og Mejer kjender ikke alene Kirkernes Navne, men ogsaa de Landsbyer, der hørte under disse Kirker, og dette Kjendskab strækker sig ikke blot til de Sogne, der muligvis vare til Aar 1300, men endogsaa til dem, der allerede forsvandt ved Stormfloden 1164. Hans Viden kjender ingen Skranker! Og for at faa det hele til at tage sig saa stort og rigt ud som vel muligt, maa disse Kirker og Byer gjøre Tjeneste endnu engang, og uagtet han har slaaet dem ihjel baade 1164 og endnu grundigere 1204, bliver han dog nødt til for tredje Gang at tage Livet af dem ved den store Stormflod Aar 1300 (som Reimer Hansen iøvrigt betragter som uhistorisk - I.G.-J. (13)), og i dette Myr af Navne opstaar der derved en saadan kronologisk Forvirring, at ingen, end ikke Mejer selv, vilde være i Stand til at hitte ud af det. Mejer er langt mere uvidende om, hvad der Aar 1300 var til og hvad ikke, end vi ere det. Allerede dette taler kun i ringe Grad til Gunst for hans Kaart, men ved Slutningen af denne Topografi tilføjer han en Bemærkning, der turde slaa Hovedet paa Sømmet. Han siger nemlig: "Schlieszlichen ist zu mercken, von deren Örthern, die forne an mit einem Stern verzeichnet stehen, die findet man auch beyden friesischen vndt anderen Skribenten Beschrieben, die ubrigen aber seind ausz einem Alten Catalogo, und auch zumtheil von den Einwohnern dieser Örthern

dem königl. Matematica (nemlig Mejer - I.G.-J.) **communicirt** vnd mitgetheilet, wie zuuorn erwehnet, worden." (14). Her have vi altsaa Kilderne til hans Topografi: den tarvelige trykte Litteratur, der var til før ham, en gammel Kirkefortegnelse og den stedlige Overlevering; - det er det hele!" (15).

Lauridsen's hovedargumenter mod de historiske korts troværdighed kan sammenfattes således:

1. De af disse kort, der beskæftiger sig med skabelsesberetningens lokaliteter og lignende, er i sagens natur i højeste grad prægede af vildtvoksende fantasi (16).

2. De forsvundne sønderjyske kirker og landsbyer er ikke nævnt i Kong Valdemars Jordebog fra noget før 1300 (17).

3. De af Mejer benyttede kirkelister er sene apokryfer (18). Den pålidelige "Ribe Oldemoder.", der opregner kirker og herreder hørende til Ribe Stift omkring 1340, modsiger Mejer (19).

4. Foruden den tidligere (utroværdige) litteratur og kirkelisterne bygger Mejer på den stedlige tradition (20), der heller ikke er troværdig angående forholdene i tidligere tid: "De gamle erfarne Mænd, der her, ligesom paa Gesten, rejste omkring med Mejer og "viste ham den hele Egn", kunde lige saa lidt som han selv have nogen begrundet Forestilling om Landets Udseende 400 Aar tilbage i Tiden, og videnskabeligt set er det derfor i de fleste Tilfælde aldeles ligegyldigt, om Landsbynavnene paa Nordfrislandskaartene have deres Oprindelse fra Mejers egen Fantasi eller under gunstigste Forudsætning fra de Vaddeskipperne eller Byforstandere, der ledsagede ham." (21).

5. Til de tilgængelige - upålidelige - oplysninger har Mejer føjet fri fantasi efter behov (22). **Sydstrand** er uden belæg i Mejer's kilder. Hos Sax er den lig med Utholm (23).

6. Der er uoverensstemmelse mellem Mejer's påstande om fortidige forhold og iagttagelige nutidige. (24).

Det er dog over for denne tilintetgørende kritik muligt at pege på erfaringer, der taler mere til fordel for stedlig traditions pålidelighed. I "Alte mündliche Überlieferung aus Nordfriesland und ihre Verwendung bei geologischen und siedlungsgeschichtlichen Untersuchungen in der Marsch." giver Werner Prange flere eksempler på arkæologiske fund, der har kunnet gøres efter oplysninger fra en altså i disse tilfælde pålidelig mundtlig overlevering. Dette kunne føre til større tiltro til den tradition, Mejer påberåber sig som kilde til de historiske kort. Det er i denne sammenhæng ikke tilfældigt, at Jürgen Spanuth i et svar på kritikken af hans teorier om Atlantis bl.a. henviser til Prange (25) - omend diskussionen om Atlantis og Nordsøen ikke i sig selv vedrører spørgsmålet om stormfloder i historisk tid. Prange understreger dog selv, at man ikke på forhånd bør betragte al mundtlig overlevering som enten forkert eller rigtig, men efterprøve det enkelte tilfælde (26). Han mener endvidere, at den overlevering, han har benyttet sig af, kan have holdt sig, fordi den befolkning, som havspejlets stigning ifølge hans opfattelse tvang til at opgive marsken som beboelsesområde fra 1362 og til inddigningen fra sidst i 1400-tallet, slog sig ned på gestranden umiddelbart bag marsken (27). Der er forskel på dette og overlevering om lokaliteter, der skulle være sunket i havet.

Der er ydermere et spring fra en stigning af havspejlet, der tvinger til opgivelsen af senere inddiget og atter beboet marsk (samt yderligere land langs kysten, der stadig er under vand?) og til et landtab af de dimensioner, Mejer's kort angiver. Det forekommer kun så alt for nærliggende, at erfarede landtab, f.eks. i 1362, kan give stødet til en mere eller mindre vildtvoksende sagdannelse om strækninger, som **derudover** skulle være forsvundne. I denne forbindelse er det værd at bemærke, at Steenstrup, i modstrid med Troels-Lund's opfattelse (28) om Danmarks landtab i historisk tid ikke blot argumenterer mod disse forestillinger om, hvad Nordsøen skulle have bortskyllet. Han giver også - foruden at påpege, at tabet af **sogne** ikke nødvendigvis betyder, at disses areal opsluges af havet (29) - eksempler på, at sagn om havets ødelæggelser kan være særdeles upålidelige og overdrevne (30). "Byen" Brøndehøje på Møn, der skulle være sunket i havet, viser sig således på grundlag af tilgængelige dokumenter at have været et ladested og fiskerleje, der i 1625 ødelagdes ved stormflod, uden at noget nævneværdigt landtab fremgår af kilderne (31). Disse eksempler berettiger ganske vist ikke til at gå ud fra, at alle overleveringer om landtab så må være forkerte, men de viser dog, at man heller ikke uden videre bør stole på dem. Løvrigt bruger Mejer jo ikke udelukkende denne tradition, men også kronisterne og apokryfe kirkelister, ligesom der er et spring fra angivelsen af, hvor

en kirke eller en landsby skal have ligget, og til landets konturer på et kort, hvad Lauridsen jo også bemærker i det oven for citerede.

Endelig kan man mod Mejer indvende, at traditionen om Vadehavsoernes tidligere landfasthed modsiges af, at de danske vadehavsoer ifølge nyere geologisk opfattelse er dannede ved aflejring af havet, efter at dette i forhistorisk tid dækkede området (32). Det kan i så fald kun være **arealet**, hvor øerne nu ligger, der har været landfast - og det er der som neden for omtalt ikke tale om siden forhistorisk tid. Hvis dette er rigtigt, afliver det et stort antal af Mejer's oplysninger om forsvundne kirker og sogne. Inden geologiens udsagn berøres videre, skal det endvidere nævnes, at Lauridsen mener at have holdbart belæg for et tab på **49 sogne** op til 1440; derudover kan oplysningerne ikke dokumenteres (33). Hvortil så må lægges Steenstrups påmindelse om, at nedlæggelsen af et sogn ikke uden videre er ensbetydende med, at det land, hvorpå det har ligget, er forsvundet (34).

Sammenfattende må man alt i alt om Mejer's historiske kort sige, at en kildekritisk betragtning maner til skepsis over for dem. Det foreliggende samtidige materiale støtter ikke tanken om det landtab siden 1240, som kortenes pålidelighed forudsætter. Lauridsen kan pege på forvirring i Mejer's egne angivelser og på notoriske fejl, og hverken den kronistiske litteratur eller den lokale tradition kan fornuftigvis dokumentere kartografens pålidelighed over for aktstykkernes uoverensstemmelse med, hvad han påstår. For så vidt det overhovedet er muligt at gennemføre en kildekritisk undersøgelse af kortenes værdi, falder den altså negativt ud, ligesom Mejer's egne oplysninger om, hvad han bygger på, langt fra kan mane tvivlen i jorden. Det kan endelig fremhæves, at heller ikke arkæologiske fund på vaderne kan underbygge de historiske kort som helhed: disse fund bekræfter kun, hvad ingen har benægtet, nemlig at der er lokaliteter og områder, der er blevet oversvømmede af havet i historisk tid. Man kan ikke heraf drage den videre konklusion, at Vadehavet i samme tidsrum, mere præcist indtil 1240, har udgjort et med kirker og landsbyer dækket landområde, der senere blev ødelagt af havet.

Endelig kan man spørge, om geologiske vidnesbyrd kan bekræfte eller modsige teorien om det omfattende landtab og dermed pålideligheden af Mejer's historiske kort - eller dog den tradition, de bygger på. Det skal her understreges, at et landtab af disse dimensioner for det første forudsætter en stærk havspejlsstigning efter 1240, muligvis endog fra så sent som ca. 1350 og til Mejer's tid, hvor kystlinien kendes fra hans egne kort, der afbilder området i overensstemmelse med hans regelrette kartografiske arbejde (35). For det andet, at vader og marsk i området kan identificeres som rester af det land, der ifølge kortene engang lå over havspejlets niveau.

Det er for så vidt allerede antydnet, at den sidste forudsætning ikke holder. Både Vadehavsoerne i det danske Vadehav, vaderne og marsken er marine aflejringer, ikke rester af et sunket fastland. Sådanne fastlands"rester" ligger **under** vadehavsoer, vader og marsk, idet de jyske hedesletter, der idag træffes i gesten inden for marsken, tidligere strakte sig ud i den nuværende Nordsø for efter sidste istid at blive oversvømmet ved havets stigning. Om Vadehavsoerne hedder det: "Vigtigt er det at gøre sig klart, at ø-rækken ikke repræsenterer de højestliggende rester af et af havet overskyldet landområde, men at de tværtimod er et resultat af havets konstruktive kræfter. Ved boringer er der intetsteds mellem Blåvand og Sild påvist aflejringer og kulturspor, der er ældre end nogle tusind år, og både øernes geologiske og historiske fortid er derfor af en yderst beskeden alder." (36). Dette giver omvendt en tidshorisont på nogle tusinde år, hvor dette ifølge Mejer 1240 landfaste område har været dækket af havet.

Den geologiske udvikling kan iøvrigt kun fremstilles her med den forsigtighed, undertegnede manglende faglige forudsætninger må betinge, idet der heller ikke blandt de sagkyndige synes at være fuld enighed om dens enkeltheder (37). Det billede, den geologiske forskning meddeler, kan i hovedtræk opridses nogenlunde som følger: ca. 1.000 e.v.t. er havspejlet, der er steget i takt med sidste efteristids nedsmeltning, med den gradvise dannelse af den nuværende Nordsø som følge, nået til et niveau nogenlunde som idag; i mellemtiden kan det til tider have været lavere. Den udvikling, der følger på den i de første årtusinder af efteristiden relativt hurtige stigning, er en stadig, men dæmpet stigning af havspejlet med svingninger på ikke mere end nogle decimeter omkring den sekulært stigende kurve i de sidste ca. 2.000 år (38). En generel **landsenkning** i det nordfrisiske område kan ikke påvises

(39). Derimod er der tale om lokale sænkninger p.gr.a. tørveafgravning (40), dræning eller overliggende lags tryk på bløde underliggende.

Trods al usikkerhed angående detaljerne kan det siges, at udviklingen m.h.t. havspejlets niveau og dermed kystliniens bevægelser **ikke** levner plads til udbredte landområder i det nuværende Vadehav indtil omkring 1240 eller 1300-tallet. For historisk tid gælder, at havet har dækket de under marsken og vaderne liggende, tidligere landfaste områder med istidsaflejringer svarende til gesten på den jyske halvø; og billedet vest for randen af denne jyske gest er da i historisk tid (fortsat): på den **ene** side et langsomt stigende havspejlsniveau (ca. 25 centimeter pr. århundrede i de sidste århundreder, siden stigningens dæmpning 4.000-5.000 f.v.t. under 10 centimeter pr. århundrede (41)), eventuelt med mindre svingninger omkring den stigende kurve, idet i hvert fald stignings- og stagnationsperioder har afløst hinanden gennem århundrederne (42). På den **anden** side dels stadig aflejring og tilslikning med vade- og marskdannelse og Vadehavsoernes tilvækst, dels erosion og lokale landtab som følge af havets indbrud over arealer, der er kommet under havspejlets niveau p.gr.a. dettes stigning og/eller de nævnte lokale sænkninger. Endvidere må til dette billede føjes **inddigningen**, der beskytter landområder mod havets indbrud og gennem landvinding tenderer mod at rykke kystlinien vestpå gennem menneskelig aktivitet. **Helhedsbilledet er altså ikke kystliniens omfattende tilbagetrækning, men, efter at havspejlet har nået omtrentligt det nuværende niveau, og den sekulære stigning i historisk tid fortsat er forholdsvis dæmpet, svingninger, betingede af forholdet mellem de her nævnte faktorer, omkring en placering af kystlinien, der ikke generelt er rykket østpå.** Det synes således, idet det her fremstillede ikke skulle være alt for misvisende, forsvarligt at tolke geologiens vidnesbyrd derhen, at det ifølge Mejer siden 1240 sunkne land er en myte, og at landet vest for gestranden repræsenterer en **tilvækst** liggende over istidsaflejringer, der er overskyllede før historisk tid.

Dette generelle billede kan præciseres noget, idet arkæologien og historieforskningens fortolkning af visse omstændigheder belyser udviklingen i det 14. århundrede, der ifølge de forhåndenværende kilders vidnesbyrd om stormfloder synes at have været stærkt præget af disse med "Menneskedrukningen" i formodentligt 1362 som højdepunktet.

Lauridsen fremførte i slutningen af forrige århundrede den opfattelse, at rækken af frisiske bebyggelser ved gestranden på det jyske fastland kunne stamme fra en indvandring af frisere fra øerne og marsklandet til allerede af danskere befolkede og administrativt inddelte områder på dette tidspunkt:

"Da der paa hele Halvøens oprindelige Fastlandskyst ikke findes en eneste Kirkeby med utvivlsomt frisisk Navn, maa denne Indvandring være sket efter Kristendommens Indførelse i Sønderjylland, altsaa efter Begyndelsen af det 11te Aarhundrede, ja, da de sproglige Omdannelser i tysk-frisisk Retning først gøre sig gældende højt oppe i Tiden, kunde vi endogsaa antage, at den frisiske Indvandring paa Gesten først faar nogen ret Betydning efter Inddigningerne i det 12te Aarhundrede og de ødelæggende Oversvømmelser i de følgende Menneskealdr." (43).

Ved udgravninger i værftet "Gammel Værre" ved Misthusum konstaterede dernæst V. Nordmann i 1930'erne en forskydning i forholdet mellem land og havspejl, som han ganske vist tolkede som et resultat af **landets** bevægelser (44), men som i hvert fald vidnede om, at dette marskområde i en periode i 1300-1400-årene lå under middelhøjvandet, hvilket sandsynligvis har fremtvunget den oprindelige opførelse af værfterne på stedet (45). Dette stemmer igen overens med Prange's fremstilling (46), ifølge hvilken marskfladen har været opgivet som bosættelsesområde p.gr.a. havstigning og følgende stormfloder i tidsrummet fra senest 1362 ("Menneskedrukningen") og til anden halvdel af 15. århundrede, hvor inddigningen kommer i gang (47); i denne periode holdt en overlevering om de forladte lokaliteter sig som nævnt iflg. Prange, fordi befolkningen flyttede til gestranden lige bag dem, "(.....) enten ude i selve Marsken eller som oftest i Sammenstødslinjen mellem Marsk og Gøs, paa Gøsfoden, kun nogle faa Alen hævet over Højvandslinjen.", som Lauridsen beskriver de omtalte friserbyers placering (48); hvilket svarer godt til den antagelse, at disse bebyggelser repræsenterer en tilbagetrækning fra et område, som havet og stormfloder gjorde uanvendeligt og for usikkert til beboelse. Friserne har ikke trukket sig længere bort fra den landskabstype, de var vant til, end strengt nødvendigt, men har bevaret berøringen med deres "element", marsken. I hvert fald i Misthusum synes reaktionen på

havets fremtrængen da også i første omgang at have været opførelsen af værfter til beskyttelse mod stormfloder, mens højvandet næppe tidligere berørte bebyggelsen her (49). Da Misthusum synes forladt inden 1394 (50), har havet åbenbart på dette tidspunkt gjort selv beboelsen af værfterne umulig.

Når de geologiske og arkæologiske undersøgelsesresultater på den ene side fortæller, at marsken er blevet overlejrret med marine aflejringer, og at den har været ubeboet, i en del af det 14. århundrede; og når på den anden Lauridsen's undersøgelse på grundlag af sted- og personnavne og de historiske beretninger og dokumenter peger i retning af, at friserne bosættelser på gestranden stammer fra det 14. århundrede, tør man fastholde hans og Prange's formodning: at (havstigning og) stormfloder i 1300-tallet (måske med 1362 som det afgørende år) har fordrevet friserne fra marskfladen til gestranden. Det turde således stå fast, at 1300-tallet har været præget af mange og alvorlige oversvømmelser. Dog må man erindre sig, hvad Prange konkluderer på grundlag af undersøgelser af fortidige digebrud: ikke større stormfloder, men lavere og ringere diger har været skyld i oversvømmelser og tab (51). Det har været de mere eller mindre mangelfulde diger, der har været den afgørende årsag til, at det ikke har været muligt at beskytte sig mod den større stormflodsrisiko, der måtte følge med havspejlsstigningen, og dermed til den udvandring fra marskfladen, som også Boetius synes at meddele en dunkelt udtrykt erindring om (52). Men hvad der sker er **ikke**, at landområder forlades for derefter at opsluges for stedse af havet, men at beboelsen opgives for derefter at **blive genoptaget med inddigningen fra slutningen af 1400-tallet, da digebyggeriet mere eller mindre kan hamle op med havspejlets stigning**. Altså netop havets, aflejringens og inddigningens frem- og tilbagerykning af en kystlinie, der ikke i historisk tid er rykket kraftigt og permanent østpå.

I den forbindelse skal det fremhæves, at selve eksistensen af den i 1300-tallet opgivne og senere inddigede marsk vest for gestranden jo viser, at havet har nået den sidstnævnte så længe inden, at marsken har kunnet dannes og koloniseres; for denne marskdannelse forudsætter, at istidsaflejringerne vest for gesten er oversvømmede (53). Omvendt er det klart, at kilderne (f.eks. Valdemars Jordebog, der omtaler Fanø og Manø som selvstændige øer (54)) ikke synes forenelige med den tanke, at Mejer's svundne land land skulle have været en vældig marskflade, strækkende sig til vest for disse (senere) øer og siden kun delvist inddiget. Hverken øernes eksistens som øer inden stormflodsperioden i (midten af) 1300-tallet eller geologiens udsagn om, at de som marsken er marine dannelser, lader sig forlige med Mejer's historiske kort, der som omtalt heller ikke af indre grunde kan vække tillid (55). At opgivelsen af marsken **ikke** omtales i samtidige historiske beretninger turde dog i sig selv udelukke et landtab af så vældige dimensioner i løbet af ca. 120 år (1240-1362), som Mejer's påstande må forudsætte. Disse påstande kan måske nok med stormflodsperioden omkring 1362 siges at have udgangspunkt i erindringen om historiske realiteter, men de overdriver disse realiteter i uhyrlig grad. **Man må drage den dobbelte konklusion, at kystliniens bevægelser i historisk tid har været langt mindre drastiske, end det fremgår af Mejer's historiske kort, idet der ikke har været tale om nogen generel, markant tilbagerykning, og at disse historiske kort er videnskabeligt set rent værdiløse fantasiprodukter.**

Såvel inddigningen og landvindingen i marsken som de stormfloder, der meldes om gennem historien, må forstås på baggrund af den sekulære havspejlsstigning og skiftet mellem stilstands- og fremrykningsperioder (transgressionsfaser) for denne langsigtede stignings vedkommende: "Efter en stilstandsfasen, der varer til ca. 200 e.Kr., følger den sene Jernalder transgression ca. 200-600 e.Kr., en fornyet stilstandsfasen til ca. år 800, efterfulgt af endnu tre transgressionsfaser: Vikingetiden ca. til år 1.000, den middelalderlige ca. år 1300-1650 og den nutidige ca. år 1800-? med mellemliggende stilstandsfasen, hvori der naturligvis også forekommer stormfloder." (56). Der er ingen tvivl om, at stormfloderne har haft ofte alvorlige eller endog katastrofale konsekvenser for disse områder og deres beboere; men skænker man Mejer tiltro vedrørende kystens udvikling i historisk tid, vil man få et meget stærkt overdrevet indtryk af tabene til havet. Med dette i erindring er det rimeligt at tage et lignende spørgsmål op: traditionen om de dødsofre, stormfloderne har krævet. Både erfaringer fra nyere tid (1953, 1962) og veldokumenterede oplysninger om stormfloder som oktober 1634 lader uden al tvivl forstå, at tabstallene ved store stormfloder kan være særdeles alvorlige, naturligvis først og fremmest når diger, varsling og evakueringsmuligheder er utilstrækkelige. Men er beretningerne om Middelalder-

Sandferdig
Beretning
 Om hvis skade aff forleden Storm og
 Jordstøt den 14. Feb. er skeet
 Til Lyckstad / Vilstermærsk Krem-
 permærsk / Baarenfleet / Kelling / Vedel / V.
 tersk / Warmsked / Harst / Hamborg Lyneborg
 og Lybeck / etc.

Først Prentet i Aarhus Aar 1648.

Boetius omtaler i sin bog om Nordstrands oversvømmelse, udgivet i 1623, anonyme småskrifter, der var i omløb med beretninger om stormfloder. Sådanne skrifter og flyveblade, der mere eller mindre sensationspræget fortalte om naturkatastrofer, krige, varsler og lignende - gerne med religiøst-bodfærdig morale - kan betragtes som en slags forløber for aviserne. Nogle er bevaret, her ses titelbladet på beretningen om en stormflod, der ramte hertugdømmerne og Hamburg 14. februar 1648. Denne stormflod, som også omtales i andre kilder, kan således dokumenteres. Kgl. Bibliotek. Ca. 1:1.

rens katastrofer nogenlunde troværdige, eller er de så overdrevne som forestillingerne om de landområder, der skulle være forsvundet i havet? Dette spørgsmål skal nu søges besvaret, så godt som det mangelfulde grundlag for slutninger desangående synes at tillade.

4. TABSTALLENE I TRADITION OG VIRKELIGHED.

Tabet af land giver et begreb om én side af stormflodernes betydning for samfundene i hertugdømmernes marskegne. En anden er de **tab af menneskeliv**, de forskellige stormfloder har forvoldt igennem historien – idet der her skal ses bort fra en vurdering af beretningerne om tabene af kvæg og anden ejendom, skønt også de har bidraget til ulykkernes omfang. Også for tabstallenes vedkommende er man med hensyn til Middelalderen henvist til den kronistiske litteraturs angivelser og må følgelig søge at skønne om disses pålidelighed.

Hvilke dimensioner der her – hvor de gamle beretninger overhovedet opgiver tal – er tale om kan belyses med et par citater fra Lund-Jensen & Schrøder's artikel:

"Et gennemgående træk i de gamle stormflodsberetninger er de uhyggeligt store tal på omkomne – 10.000, 40.000, ja helt op til 200.000 nævnes for enkelte katastrofer. Tallene er næppe korrekte, opgørelsen var vanskelig og afhængig af, hvor stort et landområde, man tog med, men mange ofre var der i hvert fald. Det skyldes ikke blot de mangelfulde diger, men i første række dårlige varslings- og evakueringsmuligheder. Ved katastrofen i Elbområdet og Hamborg 1962 blev 80.000 mennesker hjemløse, men reddede dog livet, tidligere ville de sandsynligvis være druknede. Måske er de uhyggelige tal ikke så overdrevne endda." (57).

"Endelig, 16. januar 1362, indtraf så den naturkatastrofe, der måske er den største, som har ramt vore breddegrader. Den kaldes "Grote Mandrenke" (Den store manddrukning) og hævdes at have kostet 200.000 mennesker livet; det er måske overdrevet, hvorimod det godt kan have været rigtigt, som kilderne siger, at over halvdelen af befolkningen druknede. Ud for Hviding herred forsvandt Vippenbøl sogn i bølgerne, men langt alvorligere var skaderne syd for den nuværende grænse. I denne stormflod døde flertallet af dem, der havde overlevet pesten få år forinden." (58).

Spørgsmålet er altså, om de tabstallenes **dimensioner**, der her – trods forbeholdet for tallenes nøjagtighed og for, at de kan være overdrevne – gives indtryk af, er troværdige, eller om de faktiske tabstal må formodes at ligge på et væsentligt lavere niveau; om med andre ord ofrene skal tælles i **tusinder** eller i **titusinder**, i enkelte tilfælde endog **hundredtusinder**? Ser man bort fra usikkerheden om årstallet for "Grote Mandrenke" (59), kan tallet 200.000 rimeligt betragtes som traditionens og den kronistiske litteraturs maksimumangivelse, udtryk for den værste katastrofes hævdede dimensioner med hensyn til dødsopfre. Det er ganske vist ikke rekorden for meddelte tabstal, idet Pontoppidan i "Danske Atlas" har en oplysning om **400.000** omkomne i de danske lande (dvs. marskegnene) i 1570 (60). Denne meddelelse er imidlertid så sen, at den skal lades ude af betragtning her. Det er altså de nævnte tal på ti, fyrre, hundrede og to hundrede tusinde dødsopfre, der skal søges vurderet (61). De 200.000 er nævnt hos blandt andre kronisten Jonas Hoyer som tallet på dødsopfre mellem Elben og Ribe (62). Det virker slående at læse det hos den ellers såre nøgterne Boetius, der imidlertid her forlader sig på den mundtlige overlevering (63). Han meddeler iøvrigt sammesteds, at digerne efter denne katastrofe ikke i de næste 50 år kunne genoprettes, og at befolkningen ikke kunne komme over ulykken og tabene, hvilket for så vidt svarer godt til, at marskfladen som nævnt faktisk synes opgivet omkring dette tidspunkt. "Chronicon Eiderostadense vulgare." hævder for 1362, at der var tale om "den allerstørste menneskedrukning", og at det meste folk i Nordfrisland druknede (64). Og Kai Pedersen sammenfatter klart og fyndigt denne tradition om tabene med den bemærkning, "at havet har kostet vort land flere menneskeliv end samtlige krige, Danmark har været inddraget i." (65).

At komme frem til nogenlunde præcise tal for denne og andre middelalderlige stormfloder vil være helt umuligt; det kan ganske vist på forhånd, som Lund-Jensen & Schrøder også er inde på, regnes for sikkert, at beretningernes tal er unøjagtige. Dette er uundgåeligt i betragtning af disse beretning-

ers hele karakter,afstanden til begivenhederne og den givetvis fra begyndelsen rådende usikkerhed omkring tabene,for hvilke der næppe kan tænkes at have foreligget samlede pålidelige optællinger. Spørgsmålet er,om **størrelsesordenen** er rimeligt korrekt gengivet.Man kan her søge at komme frem til et groft skøn ad to veje,der begge rummer usikkerhedsmomenter,men trods alt skulle være farbare.Den ene er en sammenligning af tabstallene med det sandsynlige niveau for befolkningstallet i de marskegne,som er udsatte for stormflodskatastroferne;den anden en sammenligning med senere stormfloder af dimensioner,der må have lignet de største middelalderliges,og for hvilke der kendes troværdige tabstal.Her er det springende punkt,i hvor høj grad sådanne begivenheder reelt er sammenlignelige i betragtning af befolkningsudvikling og digebyggeriets tilstand.

Hvad **befolkningstallet** angår,er det måske i grunden ikke så mærkeligt,at ingen tilsyneladende endnu har forsøgt at sammenholde de angivne stormflodstab dermed,skønt en sådan sammenligning kunne forekomme nærliggende.For Danmarks vedkommende foreligger først en folketælling for 1769,for hertugdømmernes en anvendelig først for 1803.Alle tal,der opgives for tidligere tidspunkter,beror på mere eller mindre usikre skøn og beregninger.Bortset fra de problemer,dette i sig selv indebærer,er det heller ikke uden videre muligt at drage slutninger fra dette materiale angående en afgrænset region som marskegnene ved hertugdømmernes vestkyst.Al usikkerhed til trods synes det dog muligt at nå frem til en skøn over,hvilken størrelsesorden der **kan** være tale om,således at den her fornødne grove vurdering af tabstallene faktisk lader sig gennemføre.

I kapitel 5 i sin artikel om Danmarks befolkning i Middelalderen kommer Aksel E.Christensen ind på spørgsmålet om en beregning af befolkningens størrelse i dette tidsafsnit og ikke mindst de overordentlige vanskeligheder,dette forehavende indebærer.Med forbehold for,at pålidelige tal simpelt hen ikke lader sig opstille med nøjagtighed,er Christensen i sine overvejelser "(.....) standset ved et forsøg,som det forekommer mig så nogenlunde tilfredsstillende alle kontraprover,omend ikke enhver kritik af teoretisk art." (66).Hovedresultatet bliver da,at **det daværende Danmark** (nuværende Danmark samt Skånelandene og Sydslesvig) har haft en **bondebefolkning** på ca.1 million,mens området svarende til **det nuværende Danmark** har haft en befolkning af bønder på 622.000-682.000 i Valdemarstiden (67).Dertil skal lægges adel,gejstlighed og købstædernes borgere,til hvilket spørgsmål Christensen bemærker,at "at slutte fra den egentlige landbefolkning til det totale antal mennesker er fuldstændigt umuligt." (68).Han skønner dog om størrelsesordenen og - hvad der er vigtigt! - den følgende befolkningsudvikling,at "tilsammen kan disse tillæg i Valdemarstiden ikke beløbe sig til meget mere end tiendedelen af landbefolkningen.I løbet af de følgende 3 århundreder indtil reformationen er disse klasser vokset stærkt,ikke blot fordi bondetallet er dalet men utvivlsomt også forøget i absolut tal.Mens folketallet i Valdemarstiden antagelig har ligget en del **over 1 million**,er det **derimod inden reformationstiden sunket betydeligt under millionen**.Dette fald i Senmiddelalderen er ikke enestående;tværtimod,det bekræftes af undersøgelser i alle nord- og vesteuropæiske lande,Sverige måske undtaget." (69).

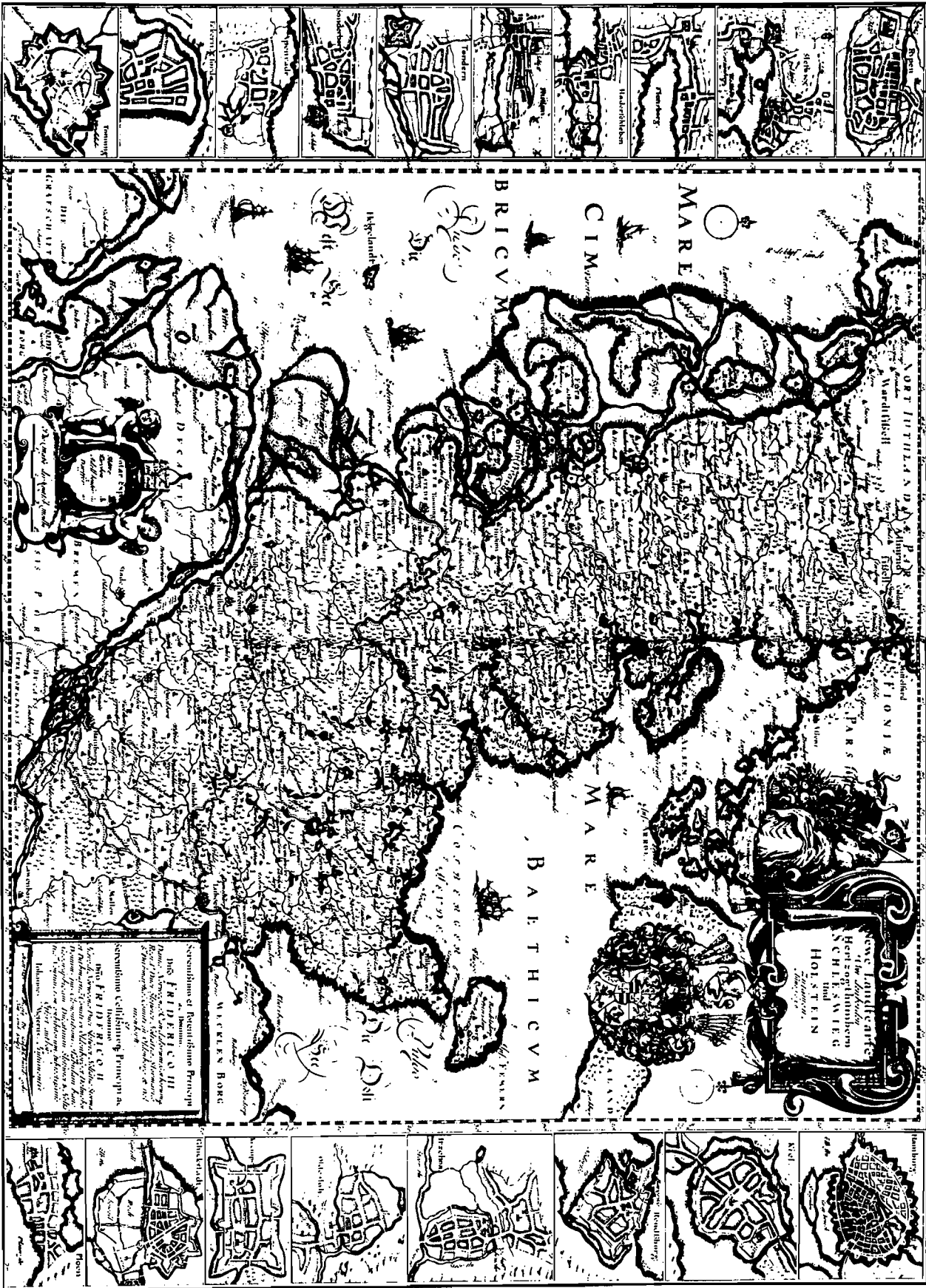
Hvad kan nu siges om hertugdømmernes og i særdeleshed marskegnenes befolkning på dette grundlag? Det er her væsentligt at fastholde hovedkonklusionen:af en bondebefolkning på ca.1 million falder ca.320.000-400.000 på Sydslesvig og Skånelandene.De sidste tegner sig klart nok for en væsentlig,omend uvis,del af disse måske ca.400.000 mennesker.Til gengæld skal med henblik på det her stillede spørgsmål tillægges Holstens befolkning,ligesom adel,gejstlighed og købstædernes indbyggere skal medregnes,og endelig kommer hertil den del af Slesvig,alle stænder indbefattede,der indgår i det nuværende Danmark.Højere end ca.600.000 mennesker for hertugdømmerne forekommer det i hvert fald ubegrundet at ville gå.Tallet skal blot betragtes som det tænkelige,hypotetiske maksimum.Som sådant kan det i første omgang vise det urimelige i den sammenligning med moderne forhold,hvormed Lund-Jensen & Schrøder forsvarer tabsangivelserne i de gamle stormflodsberetninger (70).Schleswig-Holstein har idag ca.2,6 millioner indbyggere,dvs.omkring det dobbelte af Valdemarstidens Danmark; og i Hamburg er sammenhobet ca.1,8 millioner mennesker,altså (mindst) omkring halvanden gang Valdemarstidens danske befolkning og tre gange hertugdømmernes højeste mulige befolkning på samme tid - samlet på et langt mindre område end det,marsken udgør.Desuden spiller det ind,at placeringen af moderne bebyggelse,modsat hvad der var tilfældet i tidligere tid,ikke respekterer hensynet

til oversvømmelsesfaren (71). De 80.000, der blev hjemløse i Elbområdet og Hamburg, siger derfor intet reelt om de overleverede tabstals pålidelighed. Derimod må allerede et befolkningsmaksimum som det anslåede for hertugdømmerne som **helhed** - forud for en tilbagegang - vække skepsis over for tabstal på 100.000 eller mere.

Det afgørende vil dog være, om der kan gives et skøn eller en oplysning om **marskens** befolkning til forskellig tid, helst i Middelalderen, da det er marsken, ikke den bagvedliggende gest, der er udsat for stormflodskatastrofer (72). Intet lader sig ganske vist sige direkte, tallet er ukendt bortset fra, at det må have ligget ét eller andet sted under de 600.000, der kan sættes som maksimum for hertugdømmernes samlede befolkning. Indirekte kan man imidlertid udlede et tal, der i det mindste angiver **den maksimale størrelsesorden**, der kan være tale om for marskens vedkommende. For det første kan man nemlig sammenligne marskens areal med Nordstrands nogenlunde sikkert kendte størrelse og befolkning forud for katastrofen i 1634. Om marskens areal oplyser Stewig: "Selv når man medregner de holstenske flodmarskområder mellem Wedel og Brünshüttelkoog med 490 km² og flodmarsken i Eider-Treenelavningen med 560 km², omfatter det slesvig-holstenske marskareal kun 2900 km², mens Fendistriktet (i England - I.G.-J.) kommer op på 3300 km²." (73). Går man nu ud fra, at Nordstrands ca. 9000 indbyggere forud for katastrofen i 1634 (74) var fordelt på ca. 220 km² (75), hvoraf nogle var højmose, så kan man sætte dette areal til groft taget 1/15 af marskens samlede areal, hvilket da under forudsætning af samme befolkningstæthed giver en befolkning i marsken på ikke over 150.000, når der ikke regnes med mere end ca. 10 % bybefolkning (idet der ingen byer var på Nordstrand). Det sidste er måske lavt sat (76), men til gengæld var Nordstrand kendt som en frodig og tætbeholdt ø (77). Af samme grund er det argument, som Lund-Jensen & Schrøder fremfører for pålideligheden af Mejer's historiske kort: at de forsvundne nordstrandske kirker lå lige så tæt som de kirker, han har markeret som forsvundne indtil omkring 1634 (78), iøvrigt heller ikke rammende. De 150.000 kan fastholdes som et rimeligt **maksimum**.

Det lader sig i nogen grad bekræfte, at dette ikke indebærer nogen overvurdering. Oven for skønnedes, at hertugdømmerne i Valdemarstiden ikke kan have haft mere end 600.000 indbyggere (her må det bemærkes, at Ribe og den omliggende marsk også bør tages i betragtning; dette kan dog ikke ændre billedet afgørende). Dette tal svarer til resultatet af folketællingen i 1803, hvor Slesvig-Holsten havde 604.085 indbyggere, Danmark 925.680 (79), idet tallet kan forudsættes at have ligget lavere i de mellemliggende perioder. Man kan endvidere antage, at selv om områder af marsklandet - inklusive øerne i Vadehavet - er gået tabt siden Middelalderen, så er billedet, med inddigningen og den intensive udnyttelse af det givne areal, næppe forrykket afgørende m.h.t. den befolkning, marsken og øerne har kunnet ernære. Man kan derfor tillade sig at gå ud fra, at den opstilling, Stollt har af de slesvig-holstenske amters befolkningstæthed i 1803 (80), sammenholdt med de nævnte ca. 3000 km² ikke giver et for beskedent indtryk af **den størrelsesorden, der for tidligere tider kan være tale om**. Inddelingen i amter viser ganske vist ikke direkte befolkningstætheden i marsken som sådan. Men for det **første** viser tabellen, at der i 1803 **ikke** er tale om nogen overvældende koncentration af hertugdømmernes indbyggere i marsken: foruden denne er de østlige områder tætbeholdte, mens de mellemliggende med den sandede gest er tyndtbeholdte. Med alle forbehold for forskydninger i tidens løb er det rimeligt at antage, at det østlige Slesvig-Holsten også i Middelalderen har tegnet sig for en betragtelig del af befolkningen. Og for det **andet** kommer kun to amter i 1803 op på en befolkningstæthed på over 50/km². Begge ligger i den østlige del af hertugdømmerne og adskiller sig klart fra de øvrige. En større befolkningstæthed for marsklandet vil altså være et ubegrundet postulat (81), og 150.000 indbyggere kan derfor fastholdes som **maksimum** for 1803 - og formentlig lige så vel for Valdemarstiden, da afvandringen fra land til by ikke pr. 1803 kan forventes at have forandret billedet afgørende. I **både 1362 og 1634 må befolkningen antages at have været mindre**. Beregningen oven for vedrørende 1634 bekræftes således som snarere for rundhånet end det modsatte. Dette kan heller ikke undre: der er al grund til at forvente, at de frugtbarste områder har været stærkt afvigende fra de mindre gunstige m.h.t. befolkningstætheden - hvad Stollt's tal for de forskellige dele af hertugdømmerne da også bekræfter.

Det kan her være rimeligt at nævne Wegemann's skøn og beregninger. Han når for Slesvig-Holstens

Hertugdømmerne i 1650, kort udarbejdet af Mejer og trykt i "Newe Landesbeschreibung...".Også her vises Nordstrand,som den så ud inden landtabet 11.-12.oktober 1634.Kgl.Bibliotek.Stærkt formindsket.

vedkommende til følgende størrelsesorden for en række, i nærværende sammenhæng interessante, årstal: 1225-1340:400.000 indbyggere; 1353:220.000; 1622:450.000; 1660:400.000 (82). Dette udelukker selvsagt helt 200.000 døds ofre for 1362-stormfloden, da denne så skulle have affolket hertugdømmerne som helhed så temmeligt aldeles. Indbyggertallet i marsken skulle ifølge Wegemann's for hertugdømmerne have været i en størrelsesorden på måske 50.000. Det er imidlertid et spørgsmål, hvor megen vægt man bør lægge på Wegemann's beregninger, hvis foreløbige og tilnærmelsesvis karakter han selv understreger (83). Hans antagelse om 750.000 indbyggere i "det nuværende Danmark" i 1250 (84) stemmer dog nogenlunde overens med Christensen (det er noget højere end dennes, da Nordslesvig jo i 1920 vendte tilbage til Danmark; "det nuværende Danmark" er hos Christensen større end hos Wegemann). Tallene anfægter i hvert fald ikke det her fremførte skøn, efter hvilket marskegnenes befolkning i 1362 og 1634 må have været noget - eller snarest en del - under 150.000. Om den har været så lille, som man af Wegemann's resultater må slutte, må stå hen.

Med al usikkerhed er det en rimelig konklusion, at et tabstal på 200.000 i kystegnene fra Ribe til Elben (85) ikke blot er usandsynligt, men en fysisk umulighed, fordi de udsatte egne simpelt hen ikke har rummet et så stort antal mennesker; så meget mere som den stedlige befolkning ikke udryddedes totalt, men som nævnt synes at have slået sig ned på gestranden for at undvige stormflodstruslen. Der er i hvert fald, som det ses af Prange's fremstilling (86), tale om en sådan kontinuitet i befolkningen, at en mundtlig tradition om de forladede områder holdtes i live. Ejheller var den overlevende frisiske befolkning fra marskfladen jo så ubetydelig, at dens særpræg forsvandt med naboskabet med danskerne på gesten. Så selv om den formodede udvandring til gestranden i sig selv vidner om stormflodstruslens omfang på dette tidspunkt, kan den ikke tages til indtægt for den opfattelse, at traditionens enorme tabstal skulle svare nogenlunde til virkeligheden.

Denne konklusion underbygges, hvis man sammenligner tal som de 200.000 døds ofre i 1362 med den ligeledes meget voldsomme stormflod 11.-12. oktober 1634; i det sidste tilfælde foreligger en række detaljerede og nogenlunde overensstemmende optællinger af omkomne mennesker og husdyr for sogne langs kysten (87). V. von Jessen regner i sin beretning med 30.000 ofre på kysten af Jylland, mens M.H. Nielsen mener, at det samlede tabstal må sættes væsentligt lavere: "Forfattere, der skrev umiddelbart efter Katastrofen, mener, at der paa hele Hertugdømmets Kyst druknede over 30.000 Mennesker, et Tal, som dog af Heimreich reduceres til henimod det halve, men man kan næppe - ud fra de foran meddelte Specialefterretninger - sætte Antallet af de druknede højere end til 11 á 12.000 Mennesker." (88). Disse to stormfloders respektive stykke kan selvsagt ikke sammenlignes præcist, da den ikke kan fastslås nøjagtigt, men Nordstrands delvise ødelæggelse og virkningerne langs kysten i det hele taget i oktober 1634 viser klart nok, at der er tale om en virkeligt omfattende katastrofe (89), i forhold til hvilken 1362 ikke kan have været himmelvidt større (90). Ligeledes var digerne i hvert fald på Nordstrand notorisk i utilfredsstillende stand i 1634 (91) og kan derfor ikke formodes at have gjort afgørende forskel m.h.t. tabene. Disse tabstal for 1634, vel de første der kan kaldes nogenlunde underbyggede, ved en af de værste stormfloder, på mellem 11.000 og - højest, men usandsynligt - 30.000, bekræfter, at ofrene for de store stormfloder skal tælles i tusinder og ikke i ti-, endsige hundredtusinder. Og at meddelelser om 100.000 eller 200.000 omkomne ikke blot må tages med forbehold og betragtes som overdrevne. De må regnes til fabelens verden og kan således hverken anvendes til skøn om reelle tab eller vurderinger af stormflodernes relative størrelse, da de er produkter af en helt vildtvoksende tradition og/eller historieskrivning.

Det er klart, at "den store menneskedrukning" har haft et betydeligt omfang, når den i traditionen huskes under dette navn. Men det er nødvendigt at opgive enhver ambition om at sætte tal på dens ofre, idet der intet reelt grundlag er for en præcis vurdering. Blot kan størrelsesordenen antages at ligge på niveau med oktober 1634, altså måske 10.000, 15.000, 20.000, 30.000; med andre ord en femte-, tiende- eller måske tyvendedel af overleveringens 200.000, uden at en nøjagtigere angivelse er mulig. At en stormflod af dette format, højdepunktet i en stormflodsperiode og førende til ikke blot tabet af en større del af Nordstrand, men sandsynligvis også opgivelsen af marskfladen, i traditionen vokser til et eventyrligt format, er der ingen grund til at undre sig over. Erindringen om befolkningsnedgangen p. gr. a. pesten 1350 - og andre forhold i 14. århundrede? - kan også have bidraget til overleve-

ringen om en stormflod, der var af en sådan størrelse, at den lagde Nordfrisland øde. En tradition, der således samlede flere ulykker i én dramatisk begivenhed.

Endnu et indicium for, at de store tabstal er utroværdige, er, at i den meget voldsomme stormflod julenat 1717 "druknede ..... alene ved Ejdersted over 2000 mennesker, men det er også sidste gang, de virkeligt store tabstal høres;" (92). Denne størrelsesorden kan sammenlignes med 1634 (hvor 6000 af Nordstrands indbyggere omkom); Lund-Jensen & Schrøder's forklaring: at "digerne blev vel efterhånden bedre og alarmsystemet måske mere effektivt." (93) er sikkert en del af billedet m.h.t. stormflodstabile efter det 17. århundrede. Men det står dog fast, at for de tilfælde, hvor der foreligger dokumenterede vidnesbyrd om tabstal, kan der, stadig uden moderne entreprenørteknik, kommunikation, meteorologi og redningstjeneste, **ikke, trods flere meget store stormfloder (94), peges på et eneste, der blot kommer i nærheden af de for 1362 hævdede 200.000.** Størrelsesordenen er - med en befolkning, der efter 1800 ikke har været mindre end Valdemarstidens - den fra 1634 kendte, dvs. at de omkomne i værste fald (og i sig selv alvorligt nok) tælles i tusinder. Skal forestillingen om middelalderlige tab som de overleverede fastholdes, må man selv med forbehold for nogen overdrivelse enten forudsætte en i forhold til det samlede befolkningstal helt utrolig sammenhobning af mennesker i marsken; eller stormfloder af ganske ufattelige dimensioner, helt uden sammenligning med selv de største, der kendes fra senere tid (eller rettere begge dele, hvis man ikke vil postulere, at hertugdømmernes højtliggende egne bag gestranden **også** oversvømmedes). Det forekommer lige uforklarligt, hvad der kan have forårsaget disse gigantiske naturkatastrofer, og at beboelse ved hertugdømmernes vestkyst overhovedet fortsattes trods sådanne åreladninger. Tabene har utvivlsomt ved nogle lejligheder været alvorlige nok: store og meget store stormfloder er givetvis indtruffet også i Middelalderen, og digebeskyttelsen har været meget mangelfuld. Men det er ulige lettere at tro, at de enorme tabstal hører til fantasiens verden, end at forudsætte katastrofer af **det** omfang, der alene kunne have forvoldt dem. En tabsprocent som på Nordstrand i oktober 1634 betegner tværtimod en undtagelse beroende på øens sænkning i forhold til havspejlet, utilstrækkelige diger, manglende flugtmuligheder, overraskelse, og en ualmindeligt kraftig stormflod (95). Regner man med 11.000 - 12.000 eller måske 15.000 omkomne langs hele kysten, og tager man Nordstrands del af det samlede område i betragtning, ses det, at en så stor del af befolkningen som ofre - så alvorligt andre lokaliteter end rammes - er noget usædvanligt. Dette gælder selv ved det sandsynligvis for høje tabstal 30.000 (96).

Som en lille illustration af spørgsmålet om overleveringen om stormflodernes ofre er det endelig værd at nævne, hvad øjenvidnet Jan Adriaanz Leeghwater, hollandsk ingeniør beskæftiget ved landvindingsarbejder i 1634, meddeler om tabene på Nordstrand i en bog, der udkom i 1648: "..... og hvis jeg er rigtigt underrettet, så er omkring syv eller otte tusinde mennesker druknede dér ..... ." (97). Tilsvarende skriver V. von Jessen, at "Dog vil mand sige oc giffue for at udi Strande skal vere bleffuen offuer 7000. Mennsker som aff trofaste Folck er beret." og om det samlede tabstal: "Ja mig er tilskreffuit at udi Judland skal oc vere stoer Skade skeed oc mere end 30000 Mennsker bleffuen fordrucknit." (98). M.H. Nielsen bemærker, at "Rygtet fortalte, at der paa hele Øen kun var 400 Mennsker i Live, men det viste sig senere, at dette Rygte overdrev ikke saa ganske lidt." (99). Her fanges så at sige rygtets overdrivelse af katastrofens omfang i flugten - i et tilfælde, hvor det er muligt at erkende den (og det ses, at Jessen's formodning om tabstallet næppe har krav på større tiltro). At dramatiske overdrivelser af en sådan begivenhed, ikke mindst under tilstanden af chok og forvirring umiddelbart efter den, har været nærliggende, er forståeligt nok. Ligeledes at mere præcise underretninger har haft svært ved at fortrænge sådanne udmalinger fra den almindelige bevidsthed.

Trods al usikkerhed tyder samtlige foreliggende indicier således på, at intet tabstal på 100.000 eller mere fortjener tiltro - ja man kan udvide denne konklusion til, at den kronistiske traditions meddelelser om tabene ved de middelalderlige stormfloder i det hele taget må betragtes med den største mistro, da en del af disse påstande strider imod, hvad man med rimelighed kan anerkende som muligt, og modsiges af erfaringerne fra senere stormfloder. Man kan således ikke på grundlag af de store tabstal hævde, at der i Middelalderen har været stormfloder, hvis omfang adskilte sig markant fra de største af de senerees. Nogle af de middelalderlige stormfloder **kan** have været endogså ualmindeligt store, men beretningerne er for usikre til, at noget konkret kan siges om dette.

COPIA

Aff en Striffuelse fra en Præst til Ge
venskiad vdi Holslein / huor vdi findis be-
drøffueligen angiffuit/

Om den store forferde

lige Storm oc Vandflod / som sig den 11.
Octobr. Aar 1634. Burchardi Nat er tildragit. Huor
vdi forgiffuie den offuermaadige / bedrøffuelige oc vffigelig Sla-
de: steed er / vdi Dytmarcken / Nordstrand / Holsten oc vdi Elffven / paa
Mennisten oc Qnag : Item med huius wunderligt som siden floden er
fillit sig er tildragit / med Blod Tegn / Saa oc forferdelige stoer Sla-
ger 8. eller 9. Sæder lange / oc ellers andre forstræckelige Orme der
omkring i Tabo lauffut / indløbene i Soldis Husse:
Saa Mennisten neppelig haffuer fundet vær-
git sig for dennem.

Tilreffuit en fornembt Borger til Hamborg/
den 24. Octobris.

Saa oc Designation oc Fortegnelse huor
mange Menniste der ere drucknit / i huer Sogn / sampt Gaarde
oc Husse borttagne vdi Nordstrand oc Lybeckstad / oc mange
der ere beuarede.

Prentet Aar / 1635.

Titelbladet på Volkmar von Jessen's i teksten citerede beretning om stormfloden 11.-12.oktober 1634. Som det ses, tryktes den sammen med en tabsliste, der også udkom særskilt. Se for en gengivelse af skriftets tekst Sønderjydske Maanedsskrift, 11. årgang 1934-1935, november 1934. Kgl. Bibliotek. Ca. 1:1.

5. STORMFLODERNES KRONOLOGI. KILDEMATERIALETS ANVENDELIGHED.

I de foregående afsnit behandledes to sider af det mere generelle spørgsmål om stormflodernes virkninger på den sønderjyske vestkyst: tabet af land og tabet af menneskeliv, idet den kronistiske litteraturs billede heraf søgtes vurderet. Resultatet blev for begge forholds vedkommende, at dette billede er stærkt fortegnet og overdrevet, og at kronisternes pålidelighed må kaldes meget ringe. Dette må i sig selv vække betydelig mistro til denne tradition, når det gælder antallet og dateringen af i første række de middelalderlige stormfloder; hvilket er en væsentlig del af svaret på det mere specielle spørgsmål, der gav anledning til undersøgelsen: hvad kan med rimelig sikkerhed siges om de historiske stormfloder, og hvad kan denne viden sige om vejret i fortiden? Skulle en vurdering af de gamle annaler bero alene på erfaringerne med deres tabstal og oplysninger om kystliniens udvikling, ville dette i sig selv tvinge til en negativ konklusion. Der er imidlertid også mere præcise holdepunkter.

Reimer Hansen har foretaget en grundig sammenlignende kritik af den kronistiske litteraturs meddelelser om antallet af og tidspunkterne for stormfloder i Middelalderen. Hans konklusion er afgjort ikke opmuntrende: selv de største stormfloder er der modstridende oplysninger om, og jo senere kronisterne skriver, jo flere stormfloder kender de. Træk fra en stormflod overføres på en anden, tal fra et århundrede overføres på et andet, skrivefejl bliver til nye stormflodsårstal (100). Hansen mener da også, at man må forkaste "langt den største procentdel" af oplysningerne hos Heimreich, der som den sidste af de kronister, der opregner middelalderlige stormfloder, kender det største antal (101). Tilsvarende bemærker la Cour, at "Chronicon Eiderostadense vulgare.", hvorpå de senere beretninger bygger, har ca. 20 middelalderlige stormfloder, den senere kronist Peter Sax, en af Heimreich's vigtigste kilder, 44 for samme tidsrum (102). Hverken Heimreich eller de samlinger, der væsentligt bygger på ham (som både Kuss og Mansa, så langt op i tiden Heimreich's fremstilling går) fortjener altså tiltro her, oplysningerne er fortegnede og overdrevne, og en troværdig kronologi lader sig ikke opstille på dette grundlag. Reimer Hansen's frasortering af fordoblinger af stormflodsoplysninger, kronologiske fejlkonstruktioner og skrivefejl kan være til hjælp ved forsøget på at bortluge en række fejl, men kan ikke give et virkeligt sikkert grundlag, fordi denne kritik trods alt er bundet til den kronistiske litteratur selv og en sammenligning af dens forskellige dele. Der må i kraft heraf blive en betydelig usikkerhed tilbage om flere af de årstal, som ikke ad denne vej kan afsløres som med (nogenlunde) sikkerhed forkerte.

Problemerne karakter kan belyses med et par små eksempler fra den nyere litteratur, der benytter ældre samlinger og stedlig tradition. Heller ikke her kan nemlig skrivefejl udelukkes: Mansa melder om stormfloder i 1632 og 1633, den første stor, på grundlag af oplysninger hos Kuss (med henvisning til denne for 1632, direkte til "Chronicon der Wendische Städte." og Heimreich for det andet år (103)) - men hos Kuss er årstallene 1532 og 1533! Der er altså tale om en simpel fejlskrivning hos Mansa, og det er utvivlsomt denne fejl, der går igen, når også Henrik Larsen nævner stormfloden i 1632; den har intet belæg hos Kuss eller dennes kilder. Når man betænker, hvor let sådanne mere eller mindre betydelige fejl kan snige sig ind ved afskrift - især afskrift i hånden og af håndskrevne tekster - af årstal og lignende, er det klart, at usikkerheden om den præcise datering af stormfloderne ikke er helt ubetydelig.

Et endnu senere eksempel på, hvorledes fejl kan opstå og bringes videre, findes hos Lund-Jensen & Schrøder, hvor følgende meddeles: "I 1850'erne blev Nordslesvig ramt af en isflod. Havet var på det tidspunkt frosset, og vandet tårnede isen op i en vældig barriere mellem byerne Abterp og Harres. Den blev liggende til ind i maj måned." (104)."

Oplysningens kilde er ikke svær at efterspore. H.C. Hansen skriver i *Sønderjydske Maanedsskrift*, oktober 1934:

"En del senere hen i Tiden fulgte saa en "Isflod". Det har vistnok været omkring ved Halvtredserne

i forrige Aarhundrede. Folk, der havde oplevet denne Flod, fortalte derom: Det havde i lang Tid været haard Vinter, Havet mellem Ballum og Rømø var tilfrosset. Da blæste det op til Storm, Vandet steg og brød Isen og bølgede ind over Landet, medtagende Isskodserne, der med vældig Kraft tørnede mod hinanden og mod alt, hvad de mødte paa deres Vej, raserende alt undervejs. Efter at Vandet var sunket bort, stod der ikke en eneste Ledpæl i hele det oversvømmede Omraade.

Mellem Byerne Harres og Abterp ydede den noget højere Vej nogen Modstand, mod den tørnede Isen, taarnede sig op til rigtige Isbjerge og blev liggende som en mægtig Isbarriere; endnu i Maj Maaned kunde man løbe paa Isskodserne fra By til By." (105).

I tidsskriftets novemhernummer samme år omtaler Dr. Hansen fra Haderslev imidlertid begivenheden således: "Isfloden i Februar 1838 huskede han (fortællerens morfar - l.G.-J.) helt nøje." (106). Altså en anden datering af den samme hændelse, idet Lund-Jensen & Schrøder tydeligvis holder sig til H.C. Hansen's.

Thade Petersen har imidlertid i *Sønderjydske Aarbøger* 1939 givet en på samtidige beretninger og dokumenter baseret skildring, hvis datering af isfloden: 7.-8. januar 1839, ikke kan drages i tvivl (107). På omkring hundrede år er altså den stedlige, mundtlige tradition, som H.C. Hansen og Dr. Hansen nedfælder, blevet grundigt usikker m.h.t. årstallet for begivenheden. En usikkerhed vedrørende datering, som allerede Boetius har bemærket sig, og også Kuss og Reimer Hansen gør opmærksom på (108). Der er selvsagt ingen grund til at forudsætte, at den lokale tradition, der gav stof til kronisterne, på nogen måde var mere pålidelig i denne retning, så meget mere som den jo kan påvises at have været særdeles tvivlsom i andre henseender. Og til dette skal da også føjes, at kronologien i "Chronicon Eiderostadense vulgare.", som denne er bevaret, er notorisk forvirret (109). Der er med andre ord en fundamental usikkerhed m.h.t. dateringerne i den kronistiske litteratur, selv om visse årstal må akcepteres som troværdige. En sikker kronologi lader sig ikke opstille på dette grundlag.

Man må følgelig stille det spørgsmål, om bedre kilder kan tages i anvendelse for at efterprøve og korrigere de resultater, der er fremlagt i såvel nærværende som tidligere samlinger af stormflodsberetninger. Det er ikke muligt præcist at sige, hvad der vil kunne fremdrages af arkiverne, og hvad det vil betyde for billedet af stormflodernes antal og kronologi. Ole Degn har i "Rig og fattig i Ribe." (110) gjort brug af en række sådanne kilder fra 1500-tallet (111), der som venteligt for netop Ribes vedkommende også omtaler stormfloder og deres virkninger (112). Samtidigt gør han imidlertid opmærksom på, at tilsvarende materiale fra andre købstæder næppe kan fremdrages i samme mængde eller er bevaret fra så tidlig tid i lignende omfang (113). Der er ingen tvivl om, at sådant materiale især fra og med lidt senere tid kan bidrage med oplysninger om (bl.a.) stormfloder. Man kan her nævne lensregnskaberne, markbøger, tingbøger, breve, godsarkiver, rådstueprotokoller, regnskaber og korrespondance fra købstæderne, dagbøger og lignende, og præsteindberetninger (114). Men udnyttelsen heraf vil kræve et større eftersøgningsarbejde, da der som oven for bemærket er tale om et omfattende materiale, hvor der oftest vil være langt mellem de søgte oplysninger. Desuden vil dette materiale hverken kunne formodes at gå længere tilbage end 1500-tallet eller dække den følgende periode fuldstændigt. Hvor det kan anvendes, må det til enhver tid foretrækkes frem for beretningerne. Men for det første er en sådan anvendelse ikke umiddelbart mulig, for det andet vil oplysningerne i den kronistiske litteratur under alle omstændigheder være det eneste, der for lange tidsrum vedkommende foreligger. Allerede derfor er det umuligt simpelt hen at springe denne kildegruppe over, hvor problematisk den end er. For det tredje kan dens beretninger ikke ganske enkelt betragtes som helt igennem værdiløse, ligesom deres årstal for den senere tids vedkommende i det mindste kan tjene som indgang til eftersøgningen af bedre data i arkivalierne.

Under alle omstændigheder vil enhver stormflodskronologi vedrørende Middelalderen - og formodentlig også de næste par århundreder - være behæftet med betydelig usikkerhed. Det eneste sikre, der kan siges om tiden op til år 1500, er, at en række stormflodsberetninger (ialt 35) i hvert fald er forkerte. Endnu flere (ialt 45) er tvivlsomme, mens det om resten (ialt 34) gælder, at spørgsmålet om deres pålidelighed står åbent. Den hidtil tidligste stormflod, der har kunnet dokumenteres som sikker, fandt sted i 1532.

En anden side af den klimatologiske udnyttelse af dette materiale er spørgsmålet om, hvad disse historiske oplysninger om stormfloder kan fortælle om de meteorologiske forhold, der er blandt deres forudsætninger. Dette problem har igen to hovedaspekter.

Det første er **sammenligneligheden** af de oplysninger, der kan tilvejebringes om stormflodernes **hyppighed** og **omfang** på forskellige tidspunkter, idet forandringer i historiens løb i så henseende kan tænkes at skyldes f.eks. skiftende vindforhold. Der er her, foruden usikkerheden vedrørende kronologien og de enkelte stormflodsoplysningers pålidelighed, tale om en meget betydelig usikkerhed m.h.t. den enkelte stormflods omfang i forhold til andre, især naturligvis for de tidlige århundreder. I reglen siger beretningerne ikke noget særligt præcist herom, blot at stormfloden/oversvømmelserne eventuelt var af stort omfang og/eller at der var så og så store tab - hvilket sidste jo i hvert fald ikke er gennemgående pålideligt. Det neden for omtalte spørgsmål om de faktorer, der betinger virkningerne af stormfloderne, taget i betragtning kan disse oplysninger ikke kaldes sammenlignelige kvantitative mål for selve stormflodernes omfang som virkning af meteorologiske og tidevandsmæssige omstændigheder betragtet (rent bortset fra oplysningernes usikre værdi). Stormflodshøjden kan - med skyldigt hensyn til forandringerne af havspejlets niveau - tjene som et sådant mål; men dels er angivelser heraf sparsomme og, hvor der ikke er tale om samtidige mærker på bygninger, selvsagt behæftede med kildernes almindelige usikkerhed, dels må man ved betragtningen af de fåtallige stormflodsmærker erindre sig, at stormflodshøjden i det enkelte tilfælde kan variere betydeligt fra den ene lokalitet til den anden i det ramte område (115). Der lader sig derfor **ikke** opstille en størrelsesmæssig, i tal formulerbar, rangfølge for de historiske stormfloder, omend nogle med større eller mindre sikkerhed kan betegnes som større end andre.

Det andet aspekt er **årsagerne** til de forskelle m.h.t. stormflodernes skadevirkninger - i reglen det eneste "mål" for deres størrelse - og hyppighed, der mere eller mindre sikkert måtte kunne registreres. For skal sådanne forskelle anvendes som mål for variationer i meteorologiske forhold, må andre omstændigheder, der kan påvirke billedet, først regnes fra eller fastslås at have været konstante på de sammenlignede tidspunkter.

Følgende årsagsfaktorer er i litteraturen blevet fremdraget som forklaringer på hyppigere og/eller mere ødelæggende stormfloder, respektive landtab i marsken:

1. Landsænkninger (116).
2. Tørvelagenes sænkning ved deres egen dekomposition, overliggende lags tryk, afvanding, og kulturudnyttelse (117).
3. Ødelæggelse og landsænkning p.gr.a. saltudvinding (118).
4. At sandbankerne foran åmundingerne forsvinder, så højvandet får friere adgang (119).
5. Ødelæggelse af strandens bevoksning ved hugst og af stranden selv ved udnyttelse af ler og sten (120).
6. Digebyggeriet fra omkring år 1.000, der ikke kunne beskytte kysten, men hindrede tilsikning og vandets hurtige tilbagetrækning efter stormflod (121).
7. Ødelæggelsen af den oprindelige, beskyttende planteverden gennem opdyrkning (122).
8. Digebyggeriets svagheder i tidligere tid (123).
9. Havspejlets stigning (124).

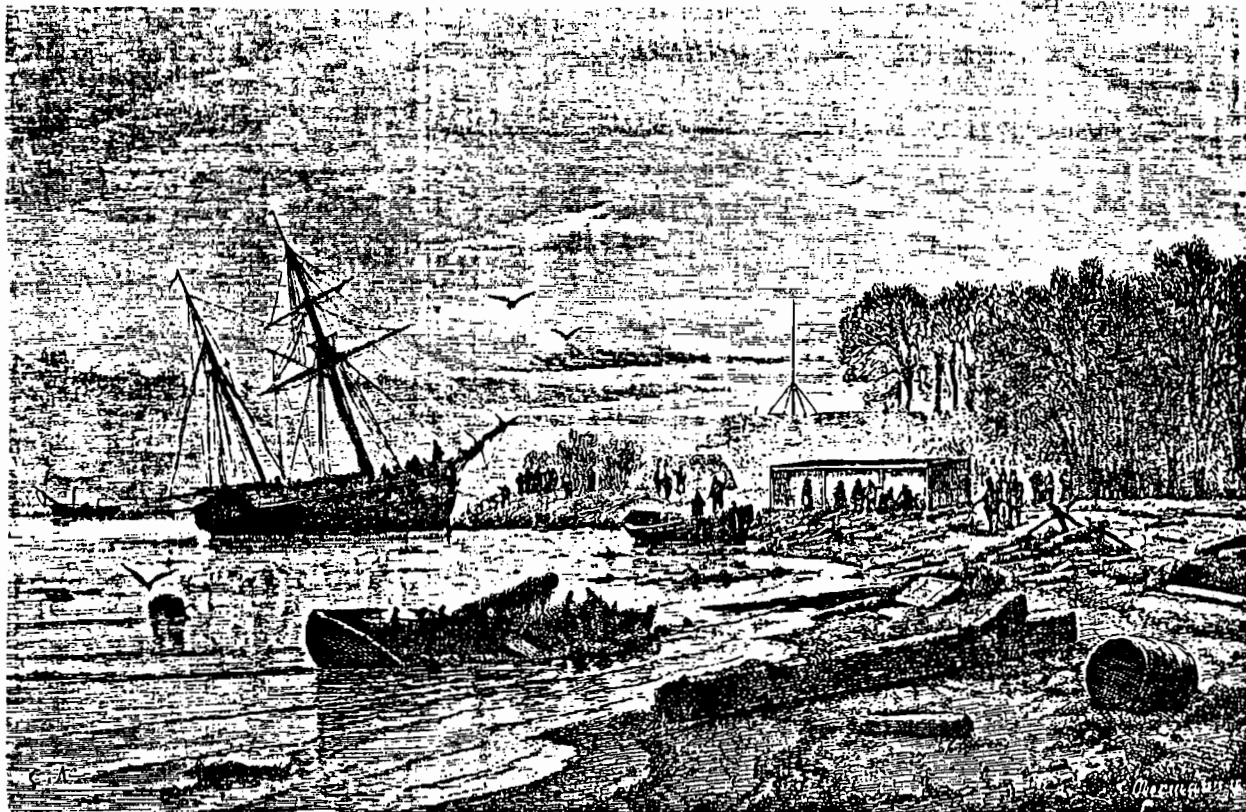
Disse forklaringer, hvoraf flere udmærket kan optræde samtidigt, må nu vurderes lidt nøjere. Hvad landsænkninger angår, synes sådanne ikke at kunne gøres gældende som **generel** forklaring i form af en sænkning af området som sådan (125), mens **lokale** sænkninger p.gr.a. tørvelagenes sammensynken og bortgravning af lag med henblik på saltudvinding afgjort synes at have spillet en rolle på en del lokaliteter. De kan dog næppe gøre fyldest, når man f.eks. står over for opgivelsen af marskfladen i 1300-tallet. At sandbankerne foran åmundingerne forsvinder, kan muligvis være en del af forklaringen på stormflodernes virkninger, men som det skal ses i forbindelse med andre faktorer, der synes at være tilstrækkelige i sig selv. Skovhugst og udvinding af ler og sten kan ikke gøres gældende for marsken, omend det **kan** have spillet en rolle for de øvrige danske kyster generelt eller på visse steder. At inddigning fra ca. år 1.000 skulle have øget stormflodshyppigheden turde være tvivlsomt, om-

end stormflodernes farlighed, når digerne blev gennembrudt, er vokset (126), ligesom inddigning p.g.r.a. stuvningseffekten giver større stormflodshøjde (127). For det første har en sådan inddigning næppe været synderligt omfattende og har mest haft karakter af sommerdiger, der ikke har kunnet øve større indflydelse på vinterhalvårets stormfloder, som er de betydeligste (128). For det andet viser Kuss' liste, som N.H. Jacobsen - via et mellemed - bygger påstanden på, faktisk ikke en stigning i antallet af ødelæggende stormfloder før det 14. århundrede, hvor inddigningen af marskfladen tværtimod synes opgivet. For det tredje er disse talsammenligninger i sig selv usikre, kildematerialet taget i betragtning. Og for det fjerde er der for 1300-tallets vedkommende andre og mere nærliggende forklaringer. Hvad endelig det angår, at opdyrkningen skulle have fremmet stormflodsødelæggelserne ved at fjerne den oprindelige, beskyttende vegetation, så har man lov at tvivle på, at sommerdiger og kvægavl på dette tidspunkt har kunnet forårsage synderligt afgørende, generelle forandringer på de udsatte kystenge; derimod har kornavlens haft en negativ virkning (129), idet der dog fremdeles kan peges på andre, i sig selv afgørende faktorer. Vægten af opdyrkningen er næppe mulig at vurdere.

De mest afgørende faktorer er ganske klart digebyggeriets utilstrækkelige kvalitet og havspejlets stigning. To omstændigheder, der synes dokumenterede, og som i deres samspil umiddelbart kan forklare såvel opgivelsen af marskfladen i 1300-tallet som stormflodernes voldsomme virkninger i tilfælde som 1532 og 1634. Dels kræver perioder med havspejlsstigning højere diger, dels var digerne både i højden og m.h.t. deres modstandskraft utilstrækkelige langt op i tiden, hvilket selvsagt skulle føre til katastrofer og, når landet var kommet under havspejlet, permanente tab til havet. En havspejlsstigning i 1300-tallet har således været en udvikling, som digebyggeriet ikke har kunnet holde trit med. Meget sandsynligt har en generel, permanent inddigning af de truede arealer ligget uden for det muliges grænser, og området har da måttet opgives som for udsat. Tilsvarende har senere indvinding af truede områder med diger, der reelt ikke kunne sikre dem mod større stormfloder (men hindrede tilslikning!), indebåret en risiko for katastrofer og langvarige oversvømmelser. For Nordstrands vedkommende synes der da heller ikke at være tvivl om den betydning, digebyggeriets mangler fik for dens skæbne i 1600-tallets begyndelse. Stormfloden i 1634 synes heller ikke, at dømme efter de bevarede højvandsmærker, at have været væsentligt højere end de stormfloder, der i 1825 og 1962 krævede væsentligt færre ofre. Alt i alt må man således tilkende digernes utilstrækkelige styrke og højde en central plads i forklaringen på de ødelæggelser og tab, stormfloderne i historien har forvoldt, mens havspejlets stigning og, lokalt, sænkninger af landet har øget faren ved at kræve stadigt højere diger, hvis en rimelig sikkerhedsmargin skulle være til stede.

Man må således konkludere, at disse faktorer samt forandringer i bebyggelsesmønstret i de stormflodstruede områder gør det umuligt at slutte fra katastrofernes omfang til styrken af de meteorologiske forhold, der sammen med tidevandet forårsager stormfloderne; omend det heller ikke er muligt at slutte, at disse vejrelementer så faktisk har været konstante. Såvel krige som epidemier og andre begivenheder, der har påvirket befolkningstallet og den økonomiske formåen, har kunnet forårsage stormflodssulykker af forøget omfang, fordi man ikke fuldt ud har magtet det kolossale arbejde, digebyggeriet uden moderne teknologi har været (130). Boetius' fremstilling vidner også om en i og for sig forståelig, men sørgeligt kortsynet uvilje hos mindre truede distrikters beboere mod at dele byrderne ved digernes vedligeholdelse med de mere udsatte. En gang indtrufne, omfattende ødelæggelser af digerne synes endvidere efter beretningerne fra 1600-tallet og senere at dømme at have haft en så at sige selvforstærkende virkning, idet vedligeholdelsesarbejdet ganske naturligt blev vanskeligere - og egnens økonomiske afkast formindsket ved oversvømmelser og ødelæggelser - når der var tale om total genrejsning af ødelagte digeafrnit. Dette er en nærliggende forklaring på, at stormflodsskader ofte synes at klumpe sig sammen inden for enkelte år eller en årrække, mens det på den anden side også er utvivlsomt, at stormfloderne i sig selv optræder med uregelmæssige mellemrum (131).

Hver stormflod, der kan noteres som sikker, betegner et tilfælde af storm, da tidevandet ikke i sig selv forårsager stormflod. I visse tilfælde foreligger endog oplysninger om vindretningen, ligesom vejret belyses af beretninger om isfloder, dvs. stormfloder, der fører havis i større eller mindre flager ind over land som ved den nævnte lejlighed i 1839. Desuden taler kilderne ofte samtidigt om de skader, vinden i sig selv forvoldt, og endelig kan man i de samme kilder meget ofte hente en del vejroplysninger, der ikke har forbindelse med stormfloderne. De omtalte data vedrørende disse sidstnævnte er

Illustreret Tidende 3.1.1864: Ved Castelsbugten morgenen efter stormen den 22de december 1863. tegning af C. Neumann. Kgl. Bibliotek. 1:2.

Illustrationerne på de to følgende sider:

Stormfloden 12.-13. november 1872 er vel den uden sammenligning mest kendte af de ikke helt få, der i tidens løb har ramt de østvendte kyster. Især huskes oversvømmelserne på Lolland, som gav anledning til omfattende digebyggeri i de følgende år. Illustreret Tidende bragte i flere numre billeder, der viste stormens og havets ødelæggende virkninger. Det første af de her gengivne ledsagedes af følgende tekst:

"Stormfloden er paa sit Høieste. De ødelagte Bygninger see ud som Øer i det vilde Hav. Her er Taget styrtet sammen og Beboerne maaske bortskyllede af de rasende Bølger; hist kommer Hjelpen til de Ulykkelige, som have tilbragt en Nat og en Morgen fuld af usigelige Rædsler paa Lofterne, uvisse om, hvor længe deres skrøbelige Huse endnu vilde modstaae Stormen og Bølgerne. Den gennem mange Aar opsamlede Velstand er splittet ad; Faar, Køer, Heste - Eiernes Stolthed og Glæde - drive som Aadslers omkring paa den oprørte Flade. Overalt Ødelæggelse og intet Andet!"

Illustreret Tidende 1.12.1872. Kgl. Bibliotek. 1:2.

Også andre egne af landet blev imidlertid ramt; det andet billede, af Carl Baagøe, har motiv fra Køge. I en artikel om stormen i samme nummer knyttes følgende beretning til det:

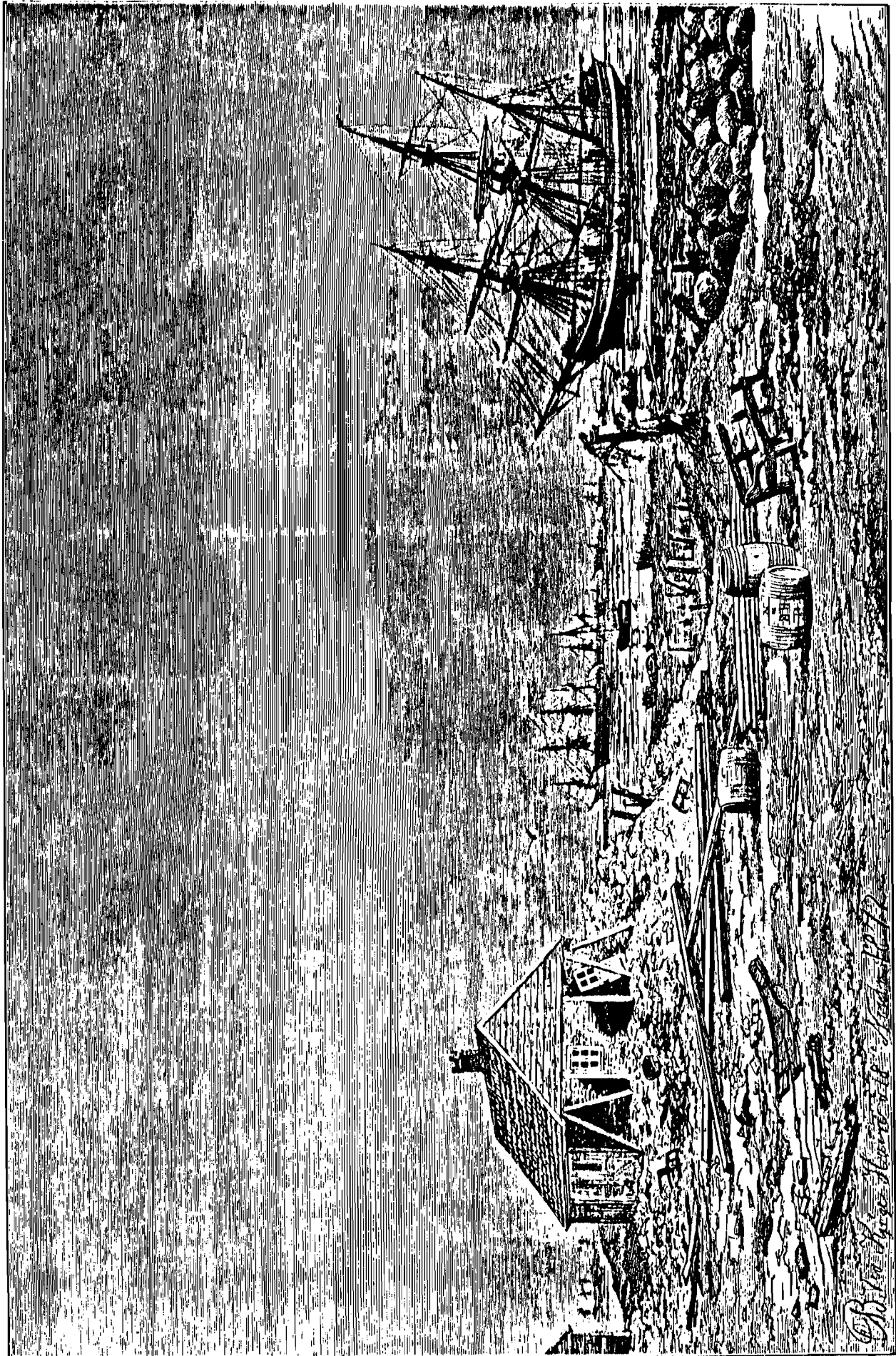
"Af de to Billeder af Orkanens Ødelæggelser, hvilke vort Blad indeholder, fremstiller det ene Pynten ved Langelinie, det andet Kjøge Havneplads ud over Bugten, optaget efter Ødelæggelsen den 13de dennes. Paa det sidstnævnte sees det Hus, der har været saameget omtalt, og hvori Kalkbrænderen boede med sin Familie. Huset var hurtigt omspændt af det fremtrængende Vand, som strax banede sig Vej til dets Indre, hvor Kalkbrænderens Kone laa i Barnsnød, omgivet af sine jamrende Smaa. Da kom Skibsbygmester Flindt med frem andre brave Mænd gennem Orkanen og Vandet vadende til Redning, og det lykkedes at bringe Moderen og alle Børnene uskadede paa det Tørre. Huset staar endnu, men Kalkovenen, der laa ved Siden af det, lige ved Vandet, er skyllet bort af Stormfloden."

Illustreret Tidende 24.11.1872. Kgl. Bibliotek. 1:2.

Hverken for Lollands eller Køges vedkommende var det første gang, stormflod skabte ravage - og det blev heller ikke den sidste. For blot at nævne et par eksempler fra Lolland oplyser "Perlestikkerbogen", et håndskrift fra begyndelsen af 1600-tallet, at det i 1577 gik ud over Nakskov, mens Chr. IV i et brev til Christian Friis af 4. marts 1625 omtaler de skader, en stormflod, der ramte Østersøkysterne 10. februar samme år, havde forvoldt på Lolland, blandt andet i Rødby. Kvæget var druknet, og kongens rejse hæmmedes af bortskyllede broer og både og medtagne veje (Chr. IV's egenhændige breve, bind 1, nr. 291). Af havneregnskaberne fra Køge ses, at "stor Storm og Vandflod" 13.-14. oktober 1649 forårsagede omfattende skader på havnen med deraf følgende udgifter (Køge Rådstue T. 8. havneregnskaber 1645-55, Landsarkivet for Sjælland).

Fra Sydhavet under Orkanen den 18de November 1672. Blev en originaltats.

Østergaardens Havneplads i København 1872

Fra Kjøge Havneplads udover Bugten efter Orkanen den 13de November 1872. Tegnet af Carl Børseth.

imidlertid, hvad der klimahistorisk set lader sig uddrage af stormflodernes historie, så vidt den lader sig rekonstruere. Denne rekonstruktion må endvidere blive ufuldstændig, eftersom beretningerne bliver usikrere og mindre fyldestgørende, jo længere tilbage i historien man går. Endvidere er en række tilsvarende begivenheder, der ikke har ramt steder, hvor det på det pågældende tidspunkt fik nogen eller i hvert fald væsentlig betydning, sandsynligvis blevet forbigået i kildernes tavshed. Som allerede antydnet må det formodes, at beboelsesmønstret har en vis betydning for overleveringen om stormfloderne, idet mennesker skal i nærmere - først og fremmest ubehagelig - berøring med disse, før de nævnes i dokumenter og beretninger. Under alle omstændigheder lader det sig ikke på nuværende tidspunkt gøre at opstille en stormflodskronologi, der er fyldig og velunderbygget nok til i sig selv at tillade sikre slutninger om svingninger af en mere end tilfældig karakter i stormflodernes hyppighed og/eller omfanget af deres virkninger.

Man vil måske indvende, at selv om stormflodernes konsekvenser er afhængige af digerne og beskyttelsesforanstaltninger iøvrigt, så er de dog i sig selv forårsaget af vejr og tidevand. Men dette er for det første næppe nogen ganske holdbar betragtning: utilstrækkelig inddigning af truede områder vil føre til, at de ulykker, stormfloderne forvolder, når digerne overskylles og gennembrydes, opleves og måske noteres. Mens overskylningen af uudnyttede områder ikke har nogen praktisk betydning og følgelig næppe heller huskes. "Stormflod" er, i hvert fald i ældre tid, et i beretningernes og administrative forstand relativt begreb, fordi det afgørende ikke er selve vandstandens unormale højde, men dens virkninger, når og hvis den volder egnens beboere skade. Alt andet lige vil solidere diger derfor også føre til færre - og mindre dramatiske - stormflodsberetninger. Omvendt må havspejlets stigning på længere sigt alt andet lige føre til flere, idet risikoen for ulykker (stadig alt andet lige) må blive større, også selv om vindforholdene måtte være konstante. Og for det andet lader kildematerialet under alle omstændigheder så meget tilbage at ønske, at stormflodernes reelle hyppighed i ældre tid - som naturfænomen snarere end som menneskelig ulykke betragtet - næppe lader sig fastslå. Her kan det heller ikke forventes, at de kilder, der kan supplere den kronistiske litteratur, råder bod på dette: myndighederne har som de lokale beboere kun haft grund til at interessere sig for de stormfloder, der forvoldte (mærkbare) skader. Naturfænomenet er ikke blevet registreret for sin egen skyld. De faktorer, der spiller ind på stormflodernes ødelæggende virkninger, må derfor også forventes at have betydning for det indtryk, kilderne giver af deres hyppighed. Men naturfænomenets plads i Danmarks og navnlig hertugdømmernes historie kommer som nævnt til at fremtræde væsentligt klarere - og med alle forbehold over for det ældre kildemateriale også betydeligt mere velunderbygget.

NOTER.

1. En grundig introduktion til stormfloder som naturfænomen betragtet giver Petersen & Rohde i "Sturmflut." (1977).
2. Jvf. Reimer Hansen (1894), p. 3.
3. Se for en fremstilling af denne historiske skrivning la Cour, "Historikeren og Sønderjylland." (1941), p. 38 ff. Til den kronistiske litteratur slutter sig, trods en noget anden karakter, Mejer's historiske kort og de dertil knyttede skriftlige arbejder af Mejer og Danckwerth fra 1600-tallet.
4. Erik Lund-Jensen & Ulrik Schrøder: "Manddrukning.", *Skalk* nr. 2, 1976. Forfatterne har desuden skrevet en artikel med så at sige samme indhold i *Bygd*, 7. årgang nr. 1, 1976. Også Kai Pedersen (1977) tilhører denne kategori.
5. Reimer Hansen: "Beiträge zur Geschichte und Geographie Nordfrieslands im Mittelalter." (1894); P. Lauridsen: "Kartografen Johannes Mejer. Et Bidrag til ældre dansk Kaarthistorie." (1887-88) og "Om Bispedømmet Slesvigs Sognetal i Middelalderen." (1894-95); også Steenstrup: "Danmarks Tab til Havet i den historiske Tid." (1907-1908) bør nævnes i denne sammenhæng.
6. Se gengivelsen af de to kort over Nordfriesland i henholdsvis 1204 og 1651, p. 10-p. 11 i nærværende tekst. At det påståede tabte lands omrids i 1204 i så høj grad svarer til vadernes konturer i 1651 er i sig selv mistænkeligt (jvf. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 350), da vaderne i modsætning til gesten på fastlandet ikke er istidsaflejringer, men skabt af havet, efter at dette dækkede området.
7. Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning." (1976), p. 7-p. 9. Se for fundene i Vadehavet Busch: "Die Entdeckung der letzten Spuren Rungholts." (1923) og "Die Bergung der Schleusenreste im Rungholtswatt." (1962).
8. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 267-p. 281.
9. Der skal her blot henvises til Karff: "Nordstrand." (1968) for en (ikke synderligt kritisk) fremstilling af Rungholts undergang og sagnene herom (p. 113- p. 129), samt for Nordstrands skæbne i almindelighed. Litteraturen om Rungholt er omfattende.
10. Se herom *Sønderjydsk Maanedsskrift* november-december 1934; samt for en velunderbygget fremstilling af katastrofen i oktober 1634 M. H. Nielsen's artikel (1900 og 1901).
11. Se herom Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 305-p. 319 om "Newe Landesbeschreibung....." og specielt p. 315-p. 317 om "Renowierte Landesbeschreibung."
12. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 349- p. 350.
13. Reimer Hansen (1894), p. 39-p. 40.
14. "Renowierte Landesbeschreibung.", p. 382.
15. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 354-p. 355.
16. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 332-p. 337.
17. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 343; ej heller i arkivalierne iøvrigt (p. 347; jvf. p. 343-p. 344); jvf. p. 367: jordebogen modsiger også Mejer angående øen Sild. Jvf. også Kromann (1933-34), 1, p. 18.
18. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 339-p. 349; jvf. Reimer Hansen (1894), p. 66-p. 72.
19. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 340-p. 348.
20. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 348-p. 349; p. 355, p. 364, p. 366.
21. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 374.
22. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), for eksempel p. 348-p. 350; p. 364, p. 371- p. 372; iøvrigt passim.
23. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 394-p. 395.
24. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 367: Sild fejlplaceret; p. 372: to endnu eksisterende kirker på Sild skulle efter Mejer's historiske kort at dømme have flyttet sig i landskabet - ellers ville de være blevet opslugt af havet, hvor Mejer har placeret dem!
25. Spanuth (1971), p. 187.
26. Prange, "Alte mündliche Überlieferung..." (1968-69), p. 276. Jvf. Prange, "Zur Geschichte von Efkebull (Nordfriesland) nach geologischen Untersuchungen." (1977-78), passim. Jvf. også Reimer Hansen (1894), p. 45.
27. Prange, "Alte mündliche Überlieferung..." (1968-69), p. 276.
28. Troels-Lund (1968), p. 65-p. 66.
29. Steenstrup (1907-1908), p. 162-p. 164.
30. Steenstrup (1907-1908), p. 160-p. 162; p.164-p. 166.
31. Steenstrup (1907-1908), p. 164-p. 165; jvf. Mansa (1873), p. 287: "Den 1ste Februar d. A. om Natten før Kyndelmisse blev en ganske By i Sjælland (sst., p. 546: "Sjælland" er en fejl for "Møen" - I. G.-J.), Brøndshøi, som

laa ved Strandbredden med Folk og Huse af Havet bortskyllet, da det ved Vandflod gik høit op paa Landet;" dette er altså misvisende m. h. t. begivenhedens omfang.

32. Se **Bygd** 1. årgang nr. 1, 1970, p. 3 samt Kromann (1933-34), bd. 1, p. 11, p. 14-p. 15.

33. Lauridsen, "Om Bispedømmet Slesvigs Sognetal i Middelalderen." (1894-95), især p. 214-p. 215. Jvf. C. A. Christensen (1960-62) om de indtægtstab, Slesvig domkapitel skønmæssigt led som følge af stormfloder fra 1352 til cirka 1440. Det bør måske tilføjes, at langt mere dramatiske tab ifølge C. A. Christensen forvoldtes af krig og den almindelige befolkningsnedgang i 1300-tallet.

34. Se for eksempler på nedlagte sogne, hvor ikke hele arealet er tabt til havet, Lauridsen, "Om Bispedømmet Slesvigs Sognetal i Middelalderen." (1894-95), p. 215; Boetius (1940 (1623)), p. 236-p. 238.

35. Lauridsen, "Kartografen Johannes Mejer." (1887-88), p. 267-p. 281.

36. **Bygd** 1. årgang nr. 1, 1970, p. 3. Derimod har Texel, Borkum, Amrum og Sild en kærne af istidsaflejringer (Abrahamsen m. fl., p. 39), der altså ikke er blevet dækket af havet, da dette efter sidste istid steg og efterhånden overskyllede de områder, der nu dækkes af Nordsøen.

37. Se for fremstillinger heraf: Kingo Jacobsen (1964), specielt p. 100-p. 132 og p. 190-p. 204 samt p. 264 ff; Petersen & Rohde (1977), p. 29-p. 32; Prange, "Alte mündliche Überlieferung..." (1968-69), p. 264-p. 269 og "Zur Geschichte von Efkebull...", p. 24-p. 28. De usikre punkter, der kan være tale om, skulle ikke kunne anfægte den her fremsatte konklusion. En ældre og noget afvigende fremstilling, der dog støtter det her fremførte synspunkt, gives af Nordmann (1935).

38. Prange, "Geologisch-historische Untersuchungen..." (1971), p. 50.

39. Kingo Jacobsen (1964), p. 110; Petersen & Rohde (1977), p. 30-p. 31.

40. Petersen & Rohde (1977), p. 36-p. 38.

41. Petersen & Rohde (1977), p. 29-p. 31.

42. Kingo Jacobsen (1964), p. 191; p. 293.

43. Lauridsen, "Om Nordfrisernes Indvandring i Sønderjylland." (1892-94), p. 333.

44. Nordmann (1935), p. 19 note 3.

45. Nordmann (1935), p. 17-p. 18.

46. Prange, "Alte mündliche Überlieferung..." (1968-69); "Zur Geschichte von Efkebull..." (1977-78).

47. Prange, "Alte mündliche Überlieferung..." (1968-69), p. 267; "Zur Geschichte von Efkebull..." (1977-78); jvf. Nordmann (1935), p. 2: Misthusum omtales som øde i 1394.

48. Lauridsen, "Om Nordfrisernes Indvandring i Sønderjylland." (1892-94), p. 332); jvf. også Boetius (1940 (1623)), p. 74-p. 76. Lauridsen nævner på det anførte sted, at disse byer ikke kan spores i kildematerialet fra den tidlige Middelalder, og at de i det 15. århundrede oftest var små og ubetydelige.

49. Nordmann (1935), p. 17-p. 18; jvf. Kingo Jacobsen (1964), p. 284.

50. Nordmann (1935), p. 17-p. 18; jvf. sst., p. 18: de arkæologiske udgravninger synes at bekræfte, at beboelsen er opgivet i anden halvdel af 1300-tallet.

51. Prange, "Geologisch-historische Untersuchungen..." (1971), p. 49-p. 53.

52. Boetius (1940 (1623)), p. 68-p. 70, p. 74-p. 76. Han afviser udtrykkeligt påstanden om, at de nordfrisiske egne udgjorde et sammenhængende landområde indtil omkring 1300 (p. 70-p. 72); men han formoder, at stormfloder i forbindelse med de for lave og svage diger sammen med andre ulykker i tiden efter 1354 fremkaldte en udvandring til den yderste kant af fastlandet (p. 70, p. 74-p. 76) "for at leve et roligere liv" (p. 76). 1354-stormfloden (som jo er uhistorisk, idet der er tale om en fejldatering af "Grote Mandrenke" (1362?)) "herskede i 50 år" (p. 68). Denne formulering må bero på en mere eller mindre klar overlevering om marskfladens midlertidige ubeboelighed, selv om Boetius ikke direkte meddeler, at området simpelt hen lå tomt hen.

53. Jvf. Nordmann (1935), p. 17; om marsken kan iøvrigt henvises til **Bygd** 4. årgang nr. 3, 1973.

54. Steenstrup (1907-1908), p. 161.

55. Det er værd at fremhæve, at den nuværende marsk er af geologisk set ringe alder: "Medens jydernes landsbybebyggelse på gestranden går helt tilbage til bronzealderen, skal vi nogle århundreder ind i vor tidsregning, før vi finder de første spor af bebyggelse i marsken. Marsken er - ligesom de danske vadehavsøer - så ung af år, at ældre kulturspor mangler: landskabet skal skabes, før det kan bebygges!" (**Bygd** 4. årgang nr. 3, 1973, p. 29). Jvf. Prange, "Zur Geschichte von Efkebull..." (1977-78), p. 27, p. 28. Dette synes ikke at levne plads for dannelsen af et større marskland vest for det nuværende (hvordan Vadehavsøernes tilblivelse så ellers skulle passe med den tanke!).

56. Kingo Jacobsen (1964), p. 293; jvf. p. 191.

57. Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning." (1976), p. 3.

58. Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning." (1976), p. 5.

59. Reimer Hansen (1894), p. 31-p. 39. Allerede i "Chronicon Eiderostadense vulgare." hedder det således: "Anno 1341 do was de grothe Mandrenke." og straks efter: "Anno 1362 in der lateren twölf nachten tho Middernacht do ginck de aldergrötheste Mandrenke. Do vordrenkede dat meiste volck uth den Uthlanden."

60. Pontoppidan, "Danske Atlas.", VII (1781), p. 137. Gengivet hos Mansa (1873), p. 207.
61. Se for disse tal også Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning." (1976), p. 4, hvor det bemærkes, at "Alle disse tal må naturligvis tages med største forbehold."
62. Karff (1968), p. 122. Jvf. Reimer Hansen (1894), p. 16.-p. 17 for henvisning til et par andre kronister, der nævner dette tal.
63. Boetius (1940 (1623)), p. 68.
64. "Chronicon Eiderostadense vulgare.", p. 14.
65. Kai Pedersen (1977), p. 10.
66. A. E. Christensen (1938), p. 34. Se for et par kommentarer til Christensen's artikel Fink (1941), p. 159-p. 162, især p. 161.
67. A. E. Christensen (1938), p. 46.
68. A. E. Christensen (1938), p. 47.
69. A. E. Christensen (1938), p. 47-p. 48 (min fremhævelse - l. G.-J.); se om argumentationen omkring befolkningstilbagegangen p. 34-p. 42. Jvf. C. A. Christensen (1960-62), der understreger, at den sorte død og krig ikke kan forklare tilbagegangen på langt sigt i 1300-tallet.
70. Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning.", (1976) p. 3.
71. Se herom Sjak'len nr. 14 (1982?); Bygd 4. årgang nr. 3, 1973; det synes dog ikke at gælde i alle tilfælde: se M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1901, p. 102-p. 103. Med den større befolkning og bebyggelse i moderne tid er nutidig seen bort fra stormflodsfa- ren imidlertid af større betydning end for spredt ældre bebyggelses vedkommende.
72. Boetius (1940 (1623)), p. 24.
73. Stewig (1969), p. 193-p. 194.
74. la Cour m. fl. (1930-33), III, p. 84.
75. Kai Pedersen (1977), p. 43.
76. Jvf. Stollt (1938), p. 98.
77. M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 260; passagen gengives også hos Kai Pedersen (1977), p. 44. Jvf. Fischer & Bantelmann (1977-78), p. 97.
78. Lund-Jensen & Schrøder, "Stormfloder gennem tiderne." (1976), p. 29.
79. Gregersen (1981), p. 461; sammenlign for hertugdømmerne la Cour m. fl. (1930-33), IV, p. 5-p. 6. Om manglerne ved folketællingen i 1769 Stollt (1938), p. 94; de omtrentlige tal, der lader sig skønne på grundlag af den, er: Slesvig 249.104, Holsten 278.963, ialt 528.067 indbyggere (Stollt, sst.).
80. Stollt (1938), p. 107.
81. Stollt (1938), p. 108: Angel har i 1791 32,3 indbyggere pr. kvadratkilometer, 1840 53,1. Man kan sammenligne dette med den befolkningstæthed på godt op mod 100 pr. kvadratkilometer i marsken, der må forudsættes, hvis et tabstal på 200.000 skal svare til 2/3 af befolkningen - i 1362! Der skal i hvert fald være tale om en sådan størrelsesorden, hvis de 200.000 er et eller andet over halvdelen af befolkningen.
82. Wegemann (1917), p. 66. Det store fald 1340-1353 begrundes med den sorte død.
83. Wegemann (1917), p. 42, p. 67.
84. Wegemann (1917), p. 51.
85. Jvf. her også M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 225: "De fleste gamle Krøniker holder rigtignok for, at den saakaldte "store Menneskedrukning", der i almindelighed henlægges til Aaret 1362, har været "den allerstørste" Flod. 30 Sogne skal være gaaede under, og mellem Elben og Ribe skal der være druknet 200.000 Mennesker. Det sidstnævnte Tal er altfor svimlende stort; derimod synes Antallet af Sogne bedre at kunne passe, idet der i Tiden fra 1340 til 1440 faktisk er forsvundet ca. 50 Kirker og Kapeller paa Sønderjyllands Vestkyst."
86. Prange (1968-69), "Alte mündliche Überlieferung...", passim.
87. M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 264.
88. M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1901, p. 100-p. 101; jvf. *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 256: "mellem 10 og 15 tusinde Mennesker satte Livet til Bølgerne." (Heimreich (1668 (1666)), p. 497).
89. M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 255: "Derimod turde det være hævet over enhver Tvivl, at af alle de Oversvømmelser, som vi har tilforladeligt Kendskab til, er der ingen, der har været saa skæbnesvanger for Sønderjyllands Vestkyst som den, der indtraf Natten imellem den 11. og 12. Oktober 1634."
Dette bekræftes af Kancelliets Brevbøger. Ialt 68 Breve, nogle tvivlsomme tilfælde medregnet, drejer sig om eller omtaler stormflod og indiggning i perioden 1551-1645. Mindst 27 af disse 68 blev skrevet i anledning af stormfloden 11.-12. oktober 1634.
90. Prange mener i "Die Höhe der Sturmflut vom 11. Oktober 1634 in Nordfriesland nach neuen Wasserstandsmarken." (1965), p. 47 at kunne sætte 1634 i samme størrelsesorden som 1825 og 16.-17. februar 1962; den har ikke været (væsentligt) højere end disse, men denne størrelsesorden kan regnes for den omtrentlige maksimale. Er dette rigtigt, kan "Den store menneskedrukning" ikke havet været i en ganske anden størrelsesorden, hvis den var forårsaget af kombinationen af tidevand og storm som de øvrige (og andet er ikke sandsynligt!). M. H. Nielsen er tilbøjelig til at mene, at 1634 har været af større dimensioner end 1825, omend det ikke lader sig sige sikkert (*Sønderjyd-*

ske Aarbøger 1901, p. 102-p. 103). Under alle omstændigheder virker det uforholdsmæssigt store tabstal for 1362 endnu mere uforklarligt set på denne baggrund.

91. Se for en udførlig fremstilling desangående Boetius (1940 (1623)), passim; jvf. Busch, "Alte und neue Deichprofile..." (1963), p. 162; samt Prange, "Geologisch-historische Untersuchungen..." (1971).

92. Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning." (1976), p. 6.

93. Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning." (1976), p. 6; jvf. Petersen & Rohde (1977), p. 56, hvor det relativt ringe antal døds ofre i 1825 (ifølge Petersen & Rohde noget over 800 i området fra Nederlandet til Nordfrisland) forklares med mere modstandsdygtige diger.

94. M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 255, note 2: "Stormfloden 1634 ramte hovedsagelig kun Hertugdømmernes Vestkyst, mens f. Eks. Stormfloden 1825 hærgede Kysten lige fra Maas til Skagen. Sidstnævnte Flod menes da ogsaa at være den, der inden for den historiske Tid har anrettet størst Skade paa Vesterhavets Kyster."

95. Se herom Karff (1968), p. 193-p. 205, hvor bl. a. Heimreich's skildring af stormfloden er gengivet. Boetius (1940 (1623)) nævner øens lave beliggenhed, der gjorde, at digerne var øens eneste beskyttelse mod havet, da den lå under dettes overflade, blot det sted en smule (p. 15). Jvf. Kingo Jacobsen (1964), p. 267.

96. Petersen & Rohde (1977) angiver p. 45 8.400 omkomne uden at redegøre nærmere for, hvorfra de har dette tal. Det må imidlertid være for lavt, idet der foruden de ca. 6.000 ofre på Nordstrand ifølge officiel indberetning omkom 2.100 alene i Eidersted (von Jessen (1635), p. 81; jvf. M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 286-p. 287). Disse to områder, Nordstrand og Eidersted, tegner sig altså, hvis M. H. Nielsen's vurdering af det samlede tabstal til 11.000-12.000 er rigtig, for 2/3 eller mere af de omkomne, Nordstrand alene for halvdelen.

97. Petersen & Rohde (1977), p. 43-p. 44, det citerede sted p. 44.

98. von Jessen (1635), p. 77.

99. M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 264.

100. Reimer Hansen (1894), p. 27.

101. Reimer Hansen (1894), p. 45; om Heimreich's største antal stormfloder Reimer Hansen, p. 27.

102. la Cour, "Historikeren og Sønderjylland." (1941), p. 72; jvf. Reimer Hansen (1894), p. 28.

103. Mansa (1873), p. 308-p. 310; Kuss (1825-26), p. 68-p. 70.

104. Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning." (1976), p. 6.

105. H. C. Hansen (1934), p. 51-p. 52.

106. Dr. (Jørgen Andreas) Hansen: "Stormflods-minder." *Sønderjydske Maanedsskrift* november 1934, p. 95.

107. Thade Petersen: "Isfloden 1839." (1939). Også i en - desværre mindre! - del af den øvrige litteratur dokumenteres stormflodsberetninger på denne måde. Dateringen bekræftes også af Ribe Stifts Adresse-Avis (Ribe Stiftstidende), der skildrer begivenheden i flere af numrene fra 9. 1. 1839 og fremefter. Man er her fremme i den periode, hvor de fleste stormfloder kan verificeres - og dateres præcist - ved hjælp af aviserne, ikke mindst de efterhånden talrige lokalaviser.

108. Boetius (1940 (1623)), p. 48 - om anonyme småskrifter, der uden tvivl står i et nært forhold til den mundtlige tradition om fortidens stormfloder (med udbroderinger fra forfatternes side?); Kuss (1825-26), p. 32; Reimer Hansen (1894), p. 34.

109. la Cour, "Historikeren og Sønderjylland." (1941), p. 41. Jvf. Reimer Hansen (1894), p. 29.

110. Ole Degn: "Rig og Fattig i Ribe." bind 1-2, Universitetsforlaget i Århus 1981.

111. Ole Degn, "Rig og Fattig i Ribe." (1981), p. 25-p. 26; sammenlign Ole Degn, "Livet i Ribe.", hvorfra nogle oplysninger har kunnet hentes til nærværende liste.

112. Ole Degn, "Rig og Fattig i Ribe." (1981), kap. 18.1.

113. Ole Degn, "Rig og Fattig i Ribe." (1981), p. 25.

114. Se vedrørende den i kildeoversigten nævnte præsteindberetning fra Randerup H. Weitemeyer: "Af Præsteindberetninger fra Ribe Stift." i *Sønderjydske Aarbøger* 1910, specielt p. 162-p. 167 (Randerup sogn). Kilder af de nævnte kategorier kan foruden meddelelser om stormfloder ofte rumme en mængde oplysninger af klimahistorisk interesse iøvrigt. Det samme gælder aviser og samtidiges optegnelser.

115. Prange, "Die Höhe der Sturmflut..." (1965) p. 46-p. 47.

116. Eskildsen (1934), p. 101-p. 102; Schultz Danmarkshistorie (1941), I, p. 45; N. H. Jacobsen (1937), p. 125-p. 127; Nordmann (1935), p. 19-p. 20; M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 254.

117. Lauridsen, "Om Bispedømmet Slesvigs Sognetal i Middelalderen." (1894-95), p. 191; la Cour m. fl. (1930-33), p. 45; Schultz Danmarkshistorie (1941), I, p. 45; N. H. Jacobsen (1937) p. 123; M. H. Nielsen i *Sønderjydske Aarbøger* 1900, p. 266, note 1; Kingo Jacobsen (1964), p. 266-p. 267 (Nordstrand!); Petersen & Rohde (1977), p. 37.

118. Gregersen (1981), p. 142, p. 319; Petersen & Rohde (1977), p. 36-p. 38; Kingo Jacobsen (1964), p. 266-p. 267.

119. Lauridsen, "Om Bispedømmet Slesvigs Sognetal i Middelalderen." (1894-95), p. 191.
120. Steenstrup (1907-1908), p. 156-p. 157.
121. N. H. Jacobsen (1937), p. 122-p. 123.
122. N. H. Jacobsen (1937), p. 123; Petersen & Rohde (1977), p. 37.
123. Prange, "Geologisch-historische Untersuchungen..." (1971), p. 49-p. 53; Busch, "Alte und neue Deichprofile..." (1963); Petersen & Rohde (1977), p. 37, p. 95-p. 96; N. H. Jacobsen (1937), p. 123; M. H. Nielsen i **Sønderjydske Aarbøger** 1900, p. 257.
124. Petersen & Rohde (1977), p. 29-p. 32; Kingo Jacobsen (1964), p. 191, p. 293; Busch, "Alte und neue Deichprofile..." (1963).
125. Kingo Jacobsen (1964), p. 110; Petersen & Rohde (1977), p. 30-p. 31.
126. Petersen & Rohde (1977), p. 37.
127. Kingo Jacobsen (1964), p. 284. Jvf. samme: "Margrethekogen - de naturgeografiske forhold." i **Det Danske Hedeselskab** nr. 2, 15. 3. 1983, p. 32.
128. Dette fremgår af Saxo's omtale af marsklandet som oversvømmet om vinteren, gengivet hos la Cour m. fl. (1930-33), 1, p. 480; Kingo Jacobsen (1964), p. 18; Kai Pedersen (1977), p. 30.
129. Petersen & Rohde (1977), p. 37.
130. Petersen & Rohde (1977), p. 39, p. 51.
131. Petersen & Rohde (1977), p. 70.

ANVENDT LITTERATUR.

- Abrahamse, Jan & Joenje, Wouter & van Leeuwen-seelt, Noortje: "Vadehavet - et dansk-tysk-hollandsk naturområde." Dansk udgave ved Bygd, Esbjerg 1976.
- Boetius, Matthias: "De cataclysmo nordstrandico." Slesvig 1623. Oversat og udgivet af Otto Hartz: Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, Band 25 Neumünster 1940.
- Busch, Andreas: "Alte und neue Deichprofile von Strucklahnungshörn (Nordstrand) und der Anstieg des Meeresspiegels." Die Heimat 70. årgang nr. 6, juni 1963.
- Busch, Andreas: "Die Bergung der Schleusenreste im Rungholtwatt." Die Heimat 69. årgang 1962.
- Busch, Andreas: "Die Entdeckung der letzten Spuren Rungholts." Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe 1923.
- Bygd 1. årgang nr. 1, 1970.
- Bygd 4. årgang nr. 3, 1973.
- Bygd 7. årgang nr. 1, 1976.
- Christensen, Aksel E.: "Danmarks Befolkning og Bebyggelse i Middelalderen." i Brøndum-Nielsen, Johs. (red): Nordisk Kultur II: "Befolkning under Medeltiden." Stockholm-Oslo-København 1938.
- Christensen, C.A.: "Krisen på Slesvig domkapitels jordegods 1352-1437." Historisk Tidsskrift 1960-62 (med tysk resumé).
- "Chronicon Eiderostadense vulgare (Gemeine Eiderstedtische Chronik) - 1103-1547." Mittgeteilt und mit einer kurzen Einleitung versehen von J. Jasper. Garding 1923.
- Ia Cour, Vilhelm: "Historikeren og Sønderjylland. En Udsigt over Forskning og Fremstilling af Sønderjyllands Historie. I. Studiet grundlægges." København 1941 (Sønderjydske Studier 1).
- Ia Cour, Vilhelm & Fabricius, Knud & Hjelholt, Holger & Lund, Hans (redaktører): "Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske Folk." København 1930-1933.
- Degn, Ole: "Livet i Ribe 1560-1700 i samtidiges optegnelser." Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie nr. 25. Universitetsforlaget i Aarhus 1971.
- Degn, Ole: "Rig og fattig i Ribe. Økonomiske og sociale forhold i Ribesamfundet 1560-1660." bind I-II. Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie nr. 39. Universitetsforlaget i Aarhus 1981.
- Eskildsen, Cl.: "Stormflod." Sønderjydske Maanedsskrift 11. årgang 1934-35, december 1934.
- Fink, Troels: "Anmeldelse af "Nordisk Kultur I-II, Befolkning." Fortid og Nutid bind XIV, juni 1941.
- Fischer, Fritz & Bantelmann, Albert: "Alt-Nordstrand um 1634." Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte 102-103, 1977-78.
- Gregersen, H.V.: "Slesvig og Holsten før 1830." Politikens Forlag København 1981. Under redaktion af Svend Ellehøj & Kristof Glamann.
- Hansen, H.C.: "Stormfloder og Oversvømmelser i Bredeaalavningen." Sønderjydske Maanedsskrift 11. årgang 1934-35, oktober 1934.
- Hansen, Dr. J.A.: "Stormflodsminder." Sønderjydske Maanedsskrift 11. årgang 1934-35, november 1934.
- Hansen, Reimer: "Beiträge zur Geschichte und Geographie Nordfrieslands im Mittelalter." Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte 24, 1894.
- Heimreich, Anton: "Nordfriesische Chronik." Schleswig 1668 (1666).
- Jacobsen, N.H.: "Skibsfarten i det danske Vadehav. En erhvervsgeografisk Studie." Det Kongelige Danske Geografiske Selskabs Kulturgeografiske Skrifter Bind II. København 1937.
- "Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold i Uddrag." Udgivet København 1885-1968.
- Karff, Fritz: "Nordstrand. Geschichte einer Nordfriesischen Insel." Flensburg 1968.
- Kingo Jacobsen, Niels: "Træk af Tøndermarskens naturgeografi med særligt henblik på morfogenesen." København 1964.
- "Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve (Bind 1:1589-1625)." Udgivne ved C.F. Bricka & J.A. Fridericia. København 1969 (1887).
- Kromann, N.M.: "Fanøs Historie." Bind I-III. Esbjerg 1982 (1933-34).
- Kuss, Christian: "Jahrbuch denkwürdiger Naturereignisse in den Herzogthümern Schleswig und Holstein vom eilften bis zum neunzehnten Jahrhundert." Altona 1825-26.
- Lauridsen, P.: "Kartografen Johannes Mejer. Et Bidrag til ældre dansk Kaarthistorie." Historisk Tidsskrift 1887-88.
- Lauridsen, P.: "Om Bispedømmet Slesvigs Sognetal i Middelalderen." Historisk Tidsskrift 1894-95.
- Lauridsen, P.: "Om Nordfrisernes Indvandring i Sønderjylland." Historisk Tidsskrift 1892-94.
- Lund-Jensen, Erik & Schrøder, Ulrik: "Manddrukning." Skalk nr. 2, 1976.
- Lund-Jensen, Erik & Schrøder, Ulrik: "Stormfloder gennem tiderne." Bygd 7. årgang nr. 1, 1976.

"Løu Herritzting Bogh udi dette Aar efter Gudz Burrit 1635." *Sønderjydske Maanedsskrift* 11.årgang 1934-35, november-december 1934.

Mansa, F.V.: "Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Historie i Danmark - fra de ældste Tider til Begyndelsen af det attende Aarhundrede." København 1873.

Nielsen, M.H.: "Stormfloden 1634 og dens Virkning-er paa Sønderjyllands Vestkyst." *Sønderjydske Aarbøger* 1900 og 1901.

Nordmann, V.: "Arkæologisk-geologiske Undersøgelser ved Misthusum i Skærbæk Sogn. Et Bidrag til Marskens Historie." *Aarbøger for Nordisk Oldkyn-dighed og Historie* 1935.

Pedersen, Kai: "Det tabte land i vest. Sagn og beretninger om kystboernes kamp mod hav og stormflod." Vestkystens Forlag Esbjerg 1977.

"Perlestikkerbogen. Nakskov-præsten Anders Peder-sen Perlestikkens optegnelser og regnskaber." Ved Hans Knudsen & Albert Fabritius. København 1954.

Petersen, Marcus & Rohde, Hans: "Sturmflut. Die grossen Fluten an den Küsten Schleswig-Hol-steins und in der Elbe." Neumünster 1977.

Petersen, Thade: "Isfloden 1839." *Sønderjydske Aarbøger* 1939.

Pontoppidan, Erik: "Den danske Atlas." Bind VII København 1781.

Prange, Werner: "Alte mündliche Überlieferung aus Nordfriesland und ihre Verwendung bei geologi-schen und siedlungsgeschichtlichen Untersuchun-gen in der Marsch." *Nordfriesisches Jahrbuch* 1968-69.

Prange, Werner: "Die Höhe der Sturmflut vom 11. Oktober 1634 in Nordfriesland nach neuen Was-serstandsmarken." *Zwischen Eider und Wiedau* (Heimatkalender Nordfriesland) 1965.

Prange, Werner: "Geologisch-historische Untersu-chungen an Deichbrüchen des 15. bis 17. Jahrhun-derts in Nordfriesland." *Nordfriesisches Jahr-buch* 1971.

Prange, Werner: "Zur Geschichte von Ekkebüll (Nordfriesland) nach geologischen Untersuchun-gen." *Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte* 104, 1977-78.

"Schultz Danmarkshistorie. Vort Folks Historie gennem Tiderne skrevet af danske Historikere." Redigeret af Aage Friis m.fl.. København 1941-.

Sjæk'len nr. 14 (1982?).

Spanuth, Jürgen: "Erwiderung zu dem Aufsatz von von Walter Wetzel im Jahrbuch 1968/69." *Nord-friesisches Jahrbuch* 1971.

Steenstrup, Johannes: "Danmarks Tab til Havet i den historiske Tid." *Historisk Tidsskrift* 1907-1908.

Stewig, Reinhard: "Die Kulturlandschaftsentwick-lung der Schleswig-holsteinischen und der osten-glichen Marschen." *Die Heimat* 76. årgang nr. 7, juli 1969.

Stollt, Oskar: "Die Verteilung und Entwicklung der Bevölkerung in Schleswig-Holstein." *Güters-loh* 1938.

Troels-Lund, Troels: "Dagligt liv i Norden i det sekstende århundrede." 6. udgave København 1968.

von Jessen, Volkmar: "Om den store forferdelige Storm och Vandflod.....(Copia aff en Skriffuelse .....)". 1635 (*Sønderjydske Maanedsskrift* 11.årgang 1934-35, november 1934).

Wegemann, G.: "Die Volkszahl Schleswig-Holsteins seit dem Mittelalter." *Zeitschrift der Gesell-schaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte* 47, 1917.

Weitemeyer, H.: "Af Præsteindberetninger fra Ribe Stift i 18. Aarhundrede." *Sønderjydske Aarbøger* 1910.

STORMFLODSLISTE.

INDLEDNING.

Den følgende liste omfatter alle stormfloder, som ifølge de anvendte kilder har ramt det undersøgte område. Mod syd er Elben dennes geografisk set naturlige grænse, og det dækker altså foruden det nuværende Danmark og Schleswig-Holstein også Hamburg. Nogle få stormfloder, der er medtaget på listen i Ib Gram-Jensen: "Sea Floods." Climatological Papers no. 13 København 1985, er udeladt i nærværende udgave, da de ikke synes at have ramt det undersøgte område.

Oplysningerne er på listen opstillet som følger:

År - dato - beretningens troværdighed - stormflodens størrelse - sted - kilde(r) - eventuelle bemærkninger.

År:

*foran et årstal markerer, at beretningen om den pågældende stormflod er forkert.

Dato:

/mellem to datoer markerer, at stormfloden indtraf natten imellem dem.

- mellem to datoer markerer, at begivenheden omfatter flere datoer.

Den gregorianske kalender ("ny stil"), som indførtes i 1582, kom i Danmark i brug i 1700, idet man gik fra den 18. februar til 1. marts. Datoerne i perioden 4. oktober 1582 til 18. februar 1700 er altså i "gammel stil", og de tilsvarende datoer i "ny stil" er tilføjet i parentes. Nedenstående tabel (Knud Frydendahl: "Vindmålinger i Danmark." Scientific report København 1989) angiver det antal dage, der skal lægges til "gammel stil" for at få datoen i "ny stil":

Årstal (efter Kristi fødsel)	korrektion
1/3 1900 - 29/2 2100	13 dage
1/3 1800 - 29/2 1900	12 dage
1/3 1700 - 29/2 1800	11 dage
1/3 1500 - 29/2 1700	10 dage
1/3 1400 - 29/2 1500	9 dage
1/3 1300 - 29/2 1400	8 dage
1/3 1100 - 29/2 1300	7 dage
1/3 1000 - 29/2 1100	6 dage
1/3 900 - 29/2 1000	5 dage
1/3 700 - 29/2 900	4 dage
1/3 600 - 29/2 700	3 dage
1/3 500 - 29/2 600	2 dage
1/3 300 - 29/2 500	1 dag
1/3 200 - 28/2 300	0 dag

Beretningens troværdighed angives således:

sikker	stormfloden er fyldestgørende dokumenteret.
mulig	stormfloden er ikke dokumenteret, men intet tyder på, at beretningen er forkert.
tvivlsom	beretningen synes utroværdig, men kan ikke bestemt påvises at være forkert.
forkert	beretningen er påviseligt ukorrekt.

Foruden de lejlighedsvist anvendte arkivalier betragtes samtidige avisberetninger som dokumentation for stormflodsberetninger, for så vidt disse beretninger er fundet i eller af andre aviser gengivet fra den pågældende egns lokalpresse eller stammer direkte fra en meddeler på stedet. Trods den uundgåelige usikkerhed vedrørende detaljer har lokale aviser ikke kunnet afvige væsentligt fra kendsgerninger, deres læsere kendte på første hånd eller let kunne kontrollere; for så vidt beretningerne opfylder de nævnte betingelser, vil de desuden være om ikke (rene) øjenvidneberetninger så beroende på sådanne.

Endvidere regnes samtidigt nedskrevne oplysninger fra øjenvidner - som for eksempel Hegelund's almanakoptegnelser om stormfloder - for tilstrækkelig dokumentation. Der gøres for hver enkelt stormflod på listen opmærksom på, hvilken af de anførte kilder, der i givet fald berettiger til at betragte den som sikker. Tilsvarende redegøres der i de respektive tilfælde for bedømmelserne tvivlsom og forkert.

Stormflodernes skønnede størrelse angives således:

meget lille	
lille	
mindre	
større	
stor	
meget stor	
størrelse?	der kan ikke skønnes om størrelsen med rimelig sikkerhed (= ukendt størrelse).

Det skal påpeges, at meddelelser om meget små stormfloder kun optræder tilfældigt i kilderne, da følgerne af sådanne begivenheder er ubetydelige. Derfor giver listen utvivlsomt et underdrevet indtryk af, hvor hyppigt stormfloder af denne størrelsesorden optræder.

Desuden skal det med henblik på de i det følgende angivne stormflodshøjder understreges, at stormfloder ligesom det normale tidevand har maximum et bestemt sted - og er svagere (lavere) på den øvrige kyst.

Endelig er stormflodshøjderne gengivet, som de er fundet i de anvendte beretninger og kilder. De er følgelig ikke standardiserede og heller ikke umiddelbart sammenlignelige over tid eller de forskellige lokaliteter imellem. Udgangspunktet for angivelsen af stormflodshøjder kan være **Normal Nul** (det geodætiske nivellements nulpunkt), **middelvandstand** og **middelhøjvande**. De to sidste størrelser er forskellige fra sted til sted og varierer over tid med forandringerne i havspejlets niveau. **Normal Nul** (enten **Dansk** eller **Tysk**, forkortet til henholdsvis **DNN** og **NN**) er det fastsatte udgangspunkt for højdeangivelser ved landmåling. **Vandstanden** betegner havspejlets niveau i forhold til Normal Nul.

Når målene **fod** - **alen** - **tomme** er anført i listen, må de kun betragtes som omtrentlige angivelser af størrelsesforhold. Årsagen hertil er, at det ikke kan siges, om ophavsmændene til de pågældende angivelser benytter sig af dansk standardmål (indført ved forordninger 1683 og 1698, men på ingen måde konsekvent anvendt i befolkningen) eller lokale, afvigende mål og i sidste fald hvilke (eventuelt tyske). Som angivelse af **størrelsesordenen** kan anføres standardmålene, idet de lokale enheder er variationer heraf. Dog må det anføres, at en dansk tomme til midten af 1800-tallet var defineret som $1/12$ fod = 2,61 cm., mens **decimaltommen** = $1/10$ fod, der indførtes i midten af 1800-tallet, var på 3,14 cm., altså mere end $\frac{1}{2}$ cm. længere end den førstnævnte tomme.

1 fod	31,39 cm.
1 alen	62,78 cm.
1 tomme	2,61 cm. (= $1/12$ fod) eller, fra midten af 1800-tallet, 3,14 cm. (= $1/10$ fod).

Sted:

dækker lokaliteter, der ifølge kilderne rammes af stormfloden; dette udelukker ikke, at også andre kan have været udsat for den. For eksempel ville det ikke have været kendt, at en række stormfloder, der ramte Ribe, også anrettede skader på Fanø, hvis den eneste bevarede kilde havde været Ribe Stiftstidende. Ved skildringen af disse begivenheder forbigår avisen nemlig Fanø i tavshed. På lignende måde er meddelelser om stormfloders virkning på forskellige lokaliteter utvivlsomt ofte gået tabt.

Ofte kan kun et større område (for eksempel "marskegnene" eller "Slesvig-Holstens vestkyst") angives. Det er ikke i alle tilfælde givet, at hele området blev ramt af stormfloden.

SPECIELLE KILDER.

Foruden hos Kuss, Reimer Hansen og Mansa er mange af stormflodsberetningerne på listen oprindeligt fundet i tre ikke offentliggjorte samlinger: Th. A. Thomsen: "Gammelt Vejr." (som Overlærer Thomsen velvilligt stillede til rådighed for Meteorologisk Institut); Henrik Larsen's Samling (Rigsarkivet); og "Storme." (Meteorologisk Institut). Nogle af de titler, der henvises til i listen (og som ofte kun anføres i ufuldstændig form hos Kuss, Mansa og Thomsen), gengives neden for i så komplet skikkelse som muligt. Desuden angives nogle vigtige utrykte kilder og, på en særskilt liste, de aviser, af hvilke diverse numre er gennemgået.

Den nordfrisiske kronistiske litteratur er den helt centrale kildegruppe vedrørende Middelalderens stormfloder. Den tredje kildeliste opregner de kronister eller manuskripter, der henvises til i stormflodslisten, med oplysninger om eventuelle senere udgivelser af håndskrifterne eller stedet, hvor disse findes. Boetius og Heimreich, som fik deres værker trykt, skal søges i bibliografien. Der henvises iøvrigt generelt til denne for henvisningerne i stormflodslisten.

Vurderingen af de enkelte stormflodsberetninger hos kronisterne hviler på Reimer Hansen: "Beiträge zur Geschichte und Geographie Nordfrieslands im Mittelalter." *Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte* Bd. 24, 1894. Nævnes bør også samme forfatters "Die Eiderstedtische Chronisten vor Peter Sax." *Zeitschrift*.....Bd. 25, 1895 og indledning i *Quellensammlung der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte* Bd. 5: "Johannes Petreus' Schriften über Nordstrand.", 1901. Samt la Cour: "Historikeren og Sønderjylland." kapitel 2.

1. Specielle kilder, diverse.

- Adolphi, Johann - se Neocorus, Johannes.
- Alardus, L.: "Nordalbingia."
- Albertus Stadensis: "Chronicon."
- "Annales s. Jacobi Leodensis."
- Becker, Peter Willemoes: "Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering af udenlandske Archiver." 1847-57.
- "Beschreibung des Elbstroms." Nürnberg 1868
- Bolten, Johan Adrian: "Ditmarsische Geschichte." 1-IV, 1781-88.
- Christensen, Chr. Villads: "Nykøbing paa Mors 1299-1899." København 1902.
- Cypræus, Johan Adolph: "Annales Episcoporum Slesvicensium." Köln 1634.
- Degn, Ole: "Livet i Ribe 1560-1700 i samtidiges optegnelser." Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie nr. 25. Universitetsforlaget i Aarhus 1971.
- "Den dansk-tydske Krig i Aarene 1848-50." udarbejdet paa Grundlag af officielle Documenter og med Krigsministeriets Tilladelse udgivet af Generalstaben. 3die Del: Krigen i 1850. 111 Del, 2. Afsnit. København 1882.
- "Det gamle Sæby." redigeret af R. Egevang/Nationalmuseet 1977.
- Detmar: "Lübische Chronik." (ca.1390).
- Dyrskjød - se "Peder Dyrskjød's Breve.....".
- "Eiderstedtische Chronik von Anno 1712 bis Anno 1740." i N. Falck (udg.): "Nordfresische Chronik." (Heimreich) 1-2 Tønder 1819.
- Fra Heden til Havet: Jeppesen, Alfred: "Fra Heden til Havet. Vestjyske Skildringer. Det gamle Hardsyssel." København 1975.
- Galthen, Matthias: "Beskrivelse over Kjøbstæden Ribe fra sin Begyndelse indtil nuværende Tid." 1792.
- Hamsfort, Cornelius: "Chronologia rerum Danicarum secunda ab anno Christi DCLXXXVII ad annum MCCCXLVIII." Scriptorum rerum Danicarum..... 1, 1772.
- Hegelund: "Peder Hegelunds almanakoptegnelser 1565-1613." 1-2 udgivet ved Bue Kaae. Ribe 1976.
- Helmold: "Chronicon sclavorum." eller: "Chronica slavica." Nyudgave Darmstadt 1963; oversættelse til tysk i "Geschichtsschreiber der Deutschen Vorzeit." Bd. 56, 1910.
- Helvaderus, Nicolaus (Niels Heldvad): "Silva chronologica circuli Maris Baltici." 1624-25.
- Hennig, R.: "Katalog bemerkenswerter Wittensereignisse von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 1800." Abhandl. des Kgl. Preuss. Met. Inst. 2 (4) Berlin 1904.
- "Historia archiepiscoporum bremensis." i Lindembrog, Erpoldus: "Scriptores rerum Germanicarum septentrionalium....." 1609, 1630, 1706.
- Hvidtfeld, Arild: "Danmarks Riges Krønike."
- Jahn, Ferdinand Heinrich: "Grundtræk til Christian den Fjerdes Krigshistorie." 1820-22.
- Krantz: Krantzzius, Albertus: "Wandalia." 1519.
- Lass, Johann: "Sammlung einiger Husumischen Nachrichten von Anno 1089 bis Anno 1700." 1750 (-57).
- Meteorologisk Institut: Maanedsoversigt.
- Neocorus, Johannes: "Chronik des Landes Ditmarschen." udgivet af F. C. Dahlmann, Bd. 1-2 Kiel 1827 (facsimileoptryk 1927, 1929).
- Nielsen, O.: i Becker, P. W.: "Samlinger til Danmarks Historie.....".
- "Nye Kirkehistoriske Samlinger.": "Uddrag af Præsten Christiern Nielsen Juels Aarbog." ved Holger Fr. Rørdam. Kirkehistoriske Samlinger 7. Bind (= Ny Kirkehistoriske Samlinger, V) 1869-71.
- "Peder Dyrskjøts Breve til Biskop Jens Bircherod i Aalborg." Meddelt i uddrag af N. Hancke. Samlinger til Jydsk Historie og Topografi 1. Række Bind 111 1870-71.
- "Perlestikkerbogen. Nakskov-Præsten Anders Pedersen Perlestikkens optegnelser og regnskaber." ved Hans Knudsen og Albert Fabritius. København 1954.
- Pomarius, Johann: "Chronicon der Sachsen und Niedersachsen." Magdeburg 1588.
- Provinzialberichte: Schleswig-Holsteinische Provinzialberichte eller Neue Schleswig-Holsteinische Provinzialberichte, diverse årgange.
- Præsteindberetning fra Randerup, Ribe Stift, Lø Herred af Pastor Caspar Hansen dateret 2.9.1767. Landsarkivet for de sønderjydske landdele, Åbenrå (pk. 178. Ribe Bispearkiv).
- Rambusch, S. H. A.: "Studier over Ringkjøbing Fjord." 1900.
- Rasch: "En dansk bondeskippers historie." Søren N. Raschs optegnelser ved H. K. Kristensen. Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt. 1977.
- Rasmussen, Rasmus: "Dend 7de Slægtis Amindbog Ao. 1601 endis 1664." ved Rasmus Rasmussen. Håndskrift, Gl. Kgl. Saml. nr. 878b Folio.
- Russe: "Fragmenta." i Westphalen, E. J. v.: "Monumenta inedita rerum Germanicarum præcipue Cimbricarum et Megapolensium." I-IV 1739-45.
- Rørdam, Holger Frederik: "Historiske Samlinger og Studier I-IV." 1891-1902. (IV, 1902: Nicolaus Helvaderus (Niels Heldvad)).

"Scriptores rerum Danicarum Medii Aevi." Redigeret af J. Langebek m.fl. 1-8, 1772-1834.

Slange, Niels: "Christian den Fjerdes Historie." 1749.

Staphensen, "Årbog.": "Årbog skreven af Kristen Staphensen, Præst ved Budolfi Kirke i Ålborg i det 16de Århundrede, med flere." Meddelt af V. A. Secher. Samlinger til Jydsk Historie og Topografi 1. Række Bind V 1874-75.

Suhm, P. F.: "Historie af Danmark." 1-14, 1782-1828.

Suhm, P. F.: "Nye Samlinger." 1792-95.

Terpæger, Peder: "Ripæ Cimbricæ." Flensburg 1736.

Tratziger, Adam: "Chronica Hamburgensis." i Westphalen, E. J. v.: "Monumenta inedita rerum Germanicarum præcipue Cimbricarum et Megapolensium." I-IV 1739-45.

"Ueber die Klösterlich-Pressische Probstei. Ein Beitrag zur Vaterlandskunde." von J.H.Schmidt, Doktor der Philosophie und Hauptpastor zu Schönberg. Neue Schleswig-Holsteinische Provinzialberichte 1812.

Viethen, Ant.: "Beschreibung und Geschichte des Landes Ditmarschen." Hamburg 1733.

Walther, Heinrich Heimreich: "Fortsetzung von Heinrich Heimreich Walther." i N. Falck (udg.): "Nordfresische Chronik." (Heimreich) 1-2 Tønder 1819.

2. Specielle kilder, aviser.

Altonaischer Mercurius 1751-96.

Bockenhoffer: Maanedlige Relationer 1685-1698.

Berlingske Tidende 1749- (1749-61: Kiøbenhavn-ske danske Post-Tidender; 1762-1808: Kiøbenhavn-ske Tidende; 1808-32: Danske Statstidende).

Dannevirke, Haderslev Avis 1838-

Flensburg Avis 1869-1977.

Fredericia Avis 1849-1929.

Frederiksborg Amts Avis 1874-.

Frederikshavn Avis 1853-.

Fyens Stiftstidende 1772- (1772-91: Odense Adresse Contoires-Efterretninger; 1792-96: Fabers Fyenske Aviser; 1797: Fyens Adressecomptoires Aviser; 1798: Fyens Stifts Adressecomptoires Aviser; 1799-1840: Fyens Stifts Adresse-Avis og Avertissements-Tidende).

Gøede: Ordinaire Post-Tidinger 1673-1681.

Holbæk Amts Avis 1848-1958.

Kalundborg Avis 1857-1953.

Kiøbenhavns Post-Rytter, som medfører Post-Tidenderne 1730-1783 (udgivet af Høpfner).

Lolland-Falsters Stiftstidende 1807-1960 (1807-35: Lollands Falsters Stifts Adresse-Contoires Efterretninger).

Nye Tidender, som Kiøbenhavns Mercurius (Post-Rytter) frembar 1698-1730.

Paulli: Extraordinaires Maanedlige Relationer 1672-1684.

Randers Amts Avis 1810-1969.

Ribe Stiftstidende 1786-1957 (1786-91: Ribe Stifts Kgl. allern. allene privil. Adresse-Contoires Efterretninger fra Fredericia; 1792-95: Ribe Stifts Ugeblad; 1796-1809: Kgl. allene privil. Ribe-Stifts Adresse-Aviser; 1812-41: Kgl. allern. privil. Riber Stifts Adresse-Avis; 1842-48: Ribe Stifts-Avis og Avertissements-Tidende).

Thisted Amts-Avis 1824-1960 (1824-31: Den nord-cimbriske Tilskuer).

Thisted Amtstidende 1882- (fra 1.4.1970 Thisted Dagblad).

Vestkysten 1917-

Ålborg Stiftstidende 1827- (sammensluttet dette år af Aalborg Stifts Adresse-Avis (1809-27) og Aalborg Stifts Adresse-Avis (1824-27; 1767-1823: Jyske Efterretninger).).

3. Specielle kilder, kronister og annaler (manuskripter).

"Annales Strandenses ab anno 1095 ad a. 1643." Det Kongelige Bibliotek, København; Universitetsbiblioteket, Kiel.

Broder Boysen: "Designatio brevis chronologica." Det Kongelige Bibliotek, København; trykt i Westphalen, E. J. v.: "Monumenta inedita rerum Germanicarum praecipue Cimbricarum et Megapolensium." 1-IV 1739-45 - Bd. III.

"Chronicon Eiderostadense vulgare." udgivet i tysk oversættelse af J. Jasper Garding 1923 (St. Peter-Ording 1977).

Jonas Hoyer - i Camerer Bd. II og O. H. Moller: "Bericht von verschiedenen Ländern, Städten und Gegenden des Herzogthums Schleswig." Flensburg 1761.

Iven Knutzen: Det Kongelige Bibliotek, København; Universitetsbiblioteket, Kiel. Camerer, Bd. II.

Jon Ovens: Universitetsbiblioteket, Kiel.

Peter Sax: Det Kongelige Bibliotek, København. Uddrag af "Annales Eiderostadensium" i **Mitteilungen des Nordfriesischen Vereins** III 1905-06; "De praecipuis rebus Frisiorum Septentrionalium." i Westphalen, E. J. v.: "Monumenta inedita rerum Germanicarum praecipue Cimbricarum et Megapolensium." 1-IV 1739-45 - Bd. I. "Exercitationes historicæ." sammesteds - Bd. II.

"Strandensia: "Verzeichnisse von alle Wasserflöthe, so gegahn sind von 1200 beth dissen Dach."" (1634). Det Kongelige Bibliotek, København. Universitetsbiblioteket, Kiel.

STEDNAVNELISTE.

List of Place-names.

Ikke identificerede lokaliteter er markeret med ? i stedet for nummer.

Unidentified localities are marked by ? instead of a number referring to the maps.

Abterp:1	Friedrichstadt (Frederikstad):70	Kaldred Enge og Viskinge:138
Ackenbüll?	Færgelandet = Nakskov,187	Kalundborg:139
Agger:3	Föhr:73	Kammerslusen (v. Ribe):223
Allinge:4	Fåborg:74	Karrebæksminde Bugt:140
Als:5		Kasenort?
Altenland:6	Galmsbüll:75	Kastrup:142
Altona:7	Gedser:76	Keldskov:143
Amager:8	Gilleleje:77	Kerteminde:144
Amrum:9	Glückstadt:78	Kiebizmoor?
Arresø:10	Gottorp:79	Kiel:146
Askø:11	Grenå:80	Koldenbüttel:147
Assens:12	Grønningen + Skallingen:256	Kolding:148
Avnede:13	Grønsund:82	Korsør:149
	Gråsten:83	Kramnitz:150
Ballum:14	Gudhjem:84	Kremper Marsk:151
Bandholm:15	Guldborgsund:85	Kringelum?
Barlt:16	Gåbense:86	Kronborg:153
Billum:17		Kærbølling:154
Birkholm:18	Hadeby Nor:87	København:155
Bispeng:19	Hadelen:88	Køge:156
Blokhus:20	Haderslev:89	Køge Bugt:157
Blåvand(shuk):21	Hals:91	
Bogense:22	Hamburg:92	Langeland:158
Bornholm:23	Harboøre:94	Lejre Vig:159
Bredstedt/Bredsted:24	Harres:95	Lemvig:160
Bremen:25	Hasmark:96	Lillebælt:161
Bremerhaven:26	Hasselau:97	Limfjorden:162
Brunsbüttel:27	Hasseldorfer Marsch:98	Limfjordstangerne:163
Brøndehøie (på Møn)?	Hattstedt:99	Liseleje:164
Brøns:29	Havbølle Nor:100	Lunde?
Busenwirth:30	Havervad:101	Lunden:167
Büsum:31	Havneby:102	Lundenberg Herred:168
Bøvling:32	Heiligenhafen:103	Lundvad?
	Helgoland:104	Lübeck:170
Christianshavn:33	Hellebæk:105	Lyø:171
Christiansø:34	Helsingør:106	Læsø:172
Cuxhaven:35	Hjarbæk:107	Løgstør:173
	Hjarbæk Fjord:108	Lø Herred:174
Dangast?	Hjerting:109	Løkken:175
Darum:37	Ho:110	
Dehler kog?	Hobro:111	Madeskov:176
Delverdiget:39	Hoffmannsdiget?	Mandø:177
die Probstei:40	Holbæk:113	Maribo:178
Ditmarsken:41	Holmslands Klit:114	Marstal:180
Dragsholm:42	Holstebro:115	Middelfart:181
Dragør:43	Hornbæk:117	Misthusum:124
Dyreborg:44	Horsbølherred:119	Mjolden:182
	Horsens:120	Munkebo og Lundby Strand:183
Eckernförde:45	Hov Fyr:121	Møgeltønder:184
Eddelak:46	Hovvig:122	
Egholm:47	Husby:123	Nabe Bakke?
Ehsterkog:48	Husum:123A	Nakskov:187
Eideren:49	Hvidbjerg (Strand):125	Nekselø:188
Eidersted:50	Hvidding Herred:126	Neksø:189
Elben:51	Hvide Sande:127	Nibe:190
Elmshorn:52	Højen (=Gammel Skagen):128	Nissum Fjord:191
Emmerlev:54	Højer:129	Nordby:192
Esbjerg:55	Hørnum:130	Nordstrand (=Strand):194
Espergårde:56		Nordstrandischmoor:195
Everschop:57		Nyborg:196
	lsefjorden:131	Nykøbing Falster:197
Fakse Ladeplads:58	ltzehoe:132	Nykøbing Mors:198
Fanø:60		Nymindegab:199
Ferring:61	Jedsted:133	Nysted:200
Fjaltring:62	Johann Adolphs kog?	
Flensburg:63	Jordsand:134A	Odense (havn):201
Forballum:64	Juvre dige:135	Odder (Odden)?
Fredericia:65	Jægerspris (Fægekro):137	Oddesund:203
Frederikskoog:66		Offenbüll:204
Frederikssund:67		Offvenbad = Offenbüll,204?
Frederiksværk:68		Okholm:206
Fredsholm:69		Oksby:207

Oldenburg: ved grænsen til Ostfriesland
 Ording:209
 Oregård:210
 Orehoved:211
 Ottebøl = Ottersbøl,213?
 Ottersbøl:213

Pel(1)worm:214
 Ponshallig:215
 Præstø:216
 Purrenkog:217

Randers:218
 Randerup:219
 Recker kog?
 Rejsby:220
 Rendsburg:221
 Ribe:222
 Ringkøbing:224
 Ringkøbing Fjord:225
 Roskilde Fjord:226
 Rostock:227
 Rudbøl (Dyb):228
 Rudkøbing:229
 Rungholt:230
 Rungsted:231
 Rødby:232
 Rødemis:233
 Rødsand?
 Rødvig Havn:235
 Rømø:236
 Rønland:237
 Rønne:238
 Rønshoved:239
 Rågeleje:240

Sakskøbing:241
 Sallingland:242
 Sallingsund:243
 Saltbæk Vig og Vrøj:244
 Saltholm:245
 Schleswig (by):247
 Schlichting:248
 Schulp:249
 Sejerø:250
 Sild:251
 Simonsberg:252
 Siversflether kog:253
 Skagen:255
 Skallingen + Grønningen:256
 Skelskør:257
 Skive:258
 Skjern:259
 Skærbæk (Vig):260
 Slien:262
 Slotø:263
 Snekkersten:264
 Snesere Sogn:265
 Sneum:266
 S.Nissum:267
 Spodsbjerg:268
 Sprogø:269
 Stade:270
 Stapelholm:271
 St.Annen:272
 Steensø:273
 Stege:274
 Stige:275
 St.Margarethe sluse:276
 Stormarn:271
 Stralsund:278

Strand = Nordstrand,194, Pel(1)worm og Nord-
 strandischmoor (214 og 195)

Struer:280
 Stubbekøbing:281
 Stør:282
 Sundbyvester:283
 Svendborg:284
 Südermarsch:285
 Süderstapel:286
 Sæby:287
 Sønderborg:288
 Sønder Farup:289
 Sønderhav:290
 Sønderho:291
 Sønderstapel = Süderstapel,286?
 Søndervig:293

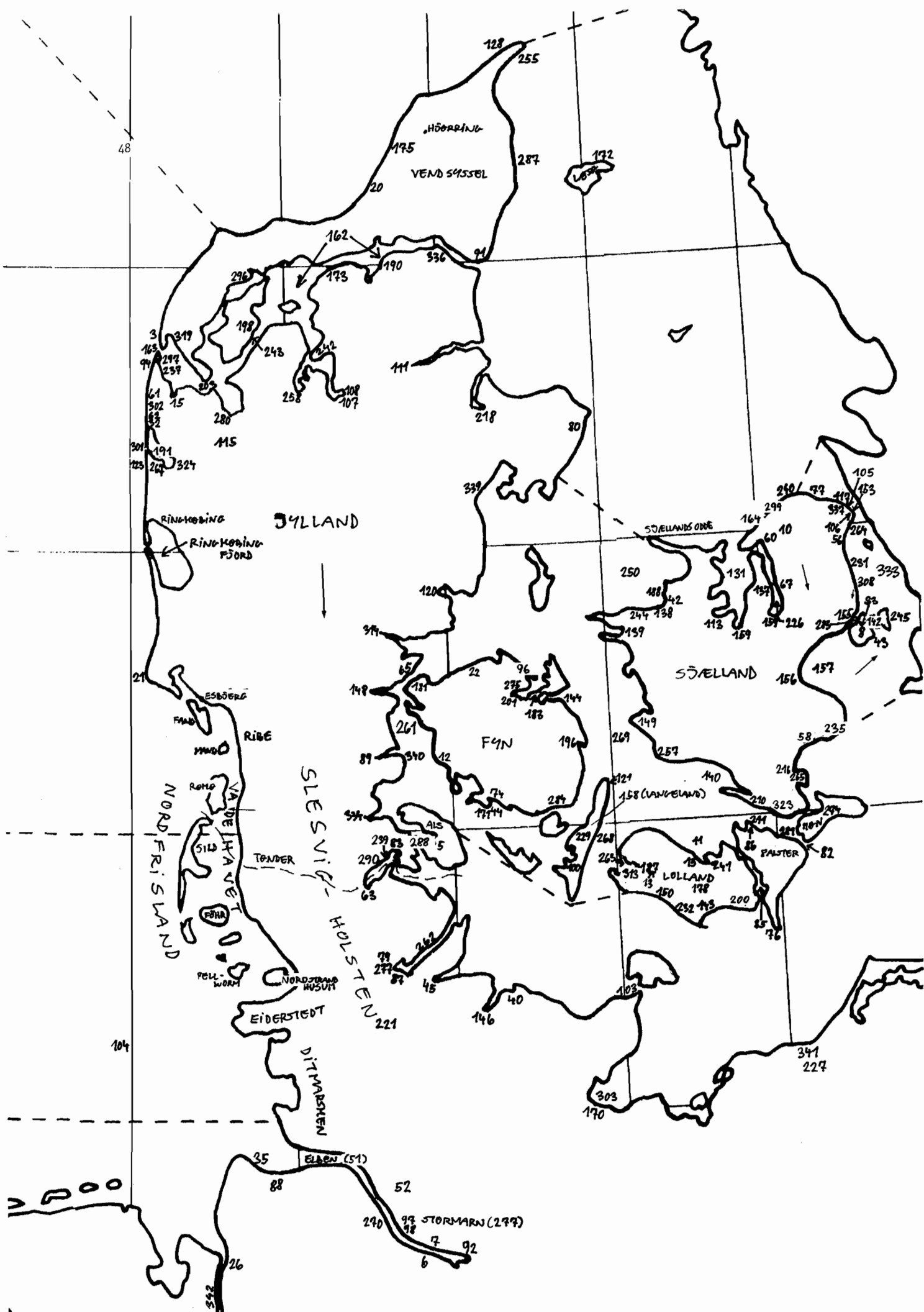
Tarp:294
 Tetenbüll:295
 Thisted:296
 T(h)orsminde:301
 Thyborøn:297
 Thyøre = Harboøre,94
 Tisvildeleje:299
 Tjæreborg:300
 T(h)orsminde:301
 Trans:302
 Travemünde:303
 Trindermarsch:304
 Trøjborg:305
 Tønder:306
 Tønningen:307
 Tårbæk:308

Ulvesbüll:309
 Utholm:310

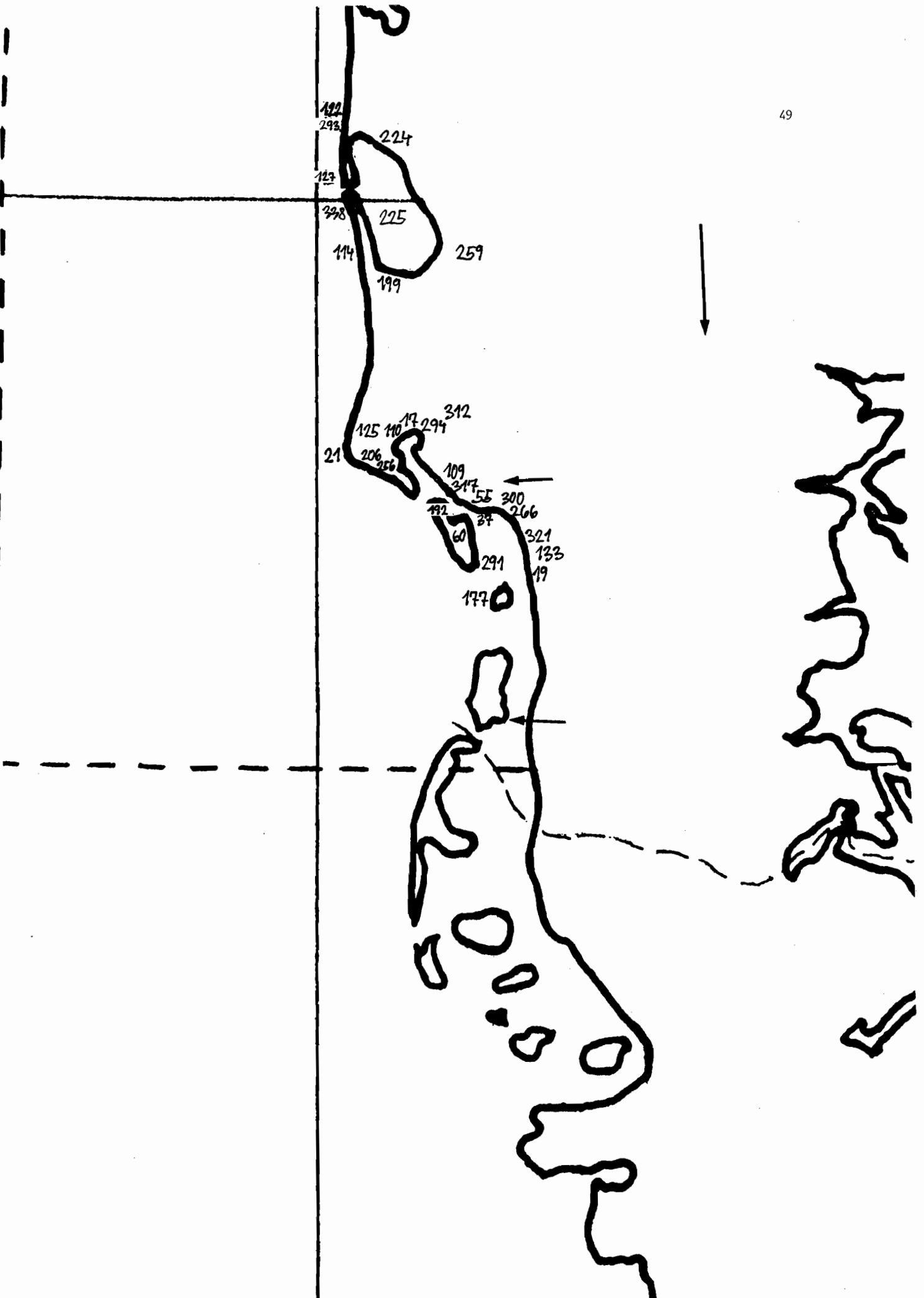
Varde:312
 Veilø:313
 Vejle:314
 Vesterland:316
 Vester Made:317
 Vester Vedsted:318
 Vestervig:319
 Vidåen:320
 Vilslev:321
 Viskinge og Kaldred Enge:138
 Vordingborg:323
 Vosborg:324
 Vrøj og Saltbæk Vig:244
 Warnemünde:341
 Weser:342
 Wesselburen:326
 Westerhever:327
 Wiedingharde:328
 Wilstermarsch:329
 Witzwort:330
 Wück:331
 Wöhrden:332

Øresund:333

Åbenrå:334
 Åbølling:335
 Ålborg:336
 Ålsgård:337
 Årgab:338
 Århus:339
 Årø:340

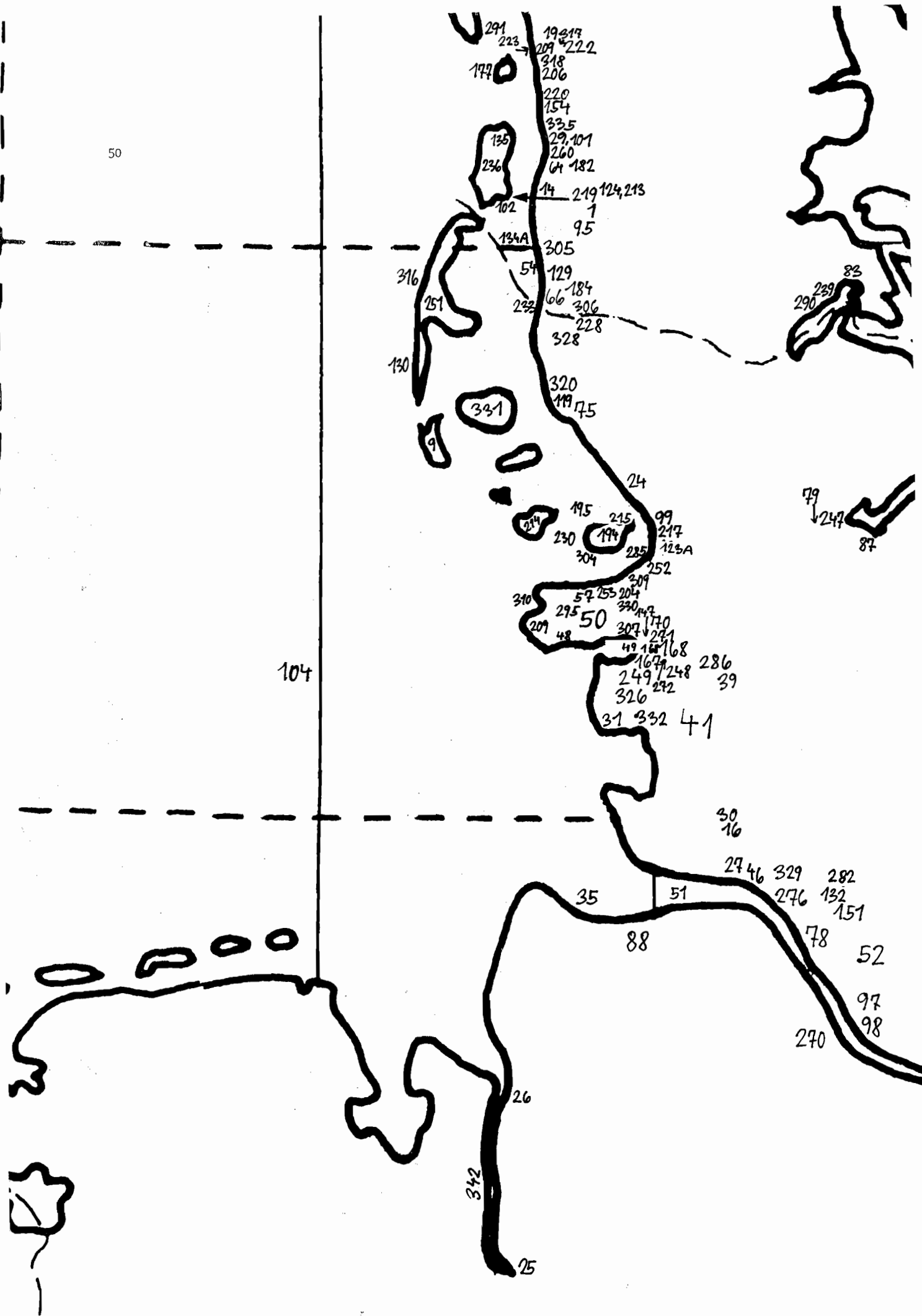

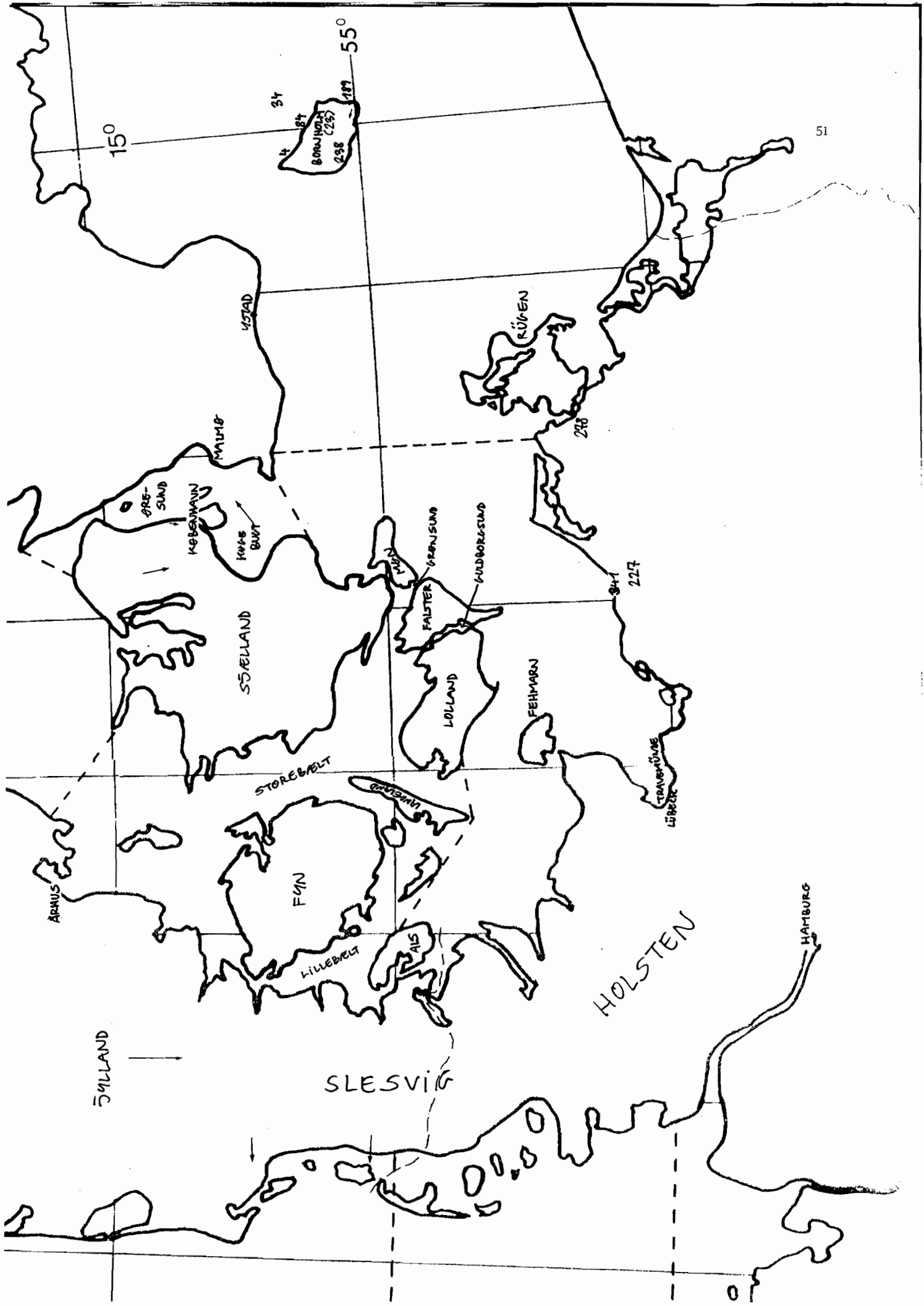

50

104

INTRODUCTION.

The list includes all sea floods mentioned in the sources examined as having affected present-day Denmark, Schleswig-Holstein and Hamburg. The historical, political and legal relations between the Danish state and Schleswig-Holstein are infinitely complex; as far as the period until 1864 is concerned one may, however, make a distinction between the Danish Kingdom and the Duchies, i.e. Schleswig-Holstein, as different parts (among others) of the Danish realm (Holstein from 1460). The linguistic borderline between German and Danish divided Schlesweig, Frisian being a separate language spoken on the marsh-flats and islands along the west coast of the Duchies. For some centuries the ruling and cultural élite of the Danish realm was roughly speaking bilingual, some of the early Copenhagen newspapers being published in German. In 1864 the Duchies were separated from Denmark, North Schleswig returning in 1920, whereas South Schleswig and Holstein remained part of Germany, today constituting the State (Land) of Schleswig-Holstein. For geographical reasons the area covered by the investigation is delimited by the Elbe, thus including Hamburg which was never part of the Danish realm. A few sea floods included in the list in Ib Gram-Jensen: "Sea Floods." Climatological Papers no.13 Copenhagen 1985 have been omitted from the present edition as they do not seem to have affected the area in question.

The information in the list is arranged in this way:

Year - date - authenticity of information - dimensions of the sea flood - place - source(s) - remarks if any.

Year:

*in front of the year indicates that the sea flood is unhistorical (wrong).

Date:

/ between two dates indicates that the sea flood occurred during the night between them.

- between two dates indicates that the event stretched over more than one day.

The Gregorian (new-style) calendar, introduced in 1582, was adopted in Denmark in 1700, February 18th being followed by March 1st. Consequently the dates from the period from October 4th 1582 to February 18th 1700 are old-style, the corresponding new-style dates being added in brackets. The table below (Knud Frydendahl: "Vindmålinger i Danmark." Climatological Papers no.7 Copenhagen 1988) gives the number of days one must add to the old-style dates to arrive at the corresponding New Style:

Year (A.D.)	number of days
1/3 1900 - 29/2 2100	13 days
1/3 1800 - 29/2 1900	12 days
1/3 1700 - 29/2 1800	11 days
1/3 1500 - 29/2 1700	10 days
1/3 1400 - 29/2 1500	9 days
1/3 1300 - 29/2 1400	8 days
1/3 1100 - 29/2 1300	7 days
1/3 1000 - 29/2 1100	6 days
1/3 900 - 29/2 1000	5 days
1/3 700 - 29/2 900	4 days
1/3 600 - 29/2 700	3 days
1/3 500 - 29/2 600	2 days
1/3 300 - 29/2 500	1 day
1/3 200 - 28/2 300	0 days

The authenticity of the information is indicated in this way:

sikker	= certain	the flood is adequately verified.
mulig	= not certain (possible)	the flood is not verified although nothing indicates that it is unhistorical.
tvivlsom	= doubtful	the information seems unreliable but cannot be disproved.
forkert	= unhistorical (wrong)	the information is demonstrably erroneous.

The estimated dimensions of the sea flood are indicated in this way:

meget lille	= very small
lille	= small
mindre	= moderate
større	= large
meget stor	= very large
størrelse?	= the size cannot be estimated with reasonable certainty (= unknown size).

It should be noted that reports of very small sea floods occur only fortuitously in the source material as the effects of such incidents are slight. Consequently the list doubtlessly understates the frequency of this category sea floods.

As to the levels of sea floods given below it should be emphasized that just as the ordinary tide, sea floods have a maximum at a particular point - its level being lower on the rest of the coast.

Moreover the levels of sea floods are rendered as they are given in the narratives and sources employed. Consequently they are neither standardized, nor immediately comparable over time or from one locality to another. The basis of measurements of the levels given may be **Ordnance Datum** (Normal Nul), **Average level of the sea** (middelvandstand) and **Average level of high water** (middelhøjvande). The two last-mentioned magnitudes vary according to the locality in question and over time because of the changing sea level. **Ordnance Datum** (either **Danish** (Dansk Normal Nul or **DNN**) or **German** (Normal Null or **NN**) is the fixed basis of geodesic height measuring. The **level of the sea** is the level of the surface of the sea measured on the basis of the **Ordnance Datum**.

The measures by **fod** (foot) - **alen** (ell) - **tomme** (inch) given in the list can only be regarded as approximate indications of magnitudes. The reason for this is that some local (or German) rather than statutory Danish units of measurement (introduced in 1683 and 1698 but far from universally adopted) may be referred to by the sources. Nevertheless the **order of magnitude** may be indicated by listing the statutory units of measurement, as the local ones are variations of them. It should be noted, however, that until mid-19th century a Danish **tomme** (inch) was defined as $1/12$ **fod** = 2,61 cm., whereas the **decimaltomme** = $1/10$ **fod** which was introduced in mid-19th century was 3,14 cm., i.e. more than $\frac{1}{2}$ cm. longer than the former **tomme**.

1 fod (foot)	31,39 cm.
1 alen (ell)	62,78 cm. (= 2 fod)
1 tomme (inch)	2,61 cm. (= $1/12$ fod) or, from mid-19th century, 3,14 cm. (= $1/10$ fod).

Place:

denotes localities that were hit by the sea flood according to the sources; others may have been affected as well. To give an example it would not have been recorded that some of the floods afflicting Ribe also caused damage at Fanø, if no other sources than Ribe Stiftstidende (the local newspaper) were extant: in its reports on these events the newspaper fails to mention Fanø. No doubt information about the effects of sea floods in various localities has often been lost in a similar way.

Frequently it is only possible to say that a sea flood occurred within some such area as "the marsh-lands" or "the west coast of Schleswig-Holstein", not knowing whether the whole area or just part of it was affected.

In addition to the documents that have been used on occasion, contemporary articles are regarded as verification of a sea flood if they are found in local newspapers from the affected area (or reproduced from these by other papers) or based on accounts from local informants. While details may be doubtful local papers were not likely to diverge very much from the truth on incidents experienced at first hand by several of their readers. Besides such of these articles that are not actual eye witnesses' accounts are at least based on information from eye witnesses.

Moreover contemporary reports from eye witnesses - e.g. the notes on sea floods that Hegelund entered in his almanacs - are regarded as adequate verification. For every "certain" sea flood the source material verifying it is indicated. Likewise the reasons for describing a reported sea flood as "doubtful" or "unhistorical" are stated in each separate case.

SPECIAL SOURCES (p.42-p.44).

Apart from Kuss, Reimer Hansen and Mansa much of the information in the list was originally found in three unpublished collections: Th. A. Thomsen: "Gammelt vejr." (copy at the Meteorological Institute by courtesy of Mr. Thomsen); Henrik Larsen's Collection (the Record Office); and "Storme." (the Meteorological Institute). For the sake of convenience some of the titles referred to in the list (often given in a fragmentary state in Kuss, Mansa and Thomsen) are given above, as complete as possible. In addition some important unpublished sources are entered, while the newspapers are listed separately.

The North Frisian annalistic literature is the essential source material as far as medieval sea floods are concerned. The third list of special sources contains the chroniclers or manuscripts referred to in the list of sea floods, with information on later editions, if any, of the manuscripts in question and the places where they are kept. As Boetius and Heimreich published their works these are entered in the bibliography only.

The evaluation of the information on sea floods in the chronicles is based on Reimer Hansen: "Beiträge zur Geschichte und Geographie Nordfrieslands im Mittelalter." *Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte* Bd. 24, 1894. His "Die Eiderstedtische Chroniken vor Peter Sax." *Zeitschrift*.... Bd. 25, 1895 should be mentioned too, as well as his introduction in *Quellensammlung der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte* Bd. 5: "Johannes Petreus' Schriften über Nordstrand." 1901. See also la Cour: "Historikeren og Sønderjylland." chapter 2.

The translation of a few Danish words, technical hydrographical terms and place names should make the information contained in the list more comprehensible. Besides reference should be made to the earlier - and less complete - version of the list published in English in Ib Gram-Jensen: "Sea Floods." *Climatological Papers* no. 13 Copenhagen 1985.

GLOSSARY.

Danish.	English.	Danish	English
adskille	separate	forløber	predecessor
adskillige	several	forkert	wrong
afkortning/afslag	(tax) reduction	formode	suppose
(i skat)	ell (approximately	forrige	previous
alen	= 62.78 cm (= 2	fortolke/fejlfortolke	interpret/misinter-
	Danish feet))		pret
alvorlig(t)	grave(ly)	forvirret	confused
amt	(roughly=) county	forårsage	cause
anløbsbro	jetty	fra	from
ansøgning	petition	fremrykningsperiode	transgression phase
avis	newspaper	fremstilling	account
avisudklip	press cutting(s)	frygtelig	terrible
		fryse	freeze
begivenhed	event, incident	færgegård	ferry
beretning	report, narrative	fæstning(sværk)	fortification
beskadige	damage	følge	follow
betyde	mean, indicate	følge (noun)	consequence, effect
betydelig	considerable, sizable	får	sheep
blande sammen	mix up		
blive ved	continue	gab	gap
bod	stall	gade	street
bolværk	wharf	gammel	old
brev	letter	gennembryde	break through
bro	bridge	genopbygge	rebuild
brud	breach	grad	degree
by	town, city	Grote Mandranke	the Great Man-drown-
bølge	wave		ing
		gå frem til	go forward to, com-
dag	day		pute
dagbog	diary	gå tabt/gik tabt	be lost/was lost
datere/fejldatere	date/misdate	gård	farmstead
dele	separate	gå ud fra	assume
denne	this	gå under/til grunde	perish
det	it		
dette	this	hav	sea
dige	dike	have (noun)	garden
dokumentere	verify	havn	harbour
drukne	drown	hele	the whole of
dræbe	kill	henvisning	reference
dømming	dam	herred	(roughly=) district
dødsopfre	victims	hest	horse
		hidtil	hitherto
efter	following, after	hus	house
efterår	autumn	hvis	if
egn	district, region	hærge	devastate
end	than	hævde	maintain
eng	meadow	høj	high
		høj (noun)	hill
faktisk	in fact, actual(ly)	højde	level, height
falde	sink, ebb	højvande	high water, high tide
fartøj	vessel	høst	harvest, crop(s), au-
fastslå	establish		tumn
fejl	error	håndskrift	manuscript
fejl-	mis-	hård	hard, severe
fejlagtig(t)	erroneous(ly)		
finde sted	take place	i	in, at
flere	more, several	ifølge	according to
flod	river	ikke	not
flodbred	river bank	i mands minde	within living memory
flyveskrift	pamphlet	inddige	endike
fod	foot (or feet) (ap-	indtræffe	take place
	proximately =	is(flage)	ice (floe)
	31.39 cm)	isskruning	ice pack
folkelig	popular	især	particularly
forblive	remain		
fordobling	doubling	jul	Christmas

Danish.	English.	Danish	English.
kan	can, may	over	above, across, via,
kan være	may be		more than
kende	know	overdrivelse	exaggeration
kilde	source	overskylle	flood
kirke(gård)	church(yard)	oversvømme	flood, inundate
klit(ter)	dune(s)	oversvømmelse	inundation
knæ(ben)	knee(-bone(s))		
kog	polder	præst	vicar
kraftig	strong	præstegård	vicarage
kreatur(er)	cattle	på	on, at
(før/efter) Kristi		på grund af	because of
fødsel	B.C./A.D.	pålidelig	reliable
kronist	chronicler		
krønike	chronicle	ramme	hit, affect
kun	only	regn	rain
kvæg	cattle	regne med	assume
kyst	coast, shore	regnskab	accounts
kælder	basement, cellar	ret	rather, quite
		rigtig/rette	correct, right
lager/varelager	warehouse, stock,	rimelig	reasonable
	store		
landsby	village	sammenblanding	confusion
lang(t)	long, far	samtidig	contemporary
lav	low	sandsynlig	probable
lavvande	low tide, ebb	sandsynligvis	probably
lige så vel	(just) as well	sejlbar	navigable
ligne	resemble	sen	late
lokalitet	locality	sige	say
længere	longer, further	sikker(t)	certain(ly)
løbe	run	skade(r)	damage(s)
		skal være	is/are reported to
			be
mange	many	skat(ter)	tax(es)
mark	field	skib	ship
marisk	marsh	skibsbro	jetty
med	with	skov	wood, forest
meddelelse	piece of informa-	skrive	write
	tion, report	skylle væk	sweep/wash away
megen/meget	a lot of, much	slem(t)	bad(ly)
melde	report	slik	silt
men	but	sluse	sluice
mere end	more than, above	sogn	parish
mil	mile (NB: Danish	spille en rolle	play a part
	mile = 7,532.5	spørgsmål	question
	metres = 4.68 sta-	sted	place, locality
	tute miles)	stige	rise
minde om	resemble	stilstandsperiode	stationary phase
misforstå	misunderstand	stor	large
miste	lose	storm	gale
mistænkelig	suspicious	stormflod	sea flood
mole/havnemole	jetty	stuvningseffekt	impounding effect
mulig	possible	stærk	strong
mur	wall	større	larger/largish
mølle	mill	størrelse	size, dimensions
måling	measurement	stå	stand
		syd	south
nord	north	synes (at være)	seem (to be)
næsten	almost	synke	sink, ebb
nævne	mention	særligt	very, particularly
nøjagtigt	exactly	sø	lake
nå	reach		
		tab	loss(es)
og	and	talløs(e)	countless
omfang	size, extent, dimen-	talrige	numerous
	sions	tang	seaweed
omfattende	extensive, large	tange	isthmus, tongue of
omkring	about, around		land
område	area	tidlig(t)	early
omtale	mention	tid(spunkt)	time
oplysning	piece of information	til	to, until, as far as
opsluge	swallow	tilblivelse	creation, coming into
opsvulmet	swollen		being
optegne	record	time	hour
ordlyd	wording	tingsvidne	"thing-witness" (af-
ordret	verbatim		fidavit issued by
orkan	hurricane		a thing (local
			court))

Danish.	English.
tomme	inch (approximately = 2.61 cm., from mid-19th century = 3.14 cm; the size of an inch varies from one place to another and over time)
torden(vejr)	thunder(storm)
trænge ind i	enter
tusind(er)	thousand(s)
tvivlsom(t)	doubtful
tysk	German
tø(vejr)	thaw
tøbrud	break of the frost
tømmer(stabel)	(pile of) timber
tønde land	(roughly=) 1.363 acres
tør	dry
tørv	peat
udbedre	repair
(u)enighed	(dis)agreement
ufarbar/ufremkommelig	impassable
uhyre/uhyrlig	enormous/monstrous
(u)kendt	(un)known
umulig	impossible
under	below, under, less than
upålidelig	unreliable
urede	confusion
usigelig	unspeakable
(u)sædvanlig	(un)usual
(u)tilgængelig	(in)accessible
utroværdig	unreliable
uvis(t)	uncertain, doubtful
vand	water
vandløb	stream or inundation
vandstand	water level
vare	last
ved	by
vej	road
vest	west
vilkårlig(t)	arbitrary (arbitrarily)
vind(hastighed/styrke/stød)	(velocity/force/gust of) wind
virkning	effect
volde	cause
voldsom	violent, fierce
være tilbage	be left
værf, værft, varf	artificial mound for habitation
yderst	extreme(ly)
ældre	older
ø	island
ødelægge	destroy, devastate
øjensvidne	eye witness
øst	east
å	stream
årsag	cause
år(stal)	year, date
århundrede	century

Danish.	English.
Dansk Normal Nul (DNN)	Danish Ordnance Datum
Tysk Normal Nul (NN)	German Ordnance Datum
Middelvandstand (MW)	Average level of the sea
Middelhøjvande (MHW)	Average level of high water
Ditmarsken	the Ditmarshes
Elben	the Elbe
Fyn	Funen
Helsingør	Elsinore
Hertugdømmerne	the Duchies (= Schleswig-Holstein)
Jylland	Jutland
København	Copenhagen
Nederlandene	the Netherlands
Nordfrisland	North Friesland
Nordsøen	the North Sea
Sjælland	Zealand
Skagen	the Skaw
Sønderjylland	(North) Schleswig
Tyskland	Germany
Øresund	the Sound
Østersøen	the Baltic

STORMFLODER.

- Ca. 350 før Kristi fødsel - mulig - stor/meget stor - Jylland.
"Storme."; Karff, "Nordstrand." p.14 og 16.
Stormfloden skal af Pytheas være omtalt som årsag til at de germanske stammer Kimbrerne, Teutonerne og Ambronerne udvandrede.
- Før 100 før Kristi fødsel - mulig - meget store? - marskegnene i Slesvig.
Mansa p.2.
Kimbriske stormflod. Stormfloder skal have fremkaldt Kimbrers og Teutoners vandring.
- Ca. 250 efter Kristi fødsel - mulig - store - marskegnene?
Mansa p.2.
Der berettes om store stormfloder. En fremrykningsperiode formodes indledt omkring år 200 (Kingo Jacobsen p.293).
- 800 - mulig - stor - Helgoland.
"Storme."; Hennig.
En del af Helgoland opslugt af havet.
- 1020 august - tvivlsom - stor - Nordfrisland?.
Sax efter Pomarius og Jon Ovens.
Byer og landsbyer ødelagt af høj stormflod.
Kilderne virker upålidelige.
- 1042 (og følgende år) november, 11. - tvivlsom - stor - Nordsøen (Flandern).
Mansa p.2 efter Suhm, "Historie af Danmark." IV p.79.
Mansa's kilde er sen og upålidelig.
- 1044 - mulig - stor/meget stor - Slesvig-Holstenske østersøkyst.
Petersen og Rohde p.80 og 143.
Skal have lignet stormfloden 13. 11. 1872 (vandstand mere end 3 meter over MW).
- 1046 - tvivlsom - stor - Helgoland.
Mansa p.7 efter Suhm, "Historie af Danmark." IV p.151.
Mansa's kilde er sen og upålidelig.
- *1075 november, 1. - forkert - stor - Nordfrisland.
Heimreich.
Fejl for 1570 (Reimer Hansen 1894 p.7 og 27).
- 1094 - mulig - stor - Nordfrisland (?).
Sax efter Jon Ovens.
Ældre kilder kendes ikke.
- 1099 - tvivlsom - stor(e) - marskegnene?
Mansa p.11.
Voldsomme og ødelæggende stormfloder indtraf igen dette år. Mansa oplyser ikke sin kilde.
- 1102 - tvivlsom - stor - Helgoland.
Heimreich.
En del af Helgoland skal være blevet ødelagt.
Ingen ældre kilde kendes.
- 1114/1117? - tvivlsom - større/stor - Eidersted.
Chronicon Eiderostadense vulgare; Broder Boysen: 1114.
Heverfloden oversvømmede Garding - kan have været på grund af regn eller tårbrud.
- 1124 - tvivlsom - meget stor - Ditmarsken.
Neocorus.
Sandsynligvis fejl for 1164.
- 1135 - tvivlsom - stor - Flandern og Elbegnen.
Neocorus.
Stormflod i Flandern, Holland, Frisland.
Sandsynligvis vilkårligt noteret for Frisland skønt den kun ramte Flandern og Holland.
- 1158 - mulig - stor/meget stor? - Nordsøen (og marskegnene?).
Albertus Stadensis; Cypræus.
1158 kan være en fordobling af 1164 (Reimer Hansen 1894 p.30).
- *1162 februar, 16. - forkert - meget stor - Holland, Frisland.
Pomarius.
Fordobling af 1164 (Reimer Hansen 1894 p.27).
Kilden er sen.
- 1164 februar, 16. - mulig - meget stor - Frisland, Hadelen, Elb- og Wesermarsken.
Helmold; Albertus Stadensis (m.fl.?).
Tusinder druknet fra Rhinen til Elben, nogle kilder siger 20.000; Jadebusch's tilblivelse skal være begyndt.
- 1170 november, 1. - tvivlsom - stor/meget stor - marskegnene.
Neocorus.
En stormflod i lighed med 16.2.1164. Hollandske kilder beretter om den, og den har måske kun ramt Nederlandene.
- 1187 - tvivlsom - større/stor.
Pomarius fulgt af Sax.
"Høj flod" - intet andet meddeles og ingen andre kilder bekræfter begivenheden.
- 1196 - tvivlsom - stor/meget stor - Nordfrisland.
Cypræus; Helmold.
Fordobling af 1164 hos Cypræus (Reimer Hansen 1894 p.9 og 27).
- 1199 - tvivlsom - stor(e).
Mansa p.17 efter Scriptorum Rerum Danicarum III 72.
"Store floder" indtraf 1199 - det kan lige så vel have været oversvømmelser på grund af regn eller tårbrud.
- *1200 - forkert - meget stor - Nordfrisland.
Strandensia; Jonas Hoyer.
Rungholt ødelagt (Strandensia), 28 sogne gået tabt (Hoyer). Fordobling af 1300 (Reimer Hansen 1894 p.9 og 27).
- 1204 - tvivlsom - stor - marskegnene.
Annales Strandenses; Jonas Hoyer.
Mange mennesker og meget kvæg druknede.
Sandsynligvis samme stormflod som 1216/1218, der omtales af Chronicon Eiderostadense vulgare (modsat 1204!) (Reimer Hansen 1894 p.31).
- 1210 - tvivlsom - stor - området mellem Rømø og Jylland.
Danckwerth.
En stor skov skal være blevet ødelagt af stor stormflod. Danckwerth er eneste kilde, han siger ikke hvorfra han har oplysningen.

- *1211** - forkert - stor - Nordfrisland.
Russe.
Fejl for 1216 (Reimer Hansen 1894 p.10).
- 1216** sommeren - tvivlsom - stor/meget stor?
- marskegnene.
Chronicon Eiderostadense vulgare.
10.000 skal være omkommet. Helgoland skal have mistet 7 af de 9 sogne der var tilbage i 1030, 2.000 skal være druknet i omegnen af Bremen. Det er tvivlsomt om den rigtige datering er 1216 eller 1218.
- 1218** november,17. - tvivlsom - meget stor - marskegnene, tysk og hollandsk Frisland.
Sächsische Weltchronik.
33.000-100.000 dødsofre ifølge forskellige kilder. Det er tvivlsomt om den rigtige datering er 1216 eller 1218.
- 1230** - tvivlsom - større/stor - Slesvig-Holsten.
Neocorus.
Neocorus gentager Helmold om 1164 næsten ordret. Stormfloden 1230 synes yderst tvivlsom.
- 1238** - tvivlsom - stor - Bollertsand ved Rømø.
Danckwerth.
Et stort sogn på Bollertsand gået til grunde. Danckwerth er eneste kilde, sognet har sandsynligvis aldrig eksisteret.
- *1240** - forkert - meget stor - Østfrisland og Slesvig.
Mansa p.25-26 efter Wolf, "Lect. Mem. Cent." cent. XIII; Gebhardi.
En 16 danske mil bred strækning af Slesvigs kyst skal være blevet opslugt af bølgerne på få dage, 62 kirker gået tabt, Nordstrand forvandlet til en ø. Den formodede tabte del af Slesvig har sandsynligvis ikke eksisteret i historisk tid. Beretningen er sen og utroværdig.
- 1248** november,19. - tvivlsom - meget stor - Nordsøen.
"Storme." efter Hennig og Hallberg's Geographie 1777 V p.495-496.
Meget stor stormflod i Nordsøen (Hennig), Slesvig mistede land (Hallberg). Kilderne er sene; de ældre kilder kender intet til denne begivenhed.
- 1248** natten til december,28. - tvivlsom - stor - Elben.
Albertus Stadensis.
Mange mennesker druknet på begge sider af Elben ved en meget betydelig flod. Det er usikkert om dette var en stormflod eller ej.
- *1249** december,28. - forkert - størrelse? - Hamburg,Elben.
Ann. Hamb.
Fejl for 1248, sandsynligvis fordi en beretning satte årsskiftet ved jul (Reimer Hansen 1894 p.12 og 29).
- 1258** - mulig - størrelse? - Ribe.
Hamsfort.
Ribe ramt af stormfloder.
- 1277** december,25. - tvivlsom - meget stor - Dollart; Nordfrisland?
Heimreich.
33 sogne gået tabt i Dollart. Der er intet grundlag for, at denne stormflod faktisk ramte også Nordfrisland, skønt Petersen & Rohde har opført den på deres stormflodsliste.
- 1280** sommeren - tvivlsom(me) - størrelse?
Mansa.
Mansa omtaler "floder", men det er usikkert, om dette var stormfloder eller ikke.
- 1287** januar,5. eller september,14. eller december,14. - tvivlsom - meget stor - tyske og hollandske nordsøkyst, Nordfrisland.
Calvisius Chron.
Overleveringen er forvirret, datoen for begivenheden er usikker. Det er heller ikke sikkert om denne stormflod, der skal have kostet 50.000 menneskeliv, faktisk ramte også Nordfrisland.
- 1300** januar,16.(?) - tvivlsom - meget stor - marskegnene.
Annales Strandenses; Strandensia; Jonas Hoyer.
28 sogne skal være gået tabt, Rungholt meldes ødelagt; 7600 formodede dødsofre. Dateringen er usikker. Ifølge Reimer Hansen 1894 var "1300" oprindeligt en upræcis datering af stormfloden 16.1.1362 som så fejlagtigt overførtes på 1300.Dette virker temmeligt sandsynligt.
- 1304** - mulig - stor/meget stor - Slesvig-Holstenske østersøkyst.
Petersen & Rohde p.80 og 143.
Denne flod lignede 13. 11. 1872 (højvandet nåede over 3 meter over MW).
- 1309** - tvivlsom - meget stor.
Henrik Larsen efter Annales s.Jacobi Leodensis.
En meget stor "flod" fulgte efter den meget hårde vinter. Tøbrud er mere sandsynligt end stormflod.
- 1313** april,30. eller maj,1. eller maj,18.? - mulig - stor? - Nordsøen?
Chronicon Eiderostadense vulgare.
Krøniken har datoen 1.5.. Der meddeles ingen detaljer.
- *1315** eller **1316** - forkert - meget stor - Nordfrisland.
Sax.
Sax beretter om en frygtelig stormflod med 30.000 dødsofre i 1315 eller 1316. Han citerer Chronicon Eiderostadense vulgare og må fejldatere stormfloden i 1216 eller 1313 (Reimer Hansen 1894 p.13).
- 1318** - tvivlsom - stor.
"Frgm. de frisiis orient. et occident."
Kilden er den eneste til begivenheden, det er tvivlsomt hvad meddelelsen betyder.
- *1319** - forkert - stor - Østersøen.
Mansa p.47-48 efter Hvidtfeld.
Fejl hos Hvidtfeld for 1320.
- 1320** november,30. eller december,6. - mulig - stor/meget stor - østersøkyst mellem Elben og Oder.
Lübeck Annalerne; Detmar (30.11.).
Stormfloden skal have lignet 13. 11. 1872 (højvandet nåede over 3 meter over MW) (Petersen & Rohde p.80).
- 1320?** december? - mulig - mindre? - tyske østersøkyst.
Lübeck Annalerne; Alardus.
Skal have fundet sted inden for 15 dage efter den forrige stormflod; mindre end denne.

1324 november,23. - tvivlsom - stor - Holland, Zeeland, Frisland.

Neocorus.

Det er tvivlsomt om denne stormflod ramte områder uden for Nederlandene.

*1334 november,23. - forkert - større?/stor - marskegnene.

Heimreich.

Usigelig skade i marskegnene og Holland. Heimreich synes at være den eneste kilde. Det er rimeligt at konkludere, at dateringen er en fejl fra hans side (for 1324?). Jævnfør Reimer Hansen 1894 p.14.

1338 - tvivlsom - større? - marskegnene.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Diger gennembrudt fordi vandløb var opsvulmet af regn. Landet skal være begyndt at "gå fra hinanden" på dette tidspunkt (p.14), men der synes ikke at være pålideligt vidnesbyrd om, at stormfloder faktisk indtraf.

1341? - tvivlsom - stor - Slesvig-Holstens vestkyst.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Det er usikkert, om denne datering eller 1342 er rigtig. Krønikens årstal er notorisk forvirrede.

1342? - tvivlsom - stor/meget stor - marskegnene.

Hamsfort; Bunting, "Braunschweigische Chronik."

Et håndskrift fra Ribe fortæller om en usædvanligt stor stormflod i 1342; der meldes om ret betydelige tab af menneskeliv. 1342 kan godt være den rigtige datering.

*1354 - forkert - meget stor - marskegnene.

Iven Knutzen; Boetius.

Ifølge Boetius den største stormflod nogensinde, som dræbte 200.000 mennesker og ødelagde digerne i den grad, at de ikke blev genopbygget i de næste 50 år. Han følger den lokale tradition, som er upålidelig med hensyn til såvel årstallet som tabene. Stormfloden kaldes "Mandrangel" og er utvivlsomt stormfloden i (sandsynligvis) 1362,16.1. som er fejldateret.

1358 juni,15. - mulig - stor - Nordfrisland.

Historia Archiepiscoporum Bremensium.

Skal have været en stor stormflod.

1362 januar,16. eller september,4. (Mansa)

- mulig - meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Voldsom storm fra NW. Mere end 30 kirker og landsbyer hævdes ødelagt, 43 sogne oversvømmet og tabt. Nogle kilder siger at 200.000 mennesker blev dræbt; dette er en absurd overdriivelse. 16.1. er den sandsynligste dato, 4.9. skyldes en fejllæsning af "St. Marcellus" begået af Heimreich eller en anden kilde. Ribe oversvømmet. Denne stormflod døbt af traditionen "Grote Mandrenke" ("store menneskedrukning").

*1362 september,8. - forkert - stor - marskegnene.

Terpager.

Terpager hævder at der var to store stormfloder i 1362, 16. 1. og 8. 9. Dette er sandsynlig-

vis kun et vildledende forsøg på at komme uden om kildernes uenighed om dateringen af "Grote Mandranke".

*1362 december,30.-31. - forkert - størrelse? - Slesvig-Holstens vestkyst og/eller Elben.

Hoyer.

30.-31.12. er en fejllæsning af "in de lateren 12 nachten", det vil sige 16.1.: stormfloden er "Grote Mandranke" ikke en senere samme år.

*1363 januar,16. - forkert - stor - Nordfrisland?

Historia Archiepiscoporum Bremensium.

Uden tvivl fejl for 16.1.1362.

*1367 maj,1. - forkert - stor - Nordfrisland.

Reimer Hansen 1894 p.18.

Fejl for 1380 i et håndskrift.

1372 - tvivlsom - meget stor? - Østfrisland, Slesvig-Holstens vestkyst.

Mansa p.537 efter Scriptores rerum Danicarum VII 196.

Kan være en fejl for 1362 eller en stormflod som kun ramte Østfrisland. Kilderne synes tvivlsomme.

1374 december,5. - tvivlsom - større - Lübeck.

Detmar.

Vandet nåede til bymuren. Denne ordlyd bruges også om 1396! De to dateringer er blandet sammen, det er umuligt at fastslå den rigtige. Dette var måske ingen stormflod.

1380 maj,1. - mulig - stor - nordfrisiske øer.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

De nordfrisiske øer oversvømmedes og mange mennesker og meget kvæg druknede.

*1381 maj,1. - forkert - stor - Nordfrisland.

Broder Boysen.

1381 er en fejl for 1380 hos Broder Boysen (Reimer Hansen 1894 p.18).

*1382 december,31? - forkert - stor/meget stor - marskegnene i slesvig.

Heimreich.

20.000 meldes dræbt, en anden kilde har 200.000. Fordobling af 1362 (Reimer Hansen 1894 p.18).

*1387 april,30. - forkert - stor - marskegnene i Slesvig.

Sax efter Broder Boysen.

Broder Boysen skrev ved en fejl 1387 i stedet for 1380 i det manuskript, Sax anvendte (Reimer Hansen 1894 p.18).

1391 maj,1. - tvivlsom - stor? - marskegnene i Slesvig.

Sax.

Ifølge Reimer Hansen 1894 p.27 er dette en fordobling af 1393.

1393 maj,1. eller juni,21. - mulig - stor? - Nordfrisland.

Chronicon Eiderostadense vulgare; Neocorus. Neocorus har l.5.. Chronicon Eiderostadense's oplysning om stormflod kan skyldes fejltolkning af et latinsk ord (Reimer Hansen 1894 p.42-43).

*1395 maj,1. - forkert - stor? - marskegnene i Slesvig.

Sax.

Fordobling af 1393 (Reimer Hansen 1894 p.19).

1396 januar,17.? - tvivlsom - større - Lübeck, Rostock, Stralsund og andre steder ved Østersøen. Detmar.

Ordlyden hvormed stormfloden beskrives anvendtes også om 1374. De to dateringer er blandet sammen, det er umuligt at fastslå den rigtige.

1396 - tvivlsom - stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.

Danckwerth.

Danckwerth, der som den eneste melder om stormfloden i Slesvig, fortæller, at Fanø og Manø blev adskilt. De kendtes imidlertid som adskilte øer hundrede år tidligere. Detmar melder om større/store stormfloder i Hamburg. Der kan være tale om to forskellige begivenheder.

1400 - mulig - størrelse? - Nordfrisland.

Sax.

*1403 - forkert - størrelse? - Holland, Frisland. Neocorus efter hollandske kroniker.

Da kun hollandske kilder synes at kende noget til denne stormflod, har den utvivlsomt kun ramt Holland.

1404 november,19. - mulig - stor - Slesvigs vestkyst.

Heimreich.

1405 årets anden halvdel - tvivlsom - størrelse?/ stor - Danmark (og Sverige?).

Heimreich.

Heimreich siger at flere tusinde mennesker druknede. Annales Wisbyenses omtaler stormfloden ifølge Kuss, der melder om SW-storm 28.-29.8.. Ifølge Reimer Hansen 1894 p.19 er 1405 en fejl hos Heimreich for 1406, som er en dato der oprindeligt nævnes i Chronicon Eiderostadense vulgare. Men der kan være tale om mere end en stormflod.

*1406 juni,15. - forkert - stor - marskegnene. Jonas Hoyer.

Ældre kilder omtaler ikke stormflod men "mørke", hvilket Hoyer fejlfortolker (Reimer Hansen 1894 p.19 og 42).

1412 november,22. - mulig - stor - Ribe, marskegnene.

Chronicon Eiderostadense vulgare; Heimreich. Heimreich nævner 3.600 dødsopfre.

1412 december til 1420 - mulig - størrelse? - Jyllands vestkyst og især Slesvig.

Mansa p.102.

Ifølge Mansa nævner kilderne mange oversvømmelser forårsaget af storm på vestkysten af Jylland og Slesvig.

1413 - tvivlsom - mindre? - Kremper marsk. Hamsfort; "Hamburgische Kroniken." (?)

Vandet gennembrød digerne og oversvømmede Krempermarsken. Kilderne er sene. Det er tvivlsomt om dette var en stormflod.

*1416 december,26. - forkert - stor - marskegnene.

Hamsfort.

Mandø mistede ifølge Danckwerth meget land.

Hamsfort har ved en fejl 1416 for Chronicon Eiderostadense vulgares 1421 (Reimer Hansen 1894 p.20).

*1420 april,17. - forkert - meget stor - Holland (og Nordfrisland?).

Neocorus.

Neocorus nævner at Holland ramtes af stormfloden, og at 100.000 omkom. Kun Holland synes faktisk at være blevet ramt.

1421 november,19. eller december,1? - tvivlsom - stor - Holland, Slesvig-Holstens vestkyst.

Krantz.

Stormfloden synes kun at have ramt Holland. Nogle kilder blander denne stormflod sammen med 26. 12. 1421 (Reimer Hansen 1894 p.20).

1421 december,26. - mulig - stor - Eidersted. Chronicon Eiderostadense vulgare.

1426 september,29. eller december,26. - mulig - stor - Eidersted.

Chronicon Eiderostadense vulgare (29.9.).

Kilderne er uenige om datoen. Spørgsmålet er måske forvirret ved sammenblanding af årene 1426, 1427, 1428; 26. 12. 1421 spiller måske også en rolle. Er én stormflod blevet fordoblet?

1427 september 29. - mulig - størrelse? - Eidersted.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Kroniken melder om stormflod 29. 9. 1426 og 1427. Fordobling?

1428 september,29. eller december,26. - tvivlsom - størrelse? - Nordfrisland.

Broder Boysen; Hoyer (?); Neocorus.

Urede i 1421, 1426, 1427? Fordobling af en af disse? Kilderne er sene.

1429 september,29. - tvivlsom - større/stor - Nordfrisland.

Annales Strandenses.

Fordobling af 1426, 1427, 1428? Annalerne omtaler stormflod på Skt. Mikael's dag, 29.9., 1427, 1428, 1429, hvilket synes mistænkeligt.

*1430 - forkert - størrelse?

Annales Strandenses.

Fejl for 1436 i en afskrift af annalerne.

*1431 oktober,31./november,1. - forkert - stor - Eidersted.

Sax.

Fejl for 1436 hos Sax (Reimer Hansen 1894 p.21).

*1434 oktober,16. - forkert - størrelse? - Nordfrisland.

Iven Knutzen.

Knutzen følger en folkelig tradition der regner med en (stor) stormflod hvert 40. år. Han går ud fra en i 1354 og går 2 x 40 år frem til 1434 (Reimer Hansen 1894 p.21).

1436 oktober,31./november,1. - mulig - stor/meget stor? - Eidersted.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Eidersted oversvømmet, tusinder skal være blevet dræbt. Ifølge Heimreich deltes Nordstrand i to og forblev delt til 1551.

*1437 - forkert - stor - Holland, Zeeland, Frisland.

Neocorus.

Neocorus synes at overføre en nederlandsk stormflod til Nordfrisland (Reimer Hansen 1894 p.22).

*1446 april,10. eller 17. - forkert - meget stor - Dordrecht, Slesvig-Holstens vestkyst. Neocorus.

100.000 mennesker skal være blevet dræbt i Dordrecht. Neocorus synes at overføre en nederlandsk stormflod på Nordfrisland; Heimreich daterer den 17. 4. (Reimer Hansen 1894 p.22-23).

1449 - mulig - stor/meget stor - Slesvig-Holstens østersøkyst.

Petersen & Rohde p.80 og 143.

Denne stormflod skal have lignet 13. 11. 1872 (højvandet nåede over 3 meter over MW).

*1449 januar,6. - forkert - større? - Offenbüll. (Fragment af version af) Chronicon Eiderostadense vulgare.

Dette er uden tvivl som formodet af Reimer Hansen (1894 p.23) en fejl for 6. 1. 1471.

*1460 januar,6. - forkert - større/stor - Eidersted.

Sax.

Fejl for 1470 hos Sax (Reimer Hansen 1894 p.23).

1470 januar,6. - tvivlsom - stor - Eidersted (og de øvrige marskegne?).

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Stormfloden var en alen højere end 1412 og brød igennem til Offenbüll. Krøniken har 1470 og 1471,6. 1.. Hvis Offenbüll blev inddiget i 1470, må 1471 være det rigtige årstal.

1471 januar,6. - mulig - stor - Eidersted, Nordstrand, Ditmarsken.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Sandsynligvis er stormfloderne 1470 og 1471 fordobling af én. Hvis Offenbüll blev inddiget i 1470, kan stormfloden ikke have gennembrudt digerne dér i januar samme år, og 1471 er sandsynligvis den rigtige datering.

*1472 - forkert - større? - Offenbad, Eidersted. Hvidtfeld.

Ifølge Hvidtfeld, der synes at fejlfortolke Chronicon Eiderostadense vulgare, blev digerne ved Offenbad gennembrudt, i Eidersted holdt de. Fejl for 1471 (Reimer Hansen 1894 p.24).

*1474 oktober,16. - forkert - stor - Nordfrisland.

Iven Knutzen.

Iven Knutzen følger en folkelig tradition der regner med en (stor) stormflod hvert 40. år. Han fik på den måde en i 1434 og går 40 år frem til 1474. Dette er helt vilkårligt. Sax og Heimreich giver den præcise datering 1474, Knutzen selv kun omkring 40 år efter 1434 (Reimer Hansen 1894 p.24).

1476 oktober,16. - mulig - stor - Stormarn, Eidersted.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Hele "Utland" (= Nordfrisland) oversvømmet, Ditmarsken ligeledes. Andre kilder hævder at marsken i Stormarn og næsten hele Ditmarsken var oversvømmet.

*1477 oktober,16. - forkert - større? - Eidersted.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Reimer Hansen 1894 p.24-25: 1476 fordoblet.

1477 november,13? - tvivlsom - stor - Nordsøen, marskegnene.

"Storme." efter avisen Dagen 1825 nr. 18.

Kilderne synes tvivlsomme. Kan være en fejl-datering af 16. 10. 1477. I så fald uhistorisk.

1478 - tvivlsom - større? -

"Storme." efter avisen Dagen 1825 nr. 18.

Kilden synes tvivlsom: avisen bruger sene samlinger af meteorologiske data etc..

1479 december,4. - mulig - stor - Eidersted. Chronicon Eiderostadense vulgare.

Stormfloden højere end i 1476; gik over alle diger, kun to kog forblev tørre.

*1480 maj,1. - forkert - større? - Nordfrisland.

Sax.

Fejl for 1. 5. 1380 hos Sax (Reimer Hansen 1894 p. 25).

1481 - tvivlsom - større? -

Mansa p.115 efter Rørdam 1 p.318.

Mansa siger at året var stormfuldt og ledsaget af "floder". Han mener sandsynligvis stormfloder. De nordfrislandske kilder synes ikke at kende noget hertil.

*1482 oktober,16. - forkert - større - Nordfrisland.

Russe p.1443.

Fejl for 1483 (Reimer Hansen 1894 p.25).

1483 februar,10. (eller marts?) - mulig - stor - Nordfrisland.

Chronicon Eiderostadense vulgare; Reimer Hansen 1894 p.25; Petersen & Rohde p.142.

Petersen & Rohde har marts, 10. 2. er den sandsynligste dato.

1483 oktober,16. - mulig - stor - Nordstrand, nordkysten af Eidersted (Tetenbüll).

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Hele landet oversvømmet ifølge krøniken.

1483 november,22. - mulig - stor - Eidersted. Chronicon Eiderostadense vulgare.

Hele landet oversvømmet på Sta. Cecilie dag ifølge krøniken.

*1483 december,13. - forkert - mindre - Nordstrand (Pelworm).

Annales Strandenses.

Dige gennembrudt i Pelworm sogn. Fejldatering af 22. 11. 1483 (Sta. Cecilie ikke Sta. Lucia) (Reimer Hansen 1894 p.26).

1484 december,31. - mulig - stor - Nordstrand, marsken på fastlandets kyst, Ditmarsken.

Chronicon Eiderostadense vulgare.

Alle de nævnte steder oversvømmet. Kun Eidersted forblev tør.

1491 eller 1492 september,14. eller 23. - tvivlsom - større - Krempermarsken.

Chronicon Eiderostadense vulgare (1492). Krempermarsken oversvømmet, meget høstet korn skyllet væk. Dateringen usikker. Året kan være forkert gengivet i krøniken. Oversvømmelsen har muligvis ikke været forårsaget af stormflod.

1501 oktober,16. - mulig - stor - Slesvig-Holstens vestkyst (?).

Heimreich.

- 1504 - tvivlsom - større - marskegnene.
Bolten, "Hist. Kirchennachrichten....." 11 p.335; Kuss 1 p.58-59.
Kuss giver året 1504, hans kilde nævner ikke årstallet. Kuss' begrundelse for det er ikke klar. Ingen andre kilder melder om stormflod dette år.
- 1508 november,13 (?) eller 14. - mulig - stor - marskegnene.
Chronicon Eiderostadense vulgare.
Krøniken siger 14.11. 11.11. hos Kuss efter Heimreich synes at være en fejl. Skt. Briccius er 13.11. og krøniken daterer stormfloden til dagen efter Skt. Briccius.
- 1511 august,20.? - tvivlsom - mindre? - marskegnene.
Kai Pedersen p.34.
Det ny dige over Rudbøl Dyb gennembrudt. Dette kan være den stormflod Kuss har dateret 6.9. 1511.
- 1511 (1510?) september,6. - tvivlsom - stor - marskegnene.
Heimreich; Fragmentum de Frisis i W(estphalen?) 111 p.547.
Diger gennembrudt, meget hø og korn der var høstet sent, blev skyllet væk. Fragmentum de Frisis har årstallet 1510.
- 1513 januar (eller slutningen af 1512?) - mulig - større/stor - Ribe.
Kinch, "Ribe Bys Historie....." p.438-440. Terpager p.738.
Kongen kunne i nogle dage ikke forlade Ribe på grund af stormfloden. Terpager siger 1512. Kinch's datering til januar 1513 er sandsynligvis korrekt; det er sikkert at kongen befandt sig i Ribe på det tidspunkt.
- 1513 juli,13. - mulig - større? - Rudbøl.
Kai Pedersen p.34.
Et nyt (ufuldt?) dige over Rudbøl Dyb ødelagt og skyllet væk.
- 1515 februar,1. eller oktober,7. - tvivlsom - stor - Nordfrisland.
Heimreich.
Der menes måske ikke stormflod men oversvømmelse på grund af tøbrud eller regn.
- 1521 februar,26. - tvivlsom - større/stor - Elben.
Kuss 1 p.64 efter Tratziger p.1392 og "Beschreibung des Elbstroms." p.35.
Oversvømmelsen kan skyldes tøbrud eller regn.
- 1521 marts,15. - tvivlsom - større/stor - Ditmarsken.
Kuss 1 p.64 efter Russe og Heimreich.
Store ødelæggelser i Ditmarsken, digerne gennembrudt, en del af et kloster ødelagt. Oversvømmelsen kan skyldes tøbrud eller regn.
- 1530 november,5. - mulig - stor - Nordfrisland.
Alardus p.1886.
Stort tab af menneskeliv og kvæg, især i Eidersted hvor 1400 mennesker omkom.
- 1532 november,1.-2. eller 3.-4. - sikker - meget stor - marskegnene.
Chronicon Eiderostadense vulgare; Karff, "Nordstrand." p.300; "Kong Frederik den Førstes danske Registranter." p.483-484.
Frygtelig storm fra SW eller NW. Alle diger gennembrudt, tusinder druknede, 1100 i Eidersted, 1500 i Pelworm (Nordstrand). Vandet stod 3 alen højt i Tønder, Ribe var oversvømmet. Kilderne er uenige om datoen. Et brev til hertugen fra Nordstrands distrikter (1598) omtaler 1600 dødsopfre i 1532. Et brev fra Frederik den Første af 22. december 1532, der forbyder al tømmerekspert fra Norge undtagen til Danmark eller Slesvig-Holsten af hensyn til reparation af digerne, bekræfter at en meget stor stormflod havde fundet sted. Brevet siger intet om datoen, men nævner at skader og tab var betydelige, og at digerne var svært beskadiget.
- 1533 - oktober,27. - mulig - stor - marskegnene.
Chronicon Eiderostadense vulgare.
Skaden skal have været større end året før. Især Nordstrands diger blev slemt gennembrudt.
- 1538 december,6. - mulig - større? - Eidersted, Ditmarsken, Westerhever, Nordstrand.
Chronicon Eiderostadense vulgare.
- 1543 - tvivlsom - større/stor - Ording, Simonsberg.
Heimreich.
Kirken i Simonsberg måtte flyttes og meget land opgives fordi vandet brød igennem til Ording. Andre kilder daterer dog dette til 1532, hvor der var en meget stor stormflod. Heimreich er ingen særligt pålidelig kilde.
- 1552 - februar,16. - mulig - større/stor - marskegnene.
Heimreich.
Oversvømmelse adskillige steder, Bollinger og Ehsterkog i Eidersted tabt indtil 1614. Datoen er noget usikker, men sandsynligvis 16.2.
- 1558 - tvivlsom - større/stor - Mandø.
Danckwerth.
En kirke på Mandø gik tabt. Kilden er sen og upålidelig.
- 1559 november,14. - mulig - større - Stör, Nordfrisland.
Alardus, Sax.
Adskillige gader i ltzehoe oversvømmet af Störfloden. Digebrud i Eidersted.
- 1560 (eller 1561?) - mulig - større - Limfjordstangerne.
Ny Kirkehistoriske Samlinger V p.350.
Havet gennembrød tangen mellem Harboøre og Thyøre, det blev muligt at sejle fra Limfjorden til havet.
- 1561 juli,27. - mulig - stor - marskegnene.
Sax, Frisius, Heimreich.
Mange områder oversvømmet, mange dødsopfre.
- 1566 december,31. - mulig - stor - Limfjorden.
Dyrskjøt p.255.
Havet brød igennem til Limfjorden mellem Agger og Vestervig og voldte stor skade. Ålborg skal være blevet ramt af højvande. Åbningen siges at være sandet til efter 12-14 år.
- 1570 november,1. eller 5.-6. - mulig - meget stor - marskegnene.
Boetius; Heimreich; Karff, "Nordstrand." p.300.
Store skader; Ribe og det meste af Nordstrand oversvømmet. Ifølge Pontoppidan VII p.137 omkom 400.000 mennesker i det danske rige, uden tvivl en vild overdrivelse.

1571 november,1.? - mulig - størrelse? - Eidersted, Everschop, Utholm.

Heimreich; Karff, "Nordstrand." p.300.

Et brev fra Nordstrands herreder til hertugen (1598) omtaler årene 1570, 1571 og 1573 som stormflodsår.

1572 - mulig - størrelse? - Harboøre.

J.S.Jacobsen p.20.

Tangen ved Harboøre gennembrudt, oversvømmelser.

1573 februar,10.-16. - mulig - stor - Ribe.

Villads Nielsen Brøns i Degn p.111.

Ribe oversvømmet den 10.-16..

1573 maj,20. - mulig - større/stor - Nordstrand.

Villads Nielsen Brøns i Degn p.111; Karff, "Nordstrand." p.300.

Digerne i Frisland gennembrudt, Nordstrand oversvømmet, stærk storm. Et brev fra Nordstrands herreder til hertugen (1598) omtaler årene 1570, 1571 og 1573 som stormflodsår.

1573 august,21. - mulig - større? - Eidersted og Nordstrand.

Boetius; Karff, "Nordstrand." p.300.

Eidersted og Nordstrand oversvømmet. Et brev fra Nordstrands herreder til hertugen (1598) omtaler årene 1570, 1571 og 1573 som stormflodsår.

1574 (natten før) januar,25. - mulig - større? - Eidersted.

Heimreich.

Westerhever oversvømmet, diget gennembrudt ved Reimersbode.

1575 juli,2. - tvivlsom - stor - marskegnene.

Avisen Dagen 1825 nr. 18.

Stor stormflod i marskegnene. Kuss omtaler en storm 2. 7. 1575, men ikke stormflod. Oversvømmelsen kan, hvis den overhovedet fandt sted, have haft andre årsager end stormflod. Avisens kilder er sene.

1575 oktober,1.-3. - sikker - stor - Ribe.

Villads Nielsen Brøns (øjenvidne) i Degn p.111; Hegelund.

Stærk storm og flod i tre dage.

1576 december,1./2. - mulig - større?

Helvaderus p.201.

En frygtelig storm og højvande voldte stor skade omkring midnat 1./2.12..

1577 marts,3. - mulig - størrelse? - Nakskov.

"Perlestikkerbogen." p.39.

Forfærdeligt NE-vejr med sne og hagl og så høj flod, at den gik over Vejlegade bro og ind i Søen. Oplysningen afskrevet efter forgænger i præsteembedet.

1578 marts,28. - mulig - stor - Stör (Elbegnen?)

Alardus; Frisius.

Stormfloden adskillige alen højere end nogen anden i mands minde. Störfloden gennembrød digerne og fremkaldte oversvømmelse. I virkeligheden tøbrud?

1580 maj,1. - mulig - større/stor - Nordstrand.

Heimreich.

Så store skader i Trindermarsch, at man måtte opgave land og bygge et nyt dige.

1582 omkring november,9. (19.11.) - tvivlsom - mindre/større - Elbmundingen.

Alardus p.1933.

En ottedages storm bortrev St. Margaretheslusen og Wilstermarsken løb fuld af vand. 1582 og 1583 kan være en fordobling af samme stormflod.

1583 august,24. (3.9.) - tvivlsom - mindre/større - Elbmundingen.

Alardus.

Slusen ved Kasenort revet bort af høj stormflod, hele Wilstermarsken løb fuld af vand. 1582 og 1583 kan være en fordobling af samme stormflod.

1584 - tvivlsom - størrelse? - Skagen.

"Storme." efter Nationaltidende 15. 11. 1908. Det gamle fyr skyllet bort under et uvejr. Det er tvivlsomt om der var stormflod.

1585 februar,2. (12.2.) - tvivlsom - mindre? - Stör.

Alardus.

Itzehoe oversvømmet, vandet stod $\frac{1}{2}$ alen højt. Dette kan skyldes, at Störfloden svulmede op på grund af tøbrud, men da vinteren skal have været til 30. 5., er stormflod sandsynligt.

1586 - mulig - stor - Agger (Limfjorden).

Dyrskjøt p.255.

Havet brød atter igennem til Limfjorden. Gabet var åbent 7-8 år.

1588 november og december - mulig(e) - størrelse? - Holsten.

Helvaderus II p.232; Slange I p.24-25.

I november og december indtraf frygtelige storme (Helvaderus). Digerne i Holsten blev gennembrudt flere steder (Slange).

1592 januar,8. (18.1.) eller oktober,23. (2.11.)

- mulig - stor - Vendsyssel, Skagen.

Staphensen, "Årbog."

Vandet skyllede nogle gårde og huse bort på Skagen og voldte megen skade mange steder.

1593 januar,15. (25.1.) - mulig - større/stor - Skagen.

Staphensen, "Årbog."

Vandet skyllede 14 gårde og huse bort på Skagen.

1593 december før jul - mulig - stor - Skagen og jyske halvøes vestkyst.

Staphensen, "Årbog."; Heimreich.

To store stormfloder skal være indtruffet 1593 inden jul. De neden for nævnte virkninger kan skyldes den ene eller den anden eller begge. Hegelund omtaler dog kun en stormflod: 24. 12. i Ribe. Ifølge Heimreich blev digerne i marskegnene alvorligt skadet.

1593 december,24. (3.1.1594) - sikker - stor - Skagen og jyske halvøes vestkyst.

Hegelund (øjenvidne); Staphensen, "Årbog."; Jacob Rasmussen Holst Guldsmid i Degn p.190; Kancelliets Brevbøger 1593-96.

Adskillige huse skyllet bort på Skagen og Vestkysten, så huse, byer og mange mennesker druknede. Ribe led skade, gaderne var sejlbare. Slottene i Bøvling og Ribe og Vosborg herregård omtales som beskadigede i et brev fra Kancelliet, borgerne i Ribe fritages i et åbent brev af 2. 3. 1594 for al kongelig skat og tyng, så de kan udbedre skaderne fra stormfloden for nylig

1594 september,24. (4.10.) - mulig - størrelse? - Ditmarsken?

Viethen p.432; Bolten IV p.198.

"Høj flod".

1595 marts, 2? (12.3.) - tvivlsom - større/stor - Nørrejylland (Ålborg?).

Staphensen, "Årbog." p.75.

4 dages "stort vandløb" ved fastelavn (2.3.) gør stor skade, også på kvæg, får og geder. Næsten sikkert et tøbrud, ikke stormflod. Begivenheden omtales i forbindelse med den hårde vinter, der varede til sidst i april.

1595 juli, 25. (4.8.) eller 29. (8.8.) - mulig - lille/mindre - Wiedingharde i Slesvig.

Hamelman, "Oldenburgische Chronik." p.482.

Diget i Wiedingharde gennembrudt, genopbygget i efteråret.

1595 december, 22. (1.1.1596) - mulig - større/stor - Slesvig.

Heimreich.

Digebrud adskillige steder. Vandet dækkede til sidst to danske mil mellem havet og Tønder.

1596 juni, 30. (10.7.) - sikker - større/stor - Ribe.

Hegelund (øjenvidne).

Storm fra SW, betydelig skade i byen, meget eng-land "taget bort".

1597 september, 25.? (5.10.) - sikker - stor - marskegnene, Ribe.

Hegelund (øjenvidne); Heimreich.

Frygtelig storm i tre dage; så indtraf en meget høj stormflod, der gik over alle diger og gjorde megen skade. En stor del af diget i Delve sogn blev ødelagt. Hegelund omtaler meget stærk storm og oversvømmelser i dagene 15.-30. 1597, men giver ikke den præcise dato.

1598 april - mulig - større - Nordstrand.

Karff, "Nordstrand." p.300.

I et brev fra Nordstrands distrikter til hertugen (maj 1598) siges de talrige storme at have forvoldt oversvømmelse og skader på diger og dæmninger, så de ikke kan repareres uden meget hårdt arbejde og store udgifter.

1598 oktober, 20. (30.10.) - mulig - større? - Elbmundingen.

Adolphi; Viethen p.435.

Vandet brød igennem til Kaenorth, bruddet ved Wilstermarsken lod sig ikke på nogen måde udbedre før midten af vinteren.

1599 august, 31. (10.9.) - tvivlsom - mindre/større - Eidersted.

Heimreich.

Diget ved Siversflether kog ødelagt, slusen skyllet væk. Hegelund noterer stormflod 31. 8.-1.9. 1600; Heimreich har sandsynligvis fejldateret denne stormflod.

1600 august, 31.-september, 1. (10.-11.9.) - sikker - mindre/større - Ribe (og Eidersted?).

Hegelund (øjenvidne).

"Stor flod" gjorde megen skade, havre skyllet bort "ved merskside". Sandsynligvis den stormflod der ifølge Heimreich ramte Siversflether kog, fejldateret til 31. 8. 1599 hos Heimreich. Diget ved Siversflether kog ødelagt, slusen skyllet væk.

1601 juni, 27. (7.7.) - sikker - meget lille - Ribe.

Hegelund (øjenvidne).

"Sydvest og flod gik over Bisp-eng." (Eng vest for Ribe tilhørende bispem (Hegelund)).

1601 juli, 11. (21.7.) - tvivlsom - meget lille - Ribe.

Hegelund (øjenvidne).

"Sydsydvest udi flodhjørnet." Det er uvist om der menes, at der faktisk var stormflod.

1601 september, 20. (30.9.) - sikker - lille/mindre (?) - Ribe.

Hegelund (øjenvidne).

"Høj flod for Ribe." Intet om skader.

1602 februar, 14. (24.2.) - mulig - stor - marskegnene.

Heimreich; Alardus p.1946; Hoier "Beschreibung von Nordstrand." p.770; Adolphi; Viethen, p.445.

Adskillige digebrud, mange områder oversvømmet, usigelige skader. Sivertfleth kog blev ikke genvundet før 1610.

1602 februar, 24. (6.3.) - mulig - større/stor - marskegnene.

Adolphi; Viethen p.445; Frisius.

Igen alvorlige skader, alt hvad der var udbedret siden forrige stormflod gik atter tabt.

1602 maj, 16.-18. (26.-28.5.) - mulig - større/stor - Schulp, Eidersted.

Viethen p.445; Frisius.

N-storm uden sidestykke i mands minde i 3 dage. Højvandet brød igennem ved Schulp og i Eidersted, adskillige steder druknede meget kvæg.

1602 juli, 12. (22.7.) - sikker - meget lille - Ribe.

Hegelund (øjenvidne).

1603 april, 3. (13.4.) - sikker - lille - Ribe.

Ditlev Hansen (øjenvidne) i Degn p.147-148.

En ualmindeligt stærk SW-storm ledsaget af stormflod. Varede kun i 4 timer. Nogle fartøjer på reden forlist, 3 søfolk omkom. Hegelund omtaler stormen, men ikke stormfloden.

1603 juli, 14. (24.7.) - sikker - lille/mindre? - Ribe.

Hegelund (øjenvidne).

"Kom straks høj flod overalt og gjorde stor skade." Er der tale om andet end engene vest for Ribe?

1604 juni, 30? (10.7.) - juli, 1. (11.7.) - sikker - meget lille - Ribe.

Hegelund (øjenvidne).

Det er usikkert, om stormfloden startede 30. 6. eller først dagen efter. "Flod" kan betyde oversvømmelse af andre grunde (regn).

1605 januar, 25. (4.2.) - sikker - meget lille - Ribe.

Hegelund (øjenvidne).

"Regn og storm. Høj stormflod."

1605 juli, 5. (15.7.) - sikker - meget lille - Ribe.

Hegelund (øjenvidne).

1605 november, 30. (10.12.) - tvivlsom - større/stor - Ribe.

"Storme." efter avisen Dagen 1825 nr. 18.

Stor skade på Ribe; Fiskergaden sejlbare. Hverken Hegelund eller Ditlev Hansen nævner stormflod. Avisens kilder er sene.

- *1606 juli,12. (22.7.) - forkert - stor - Ribe.
Thomsen efter Mansa p.266.
Thomsen har fejlførtolket Mansa's noget dunkle formulering; der menes året 1607.
- 1607 juli,12. (22.7.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne); Mansa p.266.
Mansa hævder med henvisning til Hegelund, at der var en stor stormflod, men Hegelund siger kun, at den var "så høj, at vore slagte enge var i høj fare."
- 1608 juli,3?-4. (13?-14.7.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne); Mansa p.267.
Mansa betegner med henvisning til Hegelund stormfloden som "farlig", men Hegelund noterer blot at 4. 7. "var farlig stormflod af sydvest for Ribe, så Bisp-eng var nær kommen til at flyde." Stormfloden har altså ikke engang oversvømmet (hele) Bisp-engen. 3. 7. noterer Hegelund "Regn.Flod." Det er usikkert, om det sidste betyder stormflod.
- 1608 juli,15. (25.7.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
"Stormflod gik over Bisp-eng og de andre med der omkring."
- 1608 december,13. (23.12.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
13. 12. og 15.-16. 12. én begivenhed?
- 1608 december,15.-16. (25.-26.12.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
13. 12. og 15.-16. 12. én begivenhed?
- 1609 januar,22. (1.2.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
"Stor storm og flod." - intet om skader.
- 1609 maj,15. (25.5.) - sikker - lille/mindre - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
"Stor stormflod af sydvest, som gik over Vester Made." (Nord for Ribe Å lige vest for byen).
- 1609 juni,17. (27.6.) - tvivlsom - lille/mindre - Jylland.
Hegelund (øjenvidne).
"Regn på lørdag nat til mandag middag, hvoraf kom stort vandløb.(.....) Stor flod og hastig vandløb i Holstebro og ved Skeerne." Sandsynligvis er der udelukkende tale om oversvømmelser på grund af regn.
- 1609 december,23. (2.1.1610) eller 24? (3.1.1610) - mulig - lille - København.
Rasmus Rasmussen; Slange I p.261; O. Nielsen p.237.
Vandet trængte ind i vejerhuset (2½ alen højt?), alvorlig skade på mange kældre langs stranden (?). Rasmussen har datoen 23. 12., der er den mest troværdige. Hegelund noterer 27. 12. i sin almanak, hvilket må være en fejl: Rasmussen nævner kun storm for denne dag, ikke stormflod.
- *1609 december,27. (6.1.1610) - forkert - større/stor - Holstens vestkyst.
Rasmus Rasmussen; Hegelund; Slange I p.261.
Slange: "Den 3die juledag gjorde storm og højvande stor skade på digerne i Holsten." Hegelund (27.12.): "Forfærdelig stor storm og flod for København." (fejl for 23. 12.) - intet om stormflod i Holsten. Rasmus Rasmussen: "23. december gåt vandflod ind i vejerhuset i København." - "27. december stor storm gør skade." Har Slange broderet videre på dette?
- 1610 januar,7. (17.1.) - sikker - lille/mindre? - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
"Høj stormflod for Ribe."
- 1611 juni,30. (10.7.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
"Stormflod dog af nordvest."
- 1611 juli,21. (31.7.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
"På søndag aften var en hastig forfærdelig regn og stormflod af sydvest. Flod gik en alen højt over Bisp-eng."
- 1610 januar,13. (23.1.) eller 23. (2.2.) - sikker - stor/meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst.
Hegelund (øjenvidne); Heimreich.
Ifølge Heimreich en af de højeste stormfloder. Den ville have forårsaget store skader, hvis ikke vandet var kommet gradvist og om dagen. Hegelund noterer "grum stormflod" 13. 1., men ikke stormflod 23. 1. Der er sandsynligvis tale om den samme begivenhed, og Hegelund's datering er da den langt sandsynligste. Stormfloden fandt altså sandsynligvis sted 13. 1..
- 1610 marts,4. (14.3.) - mulig - mindre - Husum-egnen.
Lass I p.84.
Nogle diger gennembrudt, sluser og nogle huse i Rødemis skyllet bort.
- 1610 juni,18. (28.6.) - sikker - (meget?) lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
Stormflod fra NW, flere enge oversvømmet.
- 1610 juni,27. (7.7.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
- 1611 september,12-14. (22.-24.9.) - sikker - lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
"Forfærdelig" storm og stormflod, noget kvæg druknede.
- 1612 september,14. (24.9.) - mulig - stor - Slesvigs vestkyst, Nordstrand.
Kuss I p.124.
4 sogne på Nordstrand oversvømmet, store dele af Eidersted oversvømmet, hele egnen indtil Tønder ligeledes. Digebrud ved Tønningen.

- 1612 oktober, 21?-22. (31.10?-1.11.) - sikker - stor - Nordstrand, Ribe.
Hegelund (øjenvidne); M. H. Nielsen 1900 p.269.
Næsten halvdelen af Nordstrand oversvømmet. "Høj stormflod" for Ribe 22.10. ifølge Hegelund, der intet melder om stormflod 21. 10. Denne dato kan være en fejl, eller der er tale om lokale afvigelser.
- 1612 december, 13.-14. (23.-24.12.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
- 1612 december, 21. (31.12.) - sikker - (meget?) lille eller større/stor ? - Ribe (og Nordstrand?)
Hegelund (øjenvidne); Kuss 1 p.124.
Hegelund: stormflod ved Ribe 21. 12. Kuss: Moordiget på Nordstrand overskyldet, flere huse skyllet væk 26. 12. (Heimreich). 5 dages stormflod, 2 forskellige dateringer af samme stormflod (21. 12. er i så fald den rette) eller 2 forskellige stormfloder? Petersen & Rohde har 21.-26. 12. 1612 på deres stormflodsliste.
- 1612 december, 26. (5.1.1613) - tvivlsom - større /stor - Nordstrand (og Ribe?).
Kuss 1 p.124; Hegelund.
Moordiget på Nordstrand overskyldet; flere huse skyllet væk (Kuss efter Heimreich). Det er uvist om Hegelund's stormflod 21. 12. og denne er en 5 dages stormflodsperiode, 2 forskellige stormfloder eller forskellige dateringer af den samme. 1 sidste tilfælde må 21. 12. være den rigtige dato.
- 1613 april, 9. (14.9.) - sikker - meget lille - Ribe.
Hegelund (øjenvidne).
- 1613 august 21. (31.8.) - sikker - større? - Ribe og omegn.
Hegelund (øjenvidne).
Det store floddige gennembrudt i Horsbølherred, hø og korn ødelagt i 7 sogne.
- 1613 november, perioden 1.-18. (11.-28.11.) - tvivlsom - lille/mindre - Middelfart.
Hegelund.
"Hastig østen storm gjorde stor skade for Middelfart, tog Skibbroen bort" - stormflod eller kun storm?
- 1615 november, 30.-december, 1. (10.-11.12.) - sikker - meget stor - Jyllands og Slesvig-Holstens vestkyst.
Ditlev Hansen (øjenvidne) i Degn p.144 og 149; Boetius (øjenvidne); Helvaderus 1616; Dyrskjøt p.255; Kai Pedersen p.41.
Stærk SW- eller WSW-storm. Største stormflod siden 1570. Havet brød igennem til Limfjorden, marskegnene ramtes af enorme oversvømmelser, 600 meldes druknet, Nordstrand oversvømmedes. Holsten synes ikke at være blevet ramt. Kai Pedersen citerer et tingsvidne, der som flere af de øvrige kilder dokumenterer begivenheden.
- *1615 december, 11. (21.12.) - forkert - meget stor - Nordstrand.
M. H. Nielsen 1900 p.269.
(Tryk?) fejl for 30. 11.-1. 12. 1615.
- 1615 december, 21. (31.12.) - mulig - stor - Slesvigs vestkyst.
Adolphi; Viethen p.447.
Frygtelig storm og torden i 2 dage, området oversvømmet og udbedringerne foretaget siden forrige stormflod skyllet bort.
- 1616 januar, 1. (11.1.) - tvivlsom - størrelse? - Nordsøen.
Henrik Larsen efter Hennig.
Kilden er sen og synes tvivlsom.
- 1616 januar, 5. (15.1.) - mulig - mindre/større - Slien.
Westphalen 1 p.1956; Helvaderus 11 p.295.
Stærk SE-storm. Især Gottorp ramtes af oversvømmelse, da Slien gik over sine bredder.
- 1617 december, 15. (25.12.) - mulig - mindre/større - nordlige Ditmarsken.
Adolphi; Viethen p.448.
Stærk storm, de nye diger ved Brunsbüttel, Eddelak og St. Margarethen skyllet væk.
- 1619 november, 20. (30.11.) - mulig - større - Slesvig-Holstens vestkyst.
Viethen p.448; Alardus p.1959.
Havet beskadigede digerne og gennembrød dem på nogle steder. Især blev digerne ved Bredtstedt ødelagt.
- 1621 september, 20. (30.9.) - mulig - større/stor - Slesvig-Holstens vestkyst.
Adolphi.
W-storm. Digerne slemt beskadiget.
- 1622 februar - mulig - stor - Thisted.
"Storme." efter Trap, "Danmark." V p.130.
- 1623 november, 1 (11.11.) - mulig - størrelse? - Kalundborg.
Henrik Larsen.
- 1623 november, 20. (30.11.) - tvivlsom - størrelse? - Ribe, Harboøre, Kalundborg.
Henrik Larsen; Terpager.
W- og SW-vind. Ditlev Hansen meddeler intet om denne stormflod; Terpager melder intet om 25. 11. Er denne en fejl for 25. 11.?
- 1623 november, 25. (5.12.) - sikker - større/stor - Ribe.
Ditlev Hansen (øjenvidne) i Degn p.149.
Frygtelig storm, byen led slem skade. Vandet stod 6 tommer højt i Ditlev Hansen's hus.
- 1624 - mulig - større? - Rønland (Harboøre Tange).
J. S. Jacobsen p.20.
Harboøre Tange gennembrudt ved Rønland.
- 1624 januar, 25. (4.2.) - tvivlsom - størrelse? - Ribe.
Henrik Larsen.
Kan være en fejl for 25. 11. 1624.
- 1624 november, 25. (5.12.) eller 26.? (6.12.) - sikker - større/stor - Ribe, Korsør, Kalundborg.
Ditlev Hansen (øjenvidne) i Degn p.149; Henrik Larsen.
Frygtelig storm, byen led slem skade, vandet stod atter 6 tommer (?) i Ditlev Hansen's hus. Dateringen hos Ditlev Hansen kan betyde 26.11.

- 1624 december,9.-10. (19.-20.12.) - sikker - stor - Ribe,Korsør.
Ditlev Hansen (øjenvidne) i Degn p.149; Henrik Larsen.
Endnu en frygtelig storm, Ribe led alvorlig skade 9. 12. (Ditlev Hansen), stormflod i Korsør 10. 12. (Henrik Larsen).
- 1625 januar,20.(-21.?) (30.-31.1.) - mulig - stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Korsør.
Sax; Adolphi; Henrik Larsen.
SW-storm der drejede mod N. Alvorlig skade på digerne; Lundenberg herred oversvømmet, også digebrud ved Simonsberg.
- 1625 februar,1. (11.2.) - mulig - størrelse? - Ribe, Slesvigs kyst.
"Storme." efter Terpager.
- 1625 februar,1.? (11.2.) - tvivlsom - stor? - Møn.
Mansa p.287.
Mansa siger at byen Brøndshøj på Møn blev skyllet bort af havet under en stormflod. Faktisk var Brøndehøj kun et fiskerleje; sandsynligvis fandt begivenheden sted under den meget store stormflod 10. 2. Mansa's kilde er sen (1857) og sandsynligvis upålidelig.
- 1625 februar,10. (20.2.) - sikker - meget stor - danske og slesvig-holstenske østersøkyster.
"Perlestikkerbogen." p.382-p.383 (Anders Pedersen Perlestikker var øjenvidne); "Kong Christian den Fjerdes egenhændige breve 1589-1625." p.407 (brev nr.291); Kuss I p.136 og 139-140; Mansa p.287-288; "Ueber die Klosterlich-Pressische Probstei." p.309-310; Thade Petersen 1923-24 p.17; Thomsen.
Kilderne fortæller om betydelige skader og dødsopfer overalt. 400 stykker kvæg druknede ved Rødby, i marts skriver Chr. IV, at byen er bortskyllet på nær 3 gårde, broerne er bortskyllede overalt på Lolland og vejene medtagne. Svære skader på Slesvig-Holstens østersøkyst og i Warnemünde. Oversvømmelser på Sjællands østkyst, Køge og Præstø skal have været sejlbare og skibe strandede i skovene ved Køge.
- 1625 februar,(25.-)26. (7.-8.3.) - sikker - stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.
Ditlev Hansen (øjenvidne) i Degn p.149-150; Kuss I p.136-138; Henrik Larsen; "Storme." efter Borrebye; Rohde, "Die Weihnachtsflut 1717 an der Schleswig-Holsteinischen Westküste."
Springflod, isflod; digerne blev overskyllet og gennembrudt. Vandet stod 42 tommer højt i St. Katharina Kirke og 1 alen højt i Skt. Albani Kirke i Hamburg og skal have nået 3,90 meter over NN (3,50 meter over MW) i Tønning-en. Ifølge Kuss den største stormflod i 70 år. Pelworm og det østlige Nordstrand oversvømmet. Alvorlige skader.
- 1625 marts,20.-21. (30.-31.3.) - sikker - stor - Ribe, Eidersted, Ditmarsken.
Ditlev Hansen (øjenvidne) i Degn p.150; Kuss I p.138-139.
Store oversvømmelser, en utallig mængde kvæg druknet, mange diger gennembrudt, reparationerne siden forrige stormflod ødelagt. Ribe slemt skadet.
- 1625 december,25. (4.1.1626) - mulig - størrelse? - flere steder i Danmark.
Literis Mando p.177.
- "Den 25. Decbr. Oversvømmelse på flere steder i Danmark."
- 1627 oktober,27.-28. (6.-7.11.) - mulig - større - Nordstrand, Okholm.
Heimreich.
Stærk SW-storm, flere kog på Nordstrand og Okholm oversvømmet. Stormen blev ved november igennem.
- 1627 eller 1628 november,7. (17.11.1627 eller 18.11.1628) - mulig - størrelse? - Glückstadt.
Kuss efter Alardus; Mansa p.295 efter Jahn II p.426.
På grund af stærk storm steg vandet så højt at det overskyllede digerne ved Elben og tvang de kejserlige tropper til at hæve belejringen af Glückstadt. Deres lejr blev oversvømmet. Kuss har 1627, Mansa 1628.
- 1627 december,17.-18. (27.-28.12.) - mulig - større/stor - Ditmarsken.
Bolten IV p.230; Hofnagel, "Bergenske Krønike." i Norske Magazin II p.192.
Stærk storm og højvande forårsagede et antal digebrud i Ditmarsken. Bergen i Norge ramt af den samme storm 16./17..
- 1628 januar,26.-27. (5.-6.2.) eller 28.-29. (7.-8.2.) - mulig - større - Nordstrand.
Sax; Bolten IV p.230.
SW-storm. Kogene på Nordstrand oversvømmet. Datoen er usikker.
- 1628 september,5.-7. (15.-17.9.) - mulig - større - Slesvig vestkyst (Nordstrand?).
Kuss I p.143.
Stærk storm; digebrud adskillige steder.
- 1628 november,7. - se 1627 eller 1628 november, 7. (16. eller 17.11.).
- 1628 december,16. (26.12.) - mulig - stor - Slesvig-Holstens vestkyst.
Sax; Heimreich; Bolten IV p.239 (?).
Frygtelig storm, stor skade på diger, huse og vintersæd. Omfattende oversvømmelser i Ditmarsken, hvor den kejserlige skanse ved Brunsbüttel kommer i fare, og på Nordstrand.
- 1629 vinteren - mulig - størrelse? - Glückstadt. Slange.
Fæstningsværkerne ved Glückstadt beskadiget af stormflod i vinterens løb.
- 1630 juni,6.? (16.6.) eller 13. (23.6.) - sikker - stor - marskegnene.
Skattemandtal for Riberhus len Mortensdag 1630 - bilag (1 tingsvidne + 2 andre dokumenter); Sax; Heimreich.
Blandt andet Møgeltønder ramt af "stor vandflod" 13. 6. (Skattemandtallet). En voldsom W-storm, digebrud adskillige steder i Slesvig-Holsten. Koldenbüttel, Witzwort, Ulvesbüll, Westerhever, Johann Adolph's kog, nogle kog ved Tetenbüll, og hele Pelworm oversvømmet. Alt det såede korn ødelagt af saltvandet. Arkivalierne giver datoen 13. 6..
- 1631 - mulig - større/stor - Sønderho på Fanø.
Kromann III p.429.
Beboerne i Sønderho udsat for høj stormflod, der ødelægger mange huse ved havnen; de opta-

ger tingsvidner 9. 3. 1632. Disse tingsvidner (Lensregnskaber, Riberhus len, bog nr. 9 1629-1632) nævner ikke årstallet for ødelæggelserne. Der kan derfor være tale om 13. (eller 6?) 6. 1630.

*1632 begyndelsen af november - forkert - stor - marskegnene, Ribe.

Mansa p.308-309 efter Kuss I p.68-69.

Marskegnene oversvømmet, Nordstrand fuldstændigt overskyldt, 1500 mennesker omkommet, Ribe også ramt af stormfloden. Fejl hos Mansa: stedet hos Kuss, som der henvises til, handler om 1532.

*1633 sidst i oktober - forkert - større? - Slesvig-Holsten.

Mansa p.310 efter "Chronicon der Wendische Städte." og Heimreich.

Kuss omtaler samme begivenhed med samme henvisninger (Kuss I p.70) men dateret 27. 10. 1533. 1633 er en fejl hos Mansa.

1634 oktober, 11./12. (21./22.10.) - sikker - meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst.

Sax (øjenvidne); "Kancelliets Brevbøger." (mindst 28 breve vedrørende denne stormflod!); Skattemandtaller for Riberhus og Møgeltønder len (med bilag); Volkmar von Jessen; optegnelser i Degn; Præsteindberetning fra Randerup; "Løu Herritzting Bogh udi dette Aar efter Gudz Burrit 1635."; M. H. Nielsen 1900-1901; Cl. Eskildsen; Rudolf Muus 1934; Prange 1965.

En af de værste katastrofer' nogensinde på Slesvig-Holstens vestkyst, med 10.000-15.000 dødsofre og meget alvorlige skader ("anden manddrukning"). Nordstrand deltes i 4 øer, meget af dens areal gik tabt, og 2/3 af dens 9.000 indbyggere omkom. Vandet nåede 4,61 eller 4,68 meter over Tysk Normal Nul i Tonnungen havn. Frygtelig SW-storm, senere NW. Dokumenter og samtidige beretninger verificerer begivenheden og datoen særdeles grundigt. Hele kysten fra Elben til Ribe ramt. I talrige sogne i Riberhus len gives afslag i skatterne på grund af stormflodsskader. Begivenheden omtales i en mængde artikler og bøger.

1634 november, 10. (20.11.) - mulig - større - Slesvig-Holstens vestkyst.

Viethen p.458.

Stærk NW-storm. De diger, der var tilbage efter den forrige stormflod, blev slemt beskadiget.

1634 november, 21. (1.12.) - mulig - større - Slesvig-Holstens vestkyst.

Viethen p.458.

Stærk NW-storm. De resterende diger slemt beskadiget.

1635 april, 19.-20. (29.4.-30.4.) - mulig - større - Slesvig-Holstens vestkyst.

Viethen p.458.

Vandet gennembrød digerne og sluserne, der stadig ikke var udbedrede, og gjorde atter stor skade, især i Barlt, Wöhrden, Lunden og Büsum. Stærk NW-storm.

1635 april, 24. (4.5.) - mulig - større - Slesvig-Holstens vestkyst.

Viethen p.458.

Vandet gennembrød digerne og sluserne, der stadig ikke var udbedrede, og gjorde atter stor skade, især i Barlt, Wöhrden, Lunden og Büsum. Stærk NW-storm.

1635 oktober, 19.-20. (29.-30.10.) - mulig - stor Slesvig-Holstens vestkyst.

Sax; Viethen p. 458.

Storm, digerne slemt beskadiget, store oversvømmelser i Eidersted. Vandet skal have stået 6 fod højere end 11./12. 1634 ved Simonsberg, hvor det nye dige blev totalt ødelagt og adskillige kog oversvømmet. Flere områder stod under vand i lang tid.

1637 marts, 31. (10.4.) - mulig - større? - Sjælland.

Slange II p.891.

Frygtelig storm ledsaget af torden og oversvømmelser fra havet.

*1638 oktober, 11./12. (21.-22.10.) - forkert - meget stor - Randerup.

Weitemeyer p.165.

Fejl (trykfejl?) for Præsteindberetningen fra Randerups 1634.

1638 november, 1. (11.11.) - sikker - større - Ribe.

Degn, "Rig og fattig i Ribe." p.393; Thomsen.

Degn citerer dokumenter vedrørende en hekseproces; de verificerer stormfloden og dens datering.

1642 juni, 27. (7.7.) - sikker - større? - Ribeejnen, Mandø.

Kinch, "Af Ribe Stiftsarkiv." p.147; "Kancelliets Brevbøger 1642-1643."

Begivenheden og dateringen verificeres af dokumenter citeret af Kinch og i Kancelliets Brevbøger.

1642 december, 31. (10.1.1643) - sikker - større - Randerup.

Præsteindberetning fra Randerup.

Stor stormflod, vandet frøs. Meddelelsen er baseret på notater fra en forgænger i præsteembedet.

1643 - tvivlsom - større? - København.

O. Nielsen p.258.

Vandet steg til en højde det ikke nåede igen før 1699. Der meldes intet om skader, måske var der ingen stormflod, men kun et usædvanligt højvande.

1643 januar, 22.-23. (-24?) (1.-2.(-3.)2.) - mulig - stor - Slesvig-Holstens vestkyst.

Lackmann, "Einleitung zur Schleswig-Holsteins Geschichte." VII p.508; Bolten IV p.262; Frisius; Adolphi.

Stærk NW-storm, torden, sne, hagl. Digebrud flere steder, især synes Ditmarsken og Elbområdet at være blevet ramt af oversvømmelser. Tab af menneskeliv og kvæg.

*1643 oktober, 11./12. (21./22.10.) - forkert - stor - Randerup.

Thomsen efter Weitemeyer.

Vandet stod 42 tommer højt i Randerup kirke. Weitemeyer giver datoen 1638 (som er en fejl for Præsteindberetningens 1634!). Fejl hos Thomsen.

1648 januar, 1. (11.1.) - mulig - større - Elben.

"Beschreibung des Elbstroms." p.45.

Boder og kældre oversvømmet i Hamburg, hvor vandet flød næsten overalt; lignende skade i Glückstadt. En voldsom storm gav større højvande end længe set.

- 1648 februar, 14./15. (24./25.2.) - sikker - større/stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.
"Sandfærdig Beretning om hvis Skade aff forleden Storm oc Jordskæl den 14. Febr. er skeet...." (Århus 1648); Slange 11 p.1475; "Beschreibung des Elbstroms." p.44.
Frygteligt uvejr og storm fra NW. I Hamburg steg vandet meget hurtigt og højere end i 1634 og gjorde usigelig skade på varelagre, boder og kældre. Adskillige dødsofre. Storm og stormflod voldte ligeledes stor skade andre steder. Det samtidige flyveskrift dokumenterer begivenheden.
- 1648 august - sikker - størrelse? - Ribeegegnen (Kærbølling?).
Bilag til Pengeskattemandtal Skt. Mikaelssdag og Mortensdag 1648, Riberhus og Møgeltønder len.
Tingsvidne af mandag 11.9. om skader ved "forgangne stormflod". Meget svært læseligt. En lokalitet - Kærbølling? - "ganske overløbet af saltvand og fordærvet." Høet var slået og blev ført bort af vandet - det var i august.
- 1649 oktober, 13.-14. (23.-24.10.) eller november? - sikker - større - Køge.
Køge rådstue T. 8. Havnereskræber 1645-55. 1. 5. 1649 - 1. 5. 1650. Smith p.68; Anders Petersen p.154.
Havnereskræbet nævner skader, tilsyneladende omfattende, på havnen forårsaget af stor storm og vandflod 13.-14. 10. 1649. Petersen siger november. Der kan have været to stormfloder, i oktober og november, men det sandsynligste er én 13.-14. 10..
- 1652 - mulig - mindre - Elben.
"Beschreibung des Elbstroms."
Usædvanligt stærke W-storme. Vandet steg i Elben og forårsagede betydelig skade, især ved Glückstadt. Der kan have været flere stormfloder.
- 1654 begyndelsen af året - mulig - større - Hamburg.
"Beschreibung des Elbstroms." p.48.
Stærk NW-storm. Vandet steg ganske uventet i Hamburg hvor adskillige gader blev sejlbare, og der skete stor skade på varelagre og kældre.
- 1655 august, 1.-4. (11.-14.8.) - sikker - mindre/større - marskegnene.
Mandtalen på kornskat 3 uger efter Skt. Mikaelssdag 1655, Riberhus og Møgeltønder len; Heimreich; Frisius.
Voldsomme storme, vandet steg i Elben og diger blev gennembrudt ved Bredstedt, Husum, St. Annen, Frederikskeog og andre steder. Mandtallet nævner afkortninger i Lø herred (12 personer) og Hvidding herred (1 person) på grund af "den skadelige vandflod, som den 1. august 1655 dem hasteligen og ufornødeligen påkom." I bilagene 8 tingsvidner om skader på korn i Randerup, 4. 8. 1655.
- 1655 høsttiden - sikker - større - egnen ved Hals (Limfjordens østlige munding).
Fra Himmerland og Kjær Herred 1945; "Ved Skov og Strand."
En oversvømmelse fra havet, der gjorde markerne sejlbare, ødelagde høsten. Begivenheden verificeres ved en erklæring afgivet på det lokale ting 2. 11..
- 1656 - mulig - større? - Rønland.
J. S. Jacobsen p.20.
Harboøre Tange gennembrudt ved Rønland.
- 1659 november, 30.-december, 1. (10.-11.12.) - mulig - mindre/større - Elben.
"Beschreibung des Elbstroms." p.636.
En voldsom storm i to dage; adskillige "steder" skyllet bort af det stigende vand.
- 1660 november, 16. (26.11.) - mulig - mindre/større - Hamburg.
Heimreich; "Beschreibung des Elbstroms." p.50.
Uhyrlig NW-storm; egnen omkring Hamburg oversvømmet.
- 1661 januar, 4.-5. (14.-15.1.) - sikker - større - Elben, Hamburg, Bredstedt, Nordstrand.
Heimreich (øjensvidne); Bircherod p.64; "Beschreibung des Elbstroms." p.51.
Voldsom storm, digebrud på Nordstrand og ved Bredsted. Elben gik over sine bredder og gjorde stor skade i Hamburg og omegn.
- 1662 februar, (18.?-)19.-20. ((28.2.-)1.-2.3.) - sikker - større - større - marskegnene i Slesvig.
Heimreich (øjensvidne); Bircherod p.75; Hennig.
Betydelige oversvømmelser i Slesvig på grund af digebrud, især i Halstedter marsk ved Bredsted og ved Okholm og Wiedingharde. Hennig giver datoen 18. 2..
- 1663 oktober, 19.-20. (29.-30.10.) - sikker - stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.
Heimreich (øjensvidne); Bircherod p.92.
Voldsom storm ledsaget af torden og regn, digerne blev gennembrudt. Pelworm nær gået til grunde. Ifølge Heimreich steg vandet højere end i 1625 og 1634 i Hamburg. Vandstanden der skal have været 4,74 eller 4,81 meter over Tysk Normal Nul (Petersen & Rohde p.48).
- 1663 december, 31. (10.1.1664) - mulig - større - Holmslands Klit.
Rambusch p.14; Hardsyssels Aarbog 1963 p.24 ff.: "Det knygende sand."
Havet brød igennem klitterne ved Årgab og skyllede en stor mængde sand ind i fjorden.
- 1667 januar, 26. (5.2.) - tvivlsom - lille - Nordfrisland.
Heimreich.
Pakis beskadigede digernes pæleværk. Det er tvivlsomt om der er tale om en stormflod, skaden kan simpelt hen skyldes isskrudninger.
- 1669 november, 5. (15.11.) - mulig - større/stor? Øresund.
Becker II p.275 og 277-278.
Dele af København oversvømmet. Saltholm helt under vand, fundamentet under en af Kronborgs bastioner alvorligt skadet af højvande forårsaget af en voldsom storm.
- 1673 september, 12. (22.9.) - sikker - stor - Elben.
Extraordinaires maanedlige Relationer (Pauli); "Beschreibung des Elbstroms." p.54.
Voldsom storm forårsagede store oversvømmelser i Hamburg og elbområdet; digerne beskadiget, fæstningsværkerne ved Glückstadt slemt medtaget, nogle mennesker omkommet. Skal have været den største stormflod i mange år.

1674 begyndelsen af august - sikker - størrelse? - Odsherred (Nekselø?).

Extraordinaires maanedlige Relationer (Paulli).

En ø ud for Dragsholm oversvømmet under en storm, kvæg og heste druknede.

1674 november, 18.-19. (28.-29.11.) - tvivlsom - lille - København.

Mansa p.468.

Voldsomme storme ved København forårsagede højvande. Det er tvivlsomt om der faktisk var stormflod. Extraordinaires maanedlige Relationer noterer stærk storm, men omtaler ikke stormflod.

1674 december, 14.-15. (24.-25.12.) - tvivlsom - lille - København.

Mansa p.468.

Voldsomme storme ved København forårsagede atter højvande. Det er tvivlsomt, om der indtraf stormflod. Extraordinaires maanedlige Relationer noterer at en usædvanligt voldsom storm forårsagede højvande, men siger intet om stormflod.

1675 oktober, 25.-26. (4.-5.11.) - tvivlsom - lille/mindre - Elben.

"Beschreibung des Elbstroms." p.55.

Frygtelige storme og tordenvejr med regn og hagl, "floder" ("Fluthen"), der siges intet om skader. Det er usikkert, om "Fluthen" skal forstås som stormflod(er) eller oversvømmelser af andre årsager.

1677 oktober, 2.-4. (12.-14.10.) - mulig - mindre/større - Elben (Hamburg).

"Beschreibung des Elbstroms." p.56; Extraordinaires maanedlige Relationer (Paulli).

Stærk storm ledsaget af torden forårsagede et højvande, der oversvømmede Hamburgs gader og beskadigede varelagre. Paulli nævner stærk storm og skade adskillige steder 2.-4.10. og 11.-14.10. men siger intet om stormflod i Hamburg.

1680 - mulig - større? - Skagen.

C.Klitgaard, "Sandflugten i Vendsyssel.....".

Adskillige huse skyllet bort af havet i Højen (Gammel Skagen).

1681 januar, 15. (25.1.) - sikker - lille/mindre - Nyborg.

Ordinaire Post-Tidinger 19. 1. 1681 (Gøede).

Stærk NNW-storm, oversvømmelse i Nyborg, vandbroen skyllet væk, vandet gik op til vandporten, så den var spærret.

1681 februar, ugen før den 18. (28.2.) - tvivlsom - størrelse? - Frisland.

Ordinaire Post-Tidinger 23. 1. 1681 (Gøede).

Fra Hamburg meldes 18.2. at der ugen før har været stærk storm. På de frisiske kyster har isen gjort meget stor skade på diger og dæmninger. Stormflod eller kun isgang?

1684 februar, 23. (4.3.) - tvivlsom - større? - Nykøbing Mors.

Chr. Villads Christensen p.7-9.

23. 2. 1684 måtte tinget ifølge tingbogen holdes i byskriverens hus "på grund af stort vandløb, som forhindrede godtfolk i at komme på tinge." Sandsynligvis er det kun åen, der løb tæt ved rådhuset, hvor tinget holdtes, der var opsvulmet af regn eller tørbrud.

1685 - mulig - større - Rønland.

J. S. Jacobsen p.20.

1685 nyt brud på Harboøre Tange ved Rønland med påfølgende oversvømmelser.

1685 november, 25. (5.12.) - sikker - stor - Hamburg, Bremen, Slesvig-Holstens vestkyst.

Maanedlige Relationer december 1685 p.92-93 (Bockenhoffer); Petersen & Rohde p.48.

Bockenhoffer giver en længere beretning: store stormskader, dæmninger nedbrudte, omfattende oversvømmelser, der har ødelagt vintersæden, mange kreaturer gået tabt. Adskillige mennesker omkommet. Skader på varelagre i kældre. Beretningen er fra Hamburg. Egnet omkring Hamburg samt Oldenburgerland, Bremen og Altenland nævnes som (særligt slemt?) ramte.

*1686 juni, 23. (3.7.) - forkert - stor - Slesvig-Holsten.

Mansa p.485 efter "Jahrbücher f. d. Landeskunde Schlesw., Holst. u. Lauenburg." IV p.379.

Kuss omtaler ingen stormflod dette år. Maanedlige Relationer (Bockenhoffer) har en skilddring af kongens besøg i området på det pågældende tidspunkt, men nævner ikke stormflod. Dette ville være utænkeligt, hvis en stor stormflod faktisk var indtruffet.

1688 oktober, 8. (18.10.) - mulig - større/stor? - Hamburg.

Petersen & Rohde p.48.

Maanedlige Relationer (Bockenhoffer) omtaler ikke denne stormflod.

1690 - tvivlsomme.

Mansa p.487.

Mansa skriver at der var oversvømmelser dette år. Det er usikkert om han dermed mener stormfloder.

1690 november, 23. (3.12.) - sikker - større - Randerup.

Præsteindberetning fra Randerup.

"1690 den 23. novbr. var floden så høj, at den gik til knæbenene på kirkegården." Oplysningen er afskrevet fra en forgænger i præsteembedet. Sådanne meddelelser i præsteindberetningen må betragtes som pålidelige. Petersen & Rohde har datoen 23. 11. 1690 på deres stormflodsliste.

1690 december, 1. (11.12.) - sikker - lille/mindre? - København.

Maanedlige Relationer december 1690 p.572 (Bockenhoffer).

Efter midnat 1. 12. en frygtelig NNE-storm, vandet steg så højt langs stranden at man gik i vand til knæene. Strækningen fra Toldboden til det ny kvæsthus oversvømmet, kældre fyldt med vand. Ordlyden tvetydig, men der menes sandsynligvis natten til 1. 12. efter midnat, ikke natten efter (til 2. 12.).

1691 - mulig - større? - Slesvig-Holstens østersøkyst.

"Ueber die Klösterlich-Pressische Probstei." p.311.

Meget høj vandstand på østersøkysten. Ved die Probstei stod vandet en alen højere end i 1625.

- 1692 december - tvivlsom - større? - Køge.
Køge rådstue T. 18. Havne-regnskaber - bilag 1692-1742 diverse år. 1692/93-1694/95 nr. 8 og 9; "Køge bys historie 1288-1988." 1 p.104; Smith p.70.
"Køge bys historie....." omtaler stormflod 1692. Det er sandsynligvis en fejltolkning af Smith, der kun taler om storm. Ejheller havne-regnskaberne taler om stormflod.
- 1692 december, 12. (22.12.) - mulig - større? - marsken ved Hasseldorf og Hasselau.
Kuss 1 p.189-p.190 efter "Umständlicher Bericht von der den 11. Sept. 1751 in den Herzogthumern Schleswig-Holstein erfolgten Wasserfluth." (?), Anhang, Glückstadt 1751.
En frygtelig stormflod skyllede alle diger bort i marsken ved Hasseldorf og Hasselau.
- 1693 januar, 10. (20.1.) - tvivlsom - større/stor - Slesvig-Holstens østersøkyst.
"Ueber die Klösterlich-Pressische Probstei." p.311.
Højvande ved kysten, kvæg druknede ved die Probstei. Ikke omtalt i Bockenhoffer's Maanedlige Relationer. Sandsynligvis fejldatering af 10.-11. 1. 1694.
- 1693 december, 31. (10.1.1694) - mulig - større/stor? - Hamburg.
Petersen & Rohde p.48.
Maanedlige Relationer (Bockenhoffer) meddeler intet om denne stormflod.
- 1694 januar, 10.-11. (20.-21.1.) - sikker - stor - Slesvig-Holstens østersøkyst, Lolland-Falster, Fyn, Lillebælt, Bornholm.
Maanedlige Relationer januar 1694 (Bockenhoffer); "Provinzialberichte 1818." p.124; Kuss 1 p.190; Mansa p.491; Petersen & Rohde p.80; Thomsen.
Frygtelig storm fra E (Kuss) eller NE (Mansa). I Flensburg nåede vandet 2,70 meter over datidens middelvandstand. Eckernförde oversvømmet, vandet stod 1 alen højt i kirken. Oversvømmelser flere steder i Danmark, især på Lolland-Falster og Fyn.
- 1696 januar, 18. (28.1.) - mulig - størrelse? - Ribe (og Sønderho på Fanø?).
Kinch II p.572; Kromann II p.68-69.
Kongens Mølle på sydsiden af Mellemdammen i Ribe ødelagt så grundigt, at man opgav at genopbygge den. At det skulle være ved denne lejlighed, at også Sønderhos mølle blev ødelagt, er kun et gæt hos Kromann.
- 1696 maj - sikker - større - Nordstrandischmoor.
Walther (øjenvidne).
Hård storm og temmelig stor stormflod, 200 får og lam druknet på Nordstrandischmoor.
- 1697 juni, 14. (24.6.) eller 12.? (22.6.) - sikker - større/stor - marskegnene, især Pellworm og Hattstedt.
Walther (øjenvidne) p.257-258.
På Skt. Basili dag en meget heftig storm og høj stormflod, digerne i marskegnene ilde tilredt, især Pellworm og Hattstedt var truet, de første på grund af de dengang lave diger. Basili dag kan være 12. 6., men er sandsynligvis 14. 6..
- 1697 september, 20. (30.9.) eller 22. (2.10.) - sikker - stor/meget stor - Hamburg.
Maanedlige Relationer september 1697 (Bockenhoffer); Petersen & Rohde p.48.
Vandstanden 4,86 eller 4,93 meter over Tysk Normal Nul. Bockenhoffer giver datoen 20. 9..
- 1697 oktober - sikker - større? - Jyllands vestkyst.
Maanedlige Relationer oktober 1697 (Bockenhoffer); Emil Madsen: "Jylland i det 16. Aarhundrede." København 1914 p.23.
Maanedlige Relationer omtaler stor storm og højvande fra vest. Med "Top. Saml. p. Papir, Skodborg Herred" som kilde oplyser Madsen, at der 1697 ansøgt om afslag i skatter for Ryssensten gods på grund af stor skade forvoldt af stormflod i oktober i Ferring, Trans og Fjaltring, på Harboøre og i Bøvling, S. Nisum og Husby.
- 1698 november, 5.-6. (15.-16.11.) - tvivlsom - lille - Ålborg.
Bircherod (øjenvidne).
Storm og uvejr, højvande ved Ålborg. Også stormflod?
- 1699 november, 10. (20.11.) - mulig - større/stor? - Hamburg.
Petersen & Rohde p.48.
- 1700 marts - tvivlsom - større/stor? - Eidersted.
Nye Tidender, som Københavns Mercurius (Post-Rytter) frembar marts 1700.
"Den kære vintersæd, ja snart det hele land er sat under vand udi Eidersted, hvilket er at bejamre." Der kan lige så vel være tale om tøbrud eller regn som årsag til oversvømmelsen - navnlig da der ikke tales om storm.
- 1701 oktober, 16./17. eller 17.-18. - sikker - større - Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.
Walther (øjenvidne); Terpiger; Petersen & Rohde p.48. Kuss II p.1.
Walther oplyser intet om datoen, Terpiger har 16./17. Storme og regn i 8 dage op til stormfloden. Frygtelig storm og uvejr fra SW fremkaldte om natten en høj stormflod, der vendte tilbage dagen efter, da stormen tog til igen, Purrenkog og den nye kog ved Ulvesbull oversvømmet.
- 1702 februar, 28. - mulig - større - Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.
Kuss II p.2 efter Lass; Petersen & Rohde p.48.
Ubeskriveligt stærke storme i årets begyndelse. Digebrud ved Purrenkog og mange andre kog. Kuss formoder, at dette forårsagedes af "Fastelavnstormfloden", der må være den af Petersen & Rohde omtalte stormflod 28. 2. (Hamburg).
- 1703 december, 8. - sikker - stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.
Walther (øjenvidne); Petersen & Rohde p.48; Hennig.
Meget stærk NW-storm, digerne slemt beskadiget; vandet stod 1½ fod højt i præstegården på Nordstrandischmoor, skal i Husum have stået så højt som i 1634. Betydelig skade i Glückstadt. Walther giver ikke den præcise dato.
- 1704 december, 7. - sikker - større - Randerup.
Præsteindberetning fra Randerup.
På grund af oversvømmelse kunne ingen nå frem til kirken. Meddelelsen er baseret på noter fra en forgænger i præsteembedet (Pastor Ole Jonassen Holbech, præst i Randerup 13. 5. 1704 - august 1721).
- 1706 november, 5.-6.? - tvivlsom - størrelse? - Køge.
Køge rådstue B. 29. Rådstueprotokol 1702-16. Tirsdag 9. 11. 1706; "Køge bys historie 1288-1988." I p.105; Anders Petersen p.155-156.

"Køge bys historie...." siger at stormfloder i 1706 og 1709 fyldte havnen med sand og tang. Petersen siger, at en stærk storm 5.-6. 11. 1706 fyldte havnen med sand og tang - men intet om stormflod. Rådsturprotokollen omtaler en nylig stor storm, men ikke stormflod. "Køge bys historie....." synes at have fejlfortolket Petersen.

1707 december, 4. - sikker - større - Randerup. Præsteindberetning fra Randerup.

"1707 Dom. 2 adv. var her stor flod og sterk torden og lynild." Oplysningen er baseret på notater fra en forgænger i præsteembedet.

1708 januar - mulig - større - Bogense.

Literis Mando p.318.

1 januar var der oversvømmelse i Bogense, så al forbindelse med landet udenom var afbrudt en hel dag. Det er ikke sikkert, at oversvømmelsen skyldtes stormflod.

1709 oktober, 27? - tvivlsom - størrelse? - Køge.

"Køge bys historie 1288-1988." I p.105; Anders Petersen p.157; Køge rådstue B. 29. Rådstueprotokol 1702-16.

"Køge bys historie....." siger at stormfloder i 1706 og 1709 fyldte havnen med sand og tang. Petersen siger at en stærk storm 27. 10. 1709 tilstoppede havnen med sand og tang - men intet om stormflod. Heller ikke i rådstueprotokollen 1709 29. 10.-30. 11. siges noget om stormflod. "Køge bys historie....." synes at have misforstået Petersen.

1710 juni, 17. - sikker - større - nordfrisiske øer.

Walther (øjenvidne) p.261.

Alt kvæg på Ponshallig druknet, den skårne tørv på Nordstrandischmoor skyllet bort.

1710 juli, 26./27. - sikker - større - Halligerne, Hattstedter marsk, Randerup.

Walther (øjenvidne); Præsteindberetning fra Randerup.

Hattstedter marsk oversvømmet da diget blev gennembrudt; høet blev skyllet bort fra Halligerne, høsten slemt skadet ved Randerup.

1710 december, 21. - sikker - større - Randerup. Præsteindberetning fra Randerup.

Stormfloden gjorde igen kirken utilgængelig. Oplysningen er baseret på et notat fra en forgænger i præsteembedet.

1711 november, 1. - mulig - mindre/større - Helgoland.

Petersen & Rohde p.48.

Den sidste rest af "den Hvide Klippe" på Helgoland forsvandt.

1713 februar, omkring 20.-21. - tvivlsom - størrelse? - Eidersted.

Suhm's Nye Samlinger II Erik Torm's Antegnelser; Nye Tidender, som Kiøbenhavns Mercurius (Post-Rytter) frembar februar 1713.

Stærk storm og højvande i tre dage. Det er tvivlsomt om der var stormflod; kilderne siger intet direkte om en sådan.

1714 januar, 8./9. - sikker - stor - Randerup. Præsteindberetning fra Randerup.

"Mellem den 8 og 9 Januar var her een stor flod."

Oplysningen er baseret på et notat fra en forgænger i præsteembedet.

1714 februar, 20. - sikker - lille - Huseby ved Arresø (Sjælland).

Rockstroh p.64.

Ved S-storm gik søen over sine bredder og tvang indbyggerne i Huseby til at flygte. Fremstillingen bygger på dokumenter (Rentekamrets Resolutionsprotokol nr. 69 side 364 samt indlæg i sagen).

1715 februar, første uge - sikker - lille - Huseby ved Arresø (Sjælland).

Rockstroh p.65.

Huseby oversvømmet igen. Ingen omkomne, men vandet stod op over bugen på hestene. Byen kun tilgængelig ridende eller kørende, ikke til fods. Fremstillingen bygger på dokumenter (Rentekamrets Resolutionsprotokol nr. 70 side 342 med tilhørende indlæg i sagen).

1715 februar, 13./14. - sikker - stor? - Randerup.

Præsteindberetning fra Randerup.

En "stor flod". Oplysningen er baseret på et notat fra en forgænger i præsteembedet.

1715 marts, 3.-4. - sikker - større - Hamburg, marskegnene, Randerup.

Walther (øjenvidne); "Eiderstedtische Chronik."; Præsteindberetning fra Randerup.

Varelagre beskadiget i Hamburg. Vandet ind i præstegården på Nordstrandischmoor.

1717 december, 24./25. - sikker - meget stor - Danmarks, Slesvig-Holstens, Tysklands og Nederlændenes nordsøkyster, Elben.

Walther (øjenvidne); Terpager; Kuss II p.22-35; Petersen & Rohde p.48-49; Rohde, "Die Weihnachtsflut 1717 an der Schleswig-Holsteinischen Westküste."

"Julestormfloden", en af de værste katastrofer på nordsøkysterne. Mere end 11.500 mennesker og 100.000 stykker kvæg meldes omkommet, næsten 5.000 bygninger ødelagt og omkring 6.000 kvadratkilometer oversvømmet i de ramte områder. Vandstanden 4,61 meter over Tysk Normal Nul i Tønningen. Stærk NW-storm.

1718 februar, 18. - mulig - størrelse? - Bogense. Literis Mando p.333.

"18. Febr. Oversvømmelse." Fejldatering af 25. 2.? Eller oversvømmelse af andre årsager end stormflod?

1718 februar, 25.-26. (24.-25.?) - sikker - stor/meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Ribe.

Walther (øjenvidne); "Eiderstedtische Chronik."; Kuss II p.38-44; "Storme." efter Terpager.

Isflod; ikke så høj som 24./25. 12. 1717, men forårsagede enorme skader fordi digerne endnu ikke var udbedrede efter den forrige stormflod. Meget omfattende oversvømmelser. W- og NW-storm. "Storme." har dateringen 24.-25. 2.; Walther og "Eiderstedtische Chronik" har 25.-26., der således er langt den sandsynligste.

1718 oktober, 10. - mulig - større/stor - Elbmundingen, Ribe amt.

Walther; Eulemann, "Denkmal der hohen Wasserfluthen." p.120; Bolten IV p.348; "Fra Ribe Amt." XV: "Vester Vedsted under Stormfloder."

Eddelack, Brunsbüttel og flere andre sogne oversvømmet, adskillige nyistandsatte diger ødelagt. I Ackenbüll stod vandet 3 fod højt i nogle af husene. Storm fra SW eller W og NW (Eulemann). Walther noterer skader på diger i løbet af efteråret og vinteren. Det kan være blandt andet denne stormflod, han hentyder til.

1718 december, 10.-18. - mulig - stor - sydlige Ditmarsken.

Walther; Bolten IV p.352.

Vandet brød igennem ved Eddelack, alt oversvømmet så langt som til Busenwurth (Bolten). Walther noterer skader på diger i løbet af efteråret og vinteren. Det kan være blandt andet denne stormflod, han hentyder til.

1719 maj, (25.-?) 26.-27. - mulig - større - Elbmundingen, Ribe amt.

Eulemann p.140; "Fra Ribe Amt." XV: "Vester Vedsted under Stormfloder."

Vandet brød igennem ved Eddelack igen, de lavereliggende områder oversvømmet. Vester Vedsted ramt af stormfloden. W-storm.

- 1719 august, 5. - mulig - større - Elbmundingen. Eulemann p.149; Bolten IV p.352. W-storm, havet brød igennem ved Eddelak.
- 1719 november, 12. - sikker - større/stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Elbmundingen. Walther (øjenvidne); Eulemann p.153; Bolten IV p.352. Vandet brød igennem ved Eddelak igen, store oversvømmelser; digerne slemt beskadiget andre steder, Pellworms næsten overskyllt.
- *1719 december, 31. - forkert - meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Harboøre. Sønderjysk Månedsskrift nr.4 1987. Fejl for 31. 12. 1720.
- 1720 juli, 18. - sikker - større - marskegnene. Trøjborg godsarkiv XIII. Diverse. Bog nr. 73. Sager vedrørende stormflod 1634-1794.; Kai Pedersen p.67. Meget korn og hø skyllet væk eller ødelagt (Pedersen). Trøjborg godsarkiv: tingsvidne, Lø herreds ting 27. 7. 1720. Skader forvoldt 18. 7. af storm, uvejrlig og vandflod ("denne høje Flood"), skade på hø - Mjolden, Ottersbøl. 20. 9. 1720 (Mjolden): skade på hø på grund af "floden dette år".
- 1720 december, 31. - sikker - meget stor - Slesvig-Holstens og Jyllands vestkyst. Walther (øjenvidne); Eiderstedtske Chronik; Terpager; Kuss II p.51-59; Henrik Larsen efter Trap, "Limfjorden 1720."; Kromann III p.430. I hele Slesvig undgik kun to kog - i Tønder amt - oversvømmelse. Vinden var ikke så stærk og vedvarende som 24.-25. 12. 1717 eller 25. 2. 1718, men stormflodshøjden var større. Meget store skader. Helgoland skilt fra Dune. Wilstermarsken oversvømmet, Harboøre fuldstændigt oversvømmet, men havet brød ikke igennem til Limfjorden.
- 1721 februar - sikker - stor - marskegnene. Eiderstedtske Chronik p.317. Stor isflod, der mange steder voldte meget store skader på digerne. Eiderstedtske Chronik er muligvis ikke øjenvidneberetning helt igennem, men den er i overensstemmelse med andre kilder, hvor kontrol er mulig, og synes særdeles pålidelig. 7. 7. 1721 udstedtes plakat om lotteri i København til digernes reparation i Slesvig, Oldenburg og omliggende lande (Schou p.347; Nye Tidender, som Københavns Mercurius (Post-Rytter) frembar juli 1721). Digernes tilstand var dårlig siden 24.-25. 12. 1717, 1709-1720 var krigsår.
- 1723 december, 31. - mulig - større - Nissum Fjord. Thomsen efter "Fra Heden til Havet.". Havet brød ind i fjorden og 6 gårde blev på få timer ødelagt.
- 1725 oktober, 10. - mulig - større - vestlige del af Haderslev amt. Kuss II p.67 efter Pontoppidan VII p.138.
- 1726 oktober, 16. - mulig - større - Südermarsch. Kuss II p.68 efter Lass. Digerne meget slemt beskadiget, Südermarsch undgik på et hængende hår oversvømmelse.
- 1736 november, 24. - sikker - stor/meget stor - Hamburg, Holstens vestkyst, Oldenburg. Københavns Post-Rytter 3. og 7. 12. 1736; Petersen & Rohde p.51-52. Stærk NW-storm, digebrud og dødsopfre i Holsten, skader men ikke digebrud i Oldenburg, næsten halvdelen af Altstadt i Hamburg oversvømmet, store skader på varelagre. Stormfloden kun nogle få tomme lavere end 1717. Stort tab af kvæg.
- 1740 december, 20.-22. - tvivlsom - størrelse? - sted? "Storme." efter Hennig. Hennig melder om store oversvømmelser; de kan have haft andre årsager end stormflod.
- 1741 - mulig - større/stor - Limfjordstangen. Trap, "Danmark." VI p.375. Tangen gennembrudt ved Thorsminde, åbningen holdt til 1804.
- 1741 oktober, ugen (?) før 31. - sikker - større/stor? - Ribegnen. Trøjborg godsarkiv XIII. Diverse. Bog nr. 73. Sager vedrørende stormflod 1634-1794. Brev til kongen af 31. 10. 1741 (?). Bønder på Trøjborg gods i Abterp, Lunde, Randerup, Kringelum, Forballum, Mjolden, og Ottebøl byer søger om eftergivelse af befalet leverance af magasinkorn på grund af skader på sæd og hø, da vandflod (må her være stormflod) i forrige (eller: forgangne?) uge oversvømmede deres enge og marker. Dateringen kan være 1721 - men begivenheden er i sig selv verificeret.
- 1742 januar, 8. - mulig - mindre/større - Heiligenhafen (Holstens østersøkyst). Kuss II p.78 efter Scholze, "Nachrichten von Heiligenhafen." p.118. Frygtelig storm og høj stormflod truede byen alvorligt.
- 1744 december, 20. - mulig - lille/mindre - Salling. Thomsen efter Fra Himmerland og Kjær Herred 1922: "Smaaestykker." En landtange der fra Sallingland strakte sig så langt mod Hvalpsund som til midten af fjorden blev skyllet væk.
- 1744 december, 25. - mulig - lille/mindre - Avnede (Lolland). Henrik Larsen efter Halsted kirkebog. Præsten kunne ikke komme til kirken på grund af højvande med isflager mellem Store og Lille Avnede.
- 1745 april, 16.-17. - sikker - større/stor - Hasseldorfer Marsch, Altona og Hamburg. Københavns Post-Rytter 23. 4. 1745; Stresow, "Eigene Lebensbeschreibung." p.29; "Schlesw. Holst. Anz." 1751; "Umständlicher Bericht von der 11. Sept. 1751 in den Herzogthumern Schleswig-Holstein erfolgten Wasserfluth." (?) Anhang (Gluckstadt 1751) p.29 og 32. Hasseldorfer Marsch oversvømmet, skaden så stor at landsbyen måtte flyttes og land prigsives ved at Elbdigerne blev trukket tilbage.
- 1747 februar, 26.-28. - sikker - lille/mindre - Assens. "Assens gennem 700 Aar." p.157. Anløbsbroen beskadiget af storm og stormflod; Oplagret tømmer skyllet væk under uvejrlig. Beretningen bygger på dokumenter.

1751 september, 11.-12. - sikker - meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.

Kiøbenhavns Post-Rytter 17. og 24. 9. 1751; Altonaischer Mercurius 14. 9. 1751; "Umständlicher Bericht von der den 11. Sept. dieses Jahres in hiesigen Gegenden erfolgten Wasserfluth."; Kuss II p.89-101; Petersen & Rohde p.52; "Storme."

I Hamburg vandstand på niveau med 24.-25. 12. 1717. Skaden var mindre denne gang på grund af bedre diger og større årvågenhed. Kuss og Kiøbenhavns Post-Rytter taler dog om dødsopfre. NW-storm.

1753 februar, 18. - mulig - størrelse? - Bogense.

Literis Mando p.391.

"18. Febr. Vandflod i Bogense." Kan have haft andre årsager end stormflod.

1754 oktober, 14. - tvivlsom - størrelse? - Fanø.

Kromann III p.430.

Biskop Brorson beretter i sin visitatsbog, at han 17. 10. 1754 på grund af højvande ikke kunne komme over til Fanø. Det er tvivlsomt, om der er tale om stormflod.

1756 januar, 20. (-21.?) - sikker - stor - Slesvig-Holstens vestkyst.

Kiøbenhavns Post-Rytter 13. 2. 1756; Kuss II p.110 efter Lass p.302 og Schlesw. Holst. Anzeigen 1757 p.138.

Stærk NW-storm. Ved anløbsbroen i Husum stod vandet 1 fod lavere end 11. 9. 1751; digebrud ved Glückstadt, Wilstermarsch, Itzehoe, Stapelholm, Sønderstapel (over 36 brud) og ved Recker og Dehler Kog og omfattende oversvømmelser. Tønder amts dige slemt beskadiget.

1756 oktober, 7. - sikker - meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst.

Kiøbenhavns Post-Rytter 15., 18. og 22. 10. 1756; Kuss II p.111-128; Petersen & Rohde p.52; Rohde, "Die Weihnachtsflut 1717 an der Schleswig-Holsteinischen Westküste." p.32.

"Orkan" fra W, derefter WNW. Stormflod af samme størrelsesorden som 24.-25. 12. 1717, 25. 2. 1718 og 11. 9. 1751. Vandstanden i Hamburg noget højere end 24.-25. 12. 1717. Vandstanden i Tønningen 4,87 meter over Tysk Normal Nul. Kuss og avisen omtaler dødsopfre, men skaden synes ikke at have været så stor som 24.-25. 12. 1717.

1757 januar, 19. - mulig - mindre? - Slesvig-Holstens vestkyst.

Petersen & Rohde p.107.

Isflod, beskadigede digerne, vandstanden ikke påfaldende høj.

1757 marts - mulig - større/stor - Pelworm.

"Storme." efter Hallberg's "Geographie."

Pelworm skal have lidt slem skade ved en stormflod.

1760 januar, 1. - mulig - større? - Ribe (og Harbøre?).

"Storme." efter Trap, "Danmark.", Galthen, Hallberg's "Geographie."

Stormflod ved Ribe; Harbøre ramt af stormflod, der ødelagde klitterne. Det er ikke helt sikkert, at dette var på samme dato.

1760 oktober, 13. - sikker - større/stor - Køge Bugt (Karlsunde), Århus.

Fra Københavns Amt 1937: "Karlsunde Sogn."; Thade Petersen, "Stormfloden 1872." p.17; Berlingske Tidende 24. 10. 1760.

E-storm, stærkere end nogen i mands minde. Vandstanden 4 meter over det normale. 6 skibe strandet. Berlingske Tidende omtaler storm og oversvømmelse i Århus.

1760 november, 20. - tvivlsom - mindre - Storflo-den.

Kuss II p.133.

Højvande i Stör, digerne langs floden gennembrudt 4 steder. Det er tvivlsomt om der er tale om stormflod eller andre årsager til højvandet.

1760 omkring jul - mulig - større - Nissum Fjord.

Thomsen efter "Fra Heden til Havet."

En uventet stormflod der nåede en hidtil uset højde og beskadigede 4 gårde slemt.

1763 juni, 10. - tvivlsom - lille - mellem Skagen og Hjerring.

Thomsen efter Vendsyssels Aarbøger 1926: "En Rejse i Vendsyssel 1763."

En rejsende undgik med nød og næppe at blive ført bort af havet, der rejste sig med vinden. Det er tvivlsomt om der er tale om stormflod.

1763 december, 30.-31. - sikker - større - Randerup, Storflo-den (og Limfjorden?).

Præstindberetning fra Randerup (øjensvidne); Kuss II p.136-137; Kromann III p.430, Henrik Larsen.

Vandet stod 1 alen højt i Randerup præstegård. Stör gennembrød digerne 3 steder. 2 mænd skal være druknet ved Lundvad på vej til Skive på grund af højvande og dravis.

1764 december, 31. - tvivlsom - størrelse? - Vester Vedsted (Ribe amt).

Fra Ribe Amt XV: "V. Vedsted under Stormflo-der."

Havet forårsagede oversvømmelse. Fejl for 30.-31. 12. 1763?

1769 efteråret - mulig(e) - større - Nordby på Fanø.

Kromann III p.340.

Høje vandfloder "sidste efterår" ifølge stiftsamtmandens beretning af 24. 4. 1770 til Rentekammeret. Der gives ingen nærmere detaljer om antal og tidspunkter.

1770 februar, 16.-19. - sikker - større - Nordby på Fanø (og jyske vestkyst?).

Kromann III p.338; Kai Pedersen p.70.

Frygtelig storm langs Jyllands vestkyst. Havnen i Nordby delvis ødelagt. Kromann citerer dokumenter der verificerer begivenheden.

*1770 februar, 28. - forkert - større - Nordby på Fanø.

Kromann III p.430.

Fejl for 16.-19. 2. 1770. Kromann oplyser selv p.338 den rigtige datering; 28. 2. er datoen for et andragende til kongen om hjælp i anledning af stormfloden.

1770 begyndelsen af december - tvivlsom - lille - Horsens Fjord.

Vejle Amts Aarbøger 1943: "Forskellige Optegnelser om Hjarnø."

Under en storm ledsaget af højvande strandede en hval. Det er tvivlsomt, om der var nogen stormflod, men det er ikke umuligt.

*1771 juli, 8.-22. - forkert - meget stor - Hamburg.

Ribe Stiftstidende 15. 2. 1825; Berlingske Tidende 15. 7.-9. 8. 1771.

Ribe Stiftstidendes omtale af oversvømmelserne i Hamburg giver indtryk af, at de skyldtes stormflod. Af Berlingske Tidendes udførlige

beretninger om katastrofen fremgår det imidlertid, at det var flodoversvømmelser, formodentlig på grund af regn.

1776 september - tvivlsom - større/stor - Slesvig.

"Storme." efter avisen Dagen 1825 nr. 18. Stor oversvømmelse i Slesvig. Kuss melder intet om denne stormflod; det er tvivlsomt, om den er historisk. Avisens kilder er upålidelige.

1781 december,30. - mulig - større - Holmsland. Hardsyssels Årbog 1963: "Det knygende sand." Havet brød gennem klitterne 4 eller 5 steder.

1782 januar,20. - mulig - størrelse? - Bogense. Literis Mando p.439.

"20. Jan. Oversvømmelse ved Bogense." Der menes formodentlig stormflod.

1783 september,7. - mulig - større - Harboøre. Hardsyssels Årbog 1975: "Digelag på Harboøre."

Stærk SW-storm, høstet korn blev skyllet bort af havet.

1785 oktober,30. - sikker - større - Helsingør, København.

Altonaischer Mercurius 7. 11. 1785; "Storme." efter Hennig.

Overordentlig stærk SW-storm, vandet stod højere end i mands minde i Helsingør.

1788 januar,25. - sikker - større/stor - Elben.

Altonaischer Mercurius 4. 2. 1788; Hamburger Adress-Nachrichten p.68 og 75; Schl. Holst. Prov. Berichte 1788 II p.15 og 37.

WNW-storm forårsagede høj stormflod, vandet stod 17 fod 7 tommer højt ved Hamburg; digerne overskyldedes nogle steder mellem Hamburg og Cuxhaven, mange steder stod vandet helt op til toppen af digerne - for eksempel i Wesselburen sogn. Værftet på halvøen Galmsbüll delvist skyllet bort. Stormfloden skal have været den højeste i 18 år.

1789 februar,4.-10. - mulig(e) - mindre? - Slesvig-Holstens vestkyst.

Petersen & Rohde p.107.

Isfloder, der uden at være af usædvanlig højde beskadigede digerne. Omtales ikke i Altonaischer Mercurius.

1791 marts,21.-22. - sikker - meget stor - Hamburg, Ditmarsken.

Altonaischer Mercurius 24. og 28. 3. 1791; Kuss II p.202-205.

NW-storm. Vandstanden mindede om 1717, 1751, 1756 og 1792 i Hamburg, hvor der målttes 20 fod 2½ tomme; omfattende oversvømmelser i byen. Havdigerne i Ditmarsken blev ikke gennembrudt, digerne ved Eideren blev det, og der var oversvømmelser. Skaden synes at have været ret begrænset, men Altonaischer Mercurius omtaler dødsofre i Hamburg.

1792 marts,11. - mulig - større - Mandø, Fanø. Kromann III p.430.

"I 1792 den 3. Søndag i Fasten indtraf en stormflod, der bortskyllede en Mængde Klitter baade paa Mandø og Fanø."

1792? før november,11. - sikker - større - Randerup.

Trøjborg godsarkiv XIII. Diverse. Bog nr. 73. Sager vedrørende stormflod 1634-1794.

Dokument af 11. 11. taler om "ulykkelig vandflod" i Randerup. Vandet gik til loftet i et af husene. Teksten svært læselig. Tilsyneladende ingen datering af selve stormfloden.

1792 december,7.-12. - sikker - meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Elben, Helgoland, Sæby (Jylland).

Altonaischer Mercurius 13., 17., 20., og 24. 12. 1792; Trøjborg godsarkiv XIII. Diverse. Bog nr. 73. Sager vedrørende stormflod 1634-1794.; "Det gamle Sæby." p.17; Kuss II p.207 og 209-13.

Stormperiode. N-storm i Sæby, WNW-storm ved Hamburg (Kuss), SW og W, så NW 10. 12. (Altonaischer Mercurius 13. 12.). Landtangen nord for havnen i Sæby gennembrudt af havet, som oversvømmede byen så langt som til Algade 7./8. 12. Stormflodsskader på Helgoland. Oversvømmelse ved Emmerlev 10.-11. 12. (Trøjborg godsarkiv). Århundredets største stormflodshøjde - 20 fod 6 tommer - i Hamburg og Altona. Nogle sogne i Nordditmarsken, ltzehoe, blandt øerne især Pelworm, og mere end alle andre lokaliteter Wiedingharde led alvorlig skade. Andetsteds blev digerne beskadiget, men udsattes ikke for katastrofale brud.

1792 december, 19. - mulig - mindre/større - nordlige Ditmarsken.

Schleswig-Holsteinische Provinzialberichte 1794 I p.248 og 258.

Stærkere storm end 11. 12., men mere kortvarig. Digebrud ved Kiebizmoor; Schlichting og St. Annen oversvømmet. Ingen dødsofre. Lavere vandstand end ved forrige stormflod. Altonaischer Mercurius 24. 12. 1792 omtaler "orkan" den 19., men ikke stormflod.

1793 marts,3. - sikker - stor/meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Elben.

Kruse, 1793-94 (øjensvidne); Kuss II p.215 og 216-220.

Vandet stod 18 fod højt i Hamburg. Ditmarsken og Pelworm rantes af alvorlige oversvømmelser. Kuss melder ikke om dødsofre, men agerlandet led meget under denne og den forrige stormflod. Den alvorligste følge synes at have været, at både vinter- og sommerafgrøderne blev ødelagt. Altonaischer Mercurius 4. 3. 1793 omtaler storm, men ikke stormflod.

1793 december,10.-11. - sikker - størrelse? - Emmerlev (ved Højer).

Trøjborg godsarkiv XIII. Diverse. Bog nr. 73. Sager vedrørende stormflod 1634-1794.

Brev af 27. 2. 1794 fra flere af godsets fæstere i Emmerlev omtaler oversvømmelse 10.-11. 12. "afvigte år" ved Emmerlev. Jorden medtaget af sand.

1794 januar,24.-26. - sikker - stor - Slesvig-Holstens vestkyst.

Trøjborg godsarkiv XIII. Diverse. Bog nr. 73. Sager vedrørende stormflod 1634-1794. Schl. Holst. Prov. Berichte 1794 p. 171, 327 og 370.

Ingen dødsofre, ringe skade på boliger, men så megen mere på diger og jordejendomme. Digerne i Ditmarsken og Eidersted led alvorlig skade, men blev ikke gennembrudt; Pelworm stod under 7-8 fod vand; Stapelholm og området ved Friedrichstadt ramt af digebrud, også oversvømmelser andetsteds. I det mindste nogle steder var landet oversvømmet til midt i februar. Storm fra S, til tider SW. Flere af Trøjborgs fæstere i Emmerlev omtaler i brev af 27. 2. 1794 oversvømmelse dér 25.-26. 1. Jorden

led skade af sand. Beretningen om oversvømmelsen på Pellworm (Schl. Holst. Prov. Berichte) er af den stedlige præst, E. C. Kruse, dateret 16. 2. 1794 og således troværdig.

1800 november, 4. - mulig - lille - Hvalpsund. Henrik Larsen efter Jydske Samlinger 3. Række Bind VI: "Laurits Engelstoftes Rejser i Jylland."

En del af en landtange ved Hvalpsund skyllet bort under "orkanen" 4. 11. 1800. Kilden er hverken samtidig (den er fra 1805) eller en øjenvidneberetning.

1806 oktober, november - sikker - størrelse? - Jægerspris.

Munk p. 75.

Stormperiode med højvande i oktober og november.

1806 december (24.-?) 25.-26. - sikker - stor - Hamburg, Løkken, Øresund, Jægerspris.

Ålborg Stiftstidende 30. 12. 1806, 6., 9., 13., 20., 27. 1. 1807; Munk p. 76; Thomsen efter "Fem mil langs Øresund."

Gader i Hamburg sejlbare 26. 12. Fæstningsværkerne på Kronborg delvist oversvømmet og alvorligt beskadiget. En stor del af Amager og Saltholm oversvømmet. Et stykke af Strandvejen ødelagt ved Emiliekilde. Færgestedet ved Jægerspris beskadiget. 2 huse og en stor del af klitterne bortskyllet ved Løkken. W-storm (Løkken).

1807 - mulig - større - Hovvig nord for Søndervig.

Thomsen efter Hardsyssels Aarbøger 1963: "Det knygende sand."

"I året 1807 slog en stormflod hul i klitten ved Hovvig nord for Søndervig."

1807 januar, 7. - sikker - lille/mindre? - Amager, Saltholm.

Ålborg Stiftstidende 27. 1. 1807.

En stor del af Amager og Saltholm oversvømmet.

1808 januar, 8.-12. - sikker - mindre? - Jægerspris.

Munk p. 79-80.

NW-storm og uvej. Stengårder nedskyllet, oversvømmelse ved Jægerspris færgedæmning. Oplysningerne er taget fra et brev fra færgemanden.

1809 februar, 18.-19. - mulig - større - Slesvig-Holstens vestkyst.

Petersen & Rohde p. 107.

SW-"orkan". Isflod, skader på digerne.

1817 (?) vinteren - mulig - størrelse? - Agger. Laursen.

En oversvømmelse vinteren 1817 omtales i Agger sogns beboeres ansøgning til kongen 1. 4. 1818. "Vinteren 1817" kan betyde vinteren 1816-1817 som helhed, og året kan derfor være 1816.

1817 september, 27.-29. - mulig - størrelse? - Fanø.

Kromann III p. 430-431.

"I 1817 den 27.-29. September indtraf en stærk storm af S.V. med høj flod og Tordenvej. Ribe Stiftstidende omtaler ingen stormflod i dette tidsrum, kun heftig SW-storm i Maribo "i disse dage" (7. 10. efter meddelelse af 29. 9.).

1818 januar, 15.-16. - sikker - større/stor - Agger, Blokhus, Læsø, Ribe amt.

Thomsen efter Laursen og Vendsysselske Aarbøger 1941: "Sandflugten i Vendsyssel."; "Storme." efter "Danske Lods." (1843) p. 94 og "Ribe Amts-Beskrivelse." (1830).

Laursen kan citere en ansøgning af 1. 4. 1818 fra Agger sogns beboere til kongen: 15.-16. 1. undgik kun 4 ud af 87 ejendomme at lide skade af sand, sten og grus på grund af "orkan-stormen". Flere bygninger beskadiget af havet i Blokhus; Ribe amt rantes af oversvømmelse; vandet stod 5 3/4 fod over dagligt vande ved Læsø. Fyens Stiftstidende 23. 1. og 6. 2. 1818 melder om NW-storm i Hamburg 15.1..

1818 januar, 20. - mulig - størrelse? - Bogense (samt flere andre steder?).

Literis Mando p. 498.

"20. Januar Oversvømmelse ved Bogense som paa flere Steder af Landets Kyster." Fejl for 15.-16. 1. 1818?

1819 - mulig - større? - Ribe.

Ribe Stiftstidende 28. 1. 1825.

1819 og 1820 "Vandfløde der gjorde megen Skade paa Eng og Agermark."

1820 - mulig - større? - Ribe.

Ribe Stiftstidende 28. 1. 1825.

1819 og 1820 "Vandfløde der gjorde megen Skade paa Eng og Agermark." 11. 11. 1820?

1820 november, 11. - mulig - større? - Bogense.

Literis Mando p. 501.

"11. November Oversvømmelse; i Bogense var Vandstanden 7 Fod over det sædvanlige."

1821 marts - mulig - størrelse? - Ribe.

Ribe Stiftstidende 5. 12. 1823.

Borgmester Heilmann's have ødelagt af stormflod 4./5. 12. 1823 og i marts og december "overfiord".

1821 oktober samt "hele vinteren ved hver fuldmåne" - mulig - størrelse? - Ribe.

Thomsen efter Fra Ribe Amt 1907: "Minder fra Biskop Hertz's Tid."

Oktober: stormflod. Dette gentager sig ved hver fuldmåne hele vinteren. Vinteren 1821-1822 noteres flere stormfloder i Ribe og omegn. Ribe Stiftstidende kender dog intet til en sådan begivenhed i oktober.

1821 november, 3.-5. - mulig - større/stor? - Fanø (og Ribe?).

Kromann III p. 387; Ribe Stiftstidende 12. 3. 1822.

"Ustandselt i næsten 8 Uger havde der hersket stærke vedvarende Vestenvinde, der kulminerede i Dagene 3.-5. November og fremkaldte usædvanlig høje Vandfloder." (Kromann). Ribe Stiftstidende 12. 3. 1822 omtaler oversvømmelser i Ribe "i November".

1821 december, 1.-4. - sikker - større/stor - Ribe, Nordfrisland.

Ribe Stiftstidende 4., 7., 14., 18., 28. 12. 1821; Petersen & Rohde p. 53.

I Ribe "orkan" af SW, senere NW efter flere dages storm af SW og WSW. Vandet nåede til en alen under vandstanden 1792. Betydelige ødelæggelser. Halligerne i Husum amt led meget. I Husum var vandstanden 3,15 meter over sædvanligt højvande.

*1821 december, 11. - forkert - større/stor - Ho.

Rasch p.92.

Heflig storm af WSW og derefter NW; floden i alen under 1792. Utvivlsomt fejldatering af (skrivefejl for?) 1.-4. 12. 1821.

1822 januar, 15. - sikker - mindre? - Ribe. Ribe Stiftstidende 22. 1. 1822.

"I Tirsdags var det et saa usædvanligt Høivande, at man ved Skibhusene seilede over Veien fra Ladestedet. Samme Høivande kunne nær have gjort Skade paa Inddæmningen ved Torbyesland paa Hindsholm, hvis der ikke var bleven taget hastige og raske Forholdsregler."

1822 januar, 26. - mulig - størrelse? - Bogense. Literis Mando p.509.

"26. Jan.: Storm og Høivande." Stormflod eller blot høj vandstand?

1822 januar 26./27. - sikker - lille/mindre - Guldborgsund (og Nordfalster?).

Ribe Stiftstidende 8. 2. 1822.

N- og NW-storm, Nykøbing Falster ramt af oversvømmelse, dæmning og sluseport der var opført for at holde fjordvandet ude af Vestenborgs sø beskadiget. Haver ødelagt i byen. Bladet formoder, at der er sket skader på grund af højvandet mellem Sjælland og Falster, men meddeler intet konkret.

1822 februar (eller marts?), 5. - tvivlsom - størrelse? - Ribe.

Ribe Stiftstidende 28. 1. 1825. Petersen & Rohde p.53.

1822 - "Jan. 15de, Febr. 5te, Marts 10de og 11te, Novbr. 24de, hvoraf den 5te Marts skadede betydelig Sommergrøden." (Ribe Stiftstidende). Avisen kender ellers intet til denne stormflod. Oplysningen synes at bero på en fejltagelse - eller datoen skal være 5. 3.; 4. 3. 1822 er omtalt som stormflodsdato hos Petersen & Rohde.

*1822 marts, 10./11. - forkert - større? - Ribe. Ribe Stiftstidende 28. 1. 1825, 12. 3. 1822.

12. 3. 1822 skriver avisen om 10./11.: "Vi truedes med en lignende Oversvømmelse som den i November, men, takket være Gud! Vinden lagde sig idag og Vandet falder. Denne Flod gjorde betydelig Skade paa Huuse, Veie, Rugagre og Broer." Oplysningerne om skader må henvises til november (1821), mens der faktisk ikke indtraf stormflod 10./11. 3. Oplysningen 28. 1. 1825 må bero på, at dette er blevet misforstået.

1822 november, 24. - mulig - størrelse? - Ribe. Ribe Stiftstidende 28. 1. 1825.

24. 11. 1822 omtalt som stormflodsdato.

1822 december, 1. - tvivlsom - større/stor - Ribe.

Ribe Stiftstidende 5. 11. 1824.

1. 12. 1822 omtalt som datoen for en betydelig stormflod. Ellers ukendt i avisen, sandsynligvis fejldatering (af 1. 12. 1821?).

1823 oktober, 29. - mulig - størrelse? - Ribe. Ribe Stiftstidende 28. 1. 1825.

29. 10. 1823 omtalt som stormflodsdato.

1823 december, 1.-3. - tvivlsom - størrelse? - Ribe.

Ribe Stiftstidende 28. 1. 1825; Petersen & Rohde p.53.

1.-3. 12. 1823 omtalt som stormflodsdato i avisen. Petersen & Rohde har 1.-6. 12. 1823. Ribe Stiftstidende 5. 12. 1823 omtaler stormflod 4./5. 12. 1823; denne kan være fejldateret til 1.-3. i 1825-avisen, den rigtige datering kan være 1.-5. (6.) 12., eller der kan være tale om to stormfloder. 5. 11. 1824 omtaler avisen 1. 12. 1822 som stormflodsdato. Fejl for 1.-4. 12. 1821 - eller for 1.-3. 12. 1823?

1823 december, 4./5. - sikker - mindre - Ribe, Altona, Ålborg (?).

Ribe Stiftstidende 5., 12., 15., 16. 12. 1823.

"Orkanagtig" storm - W og SW i Altona, WSW i Ribe. Oversvømmelse og skader i begge byer. Fra Ålborg meldes, at Limfjorden gik over sine bredder, kun ringe skade. Ugelang periode med storm og uroligt vejr forud for stormfloden.

1823 december, 11. - mulig - større - Cuxhaven. Rasch p.97.

"11. dabr. kom en hæftig storm af WSW. med overmåde høj flod; den anrettede stor skade. 3 på reden liggende skibe forliste totalt og en mindre galease." Fejl for 1.-6. eller 4./5. 12.?

1824 - mulig - størrelse? - Rungsted.

Thomsen efter "Fem mil langs Øresund".

"En stormflod i 1824, der medførte talrige skibsforslis i Kattegat, anrettede store ødelæggelser ved Rungsted både på fæstehuse og på Strandvejen." 20./21. 12. 1824?

1824 november, 2./3. - sikker - større - Ribe, Slesvig-Holstens vestkyst, Ålborg.

Ribe Stiftstidende 5. 11. 1824; Lolland-Falsters Stiftstidende 9. 11. 1824; Petersen & Rohde p.53.

"Orkan", vandet stod endnu temmelig højt 5. 11. Flere hundrede kreaturer druknet ved Ribe og i omegnen. Stormfloden nåede 2,40 meter over middelhøjvande i Cuxhaven. Landevejene ved Ålborg oversvømmet af Limfjorden 3. 11..

1824 november, 12.-15. - sikker - stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Ribe.

Ribe Stiftstidende 16. 11., 21. 12. 1824; Petersen & Rohde p.53.

Orkanagtig storm, høj stormflod gjorde betydelig skade på Ribe. 15. 11. blev digerne langs Stormfloden gennembrudt, og hele egnen oversvømmes. Samme dag stormflodshøjde på 2,80 meter over middelhøjvande i Cuxhaven.

1824 december 17.-27. - sikker - større/stor - Slesvig-Holstens vestkyst (og Ribe?).

Thomsen efter Fra Ribe Amt 1912: "Minder fra Biskop Hertz's Tid."; Ribe Stiftstidende 21., 28. 12. 1824; Petersen & Rohde p.53.

Fra Ribe Amt omtaler "Orkan" af NW, der forårsagede oversvømmelse i det meste af Ribe. Natten 26./27. 12. stormflodshøjde på 2,40 meter over middelhøjvande i Cuxhaven (Petersen & Rohde). Ribe Stiftstidende 21. 12. nævner NW-"orkan" 20. 12., 28. 12. omtales storm siden 22. 12. Der siges intet om oversvømmelser. Det er således tvivlsomt, om stormfloden faktisk ramte Ribe, men det må regnes for sikkert, at der var stormflod i perioden.

1824 december, 20./21. - mulig - mindre? - København (Amager).

Lolland-Falsters Stiftstidende 28. 12. 1824.

"Orkan". "Paa Amager skal Vandet have oversvømmet et ikke ubetydeligt Stykke."

1825 januar - mulig - størrelse? - Fanø.

"Fanøbogen." p.177-178.

Bogen er skrevet 1911. Fejl for 3.-4. februar 1825? Eller er der tale om 3.-5. 1. 1825?

1825 januar,3.-5. - sikker - stor - Nakskov, Rødby, Bogense.

Lolland-Falsters Stiftstidende 4., 7., 14. 1. 1825; Literis Mando p.531.

Stærke NW-storme 3. 1., N-vind 4. 1. Stueeta-gen oversvømmet i flere huse i Nakskov, vandet stod højt op i gaderne ved fjorden, Slotø og Veilø led betydelig skade ved oversvømmelse; landet under vand i en afstand af omtrent 1/4 mil fra Nakskov fjord. Store strækninger ved Bogense oversvømmet af havet. 5. 1. om aftenen gik vandet op i Østergade i Rødby.

Kraftige regnskyl satte store arealer under vand ved Maribo og Rødby.

1825 januar,10. - sikker - mindre - København, Amager.

Lolland-Falsters Stiftstidende 4. 2. 1825; Berlingske Tidende 14. 1. 1825.

Mellem 11 og 12 middag steg vandet i København, så man kunne sejle langs Reberbanen ved Langebro helt til vejrmøllen ved Rades Have. Det faldt pludselig igen mellem 12 og 1. På Amaager stod vandet såvel på broen som i de fleste huse i Sundbyvester op til 1 alen højt.

1825 februar,3.-4.(-5.?) - sikker - meget stor - Jyllands og Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg, Århus, Bogense, Helsingør, Middelfart (og flere andre byer).

Ribe Stiftstidende 5., 8., 12., 15., 18., 22., 25. 2. og 4. 3. 1825; Lodberg i Sund Sans 1935, 1936, 1937; Literis Mando p.533-534; Petersen & Rohde p.56; Rohde, "Die Weihnachtsflut 1717 an der Schleswig-Holsteinischen Westküste"; Thomsen efter Laursen, Fra Ribe Amt 1912: "Minder fra Biskop Hertz's Tid." og Hardsyssels Aarbog 1912: "Frederik VI's Besøg i Lemvig og Omegn d. 21. Juni 1826."; Kai Pedersen p.71-74.

SW-storm. Store skader fra Holland til Ska-gen. Højeste vandstand siden 1634 i Ribe, 5,33 meter over Dansk Normal Nul. I Cuxhaven 3,58 meter over middelhøjvande, i Hamburg 3,66 meter, i Tønningen 3,96 meter, i Husum 4,00 meter. Havet overskyllede tangen ved Agger. Oplysninger om skaderne ved den jyske vestkyst citeres i vid udstrækning i Lodberg's artikler i Sund Sans. Ifølge Literis Mando oversvømmes store dele af Århus, Bogense, Helsingør, Middelfart "og flere byer" 4. 2..

1825 august,4. - sikker - størrelse? - Agger.

Lolland-Falsters Stiftstidende 30. 8. 1825.

"Fra Thisted skrives, at den 4de dennes havde man der en saa stærk Storm, at uagtet Vinden var Sydost og bar fra Land, brød Vesterhavet dog atter igennem ved Agger over i Limfjorden."

1825 november,3./4. - mulig - stor - Ringkøbing Fjord, Nissum Fjord.

Thomsen efter Hardsyssels Årbog 1963: "Det knygende sand."

Havet brød igennem klitterne flere steder og ind i Ringkøbing Fjord. Nymindegab og Thorsminde lukket. Fejl for 3.-4. 2.?

1825 november,27.-28. - sikker - stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Ribe, Agger, Bogense (?).

Ribe Stiftstidende 29. 11. 1825; Thisted Amts-

Avis 2.12. 1825; Literis Mando p.539; Petersen & Rohde p.56.

Vandstanden i Ribe omtrent så høj som 14. 11. 1824, omfattende ødelæggelser. Endnu 29. 11. stod engene under vand. Tangen ved Agger overskyllt, 2 tilsandede åbninger atter brudt igennem, Nordre Lyngøres beboere måtte forlade byen, et hus bortskyllet. Stormflodens højdepunkt på Slesvig-Holstens vestkyst og ved Elben kun ca. 1/2 meter under februarstormfloden samme år. Bogense ramt af "Orkan og Høivande" - der menes sandsynligvis stormflod.

1825 november,29.-december,1. - sikker - stor/meget stor - Nakskov, Bandholm, Kramnitze, Rødby (og sydlige Lolland), Århus, Randers. Lolland-Falsters Stiftstidende 1., 6., 9., 13. 12. 1825.

29. 11. om aftenen steg vandet i Nakskov Fjord, flere huse og jordstykker oversvømmet, en dæmning nord for byen ødelagt. Samme dag oversvømmelse i Randers, 5 fod over sædvanlig vandstand. 30. 11. gjorde højvandet stor skade på bolværkerne i Århus. 1. 12. kl. 3-4 morgen til kl. 7 steg vandet i Rødby, stod cirka 4 alen over sædvanligt flodmål. Omfattende oversvømmelser på Sydlolland som helhed, østpå til henimod Nysted. Terrænet omkring Rødby sejlbart. 6 alen over sædvanligt flodmål ved Bandholm, kun ringe skade dér.

1825 december,23. - mulig - størrelse? - Ho. Rasch p.146.

Stormflodsoversvømmelse 3.-4. 2. og 23. 12. 1825.

1827 november,1. - sikker - større - Nordfyn, Randers, Århus, Guldborgsund, Sprogø.

Fyns Stiftstidende 9., 13., 20., 29. 11. 1827; Literis Mando p.551; Thisted Amts-Avis 29. 1. 1828.

N-storm. Højvandet i Randers kun lidt lavere end 30. 11. 1825, Bryggen sejlbar. I Århus stod Ågaden under vand, det faldt dog snart igen og gjorde kun skade på nogle bolværker. Guldborgsund ramt af stormflod. De nordfynske kyster ramt, Bogense omgivet af vand, store skader på digerne, markerne led skade af grus og sten; en 9 fod høj dæmning ved Østrupgård overskyllt. I sbådehavnen på Sprogø fyldt op med sand og sten, stendossering beskadiget, øen (delvis) oversvømmet, en del af vintersæden skyllet bort.

1828 februar - mulig - større - Sæby ved Saltingsund.

Thomsen efter Skivebogen 1948: "Sandflugten i Sæby og Nautrup."

Vandet i Limfjorden steg så højt, at det borttog en del af klitbevoksningen på Snabbe Bakker i Sæby. Fejl for 3.-4. 2. 1825?

1828 oktober,17. - sikker - stor - Sydlolland, Nakskov.

Lolland-Falsters Stiftstidende 22. 10. 1828.

NE-storm. Færgelandet, Steensø og Madeskov ved Nakskov oversvømmet, vandet trængte ind i flere huse ved stranden og gik højt op i de tilstødende gader. Øerne ved Rødby og markerne langs sydkysten oversvømmet, vandstanden kun lidt lavere end i 1825.

1832 januar,7.-8. - mulig - mindre/større - Limfjorden.

Thomsen efter Hardsyssels Årbog 1980: "Tambohus."

Nogle lavtliggende områder nord for Oddesund blev oversvømmet.

1833 november, 1./2. - sikker - større - Ribe, Tønningen, Husum, Hamburg, Eideren, Agger, Århus.

Ribe Stiftstidende 5., 12., 19. 11. 1833; Petersen & Rohde p.57.

WNW-storm. Mange kreaturer omkom ved Ribe. Elben oversvømmede flere gader i Altona og Hamburg. Digebrud ved Tønningen, højeste vandstand i flere år. I Husum måtte der oprettes dæmninger for at beskytte husene mod oversvømmelse. I Århus var vandet nær ved at gå ind i husene på lavtliggende steder. Aggerkanalen brudt op igen, en mindre kanal dannedes nord for den. Vandstand på 2,8-2,9 meter over middelhøjvande i Cuxhaven.

1834 marts, 10. - mulig - større - Limfjorden.

Thomsen efter Samlinger til Jydsk Historie og Topografi 1. Række Bind I: "Beskrivelse over Øen Fuur."; Ribe Stiftstidende 18. 3. 1834.

Storm fra W til NW, varede 6 timer og var på det højeste noget over middag. Vandet i Limfjorden steg betydeligt og anrettede megen skade i Løgstør og Hjarbæk. Ribe Stiftstidende nævner ikke dette, men omtaler "orkanstorm" der 10. 3. gjorde skade adskillige steder i landet og forårsagede 48 tommers højvande ved Toldboden i København.

1834 juni, 4. - sikker - mindre - Ho.

Rasch p.140 (øjenvidne).

Stærk storm af S og derefter WSW. Enge og lavtliggende marker oversvømmet.

1834 oktober, 16.-18. - sikker - stor - Ribe, Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.

Ribe Stiftstidende 21., 31. 10., 11. 11. 1834; Karff, "Nordstrand." p.306; Petersen & Rohde p.57.

Kreaturer druknet ved Ribe. Digebrud ved Breitenburg, oversvømmelser ved Itzehoe. Den lavere del af Altstadt i Hamburg kun farbar i både. Store skader på digerne i Sydditmarsken. Vandstand på 2,8-2,9 meter over middelhøjvande i Cuxhaven. Takket være de gode diger undgik Nordstrand skader.

1835 november, 18./19. - sikker - stor/meget stor - Slesvig-Holstens vestkyst.

Ribe Stiftstidende 4. 12. 1835; Petersen & Rohde p.57.

Orkanagtig storm, gader og huse oversvømmet i Tønningen, 9 omkomne. Også Süderstapel ramt; Delverdiget gennembrudt, kogen oversvømmet. 3,1 meter over middelhøjvande.

1835 december, 18./19. - sikker - større/stor - østjyske fjorde, Århus, Åbenrå, Sønderborg, Kiel, Flensburg (og Præstø Fjord (Snesere)?). Ribe Stiftstidende 28., 29. 12. 1835; Petersen & Rohde p.80-81, Henrik Larsen.

"Orkanstorm" af NE. Oversvømmelse i Åbenrå, Sønderborg, Randers, Århus, Horsens, Vejle og Kolding samt især Kiel og en del skade. Larsen henviser til P. Jensen: "Optegnelser om Snesere Sogn." for omtale af en østlig stormflod 1835 - sandsynligvis er der tale om 18./19. 12. Stormflodshøjden i Flensburg 2,54 meter over middelvandstand.

1836 juli, 14.-18. - sikker - mindre/større? - Ho.

Rasch p.149 (øjenvidne).

"En storm med høj flod 14.-18. juli, hvor vandet nåede op til kornmarkerne, ødelagde og borttog flere hundrede læs hø."

1836 december, 26. - sikker - stor - Slesvig-Holstens østersøkyst.

Ribe Stiftstidende 3., 10., 17. 1. 1837; Petersen & Rohde p.80-81.

ENE-storm. Slesvig, Kiel, Eckernförde og Åbenrå ramt af omfattende oversvømmelser. Flere gader i Slesvig sejlbare, vandstand på 2,75 meter over middelvandstand, i Lübeck 2,20 meter. Betydelige skader i Eckernförde og Åbenrå, blandt andet på vejene.

*1838 februar - forkert - stor - Ribeegnen. Dr. Jørgen Andreas Hansen p.95.

Fejldatering af 7.-8. 1. 1839 (isflod).

1838 august, 11. - sikker - størrelse? - Ho. Rasch p.154 (øjenvidne).

"11. aug. kom en høj flod efter flere dages storm, så noget hø i Langlig og marsken forliste. De nordlige enge er nogenlunde, men Nyeng og Langlig er kun ringe."

1838 oktober, 29. - sikker - størrelse? - Ho. Rasch p.154-155 (øjenvidne).

"29. okt. kom en heftig storm med store oversvømmelser." Vandet stod til overkanten af et 2½ alen højt dige.

1839 januar, 7.-8. - sikker - meget stor - Jyllands og Slesvig-Holstens vestkyst, Limfjorden, Øresund.

Ribe Stiftstidende 9., 15., 18., 22., 25. 1. 1839; Thade Petersen, "Isfloden 1839."; Kai Pedersen, p.74-90; Petersen & Rohde p.57; Thomsen.

SW-storm. Isflod. Vandet nåede i Ribe samme højde som i 1825, 16-17 fod (5,33 meter) over sædvanlig vandstand. Isen anrettede betydelig skade på egnen. Meddelelser om stormflod også fra Thisted amt (Oddesund), Limfjorden, Øresund mellem Snekkersten og Helsingør.

1840 januar, 18.-28. - sikker - større - Slesvig-Holstens vestkyst, Limfjorden.

Ribe Stiftstidende 19., 22., 31. 1., 7. 2.; Petersen & Rohde p.57; Thomsen.

WSW- og W-storm. Landtangen syd for Agger oversvømmet, lavere vandstand end i 1839. Forskellige skader. Gader og pladser langs fjorden i Løgstør, vejen Thisted-Ålborg og Oddesund færgegård ramt af oversvømmelse. Vandstand på 2,8-2,9 meter over middelhøjvande i Cuxhaven; isflod.

1842 juni, 26. - sikker - mindre/større - Ho, Ribeegnen.

Rasch p.163 (øjenvidne); Ribe Stiftstidende 27. 6. 1842.

SW-storm. Engene ved Ho oversvømmet, oversvømmelser på Ribeegnen.

1842 december, 27. - mulig - størrelse? - Agger.

Ribe Stiftstidende 22. 2. 1843.

2./3. 2. 1843 steg havet højere end 27. 12. 1842 - det er usikkert, om der var stormflod eller blot højvande 27. 12. 1842.

1843 februar, 2./3. - sikker - større/stor - Agger, Sønderho på Fanø.

Ribe Stiftstidende 22. 2. 1843 (efter Thisted Avis); Kromann III p.431-432 (efter Berlingske Tidende nr. 45).

Tab af land ved Agger, dæmningen syd for Nabe bakke gennembrudt, oversvømmelser. Et bolværk ved Havnen i Nordby skyllet bort.

1843 slutningen af året - tvivlsom - lille - Sejerø.

Rasmus Nielsen: "Sejerø Sogns Historie." 11 p.111-112.

Skader på havnemole. Det er tvivlsomt, om der er tale om stormflod, men det er muligt.

1844 august,18.-19. - sikker - større - frisiske marskegne.

Kai Pedersen p.90-91 efter Ribe Stiftstidende 6. 9. 1844.

Stormfloden gik ikke så højt, men druknede en del får og bortskyllede en hel del hø.

1845 august, 20.-21. - sikker - større/stor - Ribe, Ho, Mandø, Fanø.

Ribe Stiftstidende 22., 25., 27., 29. 8. 1845; Rasch p.167 (øjenvidne); Kromann III p.432.

Orkanagtig storm. Oversvømmelser, tab af kreaturer og hø og skade på korn og græs. Klitterne på Mandø led skade. Engene ved Skærbæk delvist oversvømmet endnu 27. 8..

1845 oktober,20.-21. - sikker - stor/meget stor - Ribe, Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.

Ribe Stiftstidende 21., 24., 28. 10., 3. 11. 1845; Petersen & Rohde p.57.

W-storm, som natten til 21. 10. gik til NW. Vejene til Ribe oversvømmet, køer og får druknet i omegnen; en del skade på bolværker, brohoveder og veje. 2 huller i "Dammen". Tømmer ført op til 1 mil bort af vandet, der hele den 21. stod meget højt. 21. 10. stod vandet i flere gader i Hamburg 3-4 fod højt. Det kom pludseligt. Vandstand på 19 fod $6\frac{1}{2}$ tomme over nulpunktet, lige så højt som 11. 12. 1792 og kun 1 fod 2 tommer under 3.-4. 2. 1825. Digebrud og tab af kreaturer i Slesvig-Holsten.

*1850erne - forkert - stor - Ribeegnen.

Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning." p.6 efter H. C. Hansen p.51-52.

Fejldatering af 7.-8. 1. 1839 (isflod).

1850 august,19.-20. - sikker - større - Eideren, Tønderregnen.

Thomsen efter "Den dansk-tydske Krig....." p.863 og Sønderjydske Årbøger 1955: "Kniplingskræmmer Jens Wulffs dagbog."

Hefdig storm fra W, en militær stilling ved Frederikstad truet af højvandet i Eideren. Hø skyllet bort på Tønderregnen. Generalstabens fremstilling bygger på dokumenter, Wulff refererer i dagbogen oplysninger fra et øjenvidne.

1850 august,26. - sikker - mindre/større - Tønderregnen.

Thomsen efter Sønderjydske Årbøger 1955: "Kniplingskræmmer Jens Wulffs dagbog." (øjenvidne).

Kraftig vind. "Floden var høyt oppe, og en Deel Høestakke, som mand fra forrige Flod havde opbragt paa det tørre, stode nu atter i Vand (.....)."

1850 oktober,25./26. - sikker - mindre? - Hedeby.

"Den dansk-tydske Krig....." p.948.

Hadebydæmningen og palisader, løbebro og bomme på den beskadiget under stærk NE-storm, et 7-8 fod dybt og cirka 70 fod bredt gennemløb dannedes. Generalstabens fremstilling bygger på dokumenter.

1850 november,5.-8. - sikker - størrelse? - Föhr, Eideren.

Thomsen efter "Den dansk-tydske Krig.....";

Vendssyselske Årbøger 1959: "En soldaterdagbog fra 1850-52." (øjenvidne).

6. 11. oversvømmede Eideren vejen Stapelholm-Rendsburg, så forbindelsen blev afbrudt. 5.-8. beskadigede højvandet et batteri ved Wuck på Föhr og ødelagde en dæmning, der blev anlagt for at beskytte stillingen.

1852 januar,9./10. - sikker - stor - Ribe, Tønderregnen, frisiske øer, Thisted.

Ribe Stiftstidende 9., 12., 16., 19., 20. 1. 1852; Thomsen efter Sønderjydske Årbøger 1955: "Kniplingskræmmer Jens Wulffs dagbog." (øjenvidne), Fra Ribe Amt 1939: "Vandfloden i Ribe." og Fra Ribe Amt 1905: "Vilslev i det 19. Aarhundrede."; Kai Pedersen p.91-94.

SW-vind, W i Thisted. Stormflodsberetninger fra Ribe, Fanø, Mandø, Højer, Hjerting, Tønderregnen. Tab af får, skader på veje, varelagre, hegn, bolværker, diger og broer. I Vilslev gik vandet ind i cirka 20 huse og gårde. På Sild omtrent samme stormflodshøjde som i 1825. I Thisted 38 tommer over almindelig vandstand, vandet trængte ind i nogle lavtliggende huse. Fleredages periode med storm.

1852 - mulig - størrelse? - Askø (Lolland).

Henrik Larsen efter Samlinger til Låland og Falsters Historie ved Friis.

Askø næsten oversvømmet. Der er 3 lokaliteter med navnet Askø på eller ved Lolland. Sandsynligvis er der tale om øen Askø i Smålandsfarvandet nord for Lolland.

1853 - mulig - størrelse? - Fanø.

"Fanøbogen." p.177-178.

"Fanøbogen." er skrevet i 1911.

1854 december,25./26. - sikker - mindre - Brøns sogn (Ribeegnen).

Ribe Stiftstidende 2. 1. 1855.

SW-storm. I Brøns, Havervad og Åbølling druknede 101 får. Stormfloden indtraf overraskende: kl. 11 aften var det vindstille på stedet, kl. 5 morgen var skaden sket.

1855 januar,1.-2. - sikker - meget stor - Hamburg, Slesvig-Holstens vestkyst, Holbækegnen, Roskilde Fjord, Askø (Lolland).

Ribe Stiftstidende 6., 8., 9., 11. 1. 1855; Henrik Larsen efter Samlinger til Låland og Falsters Historie ved Friis, Roskilde Avis, Holbæk Amts Avis 5. 1. 1855 og Berlingske Tidende 10. 1. 1855; Petersen & Rohde p.57 og 122.

Orkanagtig NW-storm. Stormflodens højdepunkt lå vest for Elben og i Hamburg med 5,08 meter over NN kun 1-2 decimeter under 1825 (3.-4. 2.); i Cuxhaven og ved Slesvig-Holstens vestkyst imidlertid betydeligt lavere. Takket være de kort forinden godt istandsatte diger var skader og tab begrænsede. Ifølge Berlingske Tidende overgik dog kun 1825 og 1845 (20.-21. 10.) stormflodshøjden i Husum. Ved Borrevjleskov ved Lejre Vig (Roskilde Fjord) stod vandet 1 alen over Holbækvejen, Frederiksborgvejen var ufremkommelig. Veje ved Saltbæk vig oversvømmet. Askø næsten helt under vand.

1858-1868 - mulig(e) - større - Lolland (Fredsholm).

Thade Petersen, "Stormfloden 1872." p.17 efter J. M. Kjersgaard: "Lollands Digelag og Stormfloden 1872."

I årene 1858-1868 skal 10 højvande på 5 fod (med bølgeslag) være blevet noteret på Fredsholm ved Nakskov Fjord.

1858 januar, 21. - sikker - større - Nakskov, Gåbense, Guldborgsund.

Lolland-Falsters Stiftstidende 25., 28. 1. 1858; Henrik Larsen efter Samlinger til Låland og Falsters Historie ved Friis.

NNE-storm. Meget stærkt højvande især i det sydvestlige Lolland. Oversvømmelse ved Nakskov, Fredsholm i Nakskov Fjord helt under vand; brud på smådæmninger, stor skade på lavereliggende jorder. Askø ramt af oversvømmelse. Langs Guldborgsund og især i Nykøbing Falster indtraf også oversvømmelse, ligeledes i Gåbense (Falsters nordkyst).

1858 juni, 17. - tvivlsom - lille - Flensburg.

Thomsen efter H. C. Andersen's dagbøger 1825-1875.

"Nu fik vi stærk blæst. Ved Flensburg meget højvande. Det var blevet til storm." Der er sandsynligvis kun tale om højvande, ikke stormflod.

1858 juli, 25.-26. - sikker - større - Ribeeegnen, Nordby på Fanø.

Ribe Stiftstidende 27. 7. 1858; Kromann II p. 220.

25. 7. om formiddagen begyndte en storm, der senere på dagen og om natten samt den følgende dag til tider var orkanagtig. Et for årstiden usædvanligt højvande gjorde skade på lavereliggende enge og kornmarker. Høet bortskyllet og ødelagt. Også ved Nordby gik en del hø tabt.

1860 august, 5. - tvivlsom - større/stor - Ribeeegnen.

Kromann III p. 432-433.

Pludseligt og usædvanligt højvande, der bortskyllede flere hundrede læs hø. Mellem Darum og Sønder Farup druknede 527 får og 76 kreaturer. Ribe Stiftstidende omtaler ikke denne stormflod. Oplysninger om 23./24. 8., der er fejldateret?

1860 august, 23./24. - sikker - stor - Ribeeegnen.

Ribe Stiftstidende 25., 30. 8., 1. 9. 1860; Kai Pedersen p. 94-95; Thomsen efter Fra Ribe Amt 1905: "Vilslev i det 19. Aarhundrede." "Orkan" af lidt NW med torden. Det ufuldendte Højerdige stærkt beskadiget. Store skader på marker og enge, betydelige tab af kreaturer. Nogle dødsofre.

1860 oktober, 3.-4. - sikker - større - Ribeeegnen.

Ribe Stiftstidende 4. 10. 1860; Kromann III p. 433.

Heftig storm af W, sprang til NW. Stormflod af næsten samme højde som 23. 8. Der meldes ikke om tab.

1861 februar, 11. - sikker - mindre - Flensburg, Åbenrå.

Dannevirke 13. 2. 1861.

Flere af gaderne ved havnen i Flensburg oversvømmet. Skibsbroen i Åbenrå oversvømmet. Diget for den udtørrede "Kielseng" gennembrudt. Vandet begyndte allerede at falde klokken 4 om eftermiddagen. Ved Haderslev forårsager højvandet ingen videre skade.

1861 november, 15.-16. - sikker - større - Randers, Grenå, Hobro.

Randers Amtsavis 16., 18., 25. 11. 1861; "Storme."

Stærk snestorm fra E. 16. 11. vandstand i Randers på 7 tommer over hidtil højeste note-

rede. Flere gader ved havnen (Østergrave, Carolinegade) oversvømmet, vandet stod indtil 2 fod højt i pakhuse og ved havnen. Betydelige oversvømmelser i og ved Hobro; gader sejlbare i den nordlige ende af byen. Skader i pakhuse dér og i Randers, hvor højvandet nåede 13 tommer over hidtil højeste kendte. Alvorlige skader på bolværk og den nye kørebri i Grenå havn.

1862 december, 19./20. - sikker - stor - Jyllands og Slesvig-Holstens vestkyst, Limfjorden (Ålborg).

Holbæk Amts Avis 28. 12. 1862, 9. 1. 1863; Thomsen; Henrik Larsen.

Store oversvømmelser på Sild (vandstand kun 2-3 fod under 1825 (3.-4. 2.)), klitterne der og på Jyllands vestkyst har lidt stor skade. Sild har flere steder mistet 10-20 skridt af sin bredde. Ualmindeligt højvande langs Limfjordens sydkyst, vandet trængte ved Vesterå ind i nogle huse. Store oversvømmelser ved Agger; tangen gennembrudt mellem kanalen og Thyborøn by. Det kan efter ordlyden i avisen tænkes, at tidspunktet for begivenhederne ved Agger er efter jul. Højvandet i Limfjorden tyder dog på 19./20..

*1862 december, et par dage før jul - forkert - større - Holbæk.

Winther p. 217.

Store skader på Holbæk havn. Winther tager fejl af året. Den rigtige dato er 22./23. 12. 1863. Winther's beretning er fra 1927, han var i 1862 omkring 8 år gammel.

1862 december, 26./27. - sikker - større - Øresund, Holbæk, Roskilde Fjord (og Hjarbæk Fjord?).

Holbæk Amts Avis 28., 31. 12. 1862, 2. 1. 1863; Thomsen efter Skivebogen 1927: "Folkeminder fra Fjends Herred." og "Fem Mil langs Øresund."

Orkanagtig storm, oversvømmelse på Holbæk havn, men ingen videre skade. Oversvømmelse ved København (Flådens Leje), Saltholm under vand. Frederikssund ramt af oversvømmelse, vandstanden omtrent 4 alen over dagligt vand. Dampskibsbroen ved Jægerspris Færgested til dels ødelagt, vandet gik helt ind i færgehusene og over det nyanlagte bolværk ved Toldboden. I Tårnbæk ved Øresund var vejen og haverne under vand, flere fiskerhuse var i fare for at styrte sammen. Ved Hjarbæk Fjord (Fiskebæk?) væltede postvognen på grund af stormen og strømmen. Det er dog usikkert, om der her er tale om stormflod.

1863 december, 22./23. - sikker - større - Kalundborg, Saltbæk Vig, Holbæk, Falsters nordkyst.

Kalundborg Avis 24. 12. 1863; Graves p. 152; Winther p. 217; "Storme." efter Meteorologisk Institut: Maanedsoversigt oktober 1880 (?).

Winther beretter om store skader i og på Holbæk havn lige før jul 1862; det er utvivlsomt en fejldatering af 22./23. 1863. Frygtelig storm med snebyger. Skibsbroen i Kalundborg sejlbare, oversvømmelser langs fjorden. Vejlebrosdæmningen i bunden af Saltbæk Vig gennembrudt, vandet skyllede stakke af tækkerør tværs over Viskinge og Kaldred enge. Stormflod på Falsters nordkyst.

1866/1867 vinteren - mulig - størrelse? - Saltbæk Vig.

Henrik Larsen efter R. Nielsen, "Sejerø Sogn." p.205-206.

Den ufuldendte dæmning ved Vrøj skyllet bort om vinteren.

1867 januar (15.-?)16.-18. - sikker - større - Slesvig-Holstens østkyst, Åbenrå, Kolding, Fredericia, Præstø, Rødvig Havn, Stege, Allinge. Holbæk Amts Avis 20., 30. 1. 1867; Kalundborg Avis 19., 22. 1. 1867; Ribe Stiftstidende 21., 24. 1. 1867.

Stærk snestorm fra NE. De fleste byer ved Slesvig-Holstens østersøkyst ramt af stormflod, betydelige skader. Oversvømmelser ved Åbenrå. Skader på Fredericias og Præstøs havne, flere huse måtte evakueres i Kolding; ved Stege havn stod vandet 1 alen højt, alle strandhaverne under vand. Rødvig Havn oversvømmet. 18. 1. pålandsstorm og højvande i Allinge, betydelig skade på havnen.

1867 april, 22. (eller 21.?) - mulig - størrelse? - Fanø.

"Fanøbogen." p.177-178.

Stormflod 21. 4. (2. påskedag) 1867. Faktisk var 2. påskedag 22. 4.. "Fanøbogen." er skrevet i 1911.

1867 maj, 13. - sikker - mindre - Åbenrå.

Thomsen efter Sønderjydske Aarbøger 1947: "Fred. Fischers Dagbøger 1865-71." (øjensvidne).

"Storm og Snefog hele Dagen. Skibsbroen oversvømmet. Marsken bag Vejrmøllen helt under Vand."

1867 november, 5. - sikker - større - Kalundborg, Saltbæk Vig, Holbæk (og flere andre steder).

Kalundborg Avis 7., 9., 12. 11. 1867; Henrik Larsen efter R. Nielsen, "Sejerø Sogn." p.205-206.

Voldsom NNW-storm. Det nye dige ved Saltbæk Vig beskadiget. Strandvængerne og de tilstødende haver i Kalundborg oversvømmet. Stenbroen på Skibsbroen i Holbæk beskadiget, vandet trængte ind i bygningerne ved stranden. Forskellige steder ved kysterne blev marker, enge og veje oversvømmet. Stormen lagde sig noget da det blev ud på aftenen.

1867 november, 23. - sikker - lille - Kalundborg, Havbølle Nor (Langeland).

Kalundborg Avis 23., 30. 11. 1867.

Stærk N-storm. Højvandet satte størstedelen af Skibsbroen og de tilstødende strandvænger og haver under vand i Kalundborg. Dæmningen ved det udtørrede Havbølle Nor gennembrudt, vandet stod op til vinduerne i et af husene på noret (efter Langelands Avis).

1867 december, 2. - mulig - størrelse? - Amrum og Sild.

Kalundborg Avis 2. 1. 1868.

NW-storm beskadiger klitterne på Sild og Amrum alvorligt. Det er usikkert, om der er tale om egentlig stormflod.

1867 december, 29./30. - sikker - stor - Slesvig-Holstens østersøkyst, sydlige Fyn, Nakskov, Spodsbjerg og Havbølle Nor på Langeland.

Ribe Stiftstidende 8. 2. 1868; Berlingske Tidende 2., 6. 1. 1868; Kalundborg Avis 1., 4. 1., 1. 2. 1868; Petersen & Rohde p.81.

NE-storm. Vandstanden i Lübeck 2,04 meter

over middelvandstand, i Travemünde 1,97 meter. De danske aviser melder om de største oversvømmelser i mange år på Sydfyn; Birkholm og Egholm ramt af oversvømmelse. I mange huse i Assens trængte vandet ind i stuerne, flere gader under vand. Skal have været højeste vandstand i 30-40 år. I Nakskov stod vandet ligeledes "langt ind i husene". Spodsbjerg færgebro og dæmningen ved Havbølle Nor beskadiget.

1868 februar, 6.-7. - sikker - stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Ribe, Harboøre, Nykøbing Mors, Skagen, Sejerø, Roskilde Fjord.

Kalundborg Avis 15. 2. 1868; Berlingske Tidende 10. 2. 1868; Ribe Stiftstidende 7., 13., 14. 2. 1868; "Storme." efter Trap, "Danmark." V p.32 og VI p.325; Chr. Villads Christensen p.7-9.

6. 2. SW-storm i Ribe, orkanagtig NW-storm i Frederikssund. Digebrud og oversvømmelser i Slesvig-Holsten. Hele Vidåens omegn under vand, store skader på de nyanlagte dossieringer i Ditmarsken. Vandet gik op over kanten af Skibbrogaden i Ribe. Beboerne måtte forlade de 2 gårde i Nørlander ved Harboøre, dæmningen mod havet forsvundet, tangen gennembrudt mellem gårdene, gårde og marker hærgnet af stormflod. Oversvømmelse i Nykøbing Mors, det gamle pakhuis i Højen (Gammel Skagen) skyllet bort. Sejerø havn oversvømmet og fyldt op af sand og tang. Natten mellem 6. og 7. blev Frederikssund ramt af isflod, vandstanden højest mellem 12 og 16. 2. Vandet stod 6 tommer lavere end 1.-2. 1. 1855.

1868 februar, 2. uge - mulig - lille/mindre - Øresund.

Ribe Stiftstidende 22. 2. 1868.

Flere fiskerlejer mellem Helsingør og København led skade ved storm(flod), i Tårnbæk gik man nærmest stranden i vand til knæene. Der kan være tale om fejdatering af begivenheder 6.-7. 2. Berlingske Tidende omtaler ingen stormflod i Øresund i 2. uge af februar.

1868 november, 9.-10. - mulig - mindre? - Christiansø.

Henrik Larsen efter Christiansø havneprotokol. NEtE-storm (10), vandstanden + 36 tommer.

1872 november, 12.-13. - sikker - meget stor - Slesvig-Holstens og Danmarks østkyster.

Thade Petersen, "Stormfloden 1872."; Petersen & Rohde p.19, 24, 28, 80 ff., 85, 87, 89, 114.

Orkanagtig ENE-storm. Omfattende oversvømmelser sætter det meste af Sydjylland fra Nakskov Fjord til omkring Keldskov under vand. Vandstandshøjder over middelvandstand 13. 11.: Lübeck 3,38 meter; Travemünde 3,40 meter; Kiel 3,30 meter; Eckernförde 3,40 meter; Schleswig 3,49 meter; Flensburg 3,27 meter. Stormfloden omtales iøvrigt adskillige steder.

1873 december, 16.-17. - sikker - stor - Ribe, Sønderho på Fanø, Holstens vestkyst, Lemvig.

Ribe Stiftstidende 17., 19., 24., 29. 12. 1873; Kromann III p.433 efter Varde Avis.

Orkanagtig WSW-storm. Den lavere del af Ribe sat under vand, kl. 2 natten mellem 16. og 17. stod vandet cirka 9 fod over dagligt vande. Klitter, pæleværk og stenmolen ved Sønderho slemt beskadiget 16./17. Digerne på Holstens vestkyst led stor skade. Værste storm siden 1825. Skader på havnen, broer, veje, jorder (og privatboliger?) i Lemvig. Højvande på Københavns red.

1874 januar,3./4. - sikker - større - Ribe, Sønderho på Fanø.

Ribe Stiftstidende 5. 1. 1874; Kromann III p.433 efter Varde Avis.

Heftig SW-storm. Lavtliggende enge omkring Ribe oversvømmet, en del får druknet. En del af Skibbrogaden under vand, vandet gik dog ikke så højt op som 16.-17. 12. 1873. I Sønderho større højvande end 16.-17. 12. 1873, byens beskyttelse mod havet mod nord ødelagt, stendæmningen led yderligere skade. I Ribe lagde stormen sig op ad dagen den 4. og vandet faldt.

1874 oktober,(20.-?)21.-22.(-23.?) - sikker - stor - Limfjorden, Ribe, Slesvig-Holstens vestkyst, Elben.

Ribe Stiftstidende 23., 24., 26., 29. 10. 1874; Chr. Villads Christensen p.7-9; "Storme."

Stærk storm fra vestlige retninger. Harboøre, Lemvig, Nykøbing Mors, Nibe, Skive ramt af oversvømmelse. Det lave terræn omkring Ribe, Skibbroen og den nordre chaussé under vand. Sønderho på Fanø undgik større skader. Store skader på digerene langs Slesvig-Holstens vestkyst og Elben. Får druknet på vestkysten. Rosenkoog ved Bredsted oversvømmet. I Altona steg vandet 15½ fod og bortrev en dampskibsbro. Usædvanlig høj vandstand i Ringkøbing Nordby og Vestervig. Oversvømmelse i Lemvig endnu 24. 10. trods faldende vandstand.

1877 juli,20./21. - sikker - mindre? - Fanø. Meteorologisk Institut: Maanedsoversigt.

Højvandet kl. 11 aften gik ved orkanagtig storm så højt, at øen mistede hø for 2-3.000 kroner, da stakkene blev skyllet bort.

1881 oktober,14. - sikker - mindre - Thisted, Århus (og østjyske fjorde?).

Ribe Stiftstidende 18., 19. 10. 1881.

E-storm forårsagede stormflod i Thisted, vandet stod indtil 1 alen højt i enkelte huse. Oversvømmelse i Århus havn. Højvande i de østjyske fjorde. 15. 10. drejede vinden til W.

1881 oktober,14.-15. - sikker - stor/meget stor - Hamburg, Slesvig-Holstens vestkyst, Ribe, Oksby, Højer, Esbjerg, Lemvig.

Ribe Stiftstidende 17., 18., 19., 20., 21., 24., 25., 27., 28. 10. 1881; Kai Pedersen p.97; Petersen & Rohde p.57.

Storm fra W, SW, WNW. Elbens vandstand 18½-19 fod (nyttår 1854/1855 21 fod), vandet stod 5 fod højt i gaderne i St. Pauli i Hamburg. Digebrud på den slesvigske kyst og i Ditmarsken, skader på digerene overalt på Slesvig-Holstens vestkyst, tab af får, køer og heste. Hele egnen ved Glückstadt under vand. Oversvømmelser på Sild. Flere gader og bygninger i Ribe oversvømmet; vejdamningen bortskyllet på begge sider af Sønderho på Fanø, oversvømmelse i Nordby. Oversvømmelse i og ved Oksby, klitterne svært skadet. Digebrud ved Højer, vandstanden 1 fod over 1825. Vester Vedsted og Farup slemt medtaget; stort tab af kreaturer. Lemvig ramt af oversvømmelse, mindre stigning i Limfjorden. Stormfloden skal have været den højeste på vestkysten siden 1839. Vandstand på 4,30 meter over Dansk Normal Nul noteret - uvist hvor.

1881 december,18.-19. - sikker - mindre? - Ribe.

Ribe Stiftstidende 20. 12. 1881.

En del af Skibbrogaden oversvømmedes, nogle får druknede vest for Ribe.

1882 januar,dagene op til den 12. - sikker - mindre - Nykøbing Mors.

Ribe Stiftstidende 12. 1. 1882.

Flere dages ualmindelig høj vandstand i Limfjorden. I Nykøbing Mors 4 fod over dagligt vande, Havnepladsen, Fjordpladsen og tilstødende gyder oversvømmet. I enkelte huse stod vandet 12 tommer højt.

1882 februar,15.-17. - sikker - større - Øresund.

Ribe Stiftstidende 18., 21. 2. 1882.

NW- og NNW-storm. Nordenstrøm og betydeligt højvande i Øresund. Kældre og en have på Christianshavn oversvømmet, oversvømmelser langs kysten. Kysten fra Hellebæk og Nordpå ramt af oversvømmelser natten mellem 16. og 17, vandet stod 5-6 fod over dagligt vande; en del skader på bolværker og stenglacier, både på Strandvejen og på privat ejendom. Hornbæk havn skal have lidt en del. En del jord skyllet bort.

1882 februar,19. - sikker - større? - Hamburg.

Ribe Stiftstidende 24. 2. 1882.

"Som Følge af den stærke Nordveststorm i Søndags oversvømmedes i Hamborg de Dele af Staden, som ligger langs Elben. I Kuxhaven sank Toldbarkassen. Vandstanden var stegen 14½ Fod. Intet Menneskeliv gik tabt."

1882 februar,20. - sikker - større? - Øresund, Køge (og flere steder?).

Ribe Stiftstidende 23., 24. 2. 1882.

Storm fra NW, senere N og NE. I Københavns havn vandstand på 42 tommer over dagligt vande. Ved Kastrup kom en del tømmer i drift. Højvandet og oversvømmelse anrettede forskellige skader, blandt andet på bolværker. Oversvømmelse flere andre steder, i Køge af betydeligt omfang. Dagen før havde der været et usædvanligt lavvande i Køge Havn.

1882 april,30. - sikker - større - Jyllands og Slesvig vestkyst.

Ribe Stiftstidende 1., 6., 8. 5. 1882; "Storme."

Heftig WSW-storm, vandstanden usædvanligt høj for årstiden. Engene omkring Ribe oversvømmet. Stormfloden anrettede betydelig skade på Fanø, mindre i Esbjerg; markerne ved Sneum (Varde) led skade. Digerne på Slesvigs vestkyst slemt medtaget, meget græsland oversvømmet og dækket af slik til skade for sommergræsningen. Uvist om der var indtruffet digebrud.

1883 - mulig(e) - størrelse? - sted(er)?

"Storme."

1883 stormflod; vinden WNW-NE. Det er ikke muligt at sige, hvilken begivenhed oplysningen drejer sig om.

1883 november,13.-14. - sikker - mindre/større - Flensburg, Fredericia (?), Randers (og Vordingborg med flere steder?).

Flensburg Avis 15. 11. 1883; Randers Amts Avis 14. 11. 1883; Fredericia Avis 14. 11. 1883.

E-storm. I Flensburg blev skibsbroen delvist oversvømmet 14. 11., vandet sank noget i løbet af dagen. De nedre dele af Randers under vand. Fredericia havn ramt af oversvømmelse - eller blot stærkt højvande? "Storme." taler om "højvande som ikke i 20 år" i Lillebælt, Randers, Vordingborg med flere steder.

1883 december, (3.-?)4.-5.(-6.?) - sikker - større - Oregård (Sydsjælland), Guldborgsund (og Randers?).

Meteorologisk Institut: Maanedsoversigt efter lokale meddelere.

4. 12. om aftenen højeste vandstand i Randers havn siden 16. 11. 1861. Ved Oregård oversvømmedes betydelige arealer natten 4./5., jorden led skade af grus og tang. Oversvømmelser ved Guldborgsund, vandstanden på højdepunktet 5 fod over dagligt vande.

1884 oktober, (27.-?)28. - sikker - større - Slesvig-Holstens vestkyst, Ribeejnen.

Flensborg Avis 30., 31. 10., 4., 5. 11. 1884; "Storme."

Storm og højvande. Landevejen til Brøns delvis oversvømmet, tab af får og kreaturer, blandt andet, efter sigende, i Vester Vedsted sogn. Eftergrøden ødelagt. Vandet trængte frem til Harres.

1890 november, 24.-25.(-26.?) - sikker - stor - Slesvig-Holstens og Danmarks østkyster, Nykøbing Falster.

Flensborg Avis 25., 26., 27. 11. 1890; Petersen & Rohde p.81.

Flensborg ramt af oversvømmelse med højdepunkt 25. 11. klokken cirka 10 formiddag. Skibsbroen sat under vand. Vandet nåede 2,10 meter over middelvandstand i Travemünde. De østvendte danske kyster ramt af den stærke NE-storm fra 24. 11. - med højvande og oversvømmelser i København, Nykøbing Falster, Kolding, Rønne (fra 26. 11.), Præstø, Gedser, Århus, Rødsand, Frederikshavn, Fåborg, Nyborg, Svendborg, Fredericia. Kolding og Lollands nordkyst: vandstanden henholdsvis 6 og 6-7 fod over dagligt vande.

1893 november, 19.-20. - sikker - stor - Slesvig-Holstens og Danmarks østkyster, Saksøbing, Nordlolland, Guldborgsund, Korsør.

Flensborg Avis 21., 22. 11. 1893; Petersen & Rohde p.81.

Stærk NE-storm. Skibsbroen og tilstødende gader i Flensborg oversvømmet. Ingen større skader, vejen mellem byen og østersøbadet beskadiget. Stormflodsberetninger fra Kiel (6½ fod over dagligt vande), Schleswig, Eckernförde, Rostock, Warnemünde (1 meter over sædvanlig vandstand), Saksøbing og Nordlolland (NW-storm; Guldborgsund 20. 11.: 4 fod 2 tommer over dagligt vande), Sønderborg (19. 11. NE-storm, højeste vandstand i 3 år), Åbenrå, Haderslev, Lübeck-Travemünde. 1,78 meter over middelvandstand i Lübeck.

1894 februar, (10.-?)11.-12.(-13.?) - sikker - stor - Slesvig-Holstens vestkyst, Esbjerg, Ribe.

Kai Pedersen p.98 efter Ribe Stiftstidende; Petersen & Rohde p.22-23, 57, 70.

Stærk W- og SW-storm. Oversvømmelse i Ribe, højeste vandstand siden 1881. Skader i Sønderho og Nordby på Fanø, vandet stod 2 fod over havnekajen i Esbjerg. Petersen & Rohde daterer stormfloden til 10.-13. 2. Relativt stort stormflodsmaksimum ligesom i 1881 (14.-15. 10.).

1895 december, 5.-8. - sikker - stor - Slesvig-Holstens og Jyllands vestkyst, Limfjorden, Frederikssund.

Ribe Stiftstidende 6., 7., 9., 10., 12., 13., 14. 12. 1895; Petersen & Rohde p.18; "Storme."

Orkanagtig storm af vestlige retninger. Stormflodshøjden knap 4 meter over Tysk Normal Nul i Cuxhaven. 8 fod over dagligt vande i Ribe, Skibbroen under vand, sluseværket dér samt vejen til plantagen overskyldet. Får druknet ved Jedsted og Farup. Ødelæggelser langs hele vestkysten. Ved Limfjorden rantes Struer, Hjarbæk, Lemvig og Løgstør ramt af oversvømmelser. 3/4 af Nykøbing Mors oversvømmet, højeste

vandstand cirka 6 fod over dagligt vande. Gader sejlbare fra Struer og Lemvig. 600 læs hø skyllet bort fra en mark i nærheden af Frederikssund.

1898 marts, 24.-26.(-27.?) - sikker - større/stor - Slesvig-Holstens og Jyllands østkyst, flere østvendte danske kyster.

Flensborg Avis 25., 26., 27., 29., 30. 3. 1898; Petersen & Rohde p.81.

NE-storm. 1,72 meter over middelvandstand i Travemünde, 7-8 fod over dagligt vande i Kiel. Sønderborg, Gråsten og Haderslev amt ramt af stormflod. "I alle Havne ved den jyske Østkyst og paa Øerne var der stærkt Højvande. En Del Steder er Vandet trængt ind i Husene, har revet Tømmerstabler bort osv.". Skibbroen og flere gader i Flensborg oversvømmet, vandstanden svinger flere dage igennem. Også flere gader i Åbenrå under vand, vandet trængte ind i husene. Strandinger især i Køge Bugt.

1904 april, 6. - sikker - stor - Blåvand.

"Storme." efter avisen Nationaltidende (?) 6. 4. 1904.

Oversvømmelser der lignede 13. 11. 1872. Vinden W-N-NE. "Paa en Strækning af ca. 2000 Alen af Blaavands søndre Strand bryder den høje Sø ret ind i Klitterne og bortskyller store Dele af Kysten."

1904 december, 30.-31. - sikker - større - tyske nordsøkyst, Ribe.

Ribe Stiftstidende 30. 12. 1904; Petersen & Rohde p.87.

Ribe: "En orkanagtig Vestenstorm har siden i morges raset over Egnen og drevet Havet ind over Engene, der i eftermiddags, mens Orkanen rasede med en ganske usædvanlig Styrke fra Nordvest, stod i ét Skumsprøj." Et skib sattes op på kysten ved Bremerhaven.

1904 december, 30.-31. - sikker - stor - Østersøen, danske kyster.

Ribe Stiftstidende 31. 12. 1904; "Storme." efter en række avisudklip (Nationaltidende 31. 12. 1904, 2., 3., 6. 1. 1905); Petersen & Rohde p.81.

Meldinger om storm fra E, NE og - i Nyborg - NW. Store oversvømmelser ved Køge, Kolding, Dragør, Præstø, Kalundborg, Nykøbing Falster, Stubbekøbing, Nysted, Saksøbing, Gedser, Nyborg, Fåborg, Rudkøbing, Neksø, Rønne, Middelfart, Assens, Fredericia, Hov fyr, Korsør, Nyborg, Gedser, Rødby (Kramnitze), Svendborg, Nakskov, Skelskør, Orehoved, Vordingborg, Faxe Ladeplads, Rødvig, Marstal, Grønsund, Fraulsund, Skanør, Malmø, Flensborg. Også Nykøbing Mors, Trelleborg og Simrishamn ramt af oversvømmelse. I Travemünde 2,22 meter over middelvandstand, Flensborg 2,33 meter.

1906 marts, 12.-13. - sikker - stor - tyske nordsøkyst, Ribeejnen, Nordby på Fanø.

Ribe Stiftstidende 12., 13., 14. 3. 1906; Petersen & Rohde p.22-23, 58, 110, 112.

Særligt høje vandstande på den vestlige tyske nordsøkyst. Højeste vandstande på den østfrisiske kyst højere end i 1825 (Emden cirka 50 cm., Dangast cirka 10 cm. højere). Længere mod øst lavere. Ikke usædvanligt stor stormflod på Slesvig-Holstens vestkyst. Kraftig SW-storm ved Ribe, engene oversvømmet, vandet endnu ikke faldet den 13.. Oversvømmelser ved Vester Vedsted og Jedsted og på havnen i Nordby.

1908 januar, 9. - sikker - større - Slesvig-Holstens østersøkyst.

Flensborg Avis 10. 1. 1908; Petersen & Rohde p.81.

6. 1. W-storm, 8. 1. NE-storm. Højvande i Flensborg, "det betydeligste siden Nytaarsaften 1904." Skibsbroen, Nørregårdender og

tilstødende smågader oversvømmet. 9. 1. klokken 8 aften var vandet ikke steget i 3-4 timer, men var heller ikke begyndt at falde endnu. Kiel havn ramt af oversvømmelser. I Travemünde 1,96 meter over middelvandstand, i Flensborg 1,74 meter.

1909 december, 3.-4. - sikker - stor/meget stor - sydlige Jyllands vestkyst.

"Storme." efter avisudklip fra Nationaltidende 4., 5., 6. 12. 1909; G. Stemmann; Kai Pedersen p.99-106.

Store oversvømmelser i Sydvestjylland. Vandstande i eller ved Ribe fra 3,26 til 3,99 meter over Dansk Normal Nul, i Nr. Farup kommune 4,89 meter.

1911 november, 5.-6. - sikker - stor/meget stor - Ribe og omegn.

G. Stemmann; Kai Pedersen p.107-108.

Vandstanden i Ribe 42 centimeter over december 1909; i Vester Vedsted dog cirka 16 centimeter lavere. Omfattende ødelæggelser i Ribe. Stemmann's fremstilling bygger på dokumenter og øjenvidneberetninger.

1913 december, 30.-31. - sikker - større - Slesvig-Holstens østersøkyst, Nordfalster, Guldborgsund, Svendborg, Gudhjem.

Flensborg Avis 1., 3., 4. 1. 1914; Petersen & Rohde p.81.

Efter flere dages W-storm orkanagtig storm af NE 30. 12. Gudhjem, Nykøbing Falster, Stubbekøbing ramt af oversvømmelse; den tyske østersøkyst fra Østpreussen til Lubeck og Kiel ligeså. Kiel: vandet 1½ meter over normal vandstand 30. 12. formiddag. Svendborg ramt af oversvømmelse, 5-6 fod over dagligt vande. Skade på mange huse ved Skibsbroen og tilstødende gader i Flensborg. 2,00 meter over middelvandstand i Travemünde.

1914 januar, 10. - sikker - større - Slesvig-Holstens østersøkyst.

Flensborg Avis 11., 13. 1. 1914; Petersen & Rohde p.81.

Stærk NE-storm. I Flensborg højere vandstand end 30.-31. 12. 1913. I Kiel 1,80 meter over middelvandstand.

1916 januar, 13. - sikker - stor - Holstens vestkyst, Hamburg, Elbområdet.

Ribe Stiftstidende 15. 1. 1916; Petersen & Rohde p.23 og 58.

NW-storm. Store ødelæggelser ved Elben. 20 fod over dagligt vande i Glückstadt, havnemolen stærkt beskadiget. Den nedre bydel i Stade oversvømmet. Fiskemarkedet i Altona sejlbart. I Hamburg nåede stormfloden en højde af 18 fod og 3 tommer. Alle kældre ved floden og i de lavereliggende dele af byen var oversvømmet. Store mængder af varer ødelagt. Nogle steder 1/4 meter vand over gaderne. Kl. 11.30 aften stod vandet højest. Dæmningen ved Twie-lenfleth stærkt beskadiget.

1916 februar, 16. - sikker - stor - Ribeegegnen, Slesvig-Holstens vestkyst, Hamburg.

Ribe Stiftstidende 17., 18. 2. 1916; Petersen & Rohde p.23 og 58.

Stærk NW-storm. 14 fod over dagligt vande ved Ribe, diget beskadiget, men Hammerslusen holdt. Vester Vedsted, Mandø, Sneum Bro, Fanø ramt af oversvømmelser. Oversvømmelse i Hamburg og Glückstadt (3 meter over normal vandstand). I Husum vandstand på kun 10 centimeter under 1825 (3.-4. 2.).

1921 oktober, 23.-24. - sikker - større/stor - Odden Havn (Sjælland), Kalundborg Fjord, Saltbæk Vig, Horsens, Grenå, Århus, Odder, Nyborg, Kerteminde, Odense havn, Stige, Nykøbing Falster, Sakskøbing, Holbæk, Korsør.

Frederiksborg Amts Avis 25., 26. 10. 1921; Meteorologisk Institut: Maanedsoversigt.

Orkanagtig af NE- til N-lige retninger. 4 fod over det normale i Kalundborg Fjord. Dæmningen ved Saltbæk Vig gennembrudt. Slipshavn ved Nyborg under vand. I alen vand i gaderne i Korsør; diger beskadiget ved Holbæk.

1921 november, 2. - sikker - større/stor - Nord-sjælland, Nordfyn, Lolland-Falster.

Frederiksborg Amts Avis 3. 11. 1921.

Storm natten til og formiddagen 2. 11. Nord-sjællands kyster endnu alvorligere ramt end ved den forrige storm. Oversvømmelse i Frederikssund; Frederiksværk, Hundested, Liseleje, Tisvildeleje (om morgenen 7-8 fod over dagligt vande, oversvømmelse), Rågeleje (oversvømmelse), Gilleleje (5½ fod over dagligt vande), Hornbæk, Helsingør (oversvømmelse på Kronborgs batterier med mere), Hellebæk, Ålsgård, Snekkersten, Espergærde ramt af uvejret. Nye oversvømmelser i Saltbæk Vig. 2½ fod over dagligt vande i Kalundborg Fjord. Oversvømmelse på havnen i Nykøbing Falster; 3 fod over dagligt vande i Guldborgsund. Oversvømmelse i Bogense. Hasmark (Odense Fjord), Odense Kanal: højvande, skade på kysterne.

1921 november, 6.-7. - sikker - større - Slesvig-Holstens østersøkyst, Rømø.

Flensborg Avis 7., 8. 11. 1921; Petersen & Rohde p.81.

NE- E-storm. Åbenrå ramt af højvande på havnen, vandet trænger ind i gasledningen og afbryder gasforsyningen. Vandet 1 meter over dagligt vande i Flensborg, gaderne langs havnekajen oversvømmet, meget store skader. 8. 11. om morgenen har stormen lagt sig og vandet har normal højde. Als ramt af oversvømmelser flere steder. I Kiel 1,73 meter over middelvandstand. Engene på Rømø (på øens østlige del) oversvømmet hver dag i stormperioden, ingen alvorlig skade.

1921 december, 17.-19. - sikker - større/stor - Sjællands nordkyst, Øresund, Roskilde Fjord, Saltbæk Vig, Korsør, Munkebo og Lundby Strand (Fyn), Skagen.

Frederiksborg Amts Avis 18., 20., 21. 12. 1921.

Stormen 17.-19. 12. voldte skader både ved nordkysten og ved Roskilde Fjord. Den 17. gik vandet op i Frederikssunds gader; i 1/4 meter over dagligt vande ved Helsingør, havet gør skade på kystvejen. Dæmningsbrud ved Frederikssund 19. 12. (Søndre Dæmning). Vandet 5 fod over dagligt vande på Frederiksværk havn; oversvømmelse. 6 fod over dagligt vande i Gilleleje (1 fod over novemberstormen). 8.000-10.000 tønder land under vand ved Saltbæk Vig. Påbegyndte dæmningsarbejder delvist ødelagt ved Munkebo og Lundby Strand på Fyn.

1921 december, 21./22. - sikker - mindre? - Thyborøn.

Frederiksborg Amts Avis 22. 12. 1921.

"I Nat har en ny Storm raset over Vestjylland. I Lemvig er Vandstanden 1,40 Meter over dagligt Vande, den højeste Vandstand i Mands Minde. Ved Thyborøn er der Fare for store Oversvømmelser.

Strækningen Harboøre-Thyborøn er ufarbar."

1923 august,30. - sikker - stor - Ribeeegnen, Esbjerg, Fanø, Blåvand, Nissum Fjord, Varde, Mandø, Nordslesvig.

Ribe Stiftstidende 31. 8., 1., 3. 9. 1923; Kai Pedersen p.111-114.

"Rejsbystormfloden". Orkanagtig storm fra SW. 19 omkomne ved det ufuldendte Rejsbydige. Esbjerg havn sat under vand, vandstand på 3,71 meter over Dansk Normal Nul, omtrent samme højde som i 1909 og 1911. Marskegnene, Fanø, Mandø, Varde, Ballum, Skærbækegnen, Blåvand, Nissum Fjord ramt af stormflod. Store ødelæggelser på Mandø. Vandstanden en alen lavere end i 1909 ved Billum, i Ho 1 fod lavere; ved Hoffmannsdiget derimod lige så høj som i 1909. "Det fremgår heraf, at Stormfloden har været kortvarig, men meget voldsom, og at den har været højere, jo nærmere man kom Havet."

1926 oktober,9.-12. - sikker - større/stor? - Holstens vestkyst, Ribe, Esbjerg.

Ribe Stiftstidende 11., 12., 13. 10. 1926; Petersen & Rohde p.22., 23, 58, 70, 116-117.

Storm fra SW, drejede snart om til W og NW. 10. 10. 2,25 meter over dagligt højvande i Esbjerg, havnen oversvømmet. Darum ramt af stormflod, skader på Fanø og strækningen Hørnum-Vesterland på Sild. Oversvømmelser 11. 10. idet Eideren gennembyder digerne på Rendsborgeggen. Ifølge Petersen & Rohde var vandstanden i Tønningen over 2,50 meter over middelvandstand **tre gange** i 1926. Dette var sandsynligvis en af disse lejligheder, hvis mening ikke er, at de tre gange var i dagene 9.-12. 10..

1928 november,23./24. - sikker - stor - Jyllands og Nordslesvigs vestkyst, Sild.

Ribe Stiftstidende 24., 26., 27. 11. 1928; Kai Pedersen p.114.

"Orkan" fra SW rammer Vestkysten om aftenen 23. 11., tiltager igen efter midnat. Ved Ribe Kammerluse $4\frac{1}{2}$ meter over dagligt vande (stuvningseffekt). Oversvømmelse ved Tjæreborg og på Esbjerg havn; sidstnævnte sted 3,40-3,50 meter over dagligt vande, hidtil højeste vandstand. Katastrofal skade på Darum-Tjæreborgdiget. Oversvømmelse og digebrud ved Emmerlev, Højer havn, Rømdiget, Havneby, Lemvig havn og Ringkøbing havn (1,25 meter over normal) oversvømmet. Oversvømmelser langs Ringkøbing Fjord. Møler ødelagt på Skagen, Frederikshavns havnemøler slemt beskadiget. Store stormflodsskader på Sild, Hindenburgdæmningen mellem Sild og fastlandet beskadiget.

1935 februar,2.-3. - sikker - mindre/større - Roskilde Fjord, Isefjorden.

Frederiksborg Amts Avis 3., 5. 2. 1935; Munk p.81.

Voldsom W- eller NW-storm. Oversvømmelse i Frederiksværk. Dæmning ved Nykøbing Sjælland gennembrudt om morgenen 3. 2., 400 tønder land oversvømmet. Dæmningen var svækket af gravearbejder. Vandstanden i Isefjorden var på et tidspunkt næsten $1\frac{1}{2}$ meter over dagligt vande. Vejen mellem Jægerspris Færgegård og Jægerspris delvist ufarbar.

1935 marts,2.-3. - sikker - større - Flensburg, Åbenrå.

Flensburg Avis 3., 5. 3. 1935; Petersen & Rohde p.81.

1,80 meter over middelvandstand i Flensburg, oversvømmelse på Skibsbroen. Natten mellem 2. og 3. stod vandet næsten 2 meter over dagligt vande, men begyndte efter midnat at falde. Oversvømmelse ved havnen, skaden ringe.

1936 februar,9. - sikker - større - Flensburg. Flensburg Avis 11. 2. 1936; Petersen & Rohde p.81.

Heftig NE-vind. 1,89 meter over middelvandstand i Flensburg ("største Højvande siden 1905"), Skibsbroen oversvømmet, trafikken dér og på Nørregårdender standset. Højvandet kom ret pludseligt. Det kulminerede ved halvseks tiden om eftermiddagen.

1936 oktober,18. - sikker - stor - tyske nordsøkyster, Jyske vestkyst, Limfjorden, Karrebæksminde Bugt.

Ribe Stiftstidende 19. 10. 1936; Petersen & Rohde p.22-23, 58, 60, 70, 109, 112.

"Orkan" fra WNW og (Horns Rev fyrskib) stik W. Oversvømmelse i og ved Løgstør. Den yderste klitrække ved Søndervig gennembrudt. Oversvømmelse ved Hvide Sande, 2,50 meter over dagligt vande. Esbjerg havn under vand - 2,50 meter over daglig vandstand. Store ødelæggelser på det nye Mandødige. Et par brud på diget ved Darum. Enø ved Karrebæksminde oversvømmet.

1936 oktober,27. - sikker - stor - tyske nordsøkyster, Esbjerg, Ribe, Mandø, Rejsby.

Ribe Stiftstidende 27., 28. 10. 1936; Petersen & Rohde p.22-23, 58, 60, 61, 70, 87, 109, 112.

Om natten atter "orkan" over Ribeeegnen. Hovedengen ramt af oversvømmelse. Esbjerg ramt af hård stormflod, 3,15 meter over normal vandstand; vandet trak sig tilbage henimod aften. Atter stor skade på Mandødiget. 4,5 meter over dagligt højvande ved Ribe Kammerluse, 4 meter ved Rejsby; skader på Rejsbydiget.

1938 november,23./24. - sikker - stor - tyske nordsøkyster, Sønderjyllands vestkyst, Helsingør.

Ribe Stiftstidende 24. 11. 1938; Petersen & Rohde p.22, 58, 60, 69.

"Orkan" fra SW, Mandødiget og Rejsbydiget alvorligt beskadiget. 2,90 meter over dagligt vande i Esbjerg, havnen oversvømmet. Sønderjylland og Øresund ramt af stormen. Helsingør havneplads oversvømmet.

1940 marts,4. - mulig - størrelse? - Vadehavet.

Petersen & Rohde p.107 (NB: p.143 3. 4. 1940 - trykfejl for 4. 3.). Isflod.

1941 november,13. - sikker - større/stor - Slesvig-Holstens østersøkyst, Sydfalster, Fåborg Fjord, Lyø.

Flensburg Avis 14., 15., 17. 11. 1941; Petersen & Rohde p.81.

1,70 meter over middelvandstand i Travemünde, 1,90 meter i Flensburg, 3,30 meter over dagligt vande ved Fåborg. Oversvømmelser i Dyreborg og på Lyø. Højvande på Sydfalster, skader på Frisenborgs private dige. Sønderborg ramt af største højvande siden 1872; vandstanden i flere dage næsten 2 meter over det normale, store oversvømmelser og skader. Især Strandpromenaden slemt medtaget. Skader langs kysten. 1,30 meter over dagligt vande i Åbenrå. Ødelæggelser på kysten ud for Rønshoved og Sønderhav (nordkysten af Flensburg Fjord).

1941 december,27.-28. - mulig - større - Slesvig-Holstens østersøkyst.

Petersen & Rohde p.81.

1,70 meter over middelvandstand i Travemünde, 1,88 meter i Flensburg.

1949 februar, 9./10. (-12.?) - sikker - stor - tyske nordsøkyster, Slesvig-Holstens vestkyst. Ribe Stiftstidende 10., 11., 12. 2. 1949; Petersen & Rohde p.18, 22, 60.

Voldsom storm natten til 10. 2., højvande i Vadehavet. Stormflodsmaksimum 4,09 meter over Tysk Normal Nul i Husum. 12. 2. digebrud ved landsbyen Datteren ved grænsen mellem Oldenburg og Ostfriesland. Der er muligvis her tale om stormflod som årsagen, men det er ikke sikkert.

1949 oktober, 24.-26. - sikker - større/stor - tyske nordsøkyster, Ribeegnen, Esbjerg.

Ribe Stiftstidende 24., 25., 27. 10. 1949; Petersen & Rohde p.60.

3,50 meter over dagligt vande ved Kammerslusen ved Ribe. Oversvømmelser på engene i Sneum. Påny storm storm 26. 10. eftermiddag (klokken 5-7.30 eftermiddag over Esbjerg). 3 meter over dagligt vande ved Kammerslusen. Esbjerg havn oversvømmet.

1954 januar, 4. - sikker - større/stor - Slesvig-Holstens og Danmarks østvendte kyster.

Flensborg Avis 4., 5. 1. 1954; Petersen & Rohde p.81.

2,07 meter over middelvandstand i Travemünde, i Kiel 1,85 meter; i Flensburg 1,76 meter - oversvømmelse og betydelige skader, "som i 1835 og 1694" langs havnen. Store oversvømmelser i Randers. Indtil 1,50 meter over dagligt vande i de sydjyske fjordbyer. Kolding, Åbenrå og hele Sydjylland ramt af oversvømmelser. Store ødelæggelser efter digebrud langs Sydslesvigs østkyst. Nordfyn (øst for Bogense), Lolland-Falster, Årø i Lillebælt og Saltholm ramt af oversvømmelser. "Stormen pressede i Gaar overalt ved de danske Østersø-Kyster Vandstanden op paa mellem 1,5 og 2 Meter over Normalen." Alle digebrud, undtagen på Nordfyn, stoppet med sandsække og halm.

1960 januar, 14. - sikker - større - Slesvig-Holstens østersøkyst.

Flensborg Avis 14. 1. 1960; Petersen & Rohde p.81.

NE-storm. Kraftigt højvande på Sydslesvigs østkyst. 1,65 meter over normalen i Flensburg og Eckernförde, 1,20 meter i Slesvig. Oversvømmelse alle tre steder. 1,81 meter over middelvandstand i Kiel.

1962 februar, 16./17. - sikker - meget stor - tyske nordsøkyster, Hamburg, Slesvig-Holstens vestkyst, Ribe, Esbjerg, Blåvand.

Vestkysten 16., 17., 19. 2. 1962; Petersen & Rohde p.17, 69, 122; Kai Pedersen p.115.

Ualmindeligt kraftig "orkan" over Nordsøen. Tidevandet kulminerede ved 2-tiden. Digerne på Mandø gennembrudt 6 steder. Hul på Rømø-dæmningen, dér og ved Ballum sluse 4,20 meter over dagligt højvande ved 1-tiden. Digerne gennembrudt ved Husum, holdt ved Højer. Oversvømmelse på Esbjerg havn, 2,73 meter over normalen (højeste vandstand siden 1936). Ikke større skader. Hamburg-forstaden Wilhelmsburg oversvømmet. Oversvømmelse på Sild og Helgoland samt i Ribe, hvor vandet stod nøjagtigt så højt som 6. 11. 1911. 2 digebrud ved Blåvand (på Grønningen). Stormflodshøjden over Tysk Normal Nul 4,95 meter i Cuxhaven, 5,21 meter i Tønningen, 5,70 meter i Hamburg. Stormfloden skal have kostet 350 dødsopfre og voldte enorme materielle tab.

1967 februar, 23.-24. - sikker - større/stor? - tyske nordsøkyster, sydlige Jyllands vestkyst, Kiel.

Vestkysten 24. 2. 1967; Petersen & Rohde p.69; Kai Pedersen p.116.

Adolph-Bermpohl-orkanen, højeste hidtil målte vindhastigheder over Nordsøen; det med vindstuvningsmaksimum sammenfaldende lavvande forhindrede en ekstremt høj stormflod. Oversvømmelser i Kiel, på Sild, i Esbjerg. Havet brød igennem på Skallingen. Sanddiget fra høfde 11 til Benknolde ved Blåvand jævnet med jorden. Brud på Juvre dige og ved Rejsby.

1967 oktober, 17.-18. - sikker - større - Jyllands vestkyst, Lemvig.

Vestkysten 17., 18. 10. 1967; Kai Pedersen p.116.

Oversvømmelse på havnene i Esbjerg og Nordby på Fanø. Oversvømmelse i Lemvig. 2,40 meter over normalen ved Højer - 1½ time før højvande. Oversvømmelser ved Rudbøl. Havet gennembrød digerne ved Skallingen og oversvømmede Grønningen.

1967 december, 3./4. - sikker - større? - tyske og danske (?) nordsøkyster.

Vestkysten 4. 12. 1967; Petersen & Rohde p.87-88.

Storm, stormflodsvarel (danske og tyske kyst) natten til 4. 12. Stormen ventedes at tage til hen under aften. Ikke større skader. Petersen & Rohde noterer stormflod på tyske nordsøkyster; det er ikke helt sikkert, at den også ramte Danmark og Slesvig-Holsten.

1968 januar, 15. - sikker - stor - sydlige Jyllands vestkyst.

Vestkysten 15., 16., 18. 1. 1968; Kai Pedersen p.116.

"Orkan"; oversvømmelser ved Darum og Ribe. Isflod. Skader ved Rejsby. Diget syd for Hvidbjerg Strand skyllet væk. Skallingen afskåret af cirka 2 kilometer bredt oversvømmet Bælte mellem Ho by og Skallingen. Gennembrud ved Blåvand, diget fra Blåvand fyr til Ho ødelagt. Havnen i Esbjerg oversvømmet. Op til 3,30 meter over dagligt højvande ved Varde. Højeste vandstand ved Mandø siden 1928; den værste fare drevet over ved 5-tiden eftermiddag. Isen forårsagede største skader på bydiget, kun ringe på havdiget. Ismasserne pressede hårdest på digerne ved Ballum og på Rømø-dæmningen. Ved 5-tiden eftermiddag stilnede stormen af, vandstanden sank. Vandstand ved Ribe Kammer-sluse 4,22 meter (Kai Pedersen: 4,35 meter over Dansk Normal Nul), Rømø 4,32 meter, Højerslusen 3,96 meter - højeste siden februar 1962 (4,36 meter); stormen da 35 sekundmeter.

1973 november, 6. - sikker - mindre/større? - Jyllands sydlige vestkyst, tyske nordsøkyster.

Petersen & Rohde p.52; vandstandsmålinger ved Esbjerg og Højer.

Ifølge Petersen & Rohde serie af stormfloder 6. 11.-17. 12. 1973. Nedre dele af Husum, Tønningen, Elmshorn, Itzehoe og Hamburg oversvømmet. Maksimum i Esbjerg 2,00 meter over DNN. Højer 2,48 meter over DNN.

1973 november, 10. - sikker - lille/mindre - Hvide Sande.

Vestkysten 16. 11. 1973.

Oversvømmelse på havnen i Hvide Sande, 2,20 meter over dagligt vande; skade på klitterne.

1973 november, 12.-13. - sikker - større/stor?
- Jyllands sydlige vestkyst, tyske nordsøkyster.
Petersen & Rohde p. 52; vandstandsmålinger
ved Esbjerg og Højer.

Ifølge Petersen & Rohde serie af stormfloder
6. 11. - 17. 12. 1973. Nedre dele af Husum,
Tønningen, Elmshorn, Itzehoe og Hamburg over-
svømmet. Maksimum i Esbjerg 2,67 meter over
DNN 13. 11. (12. 11. 2,44 meter). Højer 3,27
meter over DNN 13. 11. (12. 11. 2,37 meter).

1973 november, (15.-)16. - sikker - mindre/stør-
re? - Jyllands sydlige vestkyst, tyske nordsø-
kyster.

Vestkysten 19. 11. 1973; Petersen & Rohde
p.52; vandstandsmålinger ved Esbjerg og Højer.

Flere lavtliggende områder i blandt andet
Hamburgs havn oversvømmet 16. 11., selv om
vandstanden kun var 1 meter over normalen.
Ifølge Petersen & Rohde serie af stormfloder
6. 11. - 17. 12. 1973. Nedre dele af Husum,
Tønningen, Elmshorn, Itzehoe og Hamburg over-
svømmet. Maksimum i Esbjerg 2,06 meter over
DNN 15. 11., 2,50 meter 16. 11.. Højer 2,56
meter over DNN 15. 11., 2,95 meter 16. 11..

1973 november, 19. - sikker - større/stor - Jyl-
lands sydlige vestkyst, tyske nordsøkyster.

Vestkysten 20. 11. 1973; Petersen & Rohde
p.52; vandstandsmålinger ved Esbjerg og Højer.

Storm 19. 11.; vandstand på 4 meter over
normalen på Slesvig-Holstens vestkyst. Ikke
større skader. Oversvømmelse ved Højer sluse
og på havnene i Esbjerg og på Rømø. Ifølge
Petersen & Rohde serie af stormfloder 6. 11.
- 17. 12. 1973. Nedre dele af Husum, Tønning-
en, Elmshorn, Itzehoe og Hamburg oversvømmet.
Maksimum i Esbjerg 2,46 meter over DNN. Højer
3,48 meter.

1973 november, 24.-25. - sikker - lille/mindre?
- Jyllands sydlige vestkyst, tyske nordsøkyster.
Petersen & Rohde p.52; vandstandsmålinger
ved Esbjerg og Højer.

Ifølge Petersen & Rohde serie af stormfloder
6. 11. - 17. 12. 1973. Nedre dele af Husum,
Tønningen, Elmshorn, Itzehoe og Hamburg over-
svømmet. 24. 11. maksimum i Esbjerg 2,13 meter
over DNN. Højer 2,78 meter over DNN. 25. 11.
maksimum i Esbjerg 1,58 meter over DNN. Højer
2,35 meter over DNN.

1973 december, 6.-7. - sikker - større/stor?
- Jyllands sydlige vestkyst, tyske nordsøkyster.
Petersen & Rohde p.52; vandstandsmålinger
ved Esbjerg og Højer.

Ifølge Petersen & Rohde serie af stormfloder
6. 11. - 17. 12. 1973. Nedre dele af Husum,
Tønningen, Elmshorn, Itzehoe og Hamburg over-
svømmet. 6. 12. maksimum i Esbjerg 2,51 meter
over DNN. Højer 3,00 meter over DNN. 7. 12.
maksimum i Esbjerg 2,68 meter over DNN. Højer
2,85 meter over DNN.

1973 december, 13.-14. - sikker - større/stor?
- Jyllands sydlige vestkyst, tyske nordsøkyster.
Petersen & Rohde p.52; vandstandsmålinger
ved Esbjerg og Højer.

Ifølge Petersen & Rohde serie af stormfloder
6. 11. - 17. 12. 1973. Nedre dele af Husum,
Tønningen, Elmshorn, Itzehoe og Hamburg over-
svømmet. 13. 12. maksimum i Esbjerg 2,32 meter
over DNN. Højer 2,67 meter over DNN. 14. 12.
maksimum i Esbjerg 2,36 meter over DNN. Højer
3,35 meter over DNN.

1973 december, 17. - sikker - mindre/større?
- Jyllands sydlige vestkyst, tyske nordsøkyster.
Petersen & Rohde p.52; vandstandsmålinger
ved Esbjerg og Højer.

Ifølge Petersen & Rohde serie af stormfloder
6. 11. - 17. 12. 1973. Nedre dele af Husum,
Tønningen, Elmshorn, Itzehoe og Hamburg over-
svømmet. Maksimum i Esbjerg 2,45 meter over
DNN. Højer 2,78 meter over DNN.

1976 januar, 3. - sikker - meget stor - tyske
nordsøkyster, Elben, sønderjyske vestkyst.

Vestkysten 3., 5. 1. 1976; Petersen & Rohde
p.14 og 70.

Oversvømmelse på Rømø havn. 61 meters brud
på Juvre dige - eneste alvorlige brud, forårsag-
er omfattende oversvømmelser. Oversvømmelse
på Esbjerg havn. Skader på digerne ved Rejsby
og Tønder. Klokker 2 eftermiddag 4,88 meter
over Normal Nul ved Højer sluse - hidtil højeste
vandstand (lige ved 4 meter over dagligt van-
de). Skader på klitterne på Fanø, indtil 15
meter skyllet væk. Omfattende skader på Rømø-
dæmningen. Mindre skader på digerne på Mand-
ø. Tønder evakueret. Oversvømmelser ved Bal-
lum. Skader på digerne syd for grænsen. Over-
svømmelser ved Elben. Silddæmningen beskadig-
et. Meget store vindhastigheder; blandt andet
ved Elben største målte stormflodshøjder. Maksi-
mumhøjder over Tysk Normal Nul: Hamburg 6,45
meter, Glückstadt 5,83 meter, Cuxhaven 5,10
meter, Büsum 5,15 meter, Husum 5,61 meter,
Pellworm 4,74 meter, Dagebüll 4,62 meter, Wyk
4,38 meter, Hörnum 3,64 meter, List 3,94 meter.

1976 januar, 3./4. - sikker - størrelse? - Sydjyl-
lands østkyst, Sydfyn, Rudkøbing, Lolland-Fal-
ster, Møn.

Vestkysten 5. 1. 1976.

Østkysthavne i sydlige Jylland fra Fredericia
til Åbenrå, på Fyn (Svendborg, Fåborg, Assens),
Lolland-Falster og Møn samt Rudkøbing på Lan-
geland ramt af oversvømmelse.

1976 januar, 20.-22. - sikker - stor - tyske
nordsøkyster, Sønderjyllands vestkyst.

Vestkysten 20., 21., 22. 1. 1976.

W- og SWtW-storm. Oversvømmelse på Esbjerg
havn og i Ballum. Vandet 1 meter lavere end
3. 1. ved Rejsbydiget. Vandstanden ved Kammer-
slusen (Ribe) 3,50 meter ved 1-tiden om natten
- 0,50 meter mere end ved Højer. Ved 3-tiden
3,8 meter. Klitrækken gennembrudt ved Hvid-
bjerg, oversvømmelse på Skallingen.

1981 november, 24. - sikker - stor/meget stor
- Jyllands vestkyst.

Sjæk'len nummer 14 (1982); Vejret nummer
1, 4. årgang, januar 1982.

Meget stærk WSW-storm med vindstød til orkan-
styrke. Varede mere end et døgn og ramte hele
Danmark. Århundredets hidtil kraftigste vind-
styrker. Fanø, Mandø og Esbjerg led især alvor-
lig skade ved stormfloden; Juvre dige på Rømø
gennembrudt. Oversvømmelse ved Tarp ved Varde-
åens munding. Stormflodshøjden i Hvide Sande
3,58 meter, i Torsminde 3,35 meter, i Thyborøn
2,50 meter. Omfattende skader. Stormen ramte
især kysten fra Ribe til Blåvandshuk. 4,20
meter over DNN i Esbjerg havn, ved Ribe kam-
mersluse 5,02 meter (begge dele rekord). 4,71
meter i Højer. Vandet 20-30 centimeter fra top-
pen af diget ved Tønder.

KOMMENTERET BIBLIOGRAFI.

I denne kommenterede bibliografi er medtaget en række bøger og artikler, der må tilkendes særlig betydning enten for de spørgsmål, der diskuteres i teksten, eller som del af grundlaget for listen over stormfloder.

Boetius, Matthias: "De cataclysmo nordstrandico." Schleswig 1623 - oversat og udgivet af Otto Harz: Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins Band 25 Neumünster 1940.

Boetius, der døde i 1625, var født på Nordstrand og præst sammesteds. Hans bog om stormfloder og digebyggeri på øen i årene 1611-1619 er derfor i høj grad en beretning fra et øjenvidne; endda et øjenvidne, der sammenlignet med de fleste kronister og lokalhistorikere i samtiden var særdeles nøjternt og kritisk. Foruden stormfloderne i den nævnte periode omtales traditionen om de tidligere, og der gives en overmåde fyldig og interessant fremstilling af digebyggeriet på Nordstrand med dets tekniske og ikke mindst organisatoriske problemer. Foruden sådanne vanskeligheder som den, at jordbunden var for blød og fugtig til at danne et stabilt underlag for digerne, fremhæves mangelen på samarbejde indbyggerne imellem som en hovedårsag til de ulykker, der ramte øen.

En anden oversættelse, af Dr. Schmidt-Petersen, er trykt i Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins årgangene 1931, 1932 og 1933.

Busch, Andreas: "Alte und neue Deichprofile von Strucklahnungshörn (Nordstrand) und der Anstieg des Meeresspiegels." Die Heimat 70. årgang nummer 6, juni 1963.

Busch skaffede sig målinger af en række nordstrandske digeprofiler fra det 14. århundrede til 1953 og sammenlignede dem med havspejlets stigning - som han sætter til gennemsnitligt 28-30 centimeter pr. århundrede i de sidste 600 år (p. 160). Hans konklusion er, at digerne først i 1953 havde en tilstrækkelig højde; stormflodskatastrofer var følgelig uundgåelige (p. 162). Utilstrækkelige diger betragtes altså her som en væsentlig årsag til de ulykker, nogle af stormfloderne i fortiden forvoldte.

Busch, Andreas: "Die Entdeckung der letzten Spuren Rungholts." Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe 1923.

Busch redegør for traditionen om Rungholt, kronisters og kartografers beretninger om Rungholt og dens undergang, diskussionen omkring stormflodsberetningerne og Mejer's historiske kort samt egne iagttagelser og udgravninger i det fundområde, han mener kan identificeres som Rungholt. Han er tilbøjelig til at fæste lid til traditionen om de omfattende landtab i middelalderen og til Mejer's kort, som ifølge fremstillingen skulle stemme ret godt overens med, hvad Busch selv har konstateret

vedrørende områdets fortidige topografi. Herimod kan dog indvendes, at Mejer's eventuelle korrekte viden om Rungholt ikke uden videre dokumenterer hans påstande om andre lokaliteter. Busch's fremstilling iøvrigt er nøgtern og udtømmende. Det kan fremhæves, at Rungholt efter hans skøn ikke har været noget stort bysamfund, han vurderer det mulige indbyggertal til 1.000 (p.30).

Bygd 1.årgang nummer 1; **Bygd** 4.årgang nummer 3, 1973; **Bygd** 7.årgang nummer 1, 1976; og **Sjæk'len** nummer 14 (1982).

De fire numre af tidsskrifterne rummer ikke mange oplysninger om fortidige stormfloder - bortset fra Lund-Jensen & Schröder's artikel i **Bygd** 7.årgang nummer 1 - men, foruden beretningerne om stormfloder i 1976 og 1981, meget, der bidrager til forståelsen af marskegnene, deres geologi og udvikling. Derfor er de meget nyttige ved undersøgelsen af emnet: stormfloder i fortiden, og de problemer der knytter sig til det.

"Chronicon Eiderostadense vulgare (Gemeine Eiderstedtische Chronik)." - 1103-1547. Mitgeteilt und mit einer kurzen Einleitung versehen von J. Jasper. Garding 1923.

Denne krønike har været udgangspunkt for de senere kronisters arbejder. Teksten kendes i en afskrift foretaget af Johann Russe (cirka 1518-1558), som synes at være sammenstykket fra flere forskellige kilder eller kopier af den oprindelige krønike, hvis forfattere er ukendte. Tekstens hovedbestanddele synes samlet til et hele i det 15. århundrede. Krøniken rummer mange stormflodsberetninger, men den er meget ordknap (hele den trykte tekst fylder 40 små sider!), og dens kronologi er forvirret og til dels selvmodsigende. For eksempel dateres "de grothe Mandrenke" til både 1341 og 1362 (p.14). Oplysningerne i krøniken er således både tvivlsomme og som regel meget kortfattede; men som den ældste kendte krønike er den umulig at komme udenom. Nogle kommentarer til den findes i la Cour, "Historikeren og Sønderjylland." I p.40-42.

Nyere udgave: "Chronicon Eiderostadense vulgare oder die Gemeine Eiderstedtische Chronik 1103-1547." von Johannes Jasper. Mit einer Übersetzung ins Hochdeutsche von Claus Heitmann. St. Peter-Ording 1977.

la Cour, Vilhelm: "Historikeren og Sønderjylland. En Udsigt over Forskning og Fremstilling af Sønderjyllands Historie. I. Studiet grundlægges." København 1941.

Bogen (som aldrig fik nogen fortsættelse) giver ingen oplysninger af egentlig interesse om stormfloder som sådan. Derimod er kapitlet om "den frisiske kreds" (p.38-87) vigtigt, fordi forfatteren gennemgår og vurderer den frisiske historiske (og topografiske) litteratur, der blandt andet opregner og/eller beskriver de stormfloder, som hjemsøgte området. la Cour understreger, at stormflodsberetningerne hos disse skribenter ikke er pålidelige: nogle stormfloder er fejldateret, andre optræder flere gange med forskellige dateringer, atter andre er overført på Nordfrisland fra andre områder. Antallet af stormfloder vokser fra den ene forfatter til den næste, nogle er rent vilkårlige påfund (p.72). Generelt er disse skribenters værker prægede af manglende kritisk sans over for stedlig tradition og forgængerne og af uhæmmet historisk spekulation. De er derfor kun pålidelige vidnesbyrd om det, forfatterne kendte af egen erfaring, for eksempel de stormfloder, de var øjenvidner til.

Degn, Ole: "Livet i Ribe 1560-1700 i samtidiges optegnelser." Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie: nummer 25. Universitetsforlaget i Århus 1971.

Udgivelse af (uddrag af) historiske optegnelser fra ialt 42 personer i Ribe i det angivne tidsrum. Adskillige af disse optegnelser er blevet anvendt af samlere af klimahistoriske oplysninger, og Degn's udgivelse af og introduktion til materialet er allerede derfor af betydelig interesse. Desværre kendes en del af det kun i senere afskrift, ligesom beskrivelse og datering af forskellige begivenheder kan være upålidelige (se især p.37-p.44 i indledningen: i et tilfælde er således stormflodskatastrofen i oktober 1634 blevet fejldateret (p.43)). Det er frem for alt Ditlev Hansen Guldsmid's optegnelser, der er af værdi som vidnesbyrd om stormfloder, der ramte Ribe i 1600-tallets første fjerdedel, idet disse optegnelser er samtidige med begivenhederne, øjenvidneberetninger og bevaret i originalen.

Eskildsen, Cl.: "Stormflod." **Sønderjydske Maanedsskrift** 11. årgang 1934-35, December 1934.

Artiklen behandler stormfloderne på Slesvigs vestkyst i almindelighed. Forfatteren tilslutter sig afvisningen af Mejer's pålidelighed hvad angår forsvundne byer og kirker, men mener selv at kunne fastslå, at omkring 100 kirker langs kysten er tabt til havet, idet 50 sogne omtalt i "Kong Valdemars Jordebog." men nu forsvundne lægges til de 60, Slesvig domkapitel i 1447 noterede at have mistet (p. 98; jævnfør herom Lauridsen, "Om Bispedømmet Slesvigs Sognetal i Middelalderen."). Endvidere sluttes der fra målinger af kysterrosionen på Sild. Øens areal i 1231 formodes at have været 5 gange det nuværende (p. 98; jævnfør om dette spørgsmål Steenstrup, "Danmarks Tab til Havet i den historiske Tid."; Viggo Hansen advarer (p. 185) mod sådanne slutninger, fordi betingelserne for erosion og aflejring er meget foranderlige). Spor af bygninger med mere på vaderne fremføres også som bevis for tabet af land (p. 98). Dette tab forklares ved landsenkning i marsken (p. 101-102). Der gives oplysninger om et antal stormfloder (p. 99-100), desværre uden at kilderne til de forskellige enkeltheder angives. Artiklen er utvivlsomt en vigtig del af grundlaget for Lund-Jensen & Schrøder's.

Hansen, Reimer: "Beiträge zur Geschichte und Geographie Nordfrieslands im Mittelalter." **Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte** 24. årgang 1894.

Et af de vigtigste indlæg i diskussionen om den kronistiske nordfrisiske historieskrivning og dens beretninger om stormfloder. Reimer Hansen foretager en sammenlignende undersøgelse af disse beretninger, som de findes hos de forskellige kronister vedrørende perioden 1075-1484; han påviser en lang række fordoblinger af stormflodsmeddelelser, afskrivningsfejl, vilkårlige overførsler af nederlandske stormfloder på Nordfrisland og fejldateringer. På denne måde forvanskes beretningerne, og deres antal øges uden grundlag i kendsgerningerne, efterhånden som den kronistiske litteratur udvikler sig fra det ældste bevarede bidrag, "Chronicon Eiderostadense vulgare." til Heimreich's "Nordfriesische Chronik." Hansen's konklusion vedrørende denne litteraturs pålidelighed er da også meget negativ: de fleste af Heimreich's stormflodsberetninger må forkastes som fejlagtige (p. 45). Yderligere leveres der med et afsnit om en af de kirkelister, Mejer's historiske kort blandt andet bygger på, et grundskud mod disse korts kildemæssige grundlag: det påvises, at listen er konstrueret af Mejer selv. (Se om artiklen også teksten p. 25.)

Harz, Otto: "Heimreichs Nordfriesische Chronik Quellenkritisch beleuchtet." **Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe** 1934.

En undersøgelse af Heimreich's kilder og hans krønikes egen værdi som sådan. Der gøres opmærksom på, at hans beretning om stormfloden i oktober 1634 bygger på en oversættelse af noget af Boetius' beretning om den i 1615 (p. 110). Om værket som helhed understreges, at dets udgangspunkt er en anonym Nordstrands-krønike (p. 113), der benytter sig af Boetius' bog i mere eller mindre korrekt oversættelse fra latin (p. 114), og at sammenstillingen af dette og andet materiale til en krønike om Nordfrisland som helhed har ført til forvirring og inkonsekvenser i teksten. Det formodes, at den anonyme Nordstrands-krønikes forfatter er Heimreich's far, Johannes Heimreich (p. 126 ff).

Karff, Fritz: "Nordstrand. Geschichte einer Nordfriesischen Insel." Flensburg 1968.

En bred og til tider noget usystematisk fremstilling af Nordstrands historie. Holdningen til kilderne (for eksempel Spanuth) er til tider ret ukritisk, og bogen bærer generelt præg af at være skrevet af en amatørhistoriker. Den gør imidlertid grundigt rede for stormfloder, administrative forhold, kirkens organisation, landvinding og digebyggeri gennem århundrederne. Afsnittene om Rungholt (p. 113-129), om stormfloden oktober 1634 (p. 143-p. 205) og om "Stormflodsberetninger" (p. 307-321) fortjener særlig interesse. Der er således meget af værdi i bogen.

Kingo Jacobsen, Niels: "Træk af Tøndermarskens naturgeografi med særligt henblik på morfogenesen." København 1964.

Foruden at behandle geografiske og geologiske emner er bogen vigtig for studiet af fortidens stormfloder, fordi der gøres klart rede for havspejlets og kystliniens formodede bevægelser; dermed

bliver en vurdering af historiske og arkæologisk-geologiske vidnesbyrd i denne sammenhæng mulig. I særdeleshed må der gøres opmærksom på oversigten over transgressions- og stilstandsfaser (p.293). Den historiske redegørelse for kystliniens forandringer og deres årsager bidrager til, at tidligere forfattere og kartografers teorier om den slesvig-holstenske vestkysts historiske topografi kan betragtes med sund skepsis og udgør en vigtig del af grundlaget for at belyse dette spørgsmål. Bogen afsluttes med et engelsk resumé.

Kuss, Christian: "Jahrbuch denkwürdiger Naturereignisse in den Herzogthümern Schleswig und Holstein vom eilften bis zum neunzehnten Jahrhundert." I-II. Altona 1825-26.

Bogen er en guldgrube af oplysninger om stormfloder og vejrforhold i perioden 1064-1800, hentet fra adskillige kronister (især er Heimreich en vigtig kilde) og senere beretninger. Den har været en hovedkilde ved indsamlingen af data om stormfloder, ligesom Mansa har benyttet sig af den. Kuss nærer imidlertid tillid til sine kilder (se p.xv-xvi) og afstår derfor i det store og hele fra en kritisk vurdering af dem. Følgelig må hans arbejde bruges med forsigtighed, da han i almindelighed ikke er bedre end sine kilder med hensyn til at skille troværdige data fra tvivlsomme.

Lauridsen, P.: "Kartografen Johannes Mejer. Et Bidrag til ældre dansk Kaarthistorie." *Historisk Tidsskrift* 6. Række Bind 1, 1887-1888.

En grundig redegørelse for Mejer's levnedsløb, hans kartografiske arbejde og hans bidrag til den historiske kartografi. De historiske kort, især de af dem, der dækker Nordfrisland og Nordslesvigs vestkyst, underkastes en kritik, der, hvis den er berettiget (som den synes at være), viser, at disse korts værdi som kildemateriale vedrørende kystegnenes forandringer i historisk tid er lig nul: de bygger på sene, utroværdige kilder, den lokale legendedannelse, den ældre og upålidelige litteratur og Mejer's egen fantasi, og de modsiges af den mere velunderbyggede viden, der står til rådighed. (Se om artiklen også teksten p.12-13.)

Lauridsen, P.: "Om Bispedømmet Slesvigs Sognetal i Middelalderen." *Historisk Tidsskrift* 6. Række Bind V, 1894-1895.

Idet han afviser de gamle kronister og kartografers værdi som kilde til antallet af kirker i Slesvig stift i middelalderen (p.184-185; p.192) forsøger Lauridsen at besvare dette spørgsmål på grundlag af først og fremmest en kirkeliste fra 1440-1450 (p.185-188). For marskegnenes vedkommende når han frem til det resultat, at 48 kirker og kapeller blev opgivet fra 1340 til 1440, og yderligere 1 i 1479. Dette modsiger Mejer's påstand om "mere end hundrede" kirker, der gik tabt til havet (Lund-Jensen & Schrøder, "Manddrukning.", p.8).

Lauridsen, P.: "Om Nordfrisernes Indvandring i Sønderjylland." *Historisk Tidsskrift* 6. Række Bind IV, 1892-1894.

Artiklen rummer ingen oplysninger om enkelte stormfloder, men dens konklusion vedrørende rækken af frisiske bebyggelser på gestranden er vigtig, fordi den stemmer glimrende overens med senere geologiske og arkæologiske vidnesbyrd og Prange's slutninger fra disse. Nemlig at disse bebyggelser repræsenterer en udvandring fra marskfladen i 1300-tallet, forårsaget af en periode med voksende stormflodsfare. Denne teori kan således betragtes som velunderbygget. (Se om artiklen også teksten p.15-16.)

Laursen, Henrik: "Fra Agger for hundrede Aar siden." *Historisk Aarbog for Thisted Amt* 1926.

En ret kort artikel hvis hovedbestanddel er optegnelser fra Peter Christian Bendix, præst i Vester-vig-Agger 1799-1833, vedrørende havets angreb på Agger sogn i 1818 og 1825. Blandt andet berøres spørgsmålet om, hvornår kanalen ved Agger blev til (ifølge optegnelserne var datoen 27.-28. 11. 1825).

Lodberg, Thorvald: "Stormfloden og Sandflugten 1825." *Sund Sans* 22. årgang 1935. "Stormfloden i 1825. Virkningerne i Thisted Amt." *Sund Sans* 23. årgang 1936. "Stormfloden 1825 og Sandflugten i Hjørring Amt." *Sund Sans* 24. årgang 1937.

En artikelserie i hvilken de pågældende amter gennemgås mere eller mindre i detaljer lokalitet for lokalitet vedrørende stormflodens (og sandflugtens) virkninger. Visse andre stormfloder end 3.-4.2. 1825 nævnes. Forfatterens vigtigste kildemateriale er tabsopgørelser, bønkrifter og lignende administrative aktstykker. Desuden anvendes oplysninger fra den daværende lokalavis, statistisk materiale og indberetninger fra lokale embedsmænd. Erklæringerne om tab danner hovedgrundlaget for fremstillingen af stormens og oversvømmelsernes virkninger. Til tider gives kun enkeltteksempler fra en given lokalitet.

Lund-Jensen, Erik & Schrøder, Ulrik: "Manddrukning." *Skalk* nummer 2 1976.

Populær oversigtsartikel om stormfloderne i de slesvig-holstenske marskegne fra omkring år 1.000 efter Kristi fødsel til 1976. I denne og "Stormfloder gennem tiderne." *Bygd* 7. årgang nummer 1, 1976 - med i alt væsentligt samme indhold - diskuteres pålideligheden af såvel de overleverede tabstal for de middelalderlige stormfloder som Mejer's historiske kort. Forfatterne regner begge dele for stort set troværdige og viderefører således en stærkt overdreven tradition om de tab, stormfloderne har forvoldt i landsdelen. Artiklernes værdi begrænses også af, at de, som det forekommer, bygger på historiske fremstillinger frem for undersøgelser af kilderne, ligesom de ikke synes at hvile på en dyberegående behandling af den mere kritiske litteratur om emnet. Der findes kun få direkte henvisninger.

(Se om artiklerne også teksten p. 9-12 (og ff) samt p. 18-23.)

Mansa, F.V.: "Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Historie i Danmark fra de ældste Tider til Begyndelsen af det attende Aarhundrede." København 1873.

I bogen omtales et stort antal natur- og vejrphenomener, heriblandt også stormfloder. Oplysningerne er samlet fra mange forskellige kilder, blandt dem både Kuss og de nordfrisiske kronister. Meget kritik er der ikke anvendt ved indsamlingen, og kronisternes billede af de tab, stormfloderne forvoldt af menneskeliv og land, går igen her. Ikke desto mindre er bogen på grund af de mange oplysninger givet i kronologisk orden og med kildehenvisninger et nyttigt udgangspunkt ved udarbejdelsen af en liste over stormfloder, og den er også anvendt til dette formål i forbindelse med nærværende arbejde.

Muus, Rudolf: "Die Sturmflut am 11. Oktober 1634." *Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe* 1934.

Et 16-siders tillæg om stormfloden bestående af en indledende redegørelse af Muus og: "Aus Anton Heimreich's Chronik."; "Leeghwater's Erlebnisse in Fahretoft während der Sturmflut."; "Die Höhe des Wassers."; "Die Opfer der Flut."; "Die Toten im Strand."; "Das Schicksal der Kirchen nach der Flut.". Disse korte tekster rummer således stof af interesse for studiet af stormfloder.

Nielsen, M.H.: "Stormfloden 1634 og dens Virkninger paa Sønderjyllands Vestkyst." *Sønderjydske Aarbøger* 1900 og 1901.

En omfattende og detaljeret redegørelse for tab og skader. Fremstillingen virker nøgtern og demonstrerer nytten af visse kategorier af kildemateriale. Denne stormflod belyses i modsætning til de tidligere ikke blot af kronisternes beretninger, men også af tabslister, tingbøger, lensregnskaber, breve fra Kancelliet etcetera. På grund af dette og sit usædvanlige omfang er stormfloden 11.-12. 10. 1634 central for studiet af stormfloder, ikke mindst vurderingen af beretningerne om de tidligere.

Nordmann, V.: "Arkæologisk-geologiske Undersøgelser ved Misthusum i Skærbæk Sogn. Et Bidrag til Marskens Historie." **Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed** 1935.

Artiklen, der fortæller om udgravninger i 1932-34 i værfet (kunstig høj med bebyggelse) "Gammel Værre" ved Misthusum, er vigtig, fordi der ved disse udgravninger blev konstateret tegn på en forskydning af forholdet mellem marskflade og havspejl i historisk tid, nemlig det 14. århundrede. Værfet er nemlig opført på en marskflade, der ligger 2 meter under den nuværende. Dette viser, at havet efter opførelsen af værfet har aflejret materiale på stedet, hvilket vil sige, at det har ligget under middelhøjvandstand. Da man aldrig fra begyndelsen ville bygge på et sted, der er oversvømmet ved højvande, beviser dette ifølge Nordmann, at det, da det valgtes til bebyggelse, må have ligget over middelhøjvandstand og først senere kom til at ligge lavere i forhold til havspejlet. Stormflodshyppigheden i 1300-tallets midte forklares med denne forskydning mellem land og hav, og dermed foregribes Prange's konklusioner i "Alte mündliche Überlieferung....". I denne forbindelse er det mindre væsentligt, at Nordmann i modsætning til den nu almindelige opfattelse mener, at det er landet, der synker eller hæver sig, ikke havspejlet (p. 19 note 3).

(Se om artiklen også teksten p. 15-16.)

"Peder Hegelunds almanakoptegnelser 1565-1613." I-II. Udgivet af Bue Kaae. Historisk Samfund for Ribe Amt 1976.

Hegelund, der blev født i Ribe i 1542 og døde som biskop sammesteds i 1614, skrev det meste af sit liv igennem korte notitser om forskellige begivenheder i sine almanakker. Bogens første bind indeholder de bevarede notitser, som dækker januar 1565-31. 12. 1613. Fra midten af 1596 indføres notitser om vejret hyppigt, omend uregelmæssigt. Alt i alt rummer teksten omkring 1.000 kortfattede oplysninger om vejrforhold, heriblandt omkring 30 stormfloder, af hvilke de fleste sandsynligvis ville være ukendte, hvis Hegelund's notater om dem ikke var bevaret. Desuden må Hegelund, der i næsten alle de pågældende tilfælde var øjenvidne, regnes for en meget pålidelig kilde. Mærkeligt nok gjorde han imidlertid ikke særligt ofte notater om vejrforhold, når han var på rejse i Jylland. Følgelig er oplysningerne herom i det store og hele begrænsede til Ribe og dens umiddelbare omegn.

Bue Kaae har også udgivet en kort biografi om Hegelund: "Biskop Peder Jensen Hegelund 1542-1614. En biografi." Historisk Samfund for Ribe Amt 1977.

Pedersen, Kai: "Det tabte land i vest. Sagn og beretninger om kystboernes kamp mod hav og stormflod." Vestkystens Forlag, Esbjerg 1977.

Forfatteren har samlet en lang række skildringer af stormfloder og gengiver dem i mange tilfælde mere eller mindre ordret. Desuden har han gjort brug af beretninger i samtidige aviser. Følgelig rummer bogen ikke meget, der ikke er fremlagt andetsteds, men når der ses bort fra det ukritiske første kapitel om Atlantisteorier - og forfatterens tilbøjelighed til at fæste lid til Mejer's historiske kort på trods af Lauridsen's kritik - giver den en nyttig sammenfatning af den dansksprogede litteratur om stormfloder og indeholder dermed også en mængde oplysninger om emnet såvel som nyttige henvisninger.

Petersen, Marcus & Rohde, Hans: "Sturmflut. Die grossen Fluten an den Küsten Schleswig-Holsteins und in der Elbe." Neumünster 1977.

En overskuelig, lettilgængelig fremstilling af emnet med et væld af oplysninger: om stormfloder som hydrografisk-meteorologisk fænomen, havspejlets stigen og synken (p. 29-32), stormfloder gennem historien på områdets vest- og østlige kyster (p. 33-84), stormfloder og skibsfart, foranstaltninger til beskyttelse mod stormfloder (p. 95-122) og organisering af og lovgivning om digebyggeri (p. 123-128). Forfatterne er ret ukritiske over for Mejer's historiske kort (p. 34), men de fremhæver til gengæld nogle faktorer, som må tages i betragtning ved undersøgelsen af fortidens stormfloder: havspejlets bevægelser, sænkninger i marskfladen på grund af tørvegravning (p. 36-38) og digebyggeriets tekniske og organisatoriske udvikling med den vældige betydning, dette må have haft for **virkingen** af stormfloderne. Alt i alt er bogen en glimrende, og velillustreret, præsentation af emnet. Det må dog understre-

ges, at den opstillede liste over stormflodsdatoer (p.141-143) ikke kan kaldes endegyldig. Således er flere af de stormfloder, der af Reimer Hansen er påvist at være uhistoriske, opført på den. Løvrigt dækker listen ikke det samme geografiske område som den i nærværende bog opstillede, omend de begge omfatter Slesvig-Holsten og Hamburg. Petersen & Rohde's meget omfattende bibliografi danner grundstammen i den neden for opstillede.

Petersen, Thade: "Stormfloden 1872." *Geografisk Tidsskrift* 27. årgang 1923-24.

En omhyggelig redegørelse for årsagerne til stormfloden i Østersøen 12.-13. 11. 1872 og dens udvikling, byggende på målinger og tidligere videnskabelige fremstillinger. De skader, stormfloden forårsagede, omtales imidlertid ikke. Udover at give henvisninger til litteratur om emnet nævner forfatteren beretninger om tidligere stormfloder på østersøkysterne, omend uden at gå i detaljer (p.17).

Prange, Werner: "Alte mündliche Überlieferung aus Nordfriesland und ihre Verwendung bei geologischen und siedlungsgeschichtlichen Untersuchungen in der Marsch." *Nordfriesisches Jahrbuch* 1968-69.

Denne artikel rummer to oplysninger af interesse for studiet af stormfloder: 1. i nogle tilfælde går den mundtlige overlevering tilbage til tiden før marskfladen blev forladt i midten af 1300-tallet, og i nogle tilfælde er den så pålidelig, at den har kunnet vejlede arkæologerne i deres søgen efter spor af bebyggelse. 2. beboelsen af området blev opgivet på grund af stigende havspejl og deraf følgende større stormflodstrussel senest 1362 for at blive genoptaget i 2. halvdel af det 15. århundrede, da inddigningen kom igang (p.267). Ifølge Prange holdt overleveringen om de forladte lokaliteter sig, fordi beboerne slog sig ned på gestranden lige bag dem, så berøringen med det opgivne område blev bevaret.

En senere og ligeledes meget interessant artikel af Prange om dette emne er: "Zur Geschichte von Efkebüll (Nordfriesland) nach geologischen Untersuchungen." *Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte* 104. årgang 1979.

Prange, Werner: "Die Höhe der Sturmflut vom 11. Oktober 1634 in Nordfriesland nach neuen Wasserstandsmarken." *Zwischen Eider und Wiedau* (Heimatkalender Nordfriesland) 1965.

Prange har undersøgt og vurderet en række nyfundne vandstandsmærker fra stormfloden i 1634. De sammenlignes blandt andet med nogle tidligere kendte (deriblandt et i Ribe domkirke). På dette grundlag konkluderer han, at stormfloden i oktober 1634 ikke var i en anden størrelsesorden end 1825 og 1962, selvom man kunne have formodet dette på grundlag af de samtidige beretninger. Prange omtaler utilstrækkelige diger som en hovedårsag til de større tab og skader i 1634 (p.46-47). Dette er uden tvivl rigtigt, men det bør tilføjes, at en meget stor del af tabene i 1634 indtraf på ét bestemt sted, Nordstrand, mens resten af kysten slap med forholdsvis lettere tab, omend de var store nok sammenlignet med de senere stormfloder.

Prange, Werner: "Geologisch-historische Untersuchungen an Deichbrüchen des 15. bis 17. Jahrhunderts in Nordfriesland." *Nordfriesisches Jahrbuch* 1971.

I løbet af redegørelsen for resultatet af de nævnte undersøgelser gives oplysninger om forskellige stormfloder, men især de to følgende bør fremhæves: 1. at inddigningen af den senest 1362 forladte marskflade begyndtes i sidste fjerdedel af det 15. århundrede (p.30). Dette vil sige, at marsken var ubeboet i omkring 100 år, og at havet i dette tidsrum aflejrede materiale på den tidligere overflade. 2. artiklens konklusion, nemlig at stormflodskatastroferne i fortiden ikke skyldtes højere stormfloder - stormfloden i oktober 1634 var for eksempel af samme størrelsesorden som den i februar 1962 - men lavere og svagere diger.

(Artiklen er anmeldt af Hans Wilhelm Schwarz i *Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte* 102.-103. årgang 1977-78.)

Rohde,Hans: "Die Weihnachtsflut 1717 an der Schleswig-Holsteinischen Westküste." **Zwischen Eider und Wiedau** (Heimatkalender für Nordfriesland) 1966.

Artiklen er kort men betydningsfuld. For det første giver den en beretning om julestormfloden 1717. For det andet redegøres der for, hvorledes en række stormflodshøjder i Tønningen kan beregnes på grundlag af en øjenvidneberetning om julestormfloden og vandstandsmærker i byens havn. For det tredje giver artiklen et indtryk af, hvad der kan fremdrages om historiske stormfloder og kan ikke mindst som "forstudie" til Petersen & Rohde's "Sturmflut." gøre krav på interesse.

Rohde,Hans: "Hochwassermarken am Hafen Tönning." **Zwischen Eider und Wiedau** (Heimatkalender für Nordfriesland) 1964.

I den ret korte artikel omtales et antal stormfloder, og spørgsmålet om stormflodshyppighed og -højde belyses. De højvandsmærker, der omtales i titlen, er plader på husmure ved Tønning havn, på hvilke vandstanden på dette sted ved usædvanlige stormfloder kan ses. Således diskuteres såvel disse bestemte stormfloder som emnet stormfloder i almindelighed, herunder havspejlets stigning.

Steenstrup,Johannes: "Danmarks Tab til Havet i den historiske Tid." **Historisk Tidsskrift** 8.Række Bind I, 1907-1908.

Steenstrup's hovedtese er, at de gængse opfattelser og beregninger af, hvor meget land, der er tabt til havet i historisk tid, er meget overdrevne. I særdeleshed støtter han sig til den omstændighed, at de ellers righoldige kilder ikke melder noget om tab af en sådan størrelsesorden, og han giver eksempler på lokale overleveringers og fortællingers upålidelighed, når det drejer sig om havets ødelæggelser. Som årsag til stormfloder og sandflugt nævner Steenstrup ødelæggelse af kysterne og deres bevoksning, og han mener iøvrigt, at sandflugten har været langt mere skadelig end stormfloderne. Desuden påpeger han, at kildernes meddelelser om ødelagte sogne og lokaliteter kan give et overdrevent indtryk af det areal, der faktisk blev opslugt af havet: sogne kan være blevet lagt sammen med andre, fordi deres økonomiske ydeevne svigtede, og de omtalte lokaliteter kan have været meget små og af midlertidig karakter; at områder blev lagt øde betyder ikke nødvendigvis, at de gik permanent tabt til havet, og ofte har det været sandflugt, der førte til, at de blev opgivet.

Steenstrup,Johannes: "Nogle Træk af Fiskerbefolkningens Historie." **Historisk Tidsskrift** 7.Række Bind VI, 1905-1906.

Steenstrup understreger her, som i "Danmarks Tab til Havet i den historiske Tid.", at lokaliteter, der omtales som tabt til havet ofte kan have været lejlighedsvist beboede fiskerlejer, der ofte flyttedes fra et sted til et andet og kun bestod af mere eller mindre midlertidige hytter. Fortællingerne om forsvundne huse kan følgelig skyldes, at de ganske enkelt blev flyttet - og hvis sådanne fiskerhytter faktisk skylledes bort, forudsætter det ingen større naturkatastrofe.

Troels-Lund,Troels: "Dagligt liv i Norden i det sekstende århundrede." 6.udgave København 1968 (1.udgave 1879-1901).

Af væsentlig betydning for spørgsmålet om stormfloder er alene den påstand - støttet til C.C.Andersen: "Om Klitformationen og Klittens Behandling og Bestyrelse." - at et areal svarende til Falster og Møn tilsammen er gået tabt til havet langs den jyske vestkyst siden det 16. århundrede (p.65-66). Det er denne påstand, Steenstrup bestrider i "Danmarks Tab til Havet i den historiske Tid.". Iøvrigt kun spredt og uvæsentlig omtale af stormfloder.

BIBLIOGRAFI.

INDLEDNING.

På den følgende liste er i princippet medtaget al af undertegnede kendt udgivet litteratur om emnet, inklusive den ved udarbejdelsen af teksten anvendte litteratur og de specielle kilder. Dog er de under specielle kilder 3. anførte kronister og annaler samt aviser fra tiden efter år 1700 udeladt. Litteratur om mere teknisk betonedede spørgsmål i forbindelse med stormfloder og digebyggeri er anført i Marcus Petersen: "Die Wasserwirtschaft Schleswig-Holsteins im Schrifttum seit 1948." *Die Heimat* 1968. Af hensyn til nærværende listes omfang er kun nogle af de pågældende titler opført på den. Løvrigt er listen utvivlsomt ufuldstændig, ligesom det overvejende er danske og tyske tekster, der er anført på den.

* foran forfatternavn og titel markerer, at den pågældende tekst er medtaget i den kommenterede bibliografi. Der bør måske gøres opmærksom på M.K.E. Gottschalk: "Stormvloeden en Rivieroverstromingen in Nederland, Deel 1-3." som et eksempel på et med kritik gennemført indsamlingsarbejde vedrørende stormfloder.

Nogle forkortelser:

SH Prov-Ber.: Schleswig-Holstein-Lauenburgische Provinzialberichte.

JbNfV.: Jahrbuch des Nordfriesisches Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe (Husum).

JbNfI.: Jahrbuch des Nordfriesischen Instituts.

ZSHG.: Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte (Kiel/Neumünster).

- Abrahamse, Jan & Joenje, Wouter & van Leeuwen-seelt, Noortje, 1976: "Vadehavet - et dansk-tysk-hollandsk naturområde." Dansk udgave ved Bygd, Esbjerg.
- Alardus, L.: "Nordalbingia."
- Albertus Stadensis: "Chronicon."
- Amsinck, C., 1886: "Die Familie Amsinck." Hamburg.
- Andersen, Cl., 1976: "Sturmflut am 3. Januar 1976." Jahrbuch 1975, Söl'ring Foriining e. V., Sylt.
- Andresen, A., 1937: "Sturmfluten an der deutschen Nordseeküste." Weimar.
- Andresen, C. C., 1856: "Om Landtungen mellem Vesterhavet og Liimfjorden fra Agger til Pælediget (Ringkjøbing Amt), dens Fortid og Nutid." Tidsskr. for Populær Fremstilling af Naturvid. III.
- Andresen, C. C., 1861: "Om Klitformationen og Klittens Behandling og Bestyrelse." København
- Andresen, F. H., 1976: "Die Sturmflut von 3. Januar 1976 an der nordfriesischen Küste." Nordfriesland 35/36.
- Andresen, L.: "Der Herzog von Schleswig und die friesische Uthlande." ZSGH. Bd. 61.
- Andresen, Ludwig, 1937: "Kulturspuren im Watt bei der Hallig Langeness-Nordmarsch." Förer Heimatbücher 22. Wyk/Föhr.
- Andresen, Ludwig, 1940: "Bäuerliche und Landes-herrliche Leistung in der Landgewinnung im Amte Tondern bis 1630." Westküste 2, 2/3. Heide.
- "Annales s. Jacobi Leodensis."
- Anonymus, 1718: "Umständliche historische Nachricht von der grossen Wasserfluth, welche 1717 Holstein, Schleswig, Bremen etc. betroffen hat." Hamburg.
- Anonymus, 1751: "Umständlicher Bericht von der den 11. Sept. 1751 in den Herzogthümern Schleswig-Holstein erfolgten Wasser-Fluth." Glückstadt.
- Anonymus, 1791 og 1794: "Nachricht von den Wirkungen der letzten hohen Fluthen." SH Prov-Ber.
- Anonymus, 1825: "Denkmal der Wasserfluth, welche im Februar 1825 die Westküste Jütlands und der Herzogthümer Schleswig und Holstein betroffen hat." Tønder.
- Anonymus, 1873: "Der Novembersturm (1872)." Daheim IX, 12.
- Anonymus, 1873: "Die Sturmflut vom 13. November 1872. Zusammenstellung aus den bei dem Schleswig-Holsteinischen Central-Comite für die Nothleidenden eingegangenen Berichten." Glückstadt.
- Anonymus, 1905: "Die grosse Sturmflut von 1825." Hus. Wochenbl. 15.
- Arends, F., 1826: "Gemälde der Sturmfluten vom 3. bis 5. Februar 1825." Bremen.
- Arends, F., 1833: "Physische Geschichte der Nordseeküste und deres Veränderungen durch Sturmfluten." Emden, 2. Bd., Nachdruck Leer 1974.
- Asmussen, Asmus & Pauls, Ferdinand & Volquardsen, Sönich (redaktører), 1985: "700 Jahre Tetenbüllers Trockenkoog. Traditionen im Eiderstedter Land." Tetenböl.
- Augustiny, W., 1948: "Die grosse Flut. Chronik der Insel Strand." I-II, 4. Aufl. Gütersloh.
- Backsen, H., 1964: "Der Bupheverkoog im Deich- und Sielverband Pellworm und die Sturmflut am 16./17. Februar 1962." 25 Jahre Bupheverkoog (M. Petersen). Kiel.
- Baensch, O., 1872: "Studien aus dem Gebiet der Ostsee. Wind-Wellen, Küstenstrom." Z. f. Bauw.
- Baensch, O., 1875: "Die Sturmflut vom 12. und 13. November 1872 an den Ostseeküsten des preussischen Staates." Z. f. Bauw.
- Bakker, J. P., 1953: "Zijn de Bijzonder hoge Vloeden in ons Land in vroeghistorische und historische Tijd aan bepaalde Perioden gebonden?" Folia Civitatis. Amsterdam.
- Bakker, J. P., 1958: "Transgressionsphasen und Sturmflutfrequenz in den Niederlanden in historischer Zeit." - Tagungsbericht u. wissenschaft. Abh., Dtsch. Geographentag Würzburg 1957.
- Bantelmann, A., 1939: "Das nordfriesische Wattenmeer, eine Kulturlandschaft der Vergangenheit." Westküste 2, 1.
- Bantelmann, A., 1949: "Ergebnisse der Marschenarchäologie in Schlesw.-Holst." Offa.
- Bantelmann, A., 1949: "Toftings Stellung in der Siedlungsgeschichte der Marsch." Flensburger Tageblatt 179.
- Bantelmann, A., 1950: "Besiedlungsgeschichte Eiderstedts." Hus. Nachr. 5.
- Bantelmann, A., 1955: "Tofting, eine vorgeschichtliche Warft an der Eidermündung." Neumünster.
- Bantelmann, A., 1960: "Forschungsergebnisse der Marschenarchäologie an der schleswig-holsteinischen Westküste." Die Küste 8.
- Bantelmann, A., 1964: "Aus der Vorgeschichte des Bupheverkooges." 25 Jahre Bupheverkoog (M. Petersen). Kiel.
- Bantelmann, A., 1966: "Die Landschaftsentwicklung an der schleswig-holsteinischen Westküste, dargestellt am Beispiel Nordfriesland. Eine Funktionschronik durch fünf Jahrtausende." Die Küste 14, 2.
- Bantelmann, A., 1969: "Die Meeresspiegelschwankungen." Schr. Geogr. Inst. Univ. Kiel, 30.

- Bantelmann, A., 1973: "Die Entwicklung des nordfriesischen Küstenraumes unter besonderer Berücksichtigung des Wattenmeeres." Fries.Jb.
- Bantelmann, A., 1975: "Die frühgeschichtliche Marschensiedlung beim Elisenhof in Eiderstedt." Bern-Frankfurt/M. Bd. I.
- Baudissin, Graf A., 1876: "Blicke in die Zukunft der nordfriesischen Inseln und der schleswigschen Festlandsküste." Schleswig.
- Becken, F. W., 1949: "Sturmfluten und Regemengen in Cuxhaven." Ann. Meteorol.
- Becker, J., 1925: "Sturmfluten an unserer Ostseeküste." Meckl. Monatsh.
- Becker, Peter Willemoes, 1847-57: "Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering af udenlandske Archiver."
- Behre, K. E. & Menke, B., 1969: "Pollenanalytische Untersuchungen an einem Bohrkern der südlichen Doggerbank." Beitr. z. Meereskunde 24/25.
- "Bekanntmachung von Seiten der Kön. Schleswig-Holstein-Lauenburgischen Kanzeley." 19. 2.1825.
- Berndt, F., 1928/1929: "Küstensenkungsmessungen." Mitt. d. Reichamtes f. Landesaufnahme.
- "Beschreibung des Elbstroms." Nürnberg 1868.
- "Betænkning (1914) afgiven af den af Ministeriet for offentlige Arbejder den 4. marts 1913 nedsatte Kommission vedrørende Sikringen af Skallingen med omgivende Farvande m. m." København.
- "Betænkning (1924) afgivet af Stormflodsudvalget af 1923." København.
- "Betænkning (1938) angaaende Dæmning mellem Rømø og Fastlandet og Landvindingsarbejder i Vadehavet indenfor Rømø. Pl. I-X. Afgivet den 26. Marts 1938 af det af Ministeriet for Offentlige Arbejder under 7. Maj 1936 nedsatte Udvalg." København.
- "Betænkning (1955) angående mulighederne for sikring af bebyggelse i marsken i Tønder og Ribe amter. Afgivet den 15. juni 1955 af Landbrugsministeriets udvalg af 16. aug. 1950. Betænkning nr. 130." København.
- "Betænkning - januar 1975." Stormflodsudvalget/Ribe Amtskommune. Ribe 1975.
- Beyer, A., 1901: "Untersuchungen über Umlagerungen an der Nordseeküste, im besonderen an und auf der Insel Sylt." Halle.
- Biernatzki, J. C., 1902: "Die Halligen." Kiel og Leipzig.
- Bircherod, Jens, 1846: "Historisk-biografiske Dagbøger fra 1658-1708." ved Chr. Molbech. København.
- Blażyk, P., 1962: "Zur Vermeidung von Deichschäden durch Tiere und Unkräuter bei Sturmfluten." Wasser u. Boden.
- Bobé, Louis, 1905: "Bidrag til Tønder Bys og Hostrup Sogns Historie 1540-1692." Sønderjydske Aarbøger.
- Bockenhoffer: Maanedlige Relationer 1685-1698.
- Bode, Karl, 1910: "Agrarverfassung und Agrarvererbung in Marsch und Geest." Abh. des Staatswiss. Seminars zu Jena 8, 4. Jena.
- Boelke, S. & Relotius, P. C., 1974: "Über die wellenerzeugten Druckschlagsbelastungen von Seedeichen im Böschungsbereich zwischen 1:4 und 1:6." Mitt. d. Leichtweiss-Inst. Braunschweig 42.
- Boesgaard, H., 1913: "Vestkystens Værn. Hvide Sande." Illustreret Tidende 54. årgang nummer 42. København 20. juli.
- Boesgaard, H., 1913: "Vestkystens Værn. Sikringen af Marsken omkring Ribe." Illustreret Tidende 54. årgang nummer 39. København 29. juni.
- *Boetius, Matthias, 1623: "De cataclysmo nordstrandico." Schleswig - oversat og udgivet af Otto Harz: Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins Band 25 Neumünster 1940.
- Bolten, Johan Adrian, 1781-88: "Ditmarsische Geschichte." I-IV.
- Borzikowsky, R., 1963: "Betrachtungen über die Sturmflut vom 16./17. Februar 1962 aus der Sicht des Landkreises Husum." Zwischen Eider und Wiedau.
- Bothmann, W., 1962: "Die grosse Sturmflut vom 16. Februar 1962." Ditmarschen, H. 1.
- Bothmann, W., 1963: "Die grosse Sturmflut vom 16. Februar 1962 und ihre Lehren." Zwischen Eider und Wiedau.
- Bothmann, W., 1964: "Wandlungen einer Küstenlandschaft. Pläne für die Meldorfer Bucht." Geogr. Rundschau.
- Boyens, W. & Ehlfeld, H. & K. & Petersen, C., 1974: "Sturmflut 1973 - 3 Berichte über die Sturmflutreihen im November und Dezember 1973." Nordfriesland 29.
- Boysen, Kurt, 1967: "Das Nordstrander Landrecht von 1572. Entwicklung und Text." Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins Band 54 Neumünster.
- Brahms, A., 1754 og 1757: "Anfangsgründe der Deich- und Wasser-Baukunst." Aurich.
- Brandt, E. R. O., 1901: "Sturmflut auf Lange-ness." Hbg. Nachr.
- Brandt, Heinrich, 1967: "Das Meer gab einen Friedhof frei." Die Heimat 2.
- Braren, Joh., 1935: "Die vorgesch. Altertümer der Insel Föhr." Witsum.
- Breckwoldt, J., 1914: "Die hydrographischen Veränderungen in Schleswig-Holstein." Schr. Naturwiss. Ver. SH.

- Brösskamp, K. H. med flere, 1976: "Seedeichbau, Theorie und Praxis." Hamburg.
- Bruhn, E., 1905-1906: "Nachrichten über und aus Coldenbüttel." Mitteilungen des Nordfriesischen Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe 3.
- Bruhn, E., 1926: "Zum Gedächtnis Anton Heimreich's Walter." JbNfV.
- Brümmer, G., 1968: "Untersuchungen zur Genese der Marschen." Aus dem Institut für Pflanzenernährung und Bodenkunde der Universität Kiel, Dissertation. Kiel.
- Bruun, C., 1872: "En Stormflod for en Menneskealder siden." Nærd og Fjern bind I.
- Bruun, H., 1806: "Forsøg til en fysisk-oekonomisk Beskrivelse over Ejlandet Mandøe." Haderslev.
- Bubendey, J. F., 1895: "Die Sturmfluten in der Nordsee vom 12. Februar und 23. Dezember 1894." Zentralbl. d. Bauverw..
- Bubendey, J. F., 1897: "Der Einfluss des Windes und des Luftdrucks auf die Gezeiten." Zentralbl. d. Bauverw..
- Bülow, K. v., 1954: "Allgemeine Küstendynamik und Küstenschutz an der südlichen Ostsee zwischen Trave und Swine." Geologie, Beiheft 10.
- Buhse, K.-H. & Maassen, P., & Nissen, N. R., & Titzk, R., 1976: "Die grosse Flut 76, Abwehr und Vorsorge." Ditmarschen.
- Busch, A., 1923: "Die Entdeckung der letzten Spuren Rungholts." JbNfV.
- Busch, A., 1927: "Neue Beiträge zur Frage der Bodensenkung in Nordfriesland." JbNfV.
- Busch, A., 1928: "Auf Rungholt-Sand." JbNfV.
- Busch, A., 1928: "Die Landsenkung auch im Eider- und Treenegebiet." JbNfV.
- Busch, A., 1929: "Milde und Mildeburg." JbNfV.
- Busch, A., 1930: "Landsänkung und Eiderabdämmung." Landeszeitung, Rendsburg 27. 1..
- Busch, A., 1930: "Taucht unser Land auch in der Gegenwart noch unter?" JbNfV.
- Busch, A., 1932: "Ein Beitrag zu der Frage ob grosse Kulturbauwerke wie etwa die Eiderabdämmung und der Hindenburgdamm verhängnisvolle Flutstauungen bewirken können." Die Heimat.
- Busch, A., 1933: "Meine Wanderung im Rungholtswatt am 3. Juni 1933." Die Heimat.
- Busch, A., 1934: "Was erinnert auf Nordstrand und Pellworm noch an die grosse Flut?" Husumer Nachrichten, 11. 10..
- Busch, A., 1934: "Wie es bei der Entdeckung des Rungholtswatt in Wirklichkeit herging." Die Heimat.
- Busch, A., 1934: "Ein Sturmfluterlebnis am 16. Februar 1916." Die Heimat.
- Busch, A., 1934: "Allgemeine Gesichtspunkte zur Marschenforschung in Ditmarschen." i: Fr. Saefel: "Handbuch der Landschaft Ditmarschen." Heide 1935.
- Busch, A., 1935: "Zur Frage geologischer Vorgänge in Ditmarschen." i: Fr. Saefel: "Handbuch der Landschaft Ditmarschen." Heide 1935.
- Busch, A., 1936: "Neue Beobachtungen im Rungholtswatt im Jahre 1935." Die Heimat.
- Busch, A., 1936: "Neue Gesichtspunkte zur Kartographie des mittelalterlichen Nordfrieslands?" JbNfV.
- Busch, A., 1937: "Bilder von und nach den Oktoberfluten 1936." Die Heimat.
- Busch, A., 1937: "Sturmflut an den Deichen der Deutschen Nordseeküste." i: Natur und Volk Frankfurt 1937.
- Busch, A., 1937: "Rungholt-Luftspiegelungen." Nordelbingen 13. Jahrgang.
- Busch, A., 1938: "Was alles vor der Entdeckung des Rungholtswatts bei der Hallig Südfall gesehen worden ist." Die Heimat.
- Busch, A., 1938: "Die Rungholtsage und die Lagesbestimmung nach Matz Paysen." JbNfV.
- Busch, A., 1939: "Alte Deichquerschnitte auf Sylt." Westküste Band II, Heft 1.
- Busch, A., 1940: "Der gegenwärtige Stand der Rungholtforschung." i: Natur und Volk Frankfurt 1940.
- Busch, A., 1940: "Nochmals Rungholt-Luftspiegelungen." Nordelbingen 16. Jahrgang.
- Busch, A., 1941: "Eisschubberge im Wattenmeer." i: Natur und Volk Frankfurt 1941.
- Busch, A., 1951: "Ein Versuch, vor 60 Jahren Rungholt zu entdecken." Die Heimat.
- Busch, A., 1952: "Über Clades Rungholtina." Die Heimat.
- Busch, A., 1954: "Flurnamen und Fluruntersuchungen in der Gemarkung Hallig Südfall." Nordelbingen 22. Jahrgang.
- Busch, A., 1954: "Handwerkliche Wattfunde." Die Heimat.
- Busch, A., 1954: "Nochmals: Zum Stand der Mildeburgforschung." Die Heimat.
- Busch, A., 1955: "Die rätselhafte Schlosswarf auf Nordstrand." Schleswig-Holsteinischer Heimatkalender Rendsburg.
- Busch, A., 1956: "Handwerkliche Wattfunde." Die Heimat.
- Busch, A., 1957: "Die heutige Hallig Südfall und die letzten Spuren Rungholts." Die Heimat.

Busch, A., 1958: "Ein Hausfundament im Watt vor dem Elisabeth-Sophien-Koog auf Nordstrand." Nordelbingen 26. Jahrgang.

Busch, A., 1958: "Über die frühere Trinkwasserversorgung in den Marschgebieten." Zwischen Eider und Wiedau.

Busch, A., 1960: "Aus der Geschichte zweier Fährhäuser auf Nordstrand." Zwischen Eider und Wiedau.

Busch, A., 1960: "Friesenhaus in Efkebüll mit einer Sturmflutmarke." Die Heimat.

Busch, A., 1960: "Eine alte Landoberfläche und Kulturspuren im Nordstrander Watt." Die Küste.

Busch, A., 1961: "Reste der Rungholter Schleusen sind schon seit 80 Jahren beobachtet." Die Heimat.

Busch, A., 1962: "Die Bergung der Schleusenreste im Rungholtwatt." Die Heimat.

Busch, A., 1962: "Liliencrons Dichtung und die Rungholtforschung." Die Heimat.

Busch, A., 1962: "Sturmflut in hydrographischer Sicht." Dithmarscher Landeszeitung, Heide 4. 4..

Busch, A., 1962: "Viel Marschenland ging unter." Hus. Tageszeitung, 12. 1..

Busch, A., 1963: "Alte und neue Deichprofile von Strucklahnungshörn (Nordstrand) und der Anstieg des Meeresspiegels." Die Heimat.

Busch, A., 1963: "Zur Rekonstruktion der Rungholter Schleusen." Die Heimat.

Busch, A., 1963: "Viele neue Siedlungsspuren im Rungholtwatt." Die Heimat.

Busch, A., 1963: "Zum vorläufigen Abschluss meiner Rungholtforschung." Die Heimat.

Busch, A., 1968: "Wie konnte im heutigen Wattenmeer die Hafensiedlung Rungholt entstehen?" Die Heimat.

Busch, A., 1969: "Eine bisher unbekannte Rungholtkarte von Johannes Mejer." Die Heimat.

Busch, A.: "Alle Veröffentlichungen über Rungholt." Sonderhefte der Heimat und Nordfr. Jahrbücher.

Bygd 1. årgang nummer 1, 1970.

Bygd 4. årgang nummer 3, 1973.

Bygd 7. årgang nummer 1, 1976.

Camerer, J. F., 1758-62: "Vermischte historisch-politische Nachrichten von merkwürdigen Gegenden der Herzogthümer Schleswig und Holstein." I-II. Flensburg og Leipzig.

Carstens, G., 1931: "Die Dockkoog bei Husum." JbNfV.

Carstens, G., 1962-63: "Sturmflut und Küstenschutz." JbNfI 8.

Carstens, H., 1976: "Auswirkungen der Sturmflut vom 3. 1. 1976 auf die Landesschutzdeiche im Bereich der schleswig-holsteinischen Elbmarschen." Wasser u. Boden.

Caspers, H., 1963: "Biologische Analyse der grossen Sturmflut im Elbe-Ästuar." Abh. u. Verh. d. wiss. Ver. i. Hbg. N. F. VII.

Christensen, Aksel E., 1938: "Danmarks Befolkning og Bebyggelse i Middelalderen." i: Brøndum-Nielsen, Johs. (redaktør): Nordisk Kultur 11: "Befolkning under Medeltiden." Stockholm-Oslo-København.

Christensen, C. A., 1960-62: "Krisen på Slesvig Domkapitels jordegods 1352-1437." Historisk Tidsskrift 11. række 6. bind (med tysk resumé).

Christensen, Chr. Villads, 1902: "Nykjøbing paa Mors 1299-1899." Udgivet af Nykjøbing Byraad. København.

Christiansen, U. A., 1903: "Die Geschichte Husums im Rahmen der Geschichte Schleswig-Holsteins mit vorangehender Beschreibung Nordfrieslands und der Sturmfluten in einfachen Einzeldarstellungen." I. Husum.

Christiansen, W., 1934: "Jordsand." Sønderjyds Maanedsskrift 10. årgang 1933-34, februar 1934.

**Chronicon Eiderostadense vulgare (Gemeine Eiderstedtische Chronik) - 1103-1547." Mitgeteilt und mit einer kurzen Einleitung versehen von J. Jasper. Garding 1923.

Clasen, H., 1875: "Die Probstei in Wort und Bild." Schönberg.

Colding, A., 1881: "Nogle Undersøgelser over Stormen over Nord- og Mellemeuropa af 12.-14. November 1872 og over den derved fremkaldte Vandflod i Østersøen." Videnskabernes Selskabs Skrifter 6. række, naturvidenskabelig og matematisk afdeling I, 4.

Cordes, F., 1972: "Eiderdamm, Natur und Technik (mit Sonderdruck aus die Bautechnik, H. 11 und 12, 1970; H. 9, 10 u. 11, 1971; H. 7 und 8, 1972)." Hamburg.

Corkan, R. H., 1948: "Storm Surges in the North Sea." I-II. Washington D. C.

la Cour, Vilhelm, 1941: "Historikeren og Sønderjylland. En Udsigt over Forskning og Fremstilling af Sønderjyllands Historie. I. Studiet grundlægger." København.

la Cour, Vilhelm & Fabricius, Knud & Hjelholt, Holger & Lund, Hans (redaktører), 1930-1942: "Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske Folk." I-III. København.

la Cour Madsen, J. Christian: "Ved Vadehavet 1971." I-II.

Culemann, Gregor, 1719 (-28): "Denck-mahl der zwo hohen Wassers-Fluthen, von welchem die erste Ao. 1717 d. 25. Dec. in der Christ-Nacht, die andere Ao. 1718 d. 26. Febr. insonderheit in die Wilster-Marsch eigebrochen, und in derselben unbeschreiblichen Schaden verursacht." Halle (med 3 fortsættelser 1728).

- Culemann, Gregor, 1728: "Denkmal von den hohen Wasserfluthen." Wilster, ny udgave 1926.
- Cypræus, Johan Adolph, 1634: "Annales Episcoporum Slesvicensium." Køln.
- Czock, H. & Wieland, P., 1965: "Naturnahe Küstenschutz am Beispiel der Hörnum-Düne auf der Insel Sylt nach der Sturmflut vom 16./17. Februar 1962." Die Küste 13.
- Danckwerth, Casparus & Mejer, Johannes, 1652: "Neue Landesbeschreibung der zwey Herzogthümer Schleswich und Holstein." Husum (genoptrykt Heinevetter Verlag 1963).
- "Danmarks Riges Historie." Redigeret af Johannes Steenstrup med flere. København 1898-1905.
- "Danske Kancelliregistranter 1535-1550." Udgivet af Kr. Erslev & W. Møllerup. 1881-82.
- Danø, J. K., 1924: "Nogle Hovedtræk vedrørende Limfjordstangernes og den vestjyske Kystsikrings Historie." Særtryk af Lemvig Folkeblad. Ringkøbing.
- Dau, H. C., 1906: "Verzeichnis der Köge Schleswigs." Die Heimat.
- Degn, C. & Muus, U., 1963: "Topographischer Atlas Schleswig-Holstein." Neumünster.
- Degn, C. & Muus, U., 1965: "Luftbildatlas Schleswig-Holstein." Neumünster.
- Degn, C. & Muus, U., 1968: "Luftbildatlas Schleswig-Holstein II." Neumünster.
- *Degn, Ole, 1971: "Livet i Ribe 1560-1700 i samtidiges optegnelser." Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie nummer 25. Universitetsforlaget i Aarhus.
- Degn, Ole, 1981: "Rig og fattig i Ribe. Økonomiske og sociale forhold i Ribe-samfundet 1560-1660." 1-11. Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie nummer 39. Universitetsforlaget i Aarhus.
- Delff, C., 1933: "Woher stammt der neu auflandende Boden im Wattenmeer?" JbNFV.
- Delff, C., 1934: "Aus Nordfrieslands Watt und Marsch." Jahrb. Nordfr..
- Delff, C., 1934: "Nordfrieslands Werden und Vergehen." Nordelbingen 10. Jahrgang, Teil 1-2.
- Delff, C., 1936: "Gestaltwandel der nordfriesischen Marsch und seine Bedingungen." Jahrb. Nordfr..
- "Den dansk-tydske krig i Aarene 1848-1850." udarbejdet paa Grundlag af officielle Documenter og med Krigsministeriets Tilladelse udgivet af Generalstaben. 3die Del: Krigen i 1850. III Del, 2. Afsnit. København 1882.
- "Den der ikke vil dige må vige!" Kronik i Vestkysten 3. 1. 1976.
- "Den gamle Klagesang." Sønderjydske Maanedsskrift 1935.
- "Designatio eller Fortægnelse paa de arme ælendige Mennisker, som saa ynckelig ere drucknede oc omkomme, udi Nordstrand oc Eydersted, anno 1634. Den 11. oc 12. Octobris forleden om Natten. (.....)." 1635.
- "Det gamle Sæby." Redigeret af R. Egevang/Nationalmuseet 1977.
- Detmar: "Lübische Chronik." (cirka 1390).
- Dette, H. H., 1974: "Wellenmessungen und Brandungsuntersuchungen vor Westerland/Sylt." Mitt. d. Leichtweiss-Inst. Braunschweig 40.
- Dette, H. H., 1974: "Grundsätzliche Betrachtung über die Bemessung und die Ausbildung von geneigten Wallenbrechern." Mitt. d. Leichtweiss-Inst. Braunschweig 42.
- Deutsches Gewässerkundliches Jahrbuch - Küstengebiet der Nord- und Ostsee, 1974. Kiel.
- "Die Flutkatastrophe von 1825 in Nordfriesland." (redigeret af L. C. Peters) Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins 1926.
- "Die höchsten Wasserstände an den Pegeln der Schleswig-Holsteinischen Westküste." Zwischen Eider und Wiedau 1963.
- "Die nordfriesischen Inseln vor und nach der Sturmflut vom 11. Okt. 1634. Im Auftrage des preuss. Landwirtschaftsministeriums bearbeitet in der Landesanstalt für Gewässerkunde und Hauptnivelements." Berlin 1934.
- "Dige og kog. Festskrift i anledning af 50-året for opførelsen af Kong Christian den Tiendes Dige." (redigeret af Niels Kingo Jacobsen). København 1972.
- Dienemann & Scharf, 1931: "Zur Frage der neuzeitlichen Küstensenkung." Jahrbuch der geologischen Landesanstalt.
- Dietrich, G., 1954: "Ozeanographisch-meteorologische Einflüsse auf Wasserstandsänderungen des Meeres am Beispiel der Pegelbeobachtungen von Esbjerg." Die Küste 2.
- Dietze, W., 1974: "Über den Begriff "Sturmflut."" Zw. Ems u. Jade, Mitt. WSD Aurich, 1.
- "Disser. Fridericiana de prestere nuperrimo, von dem neulichen grausamen Sturm und Ungewitter, quam sub. præs. Wilh. Huld. Waldschmiedts ad. d. Mart. 1704 publice defendet pet. porsch. Kiliæ."
- Dittmer, E., 1948: "Die Küstensenkung an der Schleswig-Holsteinischen Westküste." Forschung und Fortschritte 24. Jahrgang Heft 17-18.
- Dittmer, E., 1952: "Die nacheiszeitliche Entwicklung der schleswig-holsteinischen Westküste." Meyniana 1. Neumünster.
- Dittmer, E., 1954: "Der Mensch als geologischer Faktor an der Nordseeküste." Eiszeitalter u. Gegenwart 4-5.
- Dittmer, E., 1955: "Deichverstärkung und Baugrund." die Küste 3.

- Dittmer, E., 1960: "Neue Beobachtungen und kritische Bemerkungen zur Frage der "Küstensenkung"." Die Küste 8.
- Dittmer, E., 1961: "Zur Siedlungs- und Bedeichungsgeschichte Nordfrieslands." Grenzfriedensheft 2.
- Domzig, H., 1955: "Wellendruck und druckerzeugender Seegang." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 8.
- Drebes, H., 1969: "Untersuchung über den Einfluß des Hindenburg-Dammes auf die Tidehochwasserstände im Wattenmeer." Die Küste 17.
- "Drei Bücher über Denkwürdigkeiten von Sturmfluten, welche Nordstrand betroffen haben." JbNfV 1933.
- Duensing, G. & Höflich, O. & Kaufeld, L. & Schmidt, H. & Olbrück, G. & Brandt, B., 1985: "Meteorologische Untersuchungen über Stürme an der Deutschen Nordseeküste." Deutsche Wetterdienst Seewetteramt. Einzelveröffentlichungen nummer 108. Hamburg.
- Duensing, G. & Steinborn, E., 1977: "Meteorologische Messungen während der Sturmflutlagen im Januar 1976 an der deutschen Küste." Die Küste 30.
- Duphorn, K., 1976: "Gibt es Zusammenhänge zwischen extremen Nordseesturmfluten und globalen Klimaänderungen?" Wasser u. Boden.
- Eckermann, Ch. 1891: "Die Eindeichungen von Husum bis Hoyer." ZSHG 21.
- Eckermann, Ch. 1893: "Die Eindeichungen südlich von Husum in Eiderstedt und Stapelholm." ZSHG 23.
- Eckermann, Ch., 1895: "Die Eindeichungen auf Nordstrand und Pellworm." ZSHG 25.
- Eckermann, Ch., 1896: "Die Eindeichungen bei Bottschloot." ZSHG 26.
- Egedal, J., 1940: "On the Variations of the Normal Height of the Sea-level round the Danish Coast." Det danske Meteorologiske Institut Aarbog 1945.
- Egedal, J., 1949: "Abnorme vandstandsforhold i de danske farvande." II. Publ. fra Det danske Meteorologiske Institut. Medd. nummer 11.
- Eich, 1920: "Die Höhe der Sturmfluten im Wattenmeer hinter der Insel Sylt." Zentralbl. d. Bauverw..
- "Eiderstedtische Chronik von Anno 1712 bis Anno 1740." i N. Falck (udgiver): "Nordfriesische Chronik." (Heimreich) 1-2. Tønder 1819.
- Eilker, G., 1877: "Die Sturmfluten in der Nordsee." Emden.
- "Ein allen Menschen nöthiges, heilsames, und nimmer zu vergessendes Denckmahl der Wasser-Fluth, damit der Allmächtige Ao. 1717 den 25. Dec. die sundige, sichere Menschen in vielen Ländern heimgesucht hat." Hamburg.
- "Ein trurige Klageledt van dem groten Flode de im vorgangenen 1615 Jahre den 1. Decembris auer den Nordstrandt ergangen/vnde wat vor grote Schade an Minschen vnd Vehe scheen ys." Schleswig 1617 (Mumme Harsen) (Universitätsbibliothek, Kiel).
- "En kort sammendragen Beretning saavel om den første den 24. Dec. 1717 som den sidste endnu forfærdeligere Vand-Flod den 25. Febr. 1718 (.....)." Flensburg 1718.
- "En Mærkedag i mit Livs Aarbøger. Fra Stormfloden i Ribe den 7. Januar 1839." (Johannes) Ripenser-Bladet II, 1933 (Illustreret Tidende 1871).
- Engelcke, H., 1873: "Die Schreckensnacht am Ostseestrand." Daheim IX, 12.
- Erchinger, H. F., 1970: "Küstenschutz durch Vorlandgewinnung. Deichbau und Deicherhaltung in Ostfriesland." Die Küste 19.
- Erchinger, H. F., 1974: "Wellenaufwurf an See- deichen. Naturmessungen an der ostfriesischen Küste." Mitt. d. Leichtweiss-Inst. Braunschweig 41.
- Ernst, O., 1934: "Geologie des Salztorfes." Föh- rer Heimatbücher.
- "Erstaunenswürdiger Gedenckzettel und Relation von der erschrecklichen, fast in 100 Jahren nicht erhörten Wasser-Fluth, welche an dem 25. Dec. 1717 sich in Hamburg ergossen (....)." 1718 (med 1. og 2. fortsættelse).
- Eskildsen, Claus ("E. C."), 1932: "Da Danmark hjalp Halligerne." Sønderjydske Maanedsskrift VIII.
- *Eskildsen, Cl., 1934: "Stormflod." Sønderjydske Maanedsskrift 11. årgang 1934-35, december 1934.
- Falck, 1824: "Designatio und Catalogus Vetusus." Staatsb. Mag..
- "Fanøbogen. Optegnelser og erindringer om Fanøens fortid. Nedskrevet af Kaptajn Peder Hansen Clausen, Nordby Fanø i 1911." Udgivet af Max E. Clausen, Portland Oregon USA.
- Feikes, Ernst, 1937: "Die geschichtliche Entwicklung der Deichlast in Nordfriesland." Stuttgart.
- Fink, Troels, 1941: "Anmeldelse af "Nordisk Kultur 1-II, Befolkning."." Fortid og Nutid Bind XIV, juni.
- Fischer, Fritz & Bantelmann, Albert, 1977-78: "Alt-Nordstrand um 1634." ZSHG 102-103.
- Fischer, O., 1934: "Die nordfriesischen Inseln vor und nach der Sturmflut vom 11. Oktober 1634." Berlin.
- Fischer, O., 1955: "Zur Frage nach den höchsten Sturmfluthöhen." i: "Das Wasserwesen....." III, 7.

- Fischer, O., 1955-58: "Das Wasserwesen an der schleswig-holsteinischen Nordseeküste." Berlin. 111. Das Festland. Bd. 1, Sonderprobleme und Einzelfragen des Küstenraumes 1955; Bd. 2, Nordfriesland 1955; Bd. 3, Eiderstedt 1956; Bd. 4, Stapelholm 1958; Bd. 5, Dithmarschen 1957; Bd. 6, Elbmarschen 1957; Bd. 7, Hydrographie 1955.
- Fischer, O., 1958: "2000 Jahre Kampf mit dem Meer an der Westküste Schleswig-Holsteins." Wasser u. Boden.
- Flügel, H., 1964: "Die Insel Helgoland - Werden, Vergehen, Wiederaufbau." Zwischen Eider und Wiedau.
- Fogh, C., 1862: "Stormfloderne i Aarene 1821-25." Slesv. Prov. Efterr. II.
- Forchhammer, Joh. Georg, 1837: "Über dauernde Niveau-veränderungen und Spuren von Überfluthungen an der Westküste des Herzogthums Schleswig." N. Staatsb. Mag. VI (uddrag på dansk i Naturhist. Tidsskrift II, 1838-39).
- "Forslag (1935) og Plan til Iværksættelse af Landvindingsarbejder i Vadehavet." (redigeret af T. Q. Jacobsen). Tønder.
- "Fra Stormfloden 1615." Sønderjydske Maanedsskrift 1937.
- Franke, E., 1976: "Die Standsicherheit der Böschungabdeckung von Seedeichen." Die Küste 29.
- Franz, W., 1969: "Daten zur Geschichte der Insel Nordstrand." Die Heimat.
- Franzius, L., 1965: "Wirkung und Wirtschaftlichkeit von Rauheckwerken im Hinblick auf den Wellenauflauf." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 25.
- Freistadt, H., 1962: "Die Sturmflut vom 16./17. Februar 1962 in Hamburg." Die Küste 10, 1.
- Freistadt, H., 1966: "Hochwasserschutzmassnahmen im Hamburger Raum nach der Sturmflut 1962." Die Küste 14, 1.
- Friedrich, O., 1962: "Bericht des vom Senat der Freie und Hansestadt Hamburg berufenen Sachverständigenausschusses zur Untersuchung des Ablaufs der Flutkatastrophe." Hamburg.
- Friedrichsen, B. N., 1825: "Die hohe Flut in der Nacht zwischen dem 3. und 4. Februar 1825." i: Börensens, H.: "Pellworm, wie es ist und war." 1908.
- "Friedrich-Wilhelm-Lübke-Koog." Schleswig 1979.
- Frydendahl, K., 1989: "Vindmåliger i Danmark." Scientific report. København.
- Führböter, A., 1966: "Der Druckschlag durch Brecher auf Deichböungen." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 28.
- Führböter, A., 1971: "Über die Bedeutung des Lufteinschlags für die Energieumwandlung in Brecherzonen." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 36 og Die Küste 21.
- Führböter, A., 1973: "Eine Refraktionsbühne aus Sand vor Sylt." Wasser u. Boden.
- Führböter, A., 1974: "Eine Bemerkung über den Einfluss des Gischt-anteils in der Luft auf die Windbelastung von Seebauten." Mitt. d. Leichtweiss-Inst. Braunschweig 40.
- Führböter, A., 1974: "Einige Ergebnisse aus Naturuntersuchungen in Brandungszonen." Mitt. d. Leichtweiss-Inst. Braunschweig 40.
- Führböter, A., 1974: "Küstenschutz auf neuen Wegen." VD1-Z, 8.
- Führböter, A., 1976: "Über Zeitliche Änderungen der Wahrscheinlichkeit von Extremsturmfluten an der deutschen Nordseeküste." Mitt. d. Leichtweiss-Inst. Braunschweig 51.
- Führböter, A. & Köster, R. & Kramer, J. & Schwitters, J. & Sindern, J., 1972: "Sandbühne vor Sylt zur Stranderhaltung." Die Küste 23.
- Führböter, A. & Köster, R. & Kramer, J. & Schwitters, J. & Sindern, J., 1976: "Beurteilung der Sandvorspülung 1972 und Empfehlungen für die künftige Stranderhaltung am Westrand der Insel Sylt." Die Küste 29.
- Fülscher, J., 1905: "Über Uferschutzbauten zur Erhaltung der Ost- und Nordfriesischen Inseln." Berlin.
- Funck, Chr., 1718: "Oratio de tuba fluminis die 25. Dec. 1717 per circumum eyderstadiensem et dithmarsensem, aliasque plures regiones personante, nec non de tuba fluminis ad diem 25. Febr. 1718 intonante. Lubecæ 27. Febr. 1718. Hamburgi, 1718."
- Gadow, S. & Reineck, H.-E., 1969: "Ablandiger Sandtransport bei Sturmfluten." Senckenbergiana maritima 1.
- Galthen, Matthias, 1792: "Beskrivelse over Kjøbstaden Ribe fra sin Begyndelse indtil nuværende Tid." Odense.
- Gaye, J., 1951: "Die Wasserstandsänderungen in der Ostsee und in der Nordsee in den letzten 100 Jahren." Die Wasserwirtschaft, Sonderheft.
- Geerkens, A., 1925: "Zur Frage der Entstehung, Erschliessung und Besiedelung des alten Landes Eiderstedt, in Beziehung der Urgeschichte der Marschen überhaupt." JbNfV.
- Geerkens, A., 1926: "Küstensenkung und Flutbewegung." Landwirtschaftliches Jahrbuch. Berlin.
- Geerkens, A., 1935: "Eiderstedter Landverluste des 17. und 18. Jahrhunderts." JbNfV.
- Geertz, Franz, 1888: "Historische karte von den Nordfriesischen Inseln Nordstrand, Pellworm, Amrum, Föhr, Sylt etc. Der continentalen Marsch zwischen Hever und Königsau, sowie der Friesischen Vorgeest. Redigiert für die Zeit von 1643 bis 1648, mit besonderer Berücksichtigung der vor dem Jahre 1643 untergegangenen Koge, Kirchen, Ortschaften etc." Berlin (Geertz-Mappen, Universitätsbibliothek, Kiel).
- George, O., 1963: "Die Sturmfluten an der friesischen Küste und ihre Auswirkungen auf Geschichte und Sprache Frieslands." Zwischen Eider und Wiedau.

- Gerlach, W., med flere, 1975: "Der neue Leuchtturm "Grosser Vogelsand"." Hansa 9.
- Gerths, S., 1963: "Eine Auswirkung der "grossen Mandränke"." Zwischen Eider und Wiedau.
- Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte, 1972: "Die Sturmflut am 13. November 1872." SFSt 22.
- Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte, 1975: "Flensburg "Einst und jetzt." SFSt 24.
- Gienapp, H., 1972: "Wellenmessungen im Seegebiet der Piep (Dt. Bucht)." Helgol. Wiss. Meeresunters. 23.
- Gienapp, H., 1973: "Strömungen während der Sturmflut vom 2. 11. 1965 in der Deutschen Bucht und ihre Bedeutung für den Sedimenttransport." Senckenbergiana maritima 5.
- Gienapp, H. & Tomczak, G., 1968: "Strömungsmessungen in der Deutschen Bucht bei Sturmfluten." Helgol. Wiss. Meeresunters. 17.
- Gierloff-Emden, H. G., 1954: "Die morphologischen Wirkungen der Sturmflut vom 1. Februar 1953 in den Westniederlanden." Hbg. Geogr. Studien 4.
- Göhren, H., 1968: "Tidewasserstände und Windstau im Elbmündungsgebiet." Hbg. Küstenforsch. 3.
- Gottschalk, M. K. E., 1971 (1975, 1977): "Stormvloed en Rivieroverstromingen in Nederland. Deel 1: voor 1400; Deel 2: 1400-1600; Deel 3: 1600-1700." Assen, van Gorkum.
- Gram-Jensen, Ib, 1985: "Sea Floods." Meteorologisk Institut, Climatological Papers no. 13 København.
- Gram-Jensen, Ib, 1986: "Den store manddrukning." Ingeniøren 12. årgang nr. 36, 5. 9..
- Graves, Karoline, 1919: "Om "Kongens Møller" og Omegn i gamle Dage." Fra Holbæk Amt.
- Gregersen, H. V., 1981: "Slesvig og Holsten før 1830." Politikens Forlag, København. Redigeret af Svend Ellehøj & Kristof Glamann.
- Gregersen, Julius, 1947: "Stormfloden i Flensborg den 13. November 1872." Sønderjydsk Maa-nedsskrift.
- Gripp, K., 1944: "Entstehung und künftige Entwicklung der Deutschen Bucht." Archiv. d. Dt. Seewarte.
- Gripp, K., 1952: "Entstehung der Lübecker Bucht und des Brodtener Ufers." Die Küste 1, 2.
- Gripp, K., 1962: "Was brachte die Sturmflut des 16./17. Februar an der Küste Schleswig-Holsteins dem Geologen Neues?" Die Natur.
- Gripp, K., 1964: "Erdgeschichte Schleswig-Holsteins." Neumünster.
- Gripp, K. & Dittmer, E., 1941: "Die Entstehung Nordfrieslands." Die Naturwissensch. 39.
- Gronwald, W., 1960: "Welche Erkenntnisse zur Frage der vermuteten neuzeitlichen Küstensenkung hat die Wiederholung des Deutschen Nordseeküsten-Nivellements gebracht?" Die Küste 8.
- Grossmann, 1916: "Die Sturmfluten an der Deutschen Nordseeküste am 13. Januar und 16./17. Februar 1916." Ann. d. Hydrogr..
- Grove, E. R., 1856: "Naturen paa Slesvigs Vestkyst." Tidsskr. f. populære Fremstillinger af Naturvidensk. IV.
- Grüttner, H., 1970: "Die Abdeichung der Pinnau- und Krückaumündungsgebiete." Wasser u. Boden.
- Grønlund, D., 1780: "Historisk Efterretning om de i Ribe Bye for Hexerie forfulgte og brændte Mennesker."
- Gøede: Ordinaire Post-Tidinger 1673-1681.
- Haar, J., 1962: "Sturmflut 1962. Aus einem Dokumentarbericht von den Halligen." Ber. d. Diakon. Werkes.
- Haarnagel, W., 1960: "Meeresspiegelschwankungen an der deutschen Nordseeküste in historischer und prähistorischer Zeit." Tagungsber. u. wiss. Abhandl. d. Dt. Geographentages Berlin.
- Häberlin, C., 1934: "Die Nordfriesischen Salzsieder." Führer Heimatbücher.
- Hagel, J., 1962: "Sturmfluten." Kosmos-Bibliothek 236, Stuttgart.
- Hager, M., 1971: "Studium von Wellenformen und Wellenkräften bei unterschiedlichen Wellenaufrichtungen." Die Küste 21.
- Hagerup, H., 1932: "Fra gamle Dage." (vise om stormfloden i Randers 1872). Jul i Randers XI.
- Hamsfort, Cornelius: "Chronologia rerum Danicarum secunda ab anno Christi DCLXXXVII ad annum MCCCCXLVIII." Scriptorum rerum Danicarum.....I, 1772.
- Hansen, C. P., 1845: "Die Insel Sylt in geschichtlicher und statistischer Hinsicht." i: (Falck:) "Archiv für Geschichte, Statistik..... der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg." IV.
- Hansen, C. P., 1856: "Chronik der friesischen Uthlande." Altona.
- Hansen, F. Dinsen, 1976: "Nordfrisland - digernes land." Foriining for Nationale Friiske. Byld.
- Hansen, F. T., 1931: "Stormfloden 1872." Rønshoved Højskoles Aarskrift.
- Hansen, G., 1835: "Statist. Mitt. über nordfriesische Distrikte." Neues Staatsb. Magazin.
- Hansen, H., 1925: "Deichbauten und Landgewinnung. Geschichtliche Bemerkungen zum Dammbau nach Sylt." Nordschleswig IV.

- Hansen, H., 1928: "Über das Deichwesen in Nordfriesland." Schlesw.-Holst. Heimatkalender IV.
- Hansen, H., (1928-)1929: "Der Untergang des alten Nordstrand im Jahre 1634." Schlesw.-Holst. Heimatkalender V 1929 (trykt 1928).
- Hansen, H., 1963: "Dünenschutz ist Küstenschutz." Zwischen Eider und Wiedau.
- Hansen, H. C., 1934: "Stormfloder og Oversvømmelser i Bredeaalavningen." Sønderjydske Maanedsskrift 1934-35, oktober 1934.
- Hansen, Dr. J. A., 1934: "Stormflodsminder." Sønderjydske Maanedsskrift 1934-35, november 1934.
- Hansen, K., 1922: "Stormfloden paa Lolland-Falster 1872. Øjenvidners Beretninger." Nykøbing Falster (særtryk af Lolland-Falsters Stiftstidende).
- Hansen, M., 1976: "Sturmflut '76. Insel Nordstrand. Hallig Nordstrandischmoor." Husum.
- Hansen, P., 1879: "Stormfloden af 13. Nov. 1872 og de Arbejder, den har fremkaldt paa Laaland-Falster." Geogr. Tidsskr. III 1879.
- Hansen, Reimer, 1893: "Küstenänderungen im Südwestlichen Schleswig." Petermanns Mitteilungen 39.
- *Hansen, Reimer, 1894: "Beiträge zur Geschichte und Geographie Nordfrieslands im Mittelalter." ZSHG 24.
- Hansen, Reimer, 1895: "Die Eiderstedtischen Chronisten vor Peter Sax." ZSHG 25.
- Hansen, Reimer, 1904: "Quellen zur Geschichte des Bistums Schleswig." Kiel.
- Hansen, Reimer, 1909: "Über die Sturmfluten an der Nordseeküste." Gaea, Natur u. Leben 45.
- Hansen, S., 1955: "Erklæring om vurdering udfra geologiske synspunkter af risikomomentet ved en bebyggelse af marsken. Betænkning ang. mulighederne for sikring af bebyggelse i marsken i Tønder og Ribe amter. Betænkning 130, bilag 4." København.
- Hansen, U. A., 1977: "Der Brandungstau als Teil des Bemessungswasserstandes." Wasser u. Boden.
- Hansen, Viggo, 1964: "Landskab og bebyggelse i Vendsyssel. Studier over landbebyggelsens udvikling indtil slutningen af 1600-tallet." Særtryk fra Kulturgeografiske Skrifter 7. årgang.
- Harsen, B. J., 1906: "Eine schreckliche Nacht. Schilderung der Sturmflut vom 3. Februar 1825 auf der Hamburger Hallig." Hus. Nachr. 132.
- Hartmann, P., 1969: "Entdeckung arabischer Krüge im Nordfriesischen Watt." Die Heimat.
- Hartz, Otto, 1914: "Heimreichs Schilderung der Überschwemmung des Jahres 1634." ZSHG 44.
- Hartz, Otto, 1933: "Die Rungholtsage." JbNfV 20.
- *Hartz, Otto, 1934: "Heimreichs Nordfriesische Chronik Quellenkritisch beleuchtet." JbNfV 21.
- Hartz, Otto, 1934: "Joh. Nummensens Bericht von den Wasserfluthen anno 1612 und 1615." JbNfV 21.
- Hartz, Otto, 1934: "Oktobersturmflut 1634." Die Heimat.
- Hartz, Otto, 1935-36: "Bemerkungen zu Petreus' Schriften über Nordstrand." JbNfV.
- Hassel, K.-U. von, 1962: "Die Sturmflut vom 16./17. Februar 1962 und ihre Folgen. Ber. d. Landesreg. vor d. Schl.-Holst. Landtag u. Informationsd. d. Landesreg. SH 10.
- Hauch, Chr., 1937: "Jyllands Vestkyst. Kystsikring og Klitvæsen." Faglig Læsning nummer 97. Hellerup.
- Hauffe, W., 1965: "Sturmfluten in der Lübecker Bucht." i: Heimatbuch Timmendorfer Strand, Lübeck.
- Haugner, C. C., 1924: "Lollands Sønder Herred. (Lolland - Historie, Topografi, Statistik, Bind IV)." Nakskov.
- Haugner, C. C., 1927: "Stormfloden 1872." Lolland-Falsters Hist. Samf.s Aarbog XV 1927 (= Det fjerde danske Hjemstavnskursus 1926, trykt 1927).
- Havemeister, Jörn, 1979: "Rungholt. Sage und Wirklichkeit." St. Peter-Ording.
- Heaps, N. S., 1983: "Storm Surges, 1967-1982." Geophys. J. R. Astr. Soc..
- Heck, H., 1936: "Küstensenkungen und Erdgeschichte Nordfrieslands." JbNfV.
- Hedde, P. J., 1921: "Denkschrift über Deich- und Strombau in der Landschaft Süderdithmarschen." Brunsbüttel.
- Hedemann-Heespen, Paul von, 1926: "Die Herzogtümer Schleswig-Holstein und die Neuzeit." Kiel.
- Heimreich, Anton, 1668: "Nordfriesische Chronik." Schleswig (1. udgave 1666).
- Heinrich, C. & Jakobs, A., 1962: "Land unter im schwersten Orkan seit hundert Jahren. Die Sturmflutkatastrophe auf den Halligen im Februar 1962." Breklum.
- Heitmann, H., 1942: "Die Flut." Stuttgart (roman).

- Helmold: "Chronicon sclavorum." eller: "Chronica slavica." Nyudgave Darmstadt 1963; oversættelse til tysk i "Geschichtsschreiber der Deutschen Vorzeit." Band 56, 1910.
- Helvaderus, Nicolaus (Niels Heldvad), 1616: "Relation N. H. om den skreckelig oc forfærdelig Storm oc Vandflod, som nyligen er gangen offuer det Hertugdøm Sleszvig oc Holsteen, ved Vesterhaffuet i de Egner, som kaldis Eiderstæd, Nordstrand, Fryser, Gudszwaw, Horszbulherrit, oc mangesteds fleere, den Uge næst før første Advents Søndag, oc besønderligen paa Fredagen, som vaar den 1. Dec. 1615." København.
- Helvaderus, Nicolaus (Niels Heldvad), 1624-25: "Silva chronologica circuli Maris Baltici."
- Hencke, Geo. Joh.: "Gott der Herr als der rechte Richter, bey Veranlassung der grossen Wasser-Fluth in Ost-Friessland....." Halle.
- Hencke, Geo. Joh., 1718?: "Historische Nachricht von merkwürdigen Exempeln der göttlichen Vorsehung bey der Wasser-Fluth in der Christnacht des vorigen Jahres 1717." Halle.
- Hencke, Geo. Joh.: "Fortsetzung der historischen Nachricht....." Halle.
- Hencke, Geo. Joh.: "Andere Fortsetzung der historischen Nachricht....." Halle.
- Hennig, R., 1904: "Katalog bemerkenswerter Witterungsereignisse von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 1800." Abh. des Kgl. Preuss. Met. Inst. 2 (4) Berlin.
- Henning, R., 1897: "Untersuchungen über die Sturmfluten der Nordsee." Berlin.
- Henning, R., 1924: "Untersuchungen über die Sturmfluten der Nordsee." Berlin (phil. diss.).
- Hensen, C. & Hensen, W. & Lüders, K. & Petersen, M., 1969: "Zusammenfassung der Untersuchungsergebnisse der ehemaligen Arbeitsgruppe "Sturmfluten" und Empfehlungen für ihre Nutzanwendung beim Seedeichbau." Die Küste 17.
- Hensen, W., 1938: "Über die Ursachen der Wasserstandshebungen an der deutschen Nordseeküste." Bautechn.
- Hensen, W., 1954: "Modellversuche über den Wellenaufbau an Seedeichen im Wattgebiet." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover.
- Hensen, W., 1955: "Modellversuche zur Bestimmung des Einflusses der Form eines Seedeiches auf die Höhe des Wellenaufbaus." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover.
- Hensen, W., 1955: "Stromregelungen, Hafenbauten, Sturmfluten in der Elbe und ihr Einfluss auf den Tideablauf." Hamburg, Grossstadt und Welthaven, Festschrift z. 30. Geographentag, Kiel.
- Hensen, W., 1962: "Gedanken über den Hochwasserschutz nach der Sturmflut vom 16./17. Februar 1962." Wasser u. Boden.
- Hensen, W., 1963: "Nach der grossen Sturmflut." Die Wasserwirtsch..
- Hensen, W., 1964: "Lehren für Wissenschaft und Praxis aus der Nordsee-Sturmflut am 16./17. Februar 1962." Vortragsreihe d. Niedersächs. Landesreg. z. Förderung d. wissenschaftl. Forschung in Nieders. 28.
- Hensen, W., 1966: "Bericht der Arbeitsgruppe "Sturmfluten" im Küstenausschuss Nord- und Ostsee." Die Küste 14.
- Hensler, A. Chr., 1825: "Kurze Nachricht von der grossen Ueberschwemmung in der Nacht vom 3. auf den 4. Febr. des Jahres 1825." Kiel.
- Hessel, P., 1675: "Hertzfliessende Betrachtungen von dem Elbe-Strom." Altona.
- Hinrichs, Boy & Panten, Albert & Riecken, Guntram, 1985: "Flutkatastrophe 1634. Natur, Geschichte, Dichtung." Neumünster.
- Hinrichs, E.: "Über ehemalige Flussläufe im Gebiete der Untereider." Nordelbingen 2. Jahrgang.
- Hinrichs, H., 1923: "Die Eindeichung des Sieversflether Kooges." JbNfV.
- Hinrichs, W., 1931: "Nordsee-deiche, Küstenschutz und Landgewinn." Husum.
- Hinrichsen, H., 1925: "Die Verwaltung der Deiche in den Nordfriesischen Marschen vor 1800." JbNfV.
- Hinz, H., 1952-53: "Die Herkunft der Nordfriesen." JbNfV.
- Hinz, H., 1954: "Vorgeschichte des nordfriesischen Festlandes." 3. Band der Reihe: Die vor- und frühgeschichtlichen Denkmäler und Funde in Schleswig-Holstein. Neumünster.
- "Historia archiepiscoporum bremensis." i: Lindembrog, Erpoldus: "Scriptores rerum Germanicarum septentrionalium....." 1609, 1630, 1706.
- Hoff, E., 1911: "Die grosse Sturmflut vom 11./12. Oktober 1634." Schlesw.-Holst. Heimatgesch. 2. Jahrgang.
- Höft, H. D. & Laucht, H., 1969: "Hochwasserschutz im Hafen Hamburg. 2. Teil." Jb. d. Hafenbautechn. Ges. 30/31.
- Hohlenberg, I. S., 1908: "Strandinger paa Danmarks Kyster." Tidsskrift for Søværnen.
- Holander, Reimer Kay, 1976: "Theodor Storm, der Schimmelreiter. Kommentar und Dokumentation; Dichtung und Wirklichkeit." Ullstein-Buch Nr. 3934.
- Holwerda, J. H., 1930: "Die katastrofe an unserer Meeresküste im 9. Jahrhundert." Intern. Archiv f. Ethnographie, Leiden Band XXXI, H. I-II.
- Horn, A. von, 1895: "Über die Sturmflut vom 22./23. Dezember 1894 an der Nordseeküste." Zentralbl. d. Bauverw..

- Hoyer, Jonas: "Historische Beschreibung der Insel Nordstrand." i: Camerer, J. F., 1758-1762: "Vermischte historisch-politische Nachrichten....." II.
- H. S., 1872: "Stormfloden i Danmark d. 12. og 13. Novbr. 1872. Fuldstændig Beretning om de mange Ødelæggelser trindtom i Landet." København.
- Hübbe, H., 1844: "Über die Lage des Nullpunktes am Fluthmesser zu Hamburg." Neue Hbg. Bl. 51.
- Hundt, C., 1955: "Massgebende Sturmfluthöhen für das Deichbestick der schleswig-holsteinischen Westküste." Die Küste 3.
- Hundt, C., 1957: "Abbruchursachen an der Nordwestküste des Ellenbogens auf Sylt (1939)." Die Küste 6, 2.
- Hundt, C., 1962: "Beitrag zur Frage des massgebenden Sturmflutseeanges vor einem Deich am Watt, Beispiel Büsum." Die Küste 10, 2.
- Hundt, C., 1962: "Der massgebende Sturmflutseeang und Wellenauflauf für das Deichbestick." Die Küste 10, 2.
- Hundt, C., 1963: "Gewagte Deutung der Sturmflutstatistik." Dt. Gewässerkd. Mitt..
- Hundt, Cl., 1957: "Wellenauflauf an Deichen und Deckwerken." Wasser u. Boden, H. 2.
- Hus. Nachr., 1976: "Die grossen Sturmfluten 1962 und 1976 an der schleswig-holsteinischen Westküste." Husum.
- Hvidtfeld, Arild: "Danmarks Riges Krønike."
- Høst-Madsen, M., 1976: "Lidt om digebyggeri." Fra Ribe Amt.
- Isaksen, Birger, 1967: "Endnu en beretning om stormfloden." Lolland-Falsters Hist. Samf. Årbog.
- Iversen, P. Kr., 1987: "Stormfloden nytårsnat 1719-20 - en beretning fra Mjolden." Sønderjysk Månedsskrift nr. 4, april.
- Jacobsen, J. Søndergaard, 1969: "Lemvig købstads historie." Lemvig.
- Jacobsen, N. H., 1937: "Skibsfarten i det danske Vadehav. En erhvervsgeografisk Studie." Det Kongelige Danske Geografiske Selskab's Kulturgeografiske Skrifter Bind II. København.
- Jacobsen, Th. Q., 1930: "Slesvigs Vestkyst." Hedeselskabets Tidsskrift.
- Jacoby, 1923: "Alte Handzeichnungen zur Geographie Nordfrieslands." JbNFV.
- Jacoby, G., 1935: "Beiträge zur Untersuchung der Senkung unserer Küstengebiete." Ann. d. Hydrogr..
- Jacoby, G., 1935: "Herzog Johann d. Ä. von Schlesw.-Holst. und die Abfassung des Spadlandsrechts." Zeitschrift f. Rechtsgeschichte.
- Jahn, Ferdinand Heinrich, 1820-22: "Grundtræk til Christian den Fjerdes Krigshistorie."
- Jankuhn, H., 1952: "Die Besiedlungsgeschichte Südostschleswigs." Gott. Schr. 1.
- Jansen, B., 1976: "Ablauf der Sturmflut und Überflutung der Hasseldorfer Marsch." Wasser u. Boden.
- Jansen, J. F., 1722: "Historisch-Theologisch Denkmal der wundervollen Wege Gottes in den grossen Wassern, welche sich Anno 1717 den 25. Dezember zu vieler Länder Verderben so mannigfaltig ergossen." Bremen.
- Jensen, C., 1900: "Vom Dünenstrand der Nordsee und vom Wattenmeer." Schleswig.
- Jensen, Chr., 1891: "Die Nordfriesischen Inseln." Hamburg (2. udgave Lübeck 1927).
- Jensen, Chr., 1895: "Landverlust und Landgewinn an der schleswigschen Westküste." Globus 67.
- Jensen, Chr., 1917: "Eine Decemberflut vor 300 Jahren." Die Heimat.
- Jensen, H. N. A.: "Versuch einer kirchl. Statistik." II.
- Jensen, H. N. A., 1873: "Schlesw.-Holst. Kirchengesch." Kiel.
- Jensen, K., 1921: "Vesterhavsdiget fra Ballum til Astrup." Esbjerg.
- Jensen, W., 1933-34: "Der alte Moordeich bei Büttel-St. Margarethen in der Wilstermarsch." Nordelbingen 9. Heide og Flensburg.
- Jensen, W. & Soeftel, F. & Wetzels, W., 1933-34: "Drei Untersuchungen an einem der ältesten Deiche Schleswig-Holsteins." Nordelbingen Band 9, Teil 4. Flensburg.
- Jeppesen, Alfred, 1975: "Fra Heden til Havet. Vestjyske Skildringer. Det gamle Hardsyssel." København.
- Jepsen, P. U.: "Fuglsand. Fuglenes Ø i Vadehavet."
- Jessen, A., 1916: "Marsken ved Ribe." D. G. U. II R. Nr. 27. København.
- Jessen, A., 1922: "Kortbladet Varde." D. G. U. II R. Nr. 14. København.
- Jessen, A., 1925: "Kortbladet Blaavandshuk." D. G. U. II R. Nr. 16. København.
- Jessen, O., 1921: "Die Verteilung von Anwachs und Abbruch an der schleswig-holsteinischen Nordseeküste." Petermanns Mitteilungen LXVII.
- Jessen, O., 1922: "Die Verlegung der Flussmündungen und Gezeitentiefs an der festländischen Nordseeküste in jungalluvialer Zeit." Stuttgart.
- Jessen, O., 1934: "Neue Landgewinnungs- und Landsicherungsarbeiten an der Westküste Schleswig-Holsteins." Petermanns Mitteilungen.

- Jessen, W., 1936: "Eine ältere Karte vom Marschland vor Deezbüll." JbNfV.
- Jessen, W., 1967: "Das Meer vernichtet - und segnet. Ein Blick in die Geschichte der Landschaft Sylt am Beispiel der Chronik des Dorfes Rantum." Westerland.
- Johannesen, Erik: "Naturkatastrofer." Forlaget Centrum.
- Johannsen, Chr., 1867: "Das westschleswigsche Küstenland im 13. und 14. Jahrh. und die Johann Meyerschen Karten des alten Nordfrieslandes vom Jahre 1240." Schleswig.
- Johannsen, O., 1908: "Zur Geschichte des nordfriesischen Deichrechts." Flensburg.
- Kamphausen, Alfred, 1968: "Schleswig-Holstein, Land der Küste. Landschaft, Geschichte, Kultur, Kunst." Nürnberg.
- "Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold i Uddrag." Udgivet København 1885-1968.
- Kannenberg, E. G., 1951: "Die Steilufer der schleswig-holsteinischen Ostseeküste." Schr. d. Geogr. Inst. d. Univ. Kiel, XIV, 1.
- Kannenberg, E. G., 1956: "Extrem-Wasserstände an der deutschen Beltseeküste im Zeitraum 1901-1954." Schr. Naturw. Ver. SH XXVIII.
- Kannenberg, E. G., 1958-59: "Schutz und Entwässerung der Niederungsgebiete an der schleswig-holsteinischen Ostseeküste." Die Küste 7.
- Karff, Fritz, 1954: "Nordstrandischer Landrechnung von 1680." Hus. Nachr. 1. 11. 1954 ff.
- Karff, Fritz, 1959: "Aus der Geschichte der Hamburger Hallig." Schlesw.-Holst. Tagespost. Rendsburg 16. 6. 1959.
- Karff, Fritz, 1960: "Aus der Chronik der Hallig Nordstrandischmoor." Rendsburg.
- *Karff, Fritz, 1968: "Nordstrand. Geschichte einer Nordfriesischen Insel." Flensburg.
- Keilhack, K., 1903: "Ergebnisse von Bohrungen." Jahrb. d. Kgl. Preuss. Geol. Landesanst.
- Keilhack, K., 1916: "Geologische Wirkungen der Sturmflut der Jahreswende 1913/14 auf die Küsten der Ostsee." Jb. Kgl. Preuss. Geol. LA. 35, 11.
- Kiecksee, H., 1972: "Die Ostsee-Sturmflut 1872 mit einem Beitrag von P. Thran und H. Kruhl." Schr. Dt. Schiffartsmuseum Bremerhaven.
- Kiilerich, A., 1932: "Tidevande og Stormfloder." Naturens Vidundere bind I.
- Kinch, J.: "Af Ribe Stiftsarkiv." Jyske Samlinger 1. Række VII.
- Kinch, J., 1869-1884: "Ribe Bys Historie og Beskrivelse." I-II. Ribe (I) og Odder (II).
- *Kingo Jacobsen, Niels, 1964: "Træk af Tøndermarskens naturgeografi med særligt henblik på morfogenesen." København (med engelsk resumé).
- Kingo Jacobsen, Niels, 1983: "Margrethekogen - de naturgeografiske forhold." Det Danske Hedeselskab nr. 2 104. 15. 3..
- Kjergsgaard, J. M., 1913: "Det lollandske Dige-lag 1873-1913 og Stormfloden den 13. November 1872." København.
- Kjærgaard, H. P. B., 1928-31: "Mandø i ældre Tid." Fra Ribe Amt.
- "Kläglicher Bericht, in welchen zu ersehen, was denen benachbarten an der Elbe, Eyder, und Weser für grosser Schaden von der Wasserfluth, so den 25. Dec. 1717 frühe sich sehr gewaltig ergossen, an Menschen und Viehe und sonst überall zugestossen." 1718.
- Klinge, W., 1962: "Betrachtungen zu den Höhen der Deiche an Elbe und Weser." Die Küste 10,2.
- Klitgaard, C., 1945: "Forandring af Vendsyssels Vestkyst." Fortid og Nutid XVI (Festskr. til Knud Fabricius fra Dansk Hist. Fællesforening). København.
- Knop, F., 1961: "Untersuchungen über Gezeitenbewegung und morphologische Veränderungen im nordfriesischen Wattgebiet als Vorarbeiten für Dammbauten." Mitt. d. Leichtweiss-Inst. Braunschweig 1.
- Koefoed, Chr. ("K. C."), 1947: "Stormfloden den 13. November for 75 Aar siden." Jul i Nykøbing Falster XIII.
- Kohl, J. G., 1846: "Die Marschen und Inseln der Herzogthumer Schleswig und Holstein." I-II. Dresden und Leipzig.
- Kolb, A., 1962: "Sturmflut 17. Februar 1962." Hbg. Geogr. Studien 16.
- Kolp, O., 1955: "Sturmflutgefährdung der deutschen Ostseeküste zwischen Trave und Swine." Rostock.
- "Kong Christian den Fjerdtes egenhændige Breve (Bind I: 1584-1625." Udgivne ved C. F. Bricka & J. A. Fridericia. København 1969 (1887).
- "Kong Frederik den Førstes danske Registranter." Udgivet af Kr. Erslev & W. Møllerup. 1879.
- Koop, R.: "Steigt oder fällt das Meer?" JbNfI Band 8.
- Koop, R., 1923: "Küstenveränderungen zu der Festlandsküste vor Husum in geschichtlicher Zeit." ZSHG 53 (kommentarer af R. Hansen i ZSHG 54, 1924).
- Koop, R., 1929: "Wo Eider und Trene früher flossen." Der Schleswig-Holsteiner X.
- Koop, R., 1936: "Besiedlung und Bedeichung." Eiderstedter Heimatbuch I. Garding.
- Koopmann, G., 1962: "Die Sturmflut vom 16./17. Februar 1962 in ozeanographischer Sicht." Die Küste 10, 2.

- Koopmann, G., 1962: "Wasserstandserhöhungen in der Deutschen Bucht infolge von Schwingungen und Schwallerscheinungen und deres Bedeutung bei der Sturmflut vom 16./17. Februar 1962." Dt. Hydrograph. Z. 15.
- Köster, R., 1967: "Der nacheiszeitliche Transgressionsverlauf an der schleswig-holsteinischen Ostseeküste im Vergleich mit den Kurven des weltweiten eustatischen Meeresspiegelsanstiegs." Baltica 3.
- Köster, R., 1974: "Geologie des Seegrundes vor den nordfriesischen Inseln Sylt und Amrum." Meyniana 24.
- Kraft, Heinrich, 1978: "Der Kleiseerkoog 1727-1977." 2. Aufl. Rendsburg.
- Kramer, J., 1967: "Sturmflut 1962. Sturmfluten und Küstenschutz zwischen Ems und Weser." Noden.
- Kramer, J., 1970: "Empfehlung für Richtlinien für Verlegung und Betrieb von Leitungen im Bereich von Hochwasserschutzanlagen." Die Küste 20.
- Kramer, J., 1971: "Deichbau in Abhängigkeit von Sturmfluten und Wellenwirkung an der Nordsee." Die Küste 21.
- Kramer, J. & Krause, G. & Luck, G., 1976: "Erfahrungen aus den Sturmfluten vom November/Dezember 1973 und Folgerungen für die niedersächsischen Küstenschutzwerke." Die Küste 29.
- Kramer, J. & Liese, R. & Lüders, K., 1962: "Die Sturmflut vom 16./17. Februar 1962 im niedersächsischen Küstengebiet." Die Küste 10,1.
- Krantzius, Albertus, 1519: "Wandalia."
- Kraus, E., 1930: "Über Eisschubberge." III. Hydrol. Konf. d. baltischen Staaten, Warschau.
- Krause, A., 1911-12: "Die Einwirkungen der Novembersturmflut des Jahres 1911 auf die Küstenlinien von Föhr und Amrum." JbNfV 8.
- Krause, W., 1963: "Die Sturmflut-Katastrophe im Februar 1962." Stade/Buxtehude.
- Krey, H., 1918: "Das Wattengebiet, die Marschen und Halligen an der Nordseeküste." Zentralblatt der Bauverw. Jahrg. 38.
- Krey, H. D., 1921: "Der Verlauf von Tide- und Sturmflutwellen in Meeresarmen." Der Seewart.
- Kristensen, H. K., 1963: "Om stormfloden 1615 og heksebrænding i den anledning." Fra Ribe Amt.
- Kromann, N. M., 1933-34: "Fanøs Historie. I-III." Fotografisk optryk ved Bygd, Esbjerg 1982.
- Kroog, C., 1974: "Meereswellen-Erscheinungsformen, Messung und Vorhersage." Der Seewart.
- Krüger, G., 1911: "Über Sturmfluten an den deutschen Küsten der westlichen Ostsee unter besonderer Berücksichtigung der Sturmflut vom 30./31. Dezember 1904." XII. Jahresber. Geogr. Ges. Greifswald.
- Krüger, H., 1970: "Die Sturmflutsperrwerke in der Krückau und Pinnau." Wasser u. Boden.
- Krüger, V., (1936-) 1937: "Die Novemberflut des Jahres 1872 in Apenrade." Deutscher Volkskalender f. Nordschlesw. 1937 (trykt 1936).
- Kruhl, H., 1977: "Die Sturmflutwetterlage im Januar 1976." Die Küste 30.
- Kruhl, H., 1977: "Sturmflutwetterlagen der letzten Jahrzehnte." Jb. d. Hafenbautechn. Ges. 35.
- Krümmel, O., 1889: "Über Erosion durch Gezeitenströme." Petermanns Mitteilungen Band 35.
- Kruse, E. C., 1793: "Über die Abnahme der westlichen Küste Schlesiens und Holsteins." Schlesw.-Holst. Prov. Ber. VII, 1.
- Kruse, E. C., 1793-1794: "Nachricht von der doppelten Überschwemmung der Insel Pellworm." SH Prov-Ber. 11-111.
- Kruse, E. C., 1795: "Topographie der Insel Nordstrand vor der Flut von 1634." SH Prov-Ber.
- Kuenz, Karl, 1978: "Nordstrand nach 1634." Singen (Kommissionsverlag Nordfriisk Instituut Bredstedt).
- *Kuss, Christian, 1825-26: "Jahrbuch denkwürdiger Naturereignisse in den Herzogthümern Schleswig und Holstein vom eilften bis zum neunzehnten Jahrhundert." 1-11. Altona.
- Küstenausschuss Nord- und Ostsee, 1955: "Allgemeine Empfehlungen für den deutschen Küstenschutz." Die Küste 4.
- Küstenausschuss Nord- und Ostsee, 1957: "Anpassung der Warfen auf den nordfriesischen Halligen an die heute möglichen Sturmfluthöhen." Die Küste 6, 1.
- Küstenausschuss Nord- und Ostsee, 1962: "Empfehlungen für den Deichschutz nach der Februar-Sturmflut 1962." Die Küste 9, 1.
- Küstenausschuss Nord- und Ostsee, 1964: "Gutachten über die Vorschläge zur Behebung der Schwierigkeiten in der Eider." Die Küste 12.
- Küstenausschuss Nord- und Ostsee, 1970: "Nachtrag zu den Empfehlungen für den Deichschutz nach der Februar-Sturmflut 1962." Die Küste 12.
- "Køge Bys Historie." Udgivet af Turistforeningen for Køge og Omegn. København 1932.
- "Køge Bys historie 1288-1988. 1: 1288-1850." Udgivet 1985 af Køge kommune i samarbejde med Køge Museum.
- *Kaae, Bue, 1977: "Biskop Peder Jensen Hege-lund 1542-1614. En biografi." Historisk Samfund for Ribe Amt.
- La Baume, P., 1951: "Zur Herkunft und Einwanderung der Nordfriesen." Die Heimat.
- Lamprecht, H. O., 1955: "Brandung und Uferveränderungen an der Westküste von Sylt." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 8.

- Lamb, H. H., 1982: "Catalogue of Great Storms Reported in the North Sea and Neighbouring Regions. / Storm Descriptions." University of East Anglia, Norwich.
- Landesamt für Wasserwirtschaft Schleswig-Holstein, 1962: "Die Sturmflut vom 16./17. Februar 1962 an der schleswig-holsteinischen Westküste." Die Küste 10, 1.
- Lang, A. W., 1963: "Die Weihnachtsflut" vom 25. Dezember 1717." Nordseeküste 7. Juist/Jever.
- Lang, A. W., 1965: "Entwicklung, Aufbau und Verwaltung des Seezichenwesens an der deutschen Nordseeküste bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts." Bonn.
- Larsen, H. C., 1933: "Stormflodsminder fra 13. November 1872." Fynsk Hjemstavn VI.
- Larsen Vestergaard, Kr., 1929: "Om den gamle Sandflugt i Vestjylland." Ringkøbing.
- Lass, Johann, 1750 (-57): "Sammlung einiger Husumischen Nachrichten von Anno 1089 bis Anno 1700."
- Laucht, H., 1964: "Das Sperrwerk Billwerder Bucht." Wasser u. Boden.
- Laucht, H., 1966: "Hochwasserschutz im Hafen Hamburg." 1. Teil, Jb. d. Hafenbautechn. Ges. 29.
- Laucht, H., 1967: "Über hohe Sturmfluten und ihre Häufigkeit in Hamburg." Schr. d. Beh. f. Wirtsch. u. Verkehr d. Fr. u. Hansestadt Hamburg 4.
- Laucht, H., 1970: "Zur Frage einer Abdämmung der Unterelbe." Hansa 13.
- Laucht, H., 1974: "Die Sturmfluten 1973 und ihre Wirkungen im Hamburger Hafen." Hansa 11.
- Laucht, H., 1977: "Über den Wert statistischer Sturmflutanalysen und -Prognosen." Die Küste 30.
- *Lauridsen, P., 1887-88: "Kartografen Johannes Mejer. Et Bidrag til ældre dansk Kaarthistorie." Historisk Tidsskrift 6. Række Bind I, 1887-88.
- *Lauridsen, P., 1892-94: "Om Nordfrisernes Indvandring i Sønderjylland." Historisk Tidsskrift 6. Række Bind IV, 1892-94.
- *Lauridsen, P., 1894-95: "Om Bispedømmet Slesvigs Sognetal i Middelalderen." Historisk Tidsskrift 6. Række Bind V, 1894-95.
- *Laursen, Henrik, 1926: "Fra Agger for 100 Aar siden." Historisk Aarbog for Thisted Amt.
- Lausten-Thomsen, H., 1934: "Diggreven." Sønderjydske Maanedsskrift 1933-34, januar 1934.
- Lausten-Thomsen, H., 1939 (-1940): "Stormfloder." Folkets Almanak for 1940 (trykt 1939).
- Lehrfeldt, Rolf: "Nordstrand, das Paradies der Seligen." JbNfI 2.
- Lehringer, W., 1970: "Das Deutsche Seenotrettungswerk." Hansa 12.
- Leistner, W., 1962: "Die Katastrophenflut vom 16. und 17. 2. 1962 in Nordfriesland." Die Heimat.
- Lensch, M., 1905-1906: "Jan Adriansz Leeghwater und seine Beschreibung der grossen Sturmflut vom 11. Oktober 1634." JbNfV 3.
- Lentz, H., 1879: "Flut und Ebbe und die Wirkungen des Windes auf den Meeresspiegel." Hamburg.
- Leppik, E., 1950: "Die Sturmfluten in der Elbmündung in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts." Bes. Mitt. z. Dt. Gewässerkd. Jb. 1.
- Liang, N. K., 1973: "Über den Einfluss des Windfeldes bei der Wellenvorhersage." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 39.
- Liese, R., 1963: "Beitrag zur Ermittlung der Höhe kommender Sturmfluten." Dt. Gewässerkd. Mitt..
- Liese, R., 1969: "Über das jahreszeitliche Wandern schwerer Sturmfluten und tiefer Luftdruckwerte und über eine Deutung dieser Erscheinung aus Planetenbewegungen." Dt. Gewässerkd. Mitt..
- Lilie, E.-Ph., 1757 (?): "Spuren der Güte, Weisheit und Allmacht Gottes wie auch seines Ernstes und seiner Strafgerechtigkeit, welche sich bei der ausserordentlichen Überschwemmung erwiesen, die den 7. October 1756 die Crempser und Hasseldorfer Marsch im Holsteinischen betroffen." Elmshorn.
- Literis Mando (S. H. Clausen), 1859: "Bogense Byes og Skovby Herreds Topografi og Historie fra Sagtiden til Nutiden." Bogense.
- Ljungdahl, Gustaf S., 1921: "Stormfloden i Skagerak-Kattegat den 4. december 1914 och dermed sammanhängande vattenståndssituationer." Ur Svenska Hydrografisk-biologiska Kommissionens Skrifter. VII. Göteborg.
- Loader, C., 1976: "The Storm of 2-3 January 1976." Journal of Meteorology vol. 1. (no. 9). Trowbridge (England) June 1976.
- Lobedanz, Matth., 1634: "Ach und Sache des im Wasser ertrunkenen Marschlandes Nordstrandt. Ein Klagpredigt." Hamburg.
- *Lodberg, Thorvald, 1935: "Stormfloden og Sandflugten 1825." Sund Sans 22. Årgang.
- *Lodberg, Thorvald, 1936: "Stormfloden i 1825. Virkningerne i Thisted Amt." Sund Sans 23. Årgang.
- *Lodberg, Thorvald, 1937: "Stormfloden 1825 og Sandflugten i Hjørring Amt." Sund Sans 24. Årgang.
- Lodberg, Thorvald, 1943: "Stormflod og Sandflugt i 1701 og 1703." Aarb. for Skjern og Omegn II.

- Longrée, W. D. & Richter, J., 1977: "Auf der Forschungsplattform Nordsee gemessene Umweltdaten während der ersten Januar-Sturmflut 1976." Die Küste 30.
- Lorenzen, J. M., 1938: "Die Geschichte der Inseln Altnordstrand, Nordstrand und Pellworm, insbesondere die Entwicklung der Querschnitte ihrer Deiche bis zur Jetztzeit." Zentralbl. d. Bauverw. 58, H. 28.
- Lorenzen, J. M., 1955: "Hundert Jahre Küstenschutz an der Nordsee." Die Küste 3.
- Lorenzen, J. M., 1956: "Gedanken zur Generalplanung im nordfriesischen Wattenmeer." Die Küste 5.
- Lorenzen, J. M., 1960: "25 Jahre Forschung im Dienste des Küstenschutzes." Die Küste 8.
- Lorenzen, J. M., 1964: "Der Bupheverkoog und der Pellwormer Damm." i: "25 Jahre Bupheverkoog." (M. Petersen) Kiel.
- Lorenzen, J. M., 1965: "Der Abschluss der Wiederaufbauarbeiten an den Hafen- und Küstenschutzbauten auf der Insel Helgoland." Jb. d. Hafenbautechn. Ges. 27 og 28.
- Lorenzen, J. M., 1966: "Zur Lösung der Eiderprobleme." Die Küste 14.
- Lucht, F., 1958: "Die Strömungsgeschwindigkeit bei Sturmfluten." Die Wasserwirtschaft.
- Lucht, F., 1964: "Hydrographie des Elbe-Ästuars." Arch. f. Hydrobiologie, Supplement-Band XXIX.
- Lübbing, H., 1928: "Friesische Sagen." Jena.
- Lüders, K., 1936: "Die Sturmfluten an der Nordsee in der Jade." Zentralbl. d. Bauverw..
- Lüders, K., 1956: "Was ist eine Sturmflut?" Wasser u. Boden.
- Lüders, K., 1966: "Veröffentlichungen über die Februar-Sturmflut 1962 (Stand 1966)." Die Küste 14, 1.
- Lüders, K., 1974: "Sturmtidenketten." Forschungsst. Norderney, Jb. 1973 XXV.
- Lüders, K., 1975: "Sturmtide", Begriffserläuterung und Einteilung in Höhenstufen." Forschungsst. Norderney, Jb. 1974 XXVI.
- Lüders, K. & Leis, 1964: "Niedersächsisches Deichgesetz, Kommentar." Hamburg.
- Lund, S. & Faurby, H., 1982: "Stormflodsorkan den 24. 11. 1981." Vejret årgang 4 nummer 1, januar 1982.
- Lundbak, A., 1955: "The North Sea Storm Surge of February 1, 1953, its Origin and Development." Geogr. Tidsskr. 54. Medd. f. Skall.-Lab. XV. København.
- *Lund-Jensen, Erik & Schrøder, Ulrik, 1976: "Manddrukning." Skalk nummer 2.
- *Lund-Jensen, Erik & Schrøder, Ulrik, 1976: "Stormfloder gennem tiderne." Bygd 7. årgang nummer 1.
- "Løu Herritzting Bogh udi dette Aar efter Gudz Burrit 1635." Sønderjydske Maanedsskrift 1934-35, november-december 1934.
- Løvenskjold, H. v., 1825: "Genauere Uebersicht des durch die Sturmfluten am 3. und 4. Februar 1825 in den Herzogthümern Schleswig und Holstein angerichteten Schadens; aus authentischen Quellen und Amtlichen Berichten geschöpft." København.
- Madsen, Emil, 1914: "Jylland i det 16. Aarhundrede." København.
- Magens, C., 1957: "Brandungsuntersuchungen an den Küsten von Fehmarn und Nordwagrien." Die Küste 6, 1.
- Magens, C., 1958: "Seegang und Brandung als Grundlage für Planung und Entwurf im Seebau und Küstenschutz." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 14.
- Mager, F., 1927: "Der Abbruch der Insel Sylt durch die Nordsee. Eine historisch-geographische Untersuchung." Veröffentlicht. d. Schlesw.-Holst. Universitäts-Gesellsch. VII = Schr. d. Baltischen Komm. zu Kiel VI. Breslau (anmeldet af L. C. P. i JbNfV XV 1928).
- Mager, F., 1927: "Die Entwicklungsgeschichte der Insel Sylt in historischer Zeit, als Beispiele einer methodischen Untersuchung zur historischen Länderkunde." Nordelbingen VI.
- Mager, F., 1927: "Entwicklungsgeschichte der Insel Sylt in historischer Zeit. Ein Beispiel methodischer Untersuchung zur historischen Landeskunde." Korrespondenzbl. d. Gesamtver. s. d. Deutschen Gesch.- u. Altertumsvereine LXXV.
- Malling, A., 1926: "Stormfloden den 30. August 1923." Tønder-Bogen (= det 3. danske Hjemstavnskursus). Tønder (forelæsning).
- Mangensen, Nis zu Risum: "Etliche Geschrevene Dinge so van Oldings geschehen sint van groten Waterflothen und anderen Denkwürdigkeiten beth itzo A. 516 ad 1683."
- *Mansa, F. V., 1873: "Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Historie i Danmark - fra de ældste Tider til Begyndelsen af det atten- de Aarhundrede." København.
- Marschalleck, K., 1973: "Die Salzgewinnung an der friesischen Nordseeküste." Probleme d. Küstenforsch. im südl. Nordseegebiet.
- Marschenbauamt Husum, 1970: "Sandvorspülung vor Sylt." Informationsschr. d. Landesredierung SH.
- Martinsen, E. & Harrson, B. G. & Skjøthaug, P. & Andresen, L. & Jensen, L. D. & Lystad, M., 1980: "Orkanen 4.-5. desember 1979: kan stormflo varsles?" Vaeret 4. årgang nummer 3. Universitetsforlaget, Oslo.
- M. A. S.: "Grøde-Vand i en Grøde-Viise, om den begrædelige Vandflod, som Havet gjorde paa Holsten, Ditmarsken, Eidersted etc. forleden Aar 1717 i Jule Dage."
- Mayer, P., 1873: "Über Sturmfluten." Berlin.

- Meenen, K. & Cousin, R., 1964: "Untersuchungen zur Profilgestaltung der neuen Hamburger Deiche." Wasser u. Boden.
- Menke, B., 1969: "Vegetationsgeschichtliche Untersuchungen und Radiocarbon-Datierungen zur holozänen Entwicklung der schleswig-holsteinischen Westküste." Eiszeitalter u. Gegenwart 20.
- Menke, B., 1976: "Befunde und Überlegungen zum nacheiszeitlichen Meeresspiegelanstieg." Probleme d. Küstenforsch. 11.
- Meteorologisk Institut: Maanedsoversigt. København (diverse numre).
- Meyn, Doris, 1974: "Die sieben Deichgeschworenschaften. Teil 4. 1: Die Kloster-Geschworenschaft." Jahrbuch Pinneberg.
- Meyn, L., 1876: "Geognostische Beschreibung der Insel Sylt." Abhandlungen zur geologischen Spezialkarten von Preussen und den Thüringischen Staaten Band I, Heft 4. Berlin.
- Michelsen, A. L. J., 1828: "Nordfriesland im Mittelalter." Staatsb. Mag. VIII. Schleswig (genoptrykt i Wiesbaden 1969).
- Michelsen, A. L. J., 1859: "Frisiae septentrionalis vetus jus aggerale." Jena.
- Ministerium f. Ernährung, Landwirtschaft und Forsten - Landesamt f. Wasserwirtsch. - Schleswig-Holst., 1962: "Die Sturmflut vom 16./17. Februar 1962 an der schleswig-holsteinischen Westküste." Die Küste 10, 1. Heide.
- Ministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten, Kiel: "Generalplan Deichverstärkung, Deichverkürzung und Küstenschutz in Schleswig-Holstein vom 20. Dezember 1963."
- Möller, E., 1895: "Der Höhepunkt einer Sturmflut." Zentralbl. d. Bauverw..
- Möller, E., 1905-1906: "Die Sturmflut vom 12./13. III 1906." JbNFV 3.
- Möller, Th., 1914: "Das Gesicht der Heimat." Kiel.
- Moritz, E., 1909: "Die Insel Röm." Berlin.
- Müller, F., 1917: "Das Wasserwesen an der schleswig-holsteinischen Nordseeküste. Erster Teil. Die Halligen Band I-II. Mit einer Kartenmappe." Berlin.
- Müller, F. & Fischer, O.: "Das Wasserwesen an der schleswig-holsteinischen Nordseeküste." Zweiter Teil. Die Inseln. Band I: Allgemeines 1938; Band II: Alt-Nordstrand 1936; Band III: Nordstrand 1936; Band IV: Pellworm 1936; Band V: Amrum 1937; Band VI: Föhr 1937; Band VII: Sylt 1938. Berlin.
- Müller, G. ("G. M. P. M."), 1637: "Septentrionalische, grawsame hohe Wasserfluth, welche Ao. 1634 zwischen dem 11. vnd 12. Octobris in der Nacht erstanden....." Hamburg.
- Müller, W., 1825: "Beschreibung der Sturmfluten an den Ufern der Nordsee....am 3. und 4. Februar 1825." Hannover (1828?).
- Munk, Holger, 1958: "Skuespiller og dannebrogsmænd Hans Christian Knudsen som færgemand." Fra Frederiksborg Amt.
- Muus, Rudolf: "Rungholt." Lübeck.
- Muus, Rudolf, 1927: "Rungholt." Itzehoe.
- Muus, Rudolf, 1928: "Aus meinem Halligtagebuch." JbNFV.
- Muus, Rudolf, 1929: "Rungholt." Die Tide VI.
- Muus, Rudolf, 1932: "Hat Rungholt existiert?" JbNFV.
- *Muus, Rudolf, 1934: "Die Sturmflut am 11. Oktober 1634." JbNFV.
- Møller, V., 1943: "Oplevelser paa Stormflodsdagen d. 13. Novbr. 1872." Lolland-Falsters Hist. Samf.s Aarbog XXXI.
- Nasner, H. & Partenscky, H.-W., 1975: "Sturmfluten in der Elbe und an der deutschen Nordseeküste in diesem Jahrhundert." Die Küste 28.
- Naudiet, R., 1976: "Sturmflut 1976." Münsterdorf.
- Nehls, C., 1896: "Die Sturmfluten in der Elbe." Magdeburg.
- Neocorus, Johannes: "Chronik des Landes Dithmarschen." Udgivet af F. C. Dahlmann, bind 1-2 Kiel 1827 (facsimileoptryk 1927, 1929).
- Neumann, G., 1941: "Eigenschwingungen der Ostsee." Arch. Dt. Seewarte u. Marineobservatorium, Hamburg.
- Neumann, Jehuda: "An Ancient (about 120 B. C.) Storm Surge on Jutland's Coast." Endnu ikke offentliggjort.
- *Nielsen, M. H., 1900-1901: "Stormfloden 1634 og dens Virkninger paa Sønderjyllands Vestkyst." Sønderjydske Aarbøger 1900 og 1901.
- Nielsen, M. H., 1926: "Den slesvigske Vestereg og Havet." Tønderbogen (= Det 3. danske Hjemstavnskursus). Tønder (forelæsning).
- Nielsen, N., 1935: "Eine Methode zur exacten Sedimentationsmessung. Studien über Marschbildung auf der Halbinsel Skalling." Kgl. Danske Vid. Selsk. Biol. Medd. XII, 4.
- Nielsen, O.: i Becker, P. W., 1847-57.
- Nielsen, O., 1873: "Kong Valdemar den Andens Jordebog." København.
- Nielsen, O., 1874-76: "Ribe Stifts Beskrivelse 1638." Danske Samlinger 2. Række IV.
- Nissen, N. R. & Steinhagen, P., 1976: "Die grosse Flut '76." Dithmarschen.
- *Nordmann, V., 1935: "Arkæologisk-geologiske Undersøgelser ved Mithusum i Skærbæk Sogn. Et Bidrag til Marskens Historie." Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed.

- Nötlich, F., 1949: "Ein Beitrag für das Auftreten von Sturmfluten in der Unterelbe." Wasser u. Boden.
- Nummensen, J., 1934: "Bericht von den Wasserfluthen Anno 1612 und 1615." JbNFV 21.
- "Nye Tydinge van der Jamerlyken Waterfloth, welcke sick in dyssen 1615 Jahre, den 1. Decembris in Nordstrande im Herdechdom Schleswick hefft begewen und thogedragen. Gedruck im Jahr 1616." (Universitetsbiblioteket, Kiel).
- Nørgaard, Anders B., 1942: "Et Stormflodsminde fra Kegnæs." Jul i Grønlandet VIII.
- Obbesen, Lobbe, 1636: "Ein nyes Klage Leedt van der gruwlicken vnde ersckrecklyken, grotten Waterfloth.....1634.....in unsem Lande Nordtstrande."
- "Om Ribeeagnens Sikring mod Oversvømmelser. Digesagens Stilling efter 1874. Fortroligt. Til Brug for Kommissionens Medlemmer." (Kommissionen angaaende Ribe Bys økonomiske Forhold).
- Opffer, F., 1883: "Minder fra Stormfloden 13. november 1872." Kjøge (særtryk af Kjøge Avis).
- Opffer, F., 1904: "Stormfloden 1872." Østsjæll. Aarbøger IV.
- "Optegnelser fra Faaborg i Begyndelsen af det 17de Aarh. (Jørgen Hansen Nyborgs Kalender)." (ved Chr. Behrend) Svendborg Amt XXVIII 1936.
- Otto, T., 1916: "Geologische Wirkungen der Sturmflut der Jahreswende 1913/14 auf die Küsten der Ostsee." Jb. Kgl. Preuss. LA. 35, 11.
- Outhof, G., 1718: "Verhaal van alle hooge Watervloeden in meest alle Plaatsen van Europa." Emden (2. oplag 1720).
- Outzen, 1826: "Forschungen zur genauen Prüfung der Meijerschen Karten vom alten Nordfriesland." Staatsb. Magazin 6. Schleswig.
- Overbeck, Fritz, 1934: "Bisherige Ergebnisse der botanischen Moorforschung zur Frage der Küstensenkung an der deutschen Nordsee." Abhandl. Naturwiss. Verein zu Bremen Band 29, Heft 1-2. Bremen.
- Overbeck, F. & Schmidt, Heinr., 1931: "Zur Geschichte der Moore, Marschen und Wälder Nordwestdeutschlands." I. Mitteil. der Provinzialstelle f. Naturdenkmalpflege Hannover. Heft 3.
- Panten, Albert, 1971: "Das Kirchspiel Enge 1352-1599. Eine Urkundensammlung mit Kommentar. Studien und Materialien Nummer 3, veröffentlicht im Nordfriisk Instituut. Bredstedt.
- Pappenheim, Max, 1926: "Die Siebenhardenbeliebung." Flensburg.
- Pauli: Extraordinaires Maanedlige Relationer 1672-1684.
- Pauls, V., 1931: "Zur Rungholtforschung." ZSHG.
- "Peder Dyrskjøts Breve til Biskop Jens Bircherod i Aalborg." Meddelt i uddrag af N. Hancke. Samlinger til Jydsk Historie og Topografi I. Række Bind III 1870-71.
- *"Peder Hegelunds almanakoptegnelser 1565-1613." I-II. Udgivet ved Bue Kaae. Ribe 1976.
- Pedersen, H. E., 1939: "Stormfloden i Limfjorden for 100 Aar siden." Jul i Thy IX.
- *Pedersen, Kai, 1977: "Det tabte land i vest. Sagn og beretninger om kystboernes kamp mod hav og stormflod." Vestkystens Forlag, Esbjerg.
- "Perlestikkerbogen. Nakskov-præsten Anders Pedersen Perlestikkens optegnelser og regnskaber." ved Hans Knudsen og Albert Fabritius. København 1954.
- Peters, L. C., 1929: "Nordfriesland." Husum.
- Peters, L. C., 1929: "Von der untergegangenen Lundenbergharde." Der Schleswig-Holsteiner X.
- Peters, L. C., 1934: "Die Bevölkerung der Halligen um 1634. Zur 300. Wiederkehr des Tages der grossen Flut." JbNFV.
- Petersen, Anders, 1888: "Kjøge Byes Historie." København.
- Petersen, C.: "Kirker i Tønder Provsti."
- Petersen, Chr., 1925: "Das Bredstedter Werk, ein Abschnitt aus dem Kampf der Nordfriesen mit dem Meer." JbNFV.
- Petersen, Chr., 1927: "Der Breklumer Koog." JbNFV.
- Petersen, Chr., 1964: "Die Landkarten von Johannes Mejer." Zwischen Eider und Wiedau.
- Petersen, G. P., 1825: "Darstellung der grossen Überschwemmung in der Nacht vom 3. zum 4. Februar 1825." SH Prov.-Ber..
- Petersen, J. Chr., 1877: "Om Aggertangen før og nu." Geogr. Tidsskr. I.
- Petersen, Klaus, 1976: "Zur Rechtsgeschichte Nordfriesland insbesondere der Bökingharde und der Vierharden." Nordfrisches Institut (Studien und Materialien Nummer 8), Bredstedt.
- Petersen, L., 1868: "Landtungen Agger-harboøre." Fra Alle Lande VIII.
- Petersen, Marcus, 1952: "Abbruch und Schutz der Steilufer an der Ostseeküste." Die Küste 1, 2.
- Petersen, Marcus, 1954: "Das Hochwasser vom 4. Januar 1954 an der schleswig-holsteinischen Ostseeküste."
- Petersen, Marcus, 1955: "Über die Grundlagen zur Bemessung der schleswig-holsteinischen Landesschutzdeiche." Die Küste 3.
- Petersen, Marcus, 1956: "Der nordfriesische Inselbereich, Natur und Mensch als gestaltende Kräfte." Ber. z. Landeskunde 17, 2.
- Petersen, Marcus, 1961: "Das deutsche Schrifttum über Seebuhnen an sandigen Küsten." Die Küste 9.

- Petersen, Marcus, 1966: "Die zweite Deichlinie im Schutzsystem der deutschen Nordseeküste." Die Küste 14, 2.
- Petersen, Marcus, 1966: "Über die Erhaltung und Pflege der Fethinge auf den Halligen." Zwischen Eider und Wiedau.
- Petersen, Marcus, 1967: "Sturmflut 1962. Wasserstände an den Küsten der Nordsee." Die Küste 15.
- Petersen, Marcus, 1968: "Die Wasserwirtschaft Schleswig-Holsteins im Schrifttum seit 1948." Die Heimat.
- Petersen, Marcus, 1973: "Forschung Westküste." Nordfriesland 25.
- Petersen, Marcus, 1974: "Probleme des Küstenschutzes am Beispiel Sylt." Jb. d. Hafenbau-
tech. Ges. 33.
- *Petersen, Marcus & Rohde, Hans, 1977: "Sturmflut. Die grossen Fluten an den Küsten Schleswig-Holsteins und in der Elbe." Neumünster.
- Petersen, T., 1926: "Det Sønderjydske Vadehav." Geogr. Tidsskr. 29.
- *Petersen, Thade, 1923-24: "Stormfloden 1872." Geografisk Tidsskrift 27. årgang.
- Petersen, Thade, 1939: "Isfloden 1839." Sønderjydske Aarbøger.
- Peterejus, Joh.: "Eine kurze Beschreibung des Ländleins Nordstrand." i: Camerer: "Nachrichten von merkwürdigen Gegenden...." Band 11.
- Pfeiffer, H., 1969: "Untersuchungen über den Einfluss des geplanten Dammbaues zwischen dem Festland und der Insel Sylt." Die Küste 17.
- Phoenixberg, P. Joh., 1718: "En ynckelig Klagesang over den forskrækkelige store Vand-Flod som skeede afvigte Juule Dage udi Holsten, Dithmarsken, det Eiderstedtische etc.."
- Pomarius, Johann, 1588: "Chronicon der Sachsen und Niedersachsen." Magdeburg.
- Pontoppidan, Erik, 1781: "Den danske Atlas." Bind VII. København.
- Pralle, 1875: "Beobachtungen über den Verlauf der Ostsee-Sturmflut vom 13. November 1872." Z. Arch.- u. Ingver. zu Hannover.
- Prange, Werner, 1961: "Mittelalterliche Salztorf-Aschen und Torfstiche bei Westerlangenhorn (Nordfriesland)." Schr. Naturw. Ver. Schlesw.-Holst. 32. Kiel.
- Prange, Werner, 1963: "Das Holozän und seine Datierung in den Marschen des Arlauggebietes, Nordfriesland." Meyniana 13. Kiel.
- *Prange, Werner, 1965: "Die Höhe der Sturmflut vom 11. Oktober 1634 in Nordfriesland nach neuen Wasserstandsmarken." Zwischen Eider und Wiedau.
- Prange, Werner, 1967: "Geologie des Holozäns in den Marschen des nordfriesischen Festlandes." Meyniana 17. Kiel.
- Prange, Werner, 1967: "Über die Beziehungen zwischen Schichtfolge und Meeresspiegelanstiege im Holozän der Nordseemarschen." Geolog. Rundschau 56. Stuttgart.
- Prange, Werner, 1968: "Geologische Untersuchungen in den Marschen der alten Köge vor Bredstedt, Nordfriesland." Neues Jahrb. Geologie, Paläontologie, Monatshefte.
- *Prange, Werner, 1968-69: "Alte mündliche Überlieferung aus Nordfriesland und ihre Verwendung bei geologischen und siedlungsgeschichtlichen Untersuchungen in der Marsch." Nordfriesisches Jahrbuch.
- *Prange, Werner, 1971: "Geologisch-historische Untersuchungen an Deichbrüchen des 15. bis 17. Jahrhunderts in Nordfriesland." Nordfriesisches Jahrbuch.
- Prange, W., 1971: "Geologische-archäologische Untersuchungen zu den Entstehungsbedingungen der Marschen in Nordfriesland." Z. Pflanzenernährung u. Bodenkunde.
- *Prange, Werner, 1979: "Zur Geschichte von Ekkebull (Nordfriesland) nach geologischen Untersuchungen." ZSHG 104.
- Pratje, Otto, 1937: "Das Werden der Nordsee." Bremen.
- Prügel, H., 1942: "Die Sturmflutschäden an der schleswig-holsteinischen Westküste in ihrer meteorologischen und morphologischen Abhängigkeit." Schr. d. Geogr. Inst. d. Univ. Kiel XII, 3. Berlin.
- Præsteindberetning fra Randerup, Ribe Stift, Lø Herred af Pastor Caspar Hansen dateret 2. 9. 1767 (Landsarkivet for de sønderjydske landsdele, Åbenrå (pk. 178. Ribe Bispearkiv)).
- Quade, G, 1875: "Die Sturmflut vom 12. und 13. November 1872 an der deutschen Ostseeküste." Z. f. Bauw..
- "Quellen zur friesischen Rechtsgeschichte." 11. 1958.
- Quellensammlung der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte Band 5: "Johannes Petreus' Schriften über Nordstrand." (med indledning af Reimer Hansen) 1901.
- Rambusch, S. H. A., 1900: "Studier over Ringkjøbing Fjord."
- Rasch: "En dansk bondeskippers historie." Søren N. Raschs optegnelser ved H. K. Kristensen. Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt. 1977.
- Rasmussen, Rasmus: "Dend 7de Slægtis Aminde-Bog Ao. 1601 endis 1664." ved Rasmus Rasmussen. Håndskrift, Gl. Kgl. Saml. nr. 878b Folio (det Kongelige Bibliotek, København).
- Raunkjær, K., 1923: "Stormfloden paa Vestkysten." Vort Landbrug 42. årgang.
- Rehling, U., 1975: "Datenerfassung und -auswertung mit Digitalrechnern bei Wasserstands- und Wellenmessungen." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 42.

- "Ribe og Stormfloden 1634. To samtidige Beretninger og et Kongebrev." Ripenserbladet 1934 II.
- Richelieu, 1854: "Nordfriserne og Nordstrands Undergang 1634." Danske Folkeskrifter 7.
- Richthofen, K., 1840: "Frieslands Rechtsquellen." Berlin.
- Riewerts, B., 1960: "Sturmflut 1825." Zwischen Eider und Wiedau.
- Rockstroh, K. C., 1911: "Om Frederiksværkegnen for 200 Aar siden." Fra Frederiksborg Amt.
- Rodewald, M., 1954: "Der grosse Nordseesturm vom 31. Januar und 1. Februar 1953." Die Naturwissensch..
- Rodewald, M., 1962: "Zur Entstehungsgeschichte der Sturmflut-Wetterlagen in der Nordsee im Februar 1962." Die Küste 10, 2.
- Rodewald, M., 1965: "Zur Entstehungsgeschichte von Sturmflutwetterlagen in der Nordsee." Die Küste 13.
- Rodewald, M., 1974: "Die historische Nordseesturmflutserie vom November/Dezember 1973." Der Seewart.
- Rodloff, W., 1963: "Über die Form von Seedeichen mit Grasnarbe." Wasser u. Boden.
- Rodloff, W., 1972: "Hydrologischen Betrachtungen zur Ostseesturmflut vom 12./13. November 1872." Dt. Gewässerkd. Mitt..
- Rodloff, W., 1974: "Deiche und Uferschutz bei Ostseesturmfluten." Die Wasserwirtschaft.
- Rodloff, W., 1976: "Zur historischen Entwicklung der Probsteier Salzwiesen und ihres Sturmflutschutzes." Jb. f. Heimatkunde i. Kreis Plön/Holstein.
- Rödenbeek, G., 1976: "Über Deichbau und Überflutungen in den Hamburger Elbmarschen (vor der Flut von 1962)." Die Küste 29.
- Roeloff, B., 1975: "Streiflichter von der Insel Föhr zu den Sturmfluten vor 150 Jahren." Zwischen Eider und Wiedau.
- Rohde, Hans, 1964: "Der Leuchtturm "Rote Kliff" bei Kampen." Zwischen Eider und Wiedau.
- Rohde, Hans, 1964: "Die Häufigkeit hoher Wasserstände an der Westküste von Schleswig-Holstein." Die Küste 12.
- *Rohde, Hans, 1964: "Hochwassermarken am Hafen Tönning." Zwischen Eider und Wiedau.
- Rohde, Hans, 1964: "Nachrichten über Sturmfluten früherer Jahrhunderte nach Aufzeichnungen Tönninger Organisten." Die Küste 12.
- Rohde, Hans, 1964: "Sturmfluten und Hochwassermarken." Wasser u. Boden.
- Rohde, Hans, 1965: "Die Baugeschichte der St. Laurentius-Kirche zu Tönning." SHKG 2. Reihe II.
- Rohde, Hans, 1965: "Die Veränderung der hydrographischen Verhältnisse im Eidergebiet durch künstliche Eingriffe." Dt. Gewässerkd. Mitt., Sonderheft.
- Rohde, Hans, 1965: "Pegel und Wasserstände." Zwischen Eider und Wiedau.
- *Rohde, Hans, 1966: "Die Weihnachtsflut 1717 an der Schleswig-Holsteinischen Westküste." Zwischen Eider und Wiedau.
- Rohde, Hans, 1966: "Eiderstedt und die Sturmfluten." Blick u. Eiderst.. Heide.
- Rohde, Hans, 1968: "Wasserstandsänderungen und Sturmfluthäufigkeit an der Elbmündung." Die Küste 16.
- Rohde, Hans, 1970: "Die Entwicklung der Wasserstrassen im Bereich der deutschen Nordseeküste." Die Küste 20.
- Rohde, Hans, 1974: "Ein Vergleich der Sturmfluten des Winters 1973/74 mit denen des Winters 1792/93." Die Küste 26.
- Rohde, Hans, 1975: "Die Sturmtiden vom Herbst 1973 im Hamburg und Cuxhaven." Dt. Gewässerkd. Mitt..
- Rohde, Hans, 1975: "Wasserstandsbeobachtungen im Bereich der deutschen Nordseeküste vor der Mitte des 19. Jahrhunderts." Die Küste 28.
- Rohde, Hans, 1976: "Sturmfluten an der Nordseeküste." Schr. Dt. Schiffahrtsmuseum, Bremerhaven.
- Rohde, Hans, 1977: "Sturmfluten und Säkularer Wasserstandsanstieg an der deutschen Nordseeküste." Die Küste 30.
- Rohde, I. T., 1920: "Om Stormfloden paa Langeland d. 13. November 1872." Svendborg Amt.
- Rotermund, Elfriede, 1965: "Aus Tagebuchblättern." Zwischen Eider und Wiedau.
- Rothe & Monrad & Ørsted & Jensen, 1827: "Allerunterthänigster Bericht über die öffentlichen Veranstaltungen, welche zum Besten der durch die Sturmfluth vom 3. und 4. Februar 1825 beschädigten Bewohner der Westküste Jütlands und der Herzogthümer Schleswig und Holstein getroffen worden sind....." København.
- Russe: "Fragmenta." i Westphalen, E. J. v.: "Monumenta inedita rerum Germanicarum præcipue Cimbricarum et Megapolensium." I-IV 1739-45.
- Rørdam, Holger Frederik, 1891-1902: "Historiske Samlinger og Studier I-IV."
- Sach, August, 1896: "Das Herzogtum Schleswig in seiner ethnographischen und nat. Entwicklung." Halle.
- Saefel, F., 1933-34: "Schnitte durch den "Schlafdeich" in Büttel bei St. Margarethen." Nordelbingen 9.

Salchow: "Verzeichniss Wasserfluthen." LAS A XVIII.

"Sandfærdig Beretning om hvis Skade aff forleden Storm oc Jordskæl den 14. Febr. er skeet til Lyckstad, Vilstermærsk, Relling, Vedel, Uterst, Barmsted, Harst, Hamborg, Lyneborg oc Lybeck, etc." Aarhus 1648.

"Sandfærdig og hvis Efterretning om den bedrøvelige Vandflod, som Havet gjorde udi Holsten, Ditmarsken, Stiffbremen, Hamborg, Holland, Engeland og adskillige andre Lande." København 1718.

"Sandfærdig Beretning om de skrækkelige Over-svømmelser først i St. Petersborg den 19. og 20. November f. A. og siden i Jylland og Holsteen samt Holland. Natten imellem den 3. og 4. Februar d. A. sammendragen af de offentlige Tidender ved (Hans Geo. Krog) Sommer." København 1825.

Sax, Peter, 1635: "Die grosse Flut im Jahre 1634 (nach Augenzeugenschaft erzählt)." JbNfV.

Sax, Peter, 1909-10: "Schriften." JbNfV.

Schaper, 1895: "Beziehungen zwischen den meteorologischen Verhältnissen und den Hochwassern in Lübeck." Lübecker Festschr. 67. Versammlg. dt. Naturforscher u. Ärzte .

Scharling, W., 1885: "Havets Indvirkning paa de danske Kyster: Stormfloder og Kystsikringsforsøg." i: Falbe-Hansen, V. & Scharling, W.: "Danmarks Statistik." 1, 1885; Supplement 1891.

Schaumann, P. C., 1857: "Die Höhe der Hamburger Sturmfluten." Hamburg.

Schelling, H., 1952: "Die Sturmfluten an der Westküste von Schleswig-Holstein." Die Küste 1, 1.

Schirmmacher, G., 1972: "Aus der Schulchronik der Hallig Hooge. Zur Sturmflut vor zehn Jahren." Schleswig-Holstein.

Schlenger, H. & Paffen, K. & Stewig, R., 1969: "Schleswig-Holstein. Ein geographisch-landeskundlicher Exkursionsführer." Schriften des geographischen Instituts der Universität Kiel.

Schmidt, H., 1938: "Über Deicharbeiten der Holländer auf Sylt (1625-1634)." JbNfV.

Schmidt, H., 1941: "Eisschub-Berge und ihre geologische Bedeutung." Natur u. Volk.

Schmidt, I. N., 1851: "Undersøgelser angaaende Troværdigheden af Johan Mejers Kort over Nordfrisland 1240." Ann. f. Nord. Oldk. og Hist..

Schmidt-Petersen, J., 1929: "Nordfriesland nach Dankwerth." JbNfV.

Schönfeld, G. & Tornow, H., 1976: "Angst hinterm Deich, Sturmfluten 1962-1976." Stade/Buxtehude.

Schott, C., 1950: "Die Westküste Schleswig-Holsteins." Kiel.

Schott, C., 1951: "Die Westküste Schleswig-Holsteins - Probleme der Küstensenkung." Schriften des geographischen Instituts Kiel Bd. 13, Heft 4.

Schott, C., 1955: "Die Naturlandschaften Schleswig-Holsteins." Neumünster.

Schou, 1777: "Register over Forordninger." 2. Del: 1670-1730. København.

Schröder, Johs. v., 1854: "Topographie des Herzogthums Schleswig." Oldenburg.

Schroeder, D. & Brümmer, G., 1968: "Zur Genese und Klassifizierung der Marschen." Mitt. d. Deutsch. Bodenkundl. Ges. 8.

Schroeder, D. & Brümmer, G., 1969: "Beiträge zur Genese und Klassifizierung der Marschen. 1. Problematik der Marschengenese und -Klassifizierung und Untersuchung zum Ca/Mg-Verhältnis." Zeitschr. Pflanzenernähr. u. Bodenk. 122.

Schröder, Johs., 1636: "Pillulæ sine quibus esse nolo....."

Schulz, A., 1908-1909: "Unser Land am Anfang des neunzehnten Jahrhunderts." JbNfV.

Schulz, H., 1956: "Die Charakterisierung von Sturmfluten an den Küsten von Tidemeeren." Wasser u. Boden.

Schulz, H., 1962: "Verlauf der Sturmflut vom Februar 1962 im deutschen Küsten- und Tiedegebiet der Nordsee." Die Küste 10, 1.

"Schultz Danmarkshistorie. Vort Folks Historie gennem Tiderne skrevet af danske Historikere." Redigeret af Aage Friis med flere. København 1941-.

Schultz, Aage, 1922: "En 50aarsdag. Stormfloden 1872 og dens Virkninger." Illustreret Tidende 64. årgang nummer 7. København 12. november.

Scriptores rerum Danicarum Medii Aevi." Redigeret af J. Langebek m.fl. 1-8, 1772-1834.

"650 Jahre Rödemis, 1319-1969." Verlag Friedrich Petersen, Husum 1969.

Siefert, W., 1968: "Sturmflutvorhersage für den Tidebereich der Elbe aus dem Verlauf der Windstaukurve in Cuxhaven." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 30.

Siefert, W., 1969: "Die Sturmflut von 1825 in der Elbe." Hbg. Küstenforsch. 5.

Siefert, W., 1974: "Erste Erfahrungen mit einem neuen Sturmflut-Vorhersageverfahren." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 40.

Siefert, W., 1975: "Seegangsmessungen im Elbmündungsgebiet während der Herbststürme 1973." Dt. Gewässerkdl. Mitt..

Siefert, W., 1975: "Tidewaterstände im Elbgebiet während der Herbststurmfluten 1973 und ihre statistische Deutung." Dt. Gewässerkdl. Mitt..

Siefert, W., 1977: "Hamburger Sturmflutwarn-dienst." Hansa 5.

- Simon, W. G., 1963: "Sturmfluten in der Elbe und bei Hamburg in historischer und aktuogeologischer Sicht." Abh. u. Verhandl. d. Naturwiss. Ver. i. Hbg. Neue Folge IX.
- Simon, W. G., 1964: "Geschichte des Elbe-Ästuars von der Überflutung der Nordsee nach der letzten Vereisung bis zur Gegenwart, nach dem Stande der Kenntnisse von 1964." Abh. u. Verh. d. Naturwiss. Ver. i. Hbg. Neue Folge IX.
- Sindern, Joseph, 1967: "Die neue Eiderabdämmung." Zwischen Eider und Wiedau.
- Sindern, J. & Rohde, H., 1970: "Zur Vorgeschichte der Abdämmung der Eider in der Linie Hundeknöll-Vollerwiek." Die Wasserwirtschaft.
- *Sjæk'len nummer 14 (1982?).
- Skjødt, E., 1982: "The Severe Storm in Denmark on 24. November 1981." Journal of Meteorology vol. 7 (no. 66) Trowbridge (England) February 1982.
- Slange, Niels, 1749: "Christian den Fjerdes Historie."
- Smith, Otto, 1922: "Køge Havn før År 1700. En Studie." Aarbog udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt.
- Snuis, H. & Wohlenberg, E., 1955: "Anwachs, Landgewinnung und Deichbau in Nordfriesland." Fries. Jb..
- Spanuth, Jürgen, 1971: "Erwiderung zu dem Aufsatz von Walter Wetzel im Jahrbuch 1968/69." Nordfriesisches Jahrbuch.
- Speck, B. & Wilkens, E. & Wergin, J., 1976: "Die Januarflut 1976 erlebt auf den Halligen Hooge, Langeness, Oland." Breklum.
- Stark, E., 1952: "Meteorologische Ursachen für hohe Wasserstände in der Lübecker Bucht von 1885 bis 1949." Die Küste 1, 2.
- Steensberg, Axel (redaktør), 1969: "Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede." I. København.
- Steenstrup, Johs., 1905: "Nogle Bemærkninger om Tangen ved Agger." Samlinger t. Jydsk Hist. 3. Række IV.
- *Steenstrup, Johannes, 1905-1906: "Nogle Træk af Fiskerbefolkningens Historie." Historisk Tidsskrift 7. Række Bind VI, 1905-1906.
- *Steenstrup, Johannes, 1907-1908: "Danmarks Tab til Havet i den historiske Tid." Historisk Tidsskrift 8. Række Bind I, 1907-1908.
- Stellmacher, H., 1974: "Sturmflutsperrwerk in der Stormündung." Der Bauing.
- Stellmacher, H. & Wellenkamp, J., 1974: "Sturmflutsichere Abdämmung der Stormündung." Tiefbau.
- Stemann: "Geschichte des öffentl. und Privat-rechts des Herzogth. Schleswig."
- Stemann, G., 1914: "Stormfloderne paa Ribe Amts Vestkyst i December 1909 og November 1911." Fra Ribe Amt.
- Stewig, Reinhard, 1969: "Die Kulturlandschaftsentwicklung der Schleswig-holsteinischen und der ostenglischen Marschen." Die Heimat Band 76 Nummer 7, Juli.
- Stierling, H.: "Eiderstedter Reichtum der Frühzeit." Nordelbingen 10.
- Still, N., 1962: "Denkmahl von den hohen Wasser=Fluthen, wie selbige insonderheit in der Wilster-Marsch eingebrochen in den Jahren 1717-1725." Die Heimat.
- Stollt, Oskar, 1938: "Die Verteilung und Entwicklung der Bevölkerung in Schleswig-Holstein." Gütersloh.
- "Stormflods-Skaderne." Dansk Fiskeritidsskrift 1922 (efter Nationaltidende).
- Suhm, P. F., 1782-1828: "Historie af Danmark." I-XIV.
- Suhm, P. F., 1792-95: "Nye Samlinger."
- Suhr, H., 1962: "Welche Folgerungen zieht das Land Schleswig-Holstein für seinen Hochwasserschutz aus den Erfahrungen mit der Sturmflut vom 16./17. Februar 1962." Wasser u. Boden.
- Suhr, H., 1964: "Generalplan Deichverstärkung, Deichverkürzung und Küstenschutz in Schleswig-Holstein." Wasser u. Boden.
- Svendsen, N. S., 1947: "Flod og Dige." Nykøbing Falster.
- Sørensen, A., 1945: "Eksempler paa Havets Ødelæggelser i Vandfuld Herred." Haardsyssel Aarb. XXXIX.
- Sørensen, H. E., 1976: "Vadehavet."
- T. Duun-Christensen, J., 1982: "Stormfloden den 24. november 1981." Vejret 4. årgang nummer 1, januar 1982.
- Tarnow, R. & Petersen, P. & Dankers, J. & Gärtner, H.-J. & Wieland, P., 1976: "Die grosse Flut 76; Ursachen, Wirkungen, Folgerungen." Ditmarschen.
- Terpiger, Peder, 1736: "Ripæ Cimbricæ." Flensburg.
- Tetens, J. N., 1788: "Reisen in die Marschländer an der Nordsee zur Beobachtung des Deichbaus." 1. Band. Leipzig.
- Thiel, G., 1953: "Die Wirkung des Luft- und Winddrucks auf den Wasserstand in der Ostsee." Dt. Hydrogr. Z..
- Thiess, W., 1825: "Die Wassernoth. Eine Predigt." Schleswig.
- Thye Møller, Jens: "Vadehavet mellem Mandø og Ribe."
- Tödt, A., 1963: "Zur 600. Wiederkehr des Jahres der Manndranke 1362." Zwischen Eider und Wiedau.
- Toepfer, H., 1903: "Die deutsche Nordseeküste in alter und neuer Zeit." Geogr. Zeitschr. IX.

- Tomczak, G., 1952: "Der Einfluss der Küstenge-
stalt und des vorgelagerten Meeresbodens auf
den windbedingten Anstau des Wassers, betrach-
tet am Beispiel der Westküste Schleswig-Hol-
steins." Dt. Hydrogr. Z..
- Tomczak, G., 1952: "Die Sturmfluten vom 9.
und 10. Februar 1949 an der deutschen Nordsee-
küste." Dt. Hydrogr. Z..
- Tomczak, G., 1954: "Der Windstau- und Sturm-
flutwarndienst für die deutsche Nordseeküste
beim Deutschen Hydrographischen Institut." Dt.
Hydrogr. Z..
- Tomczak, G., 1954: "Was lehrt uns die Holland-
Sturmflut 1953." Die Küste 3.
- Tomczak, G., 1955: "Sturmfluten." Umschau.
- Tomczak, G., 1960: "Über die Genauigkeit der
Sturmflutvorhersage für die deutsche Nordsee-
küste." Dt. Hydrogr. Z..
- Traeger, E., 1892: "Die Halligen der Nordsee."
Forschungen zur deutschen Landes- u. Volkskun-
de, Band 6.
- Träger, Eugen: "Im Bann der Nordsee."
- Trap, J. P., 1864: "Statistisk-topografisk Beskri-
velse af Hertugdømmet Slesvig. I-II." Køben-
havn.
- Trap, J. P., 1929: "Tønder Amt. IX." Køben-
havn.
- Tratziger, Adam: "Chronica Hamburgensis."
i Westphalen, E. J. v.: "Monumenta inedita
rerum Germanicarum præcipue Cimbricarum et
Megapolensium." I-IV 1739-45.
- Troelsen, Sv. B.: "Rejsby Sogns Historie."
- Troelsen, Sv. B., 1962: "'Den store menneske-
drukning." på vesteregnet for 300 år siden."
Vestkysten 16. 1.
- Troelsen, Sv. B., 1970: "Stormfloden nytårsaften
1720." Vestkysten 30. 12.
- *Troels-Lund, Troels, 1968: "Dagligt liv i Nor-
den i det sekstende århundrede." 6. udgave.
København (1. udgave 1879-1901).
- "Uddrag af Præsten Christiern Nielsen Juels
Aarvog." Ved Holger Fr. Rørdam. Kirkehistori-
ske Samlinger 7. Bind (= Ny Kirkehistoriske
Samlinger, V), 1869-71.
- "Ueber die Klösterlich-Pressische Probstei. Ein
Beitrag zur Vaterlandskunde." von J. H.
Schmidt, Doktor der Philosophie und Hauptpastor
zu Schonberg. Neue Schleswig-Holsteinische Pro-
vinzialberichte 1812.
- "Umständlicher Bericht von der den 11ten Sept.
dieses Jahres in hiesigen Gegenden erfolgten
Wasserfluth." (1751) i: Falcks Samml. I, 1821.
- Valeur, Hans H. & Hartby, Steffen, 1982: "Nat-
ten før stormfloden." Vejret 4. årgang nummer
1, januar 1982.
- "Vandfloden i Ribe d. 7de og 8de Jan. 1839
og 10de Januar 1852 (skildret af Sofus Høgs-
bro)." (ved Høgsbro Østergaard, S. A.). Fra
Ribe Amt IX, 4, 1939.
- Veen, J. van, 1950: "Eb- en Vloedschar-systemen
in de Nederlandse Getij-wateren." Tijdschr.
Kon. Ned. Aardr. Gen. 2. Rk. LXVII, 3. Amster-
dam.
- Veen, J. van, 1954: "Tide-gauges, Subsidence-
gauges and Flood-stones in the Netherlands."
Geol. en Mijnb., N. S. 16, 's Gravenhage.
- Verhoven, B., 1952: "Embankment and Cultiva-
tion of Marine Forland." Soil Science 74, 1.
Baltimore.
- Viethen, Ant.: "Beschreibung und Geschichte
des Landes Dithmarschen." Hamburg 1733.
- V. K., 1873: "Stormfloden 12.-13. November.
En samlet Beretning." København.
- Vogel, G., 1952: "Zwei neuartige Baken im west-
holsteinischen Wattenmeer." Bautechnik.
- Vogel, G., 1970: "Sperrwerke an der schleswig-
holsteinischen Westküste." VDI-Ber..
- Vogel, G., 1973: "Die Eiderabdämmung wurde
am 20. März 1973 eingeweiht." Hansa.
- Vollbrecht, K., 1973: "Der Küstenrückgang an
der Insel Sylt." Dt. Hydrogr. Z..
- Volquardsen, J. R., 1962-63: "Gedanken zur
Sturmflut vom 16. 2. 1962." JbNfl 8.
- von Jessen, Volkmar, 1635: "Om den store forfer-
delige Storm och Vandflod.... (Copia aff en
Skriffelse.....)." Sønderjydske Maanedsskrift
1634-35, november 1934.
- Voss, Magnus, 1905: "Chronik der Kirchengemein-
de Ostenfeld." Husum.
- Walden, H., 1966: "Zusammenhang zwischen
Sturmfluten, Elbe-Hochwassern und Wetterla-
ge?" Dt. Gewässerkdl. Mitt..
- Walden, H., 1974: "16 M. hohe Dünung im Nord-
atlantik." Der Seewart.
- Walden, H. & Piest, J., 1961: "Vergleichmessun-
gen des Seegangs mit verschiedenen Messgerä-
ten." Dt. Wetterdienst, Seewetteramt, Einzelver-
öff. 30.
- Walther, Heinrich Heimreich: "Fortsetzung von
Heinrich Heimreich Walther." i N. Falck (udgi-
ver): "Nordfresische Chronik." (Heimreich) I-II
Tønder 1819.
- Waschinski, E., 1963: "Das Wattenmeer gab
ein Geheimnis Preis." Die Heimat.
- Wasmund, E., 1940: "Angriff, Aufbau und Vertei-
digung der Küste." Zentralbl. d. Bauverw..
- Weckmann-Wittenburg, P. F., 1962: "Die Siegel
und Urkunden der Edomsharde vor und nach
der Sturmflut 1362. Ein Beitrag zur Rungholt-
forschung." Die Heimat.

- Weckmann-Wittenburg, P. F., 1962: "Zwei Nordseeorkane in einer Woche (10. bis 18. 2. 1962)." Die Heimat.
- Wegemann, G., 1911: "Die Sturmfluten der westlichen Ostsee." Die Heimat.
- Wegemann, G., 1917: "Die Volkszahl Schleswig-Holsteins seit dem Mittelalter." ZSHG 47.
- Weitemeyer, H., 1910: "Af Præsteindberetninger fra Ribe Stift i 18. Aarhundrede." Sønderjydske Aarbøger.
- Weitemeyer, H., 1911-14: "Om Manø for 150 Aar siden." Samlinger til Jydsk Historie og Topografi 4. Række I.
- Wetzel, W., 1933-34: "Geologische Untersuchungen der Materialien, die bei den Aufgrabungen des Butteler Schlafdeiches gefordert worden sind." Nordelbingen 9.
- Wieland, P., 1974: "Sturmfluten an der Westküste Schleswig-Holsteins. Die meteorologischen Voraussetzungen ihrer Entstehung." Nordfriesland 31.
- Wiingaard, G., 1942: "Stormfloden 1872 og de lollandske Diger." Danmark 11.
- Winther, Torkild, 1927: "Barndomsminder fra Holbæk i Tredserne." Fra Holbæk Amt VI, 2.
- Wirtz, H., 1965: "Seenot, Opfer, Siege. Ein Jahrhundert Deutsche Gesellschaft zur Rettung Schiffbrüchiger." Bremen.
- Witt, K., 1957: "Plattdeutsche Sturmflutlieder des 16. und 17. Jahrhunderts von der Schleswigschen Westküste." Flensburg.
- Witt, Reimer, 1982: "Die Anfänge von Kartographie und Topographie Schleswig-Holsteins 1475-1652." Kleine Schleswig-Holstein-Bücher Band 33. Heide.
- Wobcken, C., 1924: "Deiche und Sturmfluten an der deutschen Nordseeküste." Bremen, Wilhelmshafen.
- Wobcken, C., 1932: "Das Land der Friesen und seine Geschichte." Oldenburg.
- Wobcken, C., 1941: "Die grossen Sturmfluten an der deutschen Nordseeküste bis zum Ausgang des Mittelalters." Probl. d. Küstenforsch. im südl. Nordseegebiet 2. Hildesheim.
- Wobcken, C., 1941: "Die Marcellusflut vom 16. Januar 1362 im Oldenburger Lande." Probl. d. Küstenforsch. im südl. Nordseegebiet 2. Hildesheim.
- Wohlenberg, E., 1950: "Entstehung und Unter-gang der Insel Trischen." Mitt. d. Geogr. Ges. in Hbg. 49.
- Wohlenberg, E., 1953: "Sinkstoff, Sediment und Anwachs am Hindenburgdamm." Die Küste 2, 2.
- Wohlenberg, E., 1961: "Das Kernstück der Rung-holtforschung wurde geborgen." Husumer Tageszeitung 10. 10. 1961.
- Wohlenberg, E., 1962: "Die Trinkwasserversorgung der Halligen nach der Sturmflut im Februar 1962." Die Küste 10, 2.
- Wohlenberg, E., 1963: "Der Deichbruch des Ülvesbüllers Kooges in der Februar-Sturmflut 1962. Versalzung, Übersandung, Rekultivierung." Die Küste 11.
- Wohlenberg, E., 1963: "Nordsee im Angriff. "Sturmflut" im Museum." Schriften des Nissenhauses in Husum Nummer 7.
- Wohlenberg, E., 1969: "Die Halligen Nordfrieslands." Heide/Holst.
- Wolff, Wilhelm, 1929: "Über die Bedeutung von Feinmessungen für die Erforschung der gegenwärtigen Erdkrustenbewegungen Nordwestdeutschlands, insbesondere des Küstengebietes." Zeitschr. Gesellsch. für Erdkunde zu Berlin Nummer 7-8.
- Woltmann, R., 1825: "Einige Bemerkungen über die hohe Sturmflut in der Nacht vom 3. auf den 4. Februar 1825." Hannoversches Magazin 88-90. Stück.
- Woltmann, R., 1834: "Verzeichnis der Höhen der bedeutenden, seit Beginn des 18. Jahrhunderts in der Elbe stattgefundenen Sturmfluten." Hbg. Bl. Nummer 8.
- WSD Hamburg, 1962: "Sturmflut am 16./17. 2. 1962 in der Elbe." Hamburg.
- WSD Nord, 1976: "Sturmflut am 3. Januar 1976 in der Elbe." Hamburg.
- Wurster, P., 1962: "Morphologische Wirkungen der Sturmflut vom 17. Februar 1962 im Hamburger Raum." Die Natur 70.
- Wüst, G., 1954: "Über Ostseesturmfluten." Schleswig-Holstein.
- Zitscher, F. F., 1957: "Möglichkeiten und Grenzen in der konstruktiven Anwendung von Asphaltbauwesen bei Küstenschutzwerken." Mitt. d. Franzius-Inst. Hannover 12.
- Zitscher, F. F., 1962: "Analyse zur Bemessung von Aussenböschungen schar liegender Seedeiche gegen Wellenbeanspruchung." Wasser u. Boden.
- Zitscher, F. F., 1975: "Erfahrungen mit Deichschlussverfahren beim Seedeichbau." Die Küste 25.
- Zöllner, E., 1965: "Pläne zur Verbesserung des Küstenschutzes an der schleswig-holsteini-schen Westküste." Zwischen Eider und Wiedau.
- "Zufällige Gedanken über den Ursprung der Marschen." i Falcks Samml. IV, 1821.
- "Zum 100jährigen Gedenktag der grossen Flut von 1825." Die Heimat XXXV, 1925.
- Østen, Carl, 1947: "Danmarks største Naturkatastrofe - Stormfloden d. 13. November 1872." Vikingen XXIV.
- "Aarbog skreven af Kristen Staphensen, Præst ved Budolfi Kirke i Aalborg i det 16de Aarhundrede, med flere." Meddelt af V. A. Secher. Samlinger til Jydsk Historie og Topografi 1. Række Bind V, 1874-75.

Scientific Reports from Danish Meteorological Institute cover a variety geophysical fields, i.e. meteorology, climatology, oceanography, subjects on air and sea pollution, geomagnetism, and physics of the upper atmosphere.

Previous reports in the series:

- 89-1 "Large-Scale Distribution of Discrete Auroras and Field-Aligned Currents" by E. Friis-Christensen and K. Lassen.
- 89-2 "Thermospheric Dynamics in the Polar E- and F region: Results of a Nonlinear, Spectral Model" by Ib Steen Mikkelsen.
- 89-3 "Observations of the Unstable Plasma in the Disturbed Polar E-Region" by P. Stauning and J. K. Olesen.
- 89-4 "Ground Magnetic Perturbations in the Polar Cap and Cleft: Structure and Dynamics of Ionospheric Currents" by E. Friis-Christensen.
- 89-5 "Ground Magnetic Perturbations in the Polar Cap and Cleft: Relationship with the IMF" by E. Friis-Christensen.
- 89-6 "Global og regional temperaturudvikling siden 1850" by Knud Frydendahl.
- 90-1 "Meteosat som nedbørmåler verificeret med radardata. Hvordan kan water vapour kanalen anvendes?" by F. Vejen.